

ÁR 1902, laugardaginn hinn 26. dag júlímánaðar, var hið 17. löggjafarþing, en hið 3. aukarþing sett í Reykjavík.

Fyrst söfnuðust alþingismenn, ásamt landshöfðingja Magnúsi Stephensen, saman í alþingishúsinu, og gengu þaðan til guðsþjónustugjörðar í dómkirkjunni.

Séra Eggert Pálsson, 1. þm. Rangv. prédikaði og hafði fyrir texta Fil. 2, 1—4.

Að lokinni guðsþjónustugjörð gengu menn aftur í þinghúsið og inn í þingsal neðri deildar. Gekk þá landshöfðingi til forsetasætis og las upp skipun konungs til sín um að setja þingið, dags. 19. júní 1902, svohljóðandi:

Christian hinn Níundi, af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Slésvík, Holsetalandi, Stórmæri, Þéttmerski, Láenborg og Aldinborg,

Vora sérlegu hylli!

Vér veitum þér, sem landshöfðingja Vor-um yfir Voru landi Íslandi, allramildlegast vald til þess að setja alþingi það, er kemur saman til aukafundar laugardaginn 26. júlí næskomanda, og átt þú þar að auki að birta alþingi allrahæstun boðskap Vorn, sem hér með fylgir, og dagsettur er í dag.

Setu þessa þings skal lokið í síðasta lagi mánuðaginn 25. ágúst næstan þar á eftir.

Þetta er vilji Vor!

Felandi þig guði!

Ritað á Amaliuborg 19. júní 1902.

Undir Vorri konunglegu hendi og innsigli.

I Kongens Navn

Frederik

Kronprinds.

(L. S.)

Til vors elskulega

herra Magnúsar Stephensens, kommandörs af dannebrogssorðunni og dannebrogsmanns, Vors landshöfðingia yfir Íslandi.

Að svo búnu kvaðst landshöfðingi samkvæmt því valdi, er honum þannig væri allramildilegast veitt, lýsa því yfir, að

Alþingi Íslendinga væri sett.

Stóð þá upp þm. Reykvikinga, Tryggvi Gunnarsson og mælti:

„Lengi lifi konungur vor, Kristján hinn níundi“, og tóku allir þingmenn undir það, með níföldu húrara.

Þá las landshöfðingi upp boðskap konungs til alþingis, dags. 19. júní 1902, svo hljóðandi:

Christian hinn níundi, af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Slésvík, Holsetalandi, Stórmæri, Þéttmerski, Láenborg og Aldinborg,
Vora konunglegu kveðju!

Eins og boðið er í allrahæstum boðskap Vorum til Íslendinga, dags. 10. janúar þ. á., verður af stjórn Vorri lagt fyrir alþingi frumvarp til laga um breyting á stjórnarskrá um hin sérstaklegu málefni Íslands 5. janúar 1874, og er það ósk vor að gjöra með því Vort til þess, að stjórn þessara mála geti í svo fullum mæli, sem auðið er, vegna einingar og óhultleika ríkis Vors, fengið aðsetur í landinu sjálfu, og hin æðsta stjórn þess með því komist í nánara og innilegra samband við þjóð og þing, en unt er með því fyrirkomulagi, sem nú er.

Vér viljum þó eigi, að það, að stjórn Vor lætur leggja þetta frumvarp fyrir alþingi, og eigi frumvarp það til breytingar á stjórnarskránni, er þingið samþykki í

— Alberti.

fyrri, verði skoðað sem meðmæli með hinu fyrrgreinda frumvarpi, fram yfir hið síðar-nefnda. Með frumvarpi því, er lagt verður fyrir alþingi af landshöfðingja Vorum, fyrir hönd stjórnar Vorrar, er það tilgangur Vor, að bjóða þá fullkomnun á frumvarpi því, er samþykkt var í fyrri, sem Vér höfum ástæðu til að ætla, að vera muni kær Vorri islensku þjóð, en það er einmitt ásetningur Vor, að láta alþingi með öllu sjálfrátt um, hvort þessara tveggja frumvarpa það kys heldur.

Um leið og Vér nú látum þá ósk í ljósi, að starf þingsins að þessu mikilsvarðandi máli, sem mikill hluti af tíma þess, kröftum og áhuga, nú árum saman hefir gengið til, megi í ár bera ávæxt oss til gleði og til blessunar fyrir þjóð og land, heitum Vér með innilegustu óskum um framtíð Íslands alþingi voru hylli Vorri og konunglegri mildi.

Ritað á Amaliuborg 19. júní 1902.

Undir Vorri konunglegu hendi og innsigli.

I Kongens Navn

Frederik

Kronprinds.

(L. S.)

Alberti.

Boðskapur konungs til alþingis.

Þessir þingmenn mættu við þingsetninguna:

A. Konungkjörnir:

Július Havsteen, 1. kgk. þm.
Hallgrímur Sveinsson, 2. kgk. þm.
Kristján Jónsson, 3. kgk. þm.
Jónas Jónassen, 4. kgk. þm.
Árni Thorsteinson, 5. kgk. þm.
Eiríkur Briem, 6. kgk. þm.

B. Þjóðkjörnir:

Ari Brynjólfsson, 2. þm. S.-Múl.
Árni Jónsson, þm. N.-Þing.
Björn Bjarnarson, þm. Dal.
Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K.
Eggert Benediktsson, 2. þm. Árn.
Eggert Pálsson, 1. þm. Rangv.
Guðjón Guðlaugsson, þm. Strand.
Guðlaugur Guðmundsson, þm. V.-Sk.

Guttormur Vigfússon, 1. þm. S.-M.

Hannes Þorsteinsson, 1. þm. Árn.

Hermann Jónasson, 1. þm. Húnv.

Jón Jónsson, 2. þm. N.-Múl.

Jón Magnússon, þm. Vestm.

Jósafat Jónatansson, 2. þm. Húnv.

Klemens Jónsson, 1. þm. Eyf.

Lárus H. Bjarnason, þm. Snæf.

Magnús Andrésson, þm. Mýr.

Ólafur Briem, 1. þm. Skgf.

Ólafur Davíðsson, 1. þm. N.-Múl.

Pétur Jónsson, þm. S.-Þing.

Sighvatur Árnason, 2. þm. Rangv.

Sigurður Jensson, þm. Barðstr.

Sigurður Stefánsson, 2. þm. Ísf.

Skúli Thóroddsen, 1. þm. Ísf.

Stefán Stefánsson, 2. þm. Eyf.

Stefán Stefánsson, 2. þm. Skgf.

Tryggvi Gunnarsson, þm. Rvk.

Þórður J. Thóroddsen, 2. þm. G.-K.

Þorgrímur Þórðarson, þm. A.-Sk.

Þórhallur Bjarnarson, þm. Borgf.

Kvaddi þá landshöfðingi elzta þm., Sighvat Árnason, 2. þm. Rangv., til þess að gangast fyrir prófun kjörbréfa hinna nýkosnu þingmanna og kosningu forseta hins sameinaða þings.

Gekk þá Sighvatur Árnason til forseta-sætis og kvaddi sér til aðstoðar sem skrifara Lárus H. Bjarnason, þm. Snæf., og Hannes Þorsteinsson, 1. þm. Árn.

Þá var þingmönnum öllum skift í 3 deildir með hlutkesti, til þess að prófa kjörbréf hinna nýkosnu þingmanna, og urðu þessir þingmenn í

1. deild:

Tryggvi Gunnarsson,
Július Havsteen,
Þórhallur Bjarnarson,
Eggert Benediktsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Bjarnarson,
Árni Thorsteinsson,
Guðjón Guðlaugsson,
Árni Jónsson,
Ari Brynjólfsson,

Lárus Bjarnason,
 Kristján Jónsson,
 í 2. deild:
 Ólafur Briem,
 Ólafur Davíðsson,
 Stefán Stefánsson, þm. Eyf,
 Klemens Jónsson,
 Jónas Jónassen,
 Jón Magnússon,
 Jón Jónsson,
 Hermann Jónasson,
 Jósafat Jónatansson,
 Sigurður Jensson,
 Stefán Stefánsson, þm. Skgf.
 Magnús Andrésson,
 í 3. deild:

Sigurður Stefánsson,
 Skúli Thóroddsen,
 Eggert Pálsson,
 Eiríkur Briem,
 Þórður Thóroddsen,
 Þorgrímur Þórðarson,
 Pétur Jónsson,
 Hannes Þorsteinsson,
 Hallgrímur Sveinsson,
 Guttormur Vigfússon,
 Guðlaugur Guðmundsson,

Síðan gengu deildirnar burt úr salnum að starfi sínu. Að nokkrum tíma liðnum komu deildirnar aftur inn í salinn og skýrðu frá rannsókn kjörbréfa.

Fyrsta deild, er rannsakaði kjörbréf þjóðkjörinna þingmanna í 3. deild, hafði kosið sér framsm. Lárus H. Bjarnason, og gat hann þess, að deildin hefði ekki fundið neitt athugavert við kosningar þær, er hún hafði haft til rannsóknar, nema við kosninguna í Ísafjarðarsýslu. Deildinni hafði borist eftirrit af réttarprófum, er haldin höfðu verið í Sléttuhreppi, út af grun um, að borið hefði verið fé á kjósendur þar í hreppi, til þess að kjósa 1. þm. kjördæmisins, og lagði frsm. það til í umboði deildarinnar, að þingið samþykkti svolátandi tillögu, er hann jafnframt afhenti forseta:

„Þingið jatar að vísu, að ástæða væri til að fresta samþykkt á kosningu 1. þm. Ísf. vegna framkomins gruns um, að fé hafi verið borið á kjósendur hans, þangað til próf þau væru til lykta leidd, er þegar eru fyrirskipuð, en af því sú frestun annars vegar mundi útiloka þingmanninn frá þingi og atkv. munurinn hins vegar milli þingmanna þeirra, er voru kosnir í Ísafjarðarsýslu, og hinna, er ekki náðu kosningu, var allmikill, sættir þingið sig eftir atvikum við ráðstafanir þær, sem hlutaðeigandi amtmaður þegar hefir gert, í því trausti, að þær leiði til að komast fyrir hið sanna í málinu, og samþykkir því kosninguna“.

Eftir nokkrar umræður var till. samp. með 19 samhl. atkv. og hin kjörbréfin sp. í e. hlj.

Önnur deild hafði rannsakað kjörbréf 1. deildar og kosið frsm. Klemens Jónsson, 1. þm. Eyf.

Þriðja deild hafði rannsakað kjörbréf 2. deildar og kosið frsm. Guðlaug Guðmundsson, þm. V.-Sk.

Við kjörbréf þessara deilda var ekki annað að athuga en það, að atkv., er greidd voru á kjörfundunum, voru sumstaðar ekki tilgreind, enda voru kjörbréf beggja deildanna samþykkt.

Því næst rituðu þingmenn þeir, er ekki höfðu áður setið á þingi, nöfn sín undir hinn venjulega þingmanna eið.

Þá var gengið til kosninga á forseta hins sameinaða þings og var 6. kgk. þm.,

Eiríkur Briem,

kosinn með 32. atk.; 1. kgk. þm., Júlíus Havsteen, og 2. kgk. þm., Hallgrímur Sveinsson, fengu hvor um sig 1 atkv., en einn miði var auður,

Gekk þá hinn nýkjörni forseti til forsetasætis, og lét kjósa varaforseta hins sameinaða þings, og hlaut 1. kgk. þm., Júlíus Havsteen, kosningu með 32 atkv. Arni Jónsson, þm. N.-Þing., fékk 1 atkv., en 2 miðar voru auðir.

Þá voru kosnir skrifarar sameinaðs þings, og hlutu kosningu Hannes Þorsteins-son, 1. þm. Árn., með 21 atkv. og Lárus H. Bjarnason, þm. Snæf., með 19 atkv. Næst þeim fengu Sigurður Stefánsson 16 atkv. og Guðlaugur Guðmundsson 14 atkv.

Þá var gengið til kosninga á 6 þjóðkjörnum þingmönnum, til þess ásamt hinum konungkjörnu að eiga sæti í efri deild, og hlutu kosningu:

Guðj. Guðlaugsson, þm. Strand. með 34 atkv.
Gutt. Vigfússon, 1. þm. S.-Múl. — 34 —
Jósaf. Jónatansson, 2. þm. Húnv. — 34 —
Sig. Jensson, þm. Barðstr. — 34 —
Eggert Pálsson, 1. þm. Rangv. — 33 —
Skúli Thoroddsen, 1. þm. Ísf. — 18 —

Næst þeim fengu atkv.: Björn Kristjánsson 14, Magnús Andrésson 3, Sigurður Stefánsson 3, Jón Jónsson 1, Eggert Benediktsson 1 og Sighvatur Árnason 1.

Umræður út af rannsókni kjörbréfa.

Lárus H. Bjarnason: Það hefur fallið í minn hlut, að vera framsögumaður þessarar 1. kjörbréfadeildar og þá um leið flutningsm. þeirrar till., sem eg fyrir deildarinnar hönd hefi fram að flytja og verð eg auðvitað að beygja mig fyrir valinu og þingsköpunum.

Eg skal þá fyrst og fremst geta þess, að kjörbréfadeildin hefir rannsakað öll kjörbréfin, sem henni voru á hendur falin, og ekkert athugavert fundið við þau, að undanteknu kjörbréfi 1. þm. Ísf. (Sk. Th.). Ásamt því kjörbréfi hafði nefndinni borist eftirrit af prófum út af grun um brot gegn 114. og 115. gr. hegningarlaganna auk eftirrits úr kjörbók Ísafjarðarsýslu.

Ástæðan til þessara prófa er sú, að sýslumanninum í Ísafjarðarsýslu hafði borist kæra frá tveimur nafngreindum mönnum yfir því, að Skúli alþm. Thoroddsen hafi framið „ýmislegt miður lög-

mætt og sæmandi . . . til að afla sér atkvæða“ í Sléttuhreppi. Kæran var svo úr garði gerð, að sýslumaður fann ástæðu til þess að halda próf í málinu, en vegna aðstöðu sinnar til sakarinnar, fanst sýslumanni það ekki ráðlegt að leiða prófin til lykta upp á eigið eindæmi og skaut því þess vegna til amtmannsins yfir Suður- og Vesturamtinu, hvort halda skyldi prófunum áfram. Með bréfi dags. 25. þ. m. hefur svo amtmaður skotið því til landshöfðingjans, um leið og hann getur þess, að hann hafi skipað sýslumanninum í Ísafjarðarsýslu að framhalda rannsókninni, hvort ekki mundi réttast að láta prófs-efitritið fara með kjörbókarútskriftinni til þingsins, og það gerði landsh.

Þannig er því varið, að mál þetta er komið fyrir þingið og skal eg því næst leyfa mér að skýra stuttlega frá innihaldi þessara rannsókna.

Af prófunum verður það séð, að 6 menn: Þorbergur Jónsson, Hjálmar Jónsson, Geirmundur Guðmundsson, Guðni Jónsteinsson, Pálmi Jónsson og Árni Sigurðsson hafa allir kannast við það, að hafa auk farareyris ákjörfund og af kjörfundi á Ísafirði 11. júní þ. á. meðtekið meira eða minna fé frá h. 1. þm. Ísf., fæstir þeirra þó meira en 3 kr. Auk þess hafa þeir fengið mat, annaðhvort í húsi Sk. Th. eða á veitingahúsinu út í hans reikning.

Eun frémur hefir eitt vitni borið það, að auk þessara 6, þá hafi öðrum 5 nafngreindum mönnum, þar á meðal einum presti, verið borgað meira fé, sem sé 5 kr. hverjum. Þessi hærri upphæð hafi verið borguð þeim, sem „stífir“ (sic) væru og ekki kváðust fara, nema fyrir sæmilega borgun.

Þrír af þessum mönnum hafa auk þess borið, að þeir mundu hafa kosið öðruvísi en þeir gerðu, ef ekki hefði verið borið fé á þá af útsendurum 1. þm. Ísf. (Sk. Th.).

114. gr. hegn.lag. leggur fangelsishegn-

ing við því að kaupa atkvæði, en 115. gr. sekt og atkvæðismissi við því að selja.

Sum af vitnunum hafa játað á sig hegningarvert brot, og það herðir sannarlega á sönnunarkrafti framburðar þeirra, því að fáir eru svo gerðir, að þeir beri að ósekju sök á sig sjálfa. Að vísu var atkvæðamunurinn við kosninguna á Ísafirði svo mikill, að þessi 11 atkv. hefðu ekki haft nokkur áhrif á úrslitin, en hins vegar má búast við því, að sá, sem kaupir 11 atkv., hefði einnig getað keypt, ekki 11 atkv., heldur enda 11 atkv. með 0 (núlli) fyrir aftan. Maður, sem stelar 1 kr., er eins vís til að stela 100 kr.. Í rauninni hefði því verið réttast, að nefnd hefði verið sett í málið, en auðvitað hefði þá sú nefnd orðið að biða eftir úrslitum rannsóknarinnar, en þar sem það hefði verið sama sem að gera 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) rækan af þingi, urðum vér allir sammála um að fara eigi svo langt. Hins vegar fanst deildinni ótíðtækilegt að hreyfa þessu ekki neitt. Hér er í fyrsta skifti borið á þingmann, að hann hafi beitt mútum sér til fylgis og það er svo þung ákæra, að þingið getur virðingar sinnar vegna ekki hummað málið fram af sér, og það því síður, sem gerður hefir verið töluverður hvellur hér á þingi út af óverulegum formgalla.

Eg skal geta þess, að kjördeildinni samdi prýðisvel; till. var samþ. í e. hlj. (Kristján Jónsson: Ekki í einu hljóði). Getur verið, að brostið hafi til 1 atkv., en eg sá engan rétta upp höndina á móti henni.

Tillagan hljóðar svo:

„Þingið játar að vísu, að ástæða væri til að fresta samþykkt á kosning 1. þm. Ísf. vegna framkomins gruns um, að fé hafi verið borið á kjösendur hans, þangað til próf þau væru til lykta leidd, er þegar eru fyrirskipuð, en af því að sú frestun annars vegar mundi útiloka þingm. frá þingi, og atkvæðamunurinn hins vegar milli þingmanna þeirra, er voru kosnir í Ísa-

fjarðarsýslu, og hinna, er ekki náðu kosningu, var allmikill, sættir þingið sig eftir atvikum við ráðstafanir þær, sem hlutaðeigandi amtmaður þegar hefir gert, í því trausti, að þær leiði til að komast fyrir bið sanna í málinu og samþykkir því kosninguna“.

Þessa tillögu bið eg h. forseta að bera undir þingið að umræðunum loknum.

Skúli Thoroddsen: Það er ekki í fyrsta sinni í dag, er eg stend hér á þingi í þeim sporum, að reynt hefir verið af hálfu afturhaldsstjórnarinnar, sem völdin hefir hér innan lands, að setja á mig glæpamannstimpilinn; eg hefi staðið fyrir skeytum hennar fyr, svo þetta hefði ekki átt að þurfa að koma mér svo mjög á óvart, og þó verð eg að segja, að á dauða minum átti eg von, en ekki þessu. En leiðast af öllu þykir mér þó, að þurfa að eiga orðastað við flutnm. (L. B.) till., því við þann mann vildi eg sízt allra þingmanna þurfa að tala, þar sem eg þekki gerla sannsögli(!) hans og innræti; þess vegna vil eg biðja h. þm. að taka orð mín ekki svo sem svar frá minni hendi upp á ræðu hans, heldur að eins sem nokkur orð um málið sjálft, eður sem litilfjörlega vörn gegn hinni svívirðilegu árás, sem mótkandidat minn, sýslumaður H. Hafstein, hefir beint að mjer með þessum svo kölluðu „réttarrannsóknum“ sínum.

Þessi svokölluðu próf eiga að sýna það, eftir því sem flutnm. sagði, að þegnar hafi verið og gefnar mútur í kosningabaráttunni í Ísafjarðarsýslu. Eg segi svokölluðu próf, því í raun og veru eru þetta engin próf í lagalegum skilningi, heldur blátt áfram markleysa eða „nullitet“. Eða finst h. þm. það ekki fremur kynleg réttarrannsókn, sem hinn virðulegi mótkandidat minn hleypur til að halda, rétt eftir burtför mína úr kjördæminu, meðan hitinn og gremjan er í honum út af kosningaóforunum? Eg ímynda mér, að allir óvilhallir menn sjái, hve mikið

muni að marka slíka rannsókn, þar sem maður, jafnviðriðinn málið, tekur sér rannsóknardómaravaldið, enda vísa eg þessari auðvirðilegu árás gagnert til baka, sem gersamlega ástæðulausri, að því er mig snertir.

Að því er snertir oftnefnd próf, veit eg einnig, að þau bera það með sér, að lagt var fram í réttinum bréf frá mér, sem eg skrifaði Árna bónda Sigurðssyni í Skáladal, um leið og eg sendi honum þær 70 kr., sem gefið hafa tilefni til rannsóknanna, til þess að greiða með fargjöld þeirra kjósenda, er hefðu ákvarðað sig til þess að kjósa okkur síra Sigurð. Í bréfi þessu er lagt ríkt á við Árna, að hann megí alls ekki nota þetta fé til neins annars en fargjaldagreiðslu eða nauðsynlegra sendiferða, til að annast um kosningaundirbúninginn, og bendi eg honum jafnframt á það, að með engu móti megí verja neinum eyri til að afla okkur séra Sigurði atkvæða eða fylgis við kosningarnar og benti honum um leið á þar að lútandi ákvæði hegningarlaganna. Þessu bar h. flutnm. (L. H. B.) að skýra frá, og það hefði hann getað, ef hann hefði viljað, því prófin svokölluðu bera það með sér; en honum hefir auðsjáanlega verið annara um það, sem þess „dánumanns“ var von og vísa, að kasta rýrd á mig í augum þingdeildarinnar, en að skýra satt og rétt frá.

Að greiða fargjöld manna á kjörfund er í alla staði löglegt, og önnur afskifti hefi eg eigi haft; hvað annað eða meira, sem hann á að hafa gert, er mér með öllu óviðkomandi; en auðvitað er það mig, sem á að svívirða, en ekki þessa fáfróðu alþýðumenn, sem yfirheyrdir hafa verið. Það er mitt nafn, sem hefir nokkurt gildi hjá þjóð minni, og sem því enn einu sinni á að gera tilraun til að sverta og setja blett á. Ein blekkingartilraunin enn í viðbót við þær mörgu undangengnu.

Þau ein afskifti hefi eg haft af þessu

máli, sem ekki einungis eru fullkomlega leyfileg og lögleg, heldur líka hafa verið notuð í mörgum af kjördæmum landsins, því það er öllum kunnugt, að sú „praxis“ hefir átt sér og á sér enn stað, að þingmannaefni hafa veitt þeim af kjósendum sínum, sem örðugt hafa átt með að sækja kjörfund, ókeypis far til og frá kjörstaðnum. Þannig hafa þingmannnaefni úr Kjósar- og Gullbringsýslu leigt gufubátinn „Reykjavík“ til að flytja á kjósendur sína til kjörstaðar, og mörg þingmannnaefni hafa leigt fararskjóta handa kjósendum, eða borgað ferðakostnað þeirra á annan hátt, og sama hefir átt sér stað í Ísafjarðarsýslu. Raunar var slíkt með öllu óþekt þar, áður en sýslumaður Hannes Hafstein bauð sig þar fram til kosningar, en við þingkosningar árið 1900 tók hann upp á því, jafnhliða öðrum kosningaundirröðri, að hann veitti öllum kjósendum sínum úr Grunnavíkur- og Sléttuhreppum ókeypis flutning til og frá kjörfundi. Afleiðingin af þessum aðförum var sú, að í vor fyrir þingkosningar skrifaði einn af helztu bændum og fylgismönnum okkar síra Sigurðar, Árni bóndi Sigurðsson í Skáladal, mér bréf og gerði mér viðvart um það, að öllum kjósendum þeirra Hannesar Hafsteins og Mattíasar Ólafssonar hefði verið gert tilboð um ókeypis far til og frá kjörfundi, og að ýmsir af kjósendum okkar síra Sigurðar hefðu þess vegna farið fram á að verða sömu réttinda aðnjótandi. Auðvitað var þá ekki annað fyrir hendi en að við gerðum kjósendum okkar sömu skil; og þannig stendur á því, að eg skrifaði Árna bónda áður umgetið bréf og sendi þessar 70 kr., jafnframt því, sem eg, eins og eg gat um áðan, skýrt tók það fram, að fénu mætti eingöngu verja til flutningsútgjalda, en á engan hátt til atkvæðakaupa, og varaði alvarlega við að riða í bága við hegningarlögin.

Þetta er þá alt og sumt, sem eg er við mál þetta ridinn; og hvað sem háyfir-

völdunum þóknast að úrskurða, þá ímynda eg mér, að öllum óhlutdrægum skynsömum mönnum beri saman um það, að engin sök, jafnvel ekki minsti grunur geti lagst á mig í máli þessu. Eg hef staðið fyrir fyrir skeytum þessara sömu háyfirvalda og eg er ekki hræddur við að standa fyrir þeim enn þá, en það vil eg minna þessa virðulegu valdsmenn á, að tímarnir eru ekki þeir sömu nú og verið hefur, þar sem ráðherraskifti hafa orðið í Danmörku, svo að óvist er, að við séum nauðbeygðir til að hlíta úrskurðum þeirra, eins og átt hefir sér stað áður, og að við munum ekki góðfúslega þola þeim órétt eður gerræði.

Hinn virðulegi mót kandidat minn, sýslumaður Hannes Hafstein tekur sjálfur upp á því nýmæli, að flytja kjósendur sína ókeypis til kjörstaðar, og ekki einungis veita þeim ókeypis far, heldur einnig bústað í heyllöðu sinni og „trakteringar“, og mun mörgum minnisstætt, hvernig kjósendur hans af Hornströndum voru til reika eftir þær „trakteringar“ — og er það látið óátalið af öllum, en þegar eg tilneyddur af hans aðförum við síðustu kosningar býð minum kjósendum að verða aðnjótandi ókeypis farareyris, þá á að gera mig að glæpamanni fyrir tiltækið.

Auðvitað verð eg að hlíta því, þótt eg verði fyrir ofsóknum af hálfu alturhalds-„kliku“ þeirrar, er völdin hefir hér innan lands, en hart er það, að vera hvað eftir annað ofsóttur fyrir þær sakir einar, að eg hef haft einurð á að tala frjáltslega og eins og eg hef álitid vera þjóð minni fyrir beztu, og því harðara er að þola þessar ofsóknir, þar sem þær koma frá þeim mönnum, sem settir eru til að gæta réttarins og laganna í landinu.

Að lokum skal eg taka það fram, að eigi að fara að rannsaka atferli annars flokksins við þessar þingkosningar, þá er engu minni vanþörf á að rannsaka atferli hins flokksins líka, þar sem það er alkunnugt

í Ísafjarðarsýslu, að sýslumaður H. Hafstein, og stuðningsmenn hans, beittu margfalt meira fé við kosningaundirbúninginn, en vor flokkur gerði; en að rannsaka gjörðir annars flokksins, en ekki hins, sýnist einkennilegt réttlæti, og að fela hinum fallna mót kandidat minum þá réttarrannsókn, það er blátt áfram hlægilegt og hneykslanlegt; það er óneitanlega dálitið skritið réttarástand, sem það virðist benda á.

Eg finnst svo ekki ástæðu til að fara frekari orðum um þetta mál að sinni, enda býst eg við, að atkvæði flestra h. þm. séu þegar ákveðin fyrir fram, en skal að eins taka það upp enn einu sinni, að eg held því fastlega fram, að mér verði ekki gefið hið minsta að sök eða að hinn minsti grunur geti fallið á mik um nokkurt óleyfilegt eða ósæmilegt framferði í þessari kosningabaráttu. Þessi viðaukatillflutnm. (L. H. B.) er því að eins að skoða sem vel meint spark til min frá nokkrum „velþenkjandi“ mótstöðumönnum minum, og þótt þeir séu til í mótflokki minum, sem eg vel geti trúað til þess að unna mér vel þessa sparks, þá hafði eg þó vænst þess, að í þeim flokki væru einnig heiðarlegir mótstöðumenn, er litu meira á málið en persónur, ef eigi ræður blint ofstæki og flokksfylgi; en það sýnir atkvæðagreiðslan um till. þessa, þegar þar að kemur.

Lárus H. Bjarnason: Eg tek mér það til inntektar, hve ógjarnan 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) vill eiga orðastað við mig, það hlýtur að koma til af því, að hann sé hræddur um, að eg muni standa sér nokkuð á sporði.

Annars var það undarlegt, hve mikill hiti var í 1. þm. Ísf. (Sk. Th.). Hann sagði meðal annars, að það væri verið að reyna að setja á hann glæpamannsstimpil, en eg veit ekki til, að sagt hafi verið eitt orð í þá átt. Eg skýrði fullkomlega litlaust frá málavöxtum, gat þess að eins

að réttarrannsóknin bæri það með sér, að borið hefði verið fé á kjösendur þingmannsins, en drap ekki á það með einu einasta orði, hver það hefði gert, því siður að eg dróttaði því að þingmanninum. Annað mál er það, þótt einhverjum kunni að hafa dottið það í hug, að þingm. hefði ef til vill verið eitthvað kunnugt um þetta. H. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) sagði enn fremur, að hér væri ekki um neina réttarrannsókn í lagalegum skilningi að ræða. Eg veit þá ekki hvað lagaleg réttarrannsókn er, ef þessi próf mega ekki heita svo. Eg fæ ekki betur séð, en hér sé farin hin venjulega leið, kæra frá nafngreindum mönnum, kæruatriðin tekin fram í kærunni og nefnt til vitni og kæransend sýslumanni, málið því næst tekið fyrir af honum eftir fyrirskipuðum reglum. Eg sé ekki betur, en að hér sé um fullkomlega lögleg próf að ræða, eða svo var mér að minsta kosti kent. Eða hvað átti sýslumaður að gera? Gat hann gert nokkuð annað en tekið málið fyrir?

H. þm. sagði enn fremur, að málið hefði fyrst verið tekið fyrir, eftir að hann var farinn suður, og vildi auðsjáanlega gefa í skyn með því, að sýslumaður hefði ekki þorað að taka málið fyrir fyr, að sér viðstöddum. Eg skal nú fúslega játa það, að h. þm. (Sk. Th.) er alls ekkert árennilegur, en hins vegar hygg eg mér vera óhætt að fullyrða það, að hjartað í þeim sýslumanni, er hér er um að ræða, sitji á sínum rétta stað. Annars vikur því ofboð eðlilega við, að rannsóknin byrjaði ekki fyr en h. þm. var farinn af Ísafirði. Kæran er sem sé ekki dagsett fyr en 8. júlí, en þá var h. þm. kominn hingað suður, og líklega hefði það ekki þótt betur við eiga, að sýslumaður hefði farið af stað kærulaust.

H. þm. Ísf. (Sk. Th.) sagði, að það væri fullkomlega löglegt að borga far fyrir kjösendur að og frá kjörstaðnum. Jafnvel þótt sá siður sé nokkuð nýstárlegur

hér á landi, skal eg þó játa, að hann sé ekki ólögmætur, en hitt mundi eg ekki þora, að borga kjösendum mínum auka-borgun auk farareyris og „trakteringa“. Trakteringarnar í húsi þingmannsins voru nú raunar ekki sérlega rausnarlegar: blautur fiskur og brauðbiti, kartöflulaus og idýfulaus. (*Skúli Thoroddsen*: Eg á ekkert hús á Ísafirði).

Einu hafa sum vitnin kvartað undan því, að þau hafi verið prettuð um kauplaust far af kjörfundi, og það er dálítið eftirtektavert. Kjösendunum er lofað gulli og gersemum fyrir kjörfundinn, en svo verður minna úr efndunum, þegar þeir hafa kosið.

En fyrst og fremst þarf borgun eigi að hafa farið fram, til þess að um atkvæðakaup sé að ræða. Það er nóg að borgun hafi verið lofað. Og í annan stað hafa sumir kjösendur fengið meira en fyrir farareyri fram og aftur, þótt greiðinn gangi undan. Fargjaldið úr Sléttuhreppi og heim aftur kostar að eins 2 kr. 50 a., en enginn kjösendanna fekk minna en 3 kr., sumir 5 kr. og einn 18 kr.

H. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) kvað sig verða fyrir ofsóknum, en það dygði nú ekki lengur, því nú væri orðin stjórnarskipti í Danmörku. Eg veit ekki, hvað þetta mál kemur ráðgjafanum við. — Það þeyrir að öllu leyti undir dómstólana, og eg trúir því ekki, að ráðgjafinn fari að taka fram fyrir hendurnar á dómstólunum, hvort sem honum líka gjörðir þeirra betur eða ver.

H. þm. sagði enn fremur, að það væri hlægilegt, að mótkandidat hans stýrði þessum rannsóknum; en hvað átti sýslumaður að gera? Ef amtmaður hefði verið þar á staðnum, þá hefði sýslumaður líklega vikið sæti og fengið setudómara skipaðan í sinn stað, en nú var amtmaður þar ekki og enginn löglærður maður til taks.

Hins vegar veit h. þingm. það allra manna best og af eigin reynslu, hve mikið getur verið undir því komið, að náist

í vitni, áður en sakborningurinn hefir fengið þau til viðtals.

H. þingm. kvartaði undan því, að eg hefði ekki getið um bréf hans, sem fylgdi 70 krónunum til Árna í Stakkadal. Eg gleymdi því satt að segja. Það er satt, að h. þingm. varar Árna við, að kaupa atkvæði; en er nú eiginlega svo mikið byggjandi á því? Ætli skynsamur maður sér að gera eitthvað með leynd, reynir hann náttúrulega að búa svo um, að verkid komist ekki upp, rétt eins og skolli sjaldan kvað bita nálægt greni sínu. Annars væri kosningin ógild, þótt h. þm. hefði ekki sjálfur borið fé á kjósendur sína, hefði að eins fé verið borið á nógu marga.

Og það er sannað, að nokkrir menn hafi tekið við fé og að sumir þeirra hafi fyrir það kosið öðru vísi en þeir ella mundu gert hafa.

Hjálmar Jónsson í Stakkadal kveðst ekki mundu hafa fengið 3 kr., sem hann fékk, ef hann hefði ekki kosið þingmennina.

Geirmundur Guðmundsson kveðst mundu hafa kosið öðru vísi, „ef hann hefði mátt ráða“; hann kaus báða þingmennina.

Guðni Jósteinsson segir, að sér hafi ekki verið lofuð nein tiltekin upphæð fyrir að fara á kjörfund og kjósa þingmennina, hann hafi átt það undir „manndygd þeirra Skúla“, hve mikið hann fengi, enda hafi annar þingmaðurinn seinna fengið sér 3 kr. Hann játar „að í þetta skifti hafi hann látið Skúla Thoroddsen og síra Sigurð fá atkvæði sitt fyrir þetta verð“ (3 kr.).

Arni Sigurðsson frá Stakkadal segir, að Skúli Thoroddsen hafi gefið sér 18 kr. fyrir ómak sitt og skýrir auk þess frá því, að 5 mönnum, þar á meðal síra Páli Sivertsen, hafi verið borgaðar 5 kr. fyrir að koma á kjörfund og kjósa þá Skúla og síra Sigurð. (*Skúli Thoroddsen*: Má eg spyrja, var það borgað af mér?). Pen-

ingarnir áttu að hafa verið frá h. þm. (Sk. Th.), en milligöngumenn brúkaðir til að útbýta þeim.

Háttv. þm. gat þess, að keppinautur hans hefði brúkað sömu aðferðina og hann, en því trúir eg ekki, þótt hann einn segi það. Það er svo dæmalaust vandlitið að segja: „Það hefur þú sjálfur gert“, eða „það getur þú sjálfur verið“. En sé svo, er ekki annað fyrir en að hann þá kæri það.

Eg skal leyfa mér að taka það upp aftur, að það var meining fyrstu kjörbréfadeildar að taka svo mjúkt á þessu máli, sem auðið væri, og sést það bezt af því, að í kjörbréfanefndinni var að eins ein einasta lítilfjörleg orðabreyting gerð á tillögunni, sú sem sé, að í stað: „megns gruns“, sem upphaflega stóð í till., komi: „framkomins gruns“.

Kristján Jónsson: Eg óska að eins að fá að tala tvö eða þrjú orð í tilefni af þessari tillögu, sem hér er borin fram.

Tillaga þessi er borin upp á þinginu auðsælega einungis til þess að vekja úlfúð undir eins fyrsta daginn, sem þingið kemur saman, og er það sannarlega sorglegt. Eg átti vissulega ekki von á því í dag. Að þessu er þannig varið, sést bezt á því, að það er ætlast til þess, að samþykkt verði kosning 1. þm. Ísf., þegar er till. hefir náð fram að ganga. Meiningin með tillögunni er að svala sér og hella úr sér ónotum og færa inn á þingið sömu óvildina og úlfúðina, sem ýms blöð hafa alið óspart á að undanfögnu, og því ógæfusamlegra er það, að tillagan skuli vera komin fram, sem eigi verður bent á neinn annan tilgang hennar, neisn þann tilgang, er gagnsamlegur sé eða heillavænlegur. Það er sannarlega ekki mín ætlun, að taka þátt í þessum gamanleik þessari „komedíu“, sem þm. Snæf. (L. B.) er að leika hér. Í mínum augum er leikurinn sannnefnd „tragedía“. Eg hef eigi á móti því, að kæran komi fram fyrir þing-

ið, en eg er mótfallinn því, að svo löguð till. sé gerð og samþ. í tilefni af kærinni, og verð að því leyti að vera ósamþykktur frsm. 1. kjörbréfadeildar, og er mótfallinn tillögunni. Eg álit það ekki rétt, að þingið segi neitt um þessa kærnu; það hefir engin kæra borist þinginu frá kjósendum kjördæmisins yfir lögmæti þessarar kosningar, í því skyni, að þingið taki hana til meðferðar, og þetta mál tekur því ekki til þess. Kæran kom til sýslumanns og ekki til þings. En ef nú þingið engu að síður vill láta þetta mál til sín taka, hver á þá afleiðingin að vera af því? Er þess óskað, að kosningin verði gerð ónýt, sem þingið vitanlega gæti gjört, ef nægar sakir væru fyrir hendi? Nei, flutnm. játar það sjálfur, að þó öll þessi ellefu atkv. væru ógild, þá væri kosningin jafngild eftir sem áður. Það þarf miklu fleiri en þessi fáu atkv. til að ógilda kosninguna (*Lárus Bjarnason*: Það geta hafa verið keypt atkv. í fleiri hreppum en þessum eina). Það er þingsins að meta það, sem orðið er, eftir fyrirbyggjandi skýrslum, en það á eigi að sjá um það, sem síðar kunni fram að koma. Það er ekki hægt, að dæma mann fyrir þjófnað eða svik, með þeirri röksemdaleiðslu, að hann kunni einhvern tíma síðar að stela eða svikja.

Hér er að eins um ellefu atkv. að ræða, og þau geta alls engin áhrif hafa haft á kosningarnar, þar sem 1. þm. Ísf. fekk 235 atkv., og 2. þm. 230, en mótkandidat, þeirra, sá er fleiri atkv. fekk, að eins 137. Kosningin hlýtur því að vera gild og getur ekki haggast. Þótt öll þessi atkv., og miklu fleiri, væri ógild, jafnvel þótt öll atkv. úr Sléttuhreppi væri metin ógild.

Tilgangurinn með kærinni hlýtur því að vera sá, að svifta 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) kjörgengi; kæran getur ekki miðað til annars en að reyna að gera hann að glæpamanni, sekan um kaup á atkv. kjósenda, þannig að hann fyrir þann glæp

missi kjörgengi sitt, en hingað til hefir sú regla verið algild, að hvern kærðan mann beri að álita saklausan, þangað til hann hefir verið dæmdur, en dómur er ekki fallinn í þessu máli. En eg get farið lengra; 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) hefir ekki verið stefnt fyrir neinn rétt, og honum eigi verið gefinn kostur á að kynnast kærinni, og það hefir þó hingað til verið algild meginregla, að engan megi dæma fyr en hann hefir verið krafinn umsagna um ákæruatriðin. Þegar nú þannig er ástatt, að kosningin getur ekki orðið ógild fyrir ónýtingu greiddra atkvæða, og að ekki er hægt að gera þingmanninn rækan af þingi með ósönnuðum sakaráburði, þá er það með öllu ástæðu! aust, að koma fram með þessa till., nema sá sé einn tilgangurinn, að hleypa eldi í þingið, en fyrir það eiga þeir, sem stuðla að því, óþökk eina skilið, og vildi eg því mega vænta þess, og legg það til, að hið háttv. þing felli þessa tillögu.

Lárus H. Bjarnason: Já, já! eitt hvað gengur nú á. Háttv. síðasti ræðumaður (Kr. J.) byrjaði á því að flutningur þessa máls inn á þingið væri einhver hin óselegasta og óþokkalegasta aðferð, og gat þess til, að það væri eingöngu gert í þeim tilgangi að vekja úlfúð og illindi. Mér lá satt að segja við að brosa yfir því, að hann skyldi fara svona hart á stað, að hann, sem ritaði greinina góðu í Ísafold í vetur, skyldi dæma þessa meinlausu till. svo hart.

Það eru ekki vér tillögumenn, sem friðinum hafa spillt eða vilja spilla. Þvert á móti, það er háttv. 1. þm. Ísf. og h. 3. kgk. þm. Eða er þetta skjal, sem 1. þm. Ísf., hefir látið útbyta, nokkurs góðs viti? Er það friðarpálmi? Ekkert annað en illyrði um fjarstaddan keppinaut hans. Háttv. ræðumaður (Kr. J.) kvað það ekki rétt vera, að þingið legði nokkurn dóm á það, hvort kosningin væri lögmæt eða

ekki. Tillagan ætlast heldur ekki til þess.

Annars er það í meira lagi kynlegt að heyra háttv. ræðumann, sem á þinginu í fyrra stöð í sömu sporum og eg núna, taka svona í þetta mál.

Hann barðist þá með odd og egg fyrir því, að sett væri nefnd til að rannsaka kæru út af litilfjörlegum formgalla, en nú, þegar um mútur er að ræða, kynskar hann, gamall og nýr dómarinn, sér ekki við að halda því fram, að þingið láti sig það engu skipta. Ef það er ekki „kome-dia“, skil eg orðið ekki. Það var annars í kjördeildinni svo að sjá, sem þm. hefði himin höndum tekið. Hann hafði auðsja-anlega búist við einhverju verra en því, sem till. fer fram á.

Háttv. ræðumaður (Kr. J.) gat þess, að þau atkv. í Sléttuhreppi, sem um ræðir, hafi eigi verið svo mörg, að þau geti haft nokkur áhrif, til né frá, á kosning-una, og það mun satt vera, en þeir sem keypt hafa atkv. í Sléttuhreppi, eru jafn-visir til að hafa keypt atkv. í öðrum hreppum sýslunnar, alveg eins sá, sem stelur 1 krónu, er jafnvis til að stela 10 krónum.

H. háttv. þm. sagði enn fremur, að máli þessu væri einungis hreyft í þeim tilgangi að svifta 1. þm. Ísf. kjörgengi. Það er óskynsamleg tilgáta, eigi háttv. þm. við hreyfing málsins hér á þingi, þar sem tillagan fer fram á, að kosning 1. þm. Ísf. verði samþykkt, og það er áferðarill til-gáta, sé henni beint að sýslumanni.

Hann hefir eigi gert annað en það, sem honum var skylt, eftir að kæra var fram-komin, það sama og háttv. þm. eflaust oft hefir gert, meðan hann var sýslumaður, en aldrei, fremur en Hannes sýslumaður nú, í þeim tilgangi að svifta kærða borg-aralegum réttindum. Eg hefi varast að segja af eða á um sekt hjá 1. þm. Ísf. enda skiftir það ekki máli, því kosningin er ógild, ef nógu mörg atkv. eru keypt,

hvar sem sektin liggur. Það var ekki okkar vilji að amast við þingsetu h. 1. þm. Ísf. Þvert á móti var kjörbréfanefnd-in alment ánægð með þær ráðstafanir, sem þegar eru gerðar. En við gátum ekki forsvarað það gegn almenningi, að láta þetta mál með öllu afskiftalaust, og það því síður, sem þeir, sem keyptir eiga að hafa verið, og þá verður refsað, sjálfir hafa játað sig seka. H.þm. fann að því, að h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) hafi ekki enn verið stefnt. En er það nokkuð undarlegt? Er það ekki undantekningarlaus regla, að fyrst sé kærandi spurður spjörunum úr, svo vitnin og svo kærði? Annars er það rannsóknardómarans, en hvorki mitt hlut-verk né heldur h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) á þessum stað að segja af eða á um, hve-nær réttast hefði verið að kalla kærða fyrir. H. þm. fær kannske tækifæri til að taka það fram annars staðar og seinna. H. þm. tók það loks fram, að þessi tillaga væri þýðingarlaus; en eg neita því, að svo sé. Hafi það haft jafn-mikla þýðingu í fyrra, eins og h. þm. lét þá í veðri vaka að hreyfa kosningunum í Dalasýslu, þá er raunalegt að halda því fram nú, að eng-in ástæða sé til að hreyfa við þessu. Nei! ástæðan er þeim mun meiri hér, sem brot-ið er þyngra hér en þar.

Eg þykist nú hafa tint upp flest það, sem h. þm. hefir tekið fram. Að endingu skal eg leyfa mér að geta þess, að till. er ekki frá mér einum; hún er gerð með fullu samþykki þess flokks, er eg tel mig til. En verði hún ekki samþykkt, get eg ekki ábyrgt afleiðingarnar.

Guðlaugur Guðmundsson: Eg skal litið blanda mér í þessa orðahríð, en eg finn þó ástæðu til að segja fáein orð.

Þetta mál snýr talsvert öðruvísi við, en kæran í fyrra úr Dalasýslu. Það lék þá enginn vafi á um þau atriði, er kærð höfðu verið, því kærði var sjálfur til stað-ar hér í þinginu og játaði sjálfur, að kær-an væri á rökum byggð. Kæruatriðin voru

því öll fullsönnuð. Hér aftur á móti liggur fyrst og fremst engin kæra fyrir þinginu, og í öðru lagi er það ósannað, að fé hafi verið borið á kjósendur, og því síður að það sé sannað upp á þm., né heldur hitt, að það hafi haft áhrif á kosninguna. Hér er því ekki um annað en lausan grun að ræða, sem notaður hefir verið, til þess að gera þessa kosning tortryggilega, án þess eg geti séð, að nokkur rök séu til.

Hins vegar álit eg heppilegt, að umræður hafa vaknað einmitt um mótur til kjósenda, því hér er um nýtt og óþekt atriði að ræða, sem nauðsyn væri að koma í veg fyrir strax í byrjun, ef satt væri.

Eg er í vafa um, hvort það er rétt og lögmætt, að greiddur sé farareyrir fyrir kjósendur. Vitaskuld ná lög ekki til þess, ef upphæðin ekki skakkar miklu frá fargjaldinu og annað eða meira ekki er innifalið í henni; en þeir sem slíku beita, eru komnir inn á mjög hálan veg. Eg skal hér í sambandi við benda á eina sögu, sem eg persónulega er kunnugur, þar sem „flokkur“ h. frsm. (L. H. B.) hefir reynt að beita fyrir sig fé til kosningafylgis. Sagan er þessi: Í fyrra fekk maður einn í kjördæmi Austur-Skaftafellssýslu bréf frá ónefndum manni í Norðurlandi, sem bauð honum 50 kr. og bað hann að afla sínum flokki atkvæða í kjördæminu. Saga þessi er áreiðanlegu sönn. Eg get útvegað bréfið og lagt það fram á sínum tíma, ef með þarf. Sá, er bréfið fekk, afsagði slíka atkvæðasmölun. En setjum svo, að hann hefði tekið á móti þessum peningum, farið að smala atkvæðum og keypt þau. Má eg þá spyrja, var þá bréfitarinn líka sekur um mótur? H. þm. Snæf. (L. H. B.) mundi tæplega álita flokksbróður sinn sekan um mótur, þó að hinn hefði keypt 5 eða 10 atkvæði. Sá, sem við peningunum tók, en varði þeim þvert ofan í fyrimæli sendanda, öðru vísi en til var ætlast, varð sjálfur að bera ábyrgð á því; hann, er féð sendi, gat ekki við

því gert, þó því væri öðru vísi varið en hann hafði sagt fyrir, og gat því enga ábyrgð á því borið. Eg fyrir mitt leyti get ekki gefið atkvæði mitt með þessari tillögu.

Lárus H. Bjarnason: Eg held, að h. þm. V.-Sk. (G. G.) hafi farið fyrir ofan garð og neðan í ræðu sinni, en eg skal samt svara honum nokkrum orðum.

H. þm. sagði, að alt öðru vísi væri ástatt um þetta mál en kærana úr Dala-sýslu í fyrra, því kærði hefði þá verið til staðar hér í þinginu og kannast sjálfur við öll kærnatröðin. En það er langt frá því, að svo sé. Hann kannaðist ekki við neitt af kærnatröðunum, nema að hann hefði reiðst á kjörfundinum og í bræði sinni veifað bréfi, sem hann hélt á í hendinni.

H. þm. sagði enn fremur, að það sé ekki sannað, að fé hafi verið borið á kjósendur, að minsta kosti ekki að 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) hafi gert það. Þetta er að visu satt, en því að eins býður þetta mál líka dóms; væri þetta sannað, mundi dómur þegar genginn í málinu.

Þar sem h. þm. gat þess, að hér væri að eins um lausan grun að ræða, sem ekki gæti fallið á 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) og á engu væri byggður, þar eð ekki væri sannað, að fé hefði verið varið til annars en farareyris, þá skal eg leyfa mér að benda á, að það er þó sannað, að fleirum en einum hefir verið lofað þóknun, sem nemur talsvert meiru en farareyri. Samkvæmt því, sem fram hefir komið í prófunum, er það sannað, að flestum hefir verið lofað ókeypis ferð á kjörfund og heim aftur. En auk þess hefir sumum verið lofað þóknun að auk. Sumir þeirra, þeir sem sviknir voru um ókeypis ferð af kjörfundi, urðu að borga heimferðina af aukapóknuninni. Báðar ferðirnar með „Ásgeiri litla“ kostuðu 2 kr. 50 a., en þá áttu þeir, sem 3 kr. fengu, 50 aura afgangs og þeir, sem fengu 5 kr., 2 kr.

50 aura, og það skiftir þó ekki máli, hvort borgað hefir verið mikið eða lítið fyrir hvert atriði.

H. þm. nefndi dæmi þess, að maður úr Norðurlandi hefði sent bréf og peninga til annars manns í kjördæmi þm. í þeim tilgangi að fá hann til að afla heima-stjórnarflokknum fylgis og spurði svo, hvort bréfitarinn hefði gerst sekur um mútur, ef atkvæði hefðu verið keypt fyrir þessa peninga. Eg skal nú fyrst geta þess, að eg hefi aldrei heyrt þessarar sögu getið. Í annan stað get eg ekki séð, að sú saga, þótt sönn væri, kæmi þessu máli nokkra vitund við.

H. þm. spurði, hvort bréfitarinn mundi hafa orðið sekur um atkvæðakaup, ef sá, sem bréfið fékk, hefði varið peningunum til kjörfylgis.

Það er alt undir því komið, hvernig lagað kjörfylgi bréfþegi hefði varið peningunum, og undir því, til hvers bréfitarinn ætlaðist að þeim hefði verið varið. Hefði bréfþegi keypt atkvæði kjósenda og bréfitari ætlast til þess, hefði bréfitari og verið sekur.

Hafi bréfitari hins vegar ætlast til, að fénu yrði varið til annars vegar lagað kjörfylgis, svo sem til útbreiðslu flokksblaða sinna, til farareyris handa flokksmönnum sínum og svo frv., hefði hann verið vitalaus, en atkvæðin hefðu verið jafnógild fyrir það, ef keypt hefði verið.

Annars get eg fullvissað h. þm. um, að vér heima-stjórnarþingmenn mundum ekki hafa tekið linar í þetta mál, þótt flokksmaður vor hefði átt hlut að máli.

Skúli Thoroddsen: Eg skal ekki fjölyrða frekar um þetta mál, en að eins vildi eg gera stutta athugasemd við það, sem lesið hefir verið upp úr þessum svokölluðu prófum, og skal eg í því skyni geta þess, að enginn þeirra manna, sem eru nefndir, hefir meðtekið eins eyris virði frá minni hendi, enda hafði eg við engan þeirra talað fyrir kjörfund, og engum

þeirra skrifað, enda mun enginn þeirra hafa borið slíkt fram. Yfir höfuð að tala hefi eg ekkert annað gert, en að senda þessum einamanni þá peningaupphæð, sem eg áður hefi getið um, og jafnframt varað hann í bréfinu mjög alvarlega við hvers konar ólöglegri notkun fjáris. Hvort fjárupphæðin hefir brokkið fyrir fargjaldsgreiðslunni, það er mér ókunnugt um, þar sem eg hefi enn í dag enga skýrslu frá honum fengið. En hafi hann varið einhverju af fénu ólöglega, gegn skipan minni, get eg ekki að gert og því enga ábyrgð á því borið; það er mér með öllu óviðkomandi. Annars hefi eg ekkert á móti rannsókn, eg er þar með öllu óhræddur, og ber engan kvíðboga fyrir rannsókn á gjörðum mínum í þessu efni.

Á hinn bóginn finst mér, að ef þingið samþykkir þessa tillögu, þá liggi þar í, að þingið samþykki þá ráðstöfun amtmanns, að rannsókn þessari sé haldið áfram af mótíkandidat mínum, sýslumanni H. Hafstein, en slíka rannsókn get eg eigi skoðað öðruvísi en persónulega eltingu, þar sem maður, jafn-viðriðinn, situr í dómarasætinu. Þessu get eg búist við frá einstökum mönnum í deildinni, en ekki af heiðvirdum mótstöðumönnum. Annars virðist það æði skritið, og sýnir bezt, hversu máli þessu er varið, að kjörbréfa-nefndin, gerir að eins athugasemd við kosningu mína, en hefir ekkert við kosningu samþingismanns míns, 2. þm. Ísf. (S. St.) að athuga, enda þótt auðsætt sé, að hefðu atkvæði verið ógild, þá hlaut slíkt fremur að geta haft áhrif á gildi kosningar hans, en á gildi kosningar minnar, þar sem eg fékk fleiri atkvæðin; en framburður hinna yfirheyrðu, í þessum svo kölluðu „réttarprófum“ mótíkandidats míns, lýtur þó jafnt að okkur báðum.

Þar sem þm. Snæf (L.H.B.) var að tala um veitingar, blautan fisk o. fl., er kjósendur hefðu fengið á heimili mínu á Ísafirði, þá er það vist eitthvað málum blandað, þar

sem eg held alls ekkert hús á Ísafirði, svo að enginn kjósandi gat fengið þar veitingu, hvorki blautan fisk né annað.

H. frsm. (L. H. B.) tók það fram, að Hannes sýslumaður Hafstein hefði eigi getað hegðað sér öðruvísi í máli þessu en hann hefði gert. En eg skal leyfa mér að taka það fram, að sem heiðvirður maður átti hann þegar að senda kærana til amtmanns, og æta þess, að hann væri svo við málið riðinn, að hann teldi það eigi sæma, að hann gengist fyrir rannsókninni. Hin aðferðin, að hann sett þegar í rannsóknardómarasessinn, út af þessari svo nefndu kærnu tveggja fylgismanna sinna, sem vitanlega er til orðin fyrir tilstilli sjálfs hans, hún dæmir sig nægilega sjálf, og verður Hafstein fyr og síðar til lítils heiðurs.

Július Havsteen: H. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) sagði, að eg hefði skipað Hannesi Hafstein að halda fram rannsókn þeirri, sem hér er spursmál um. Þetta er ekki rétt. Eg hefði skipað sýslumanninn í Ísafjarðarsýslu að halda prófum áfram, en ekki Hannesi Hafstein. Hvort sýslumaðurinn vill vikja sæti eða ekki, það verður hann sem dómari sjálfur að ákveða, og bjóst eg við því, að hinn fyrri h. þm. Ísf. (Sk. Th.), sem er lögfræðingur, mundi vita þetta. Annars álit eg þetta mál útrætt, og því réttast að ganga til atkvæða um tillöguna sem fyrst.

Skúli Thoroddsen: Þar eð það er amtmaður, sem á að hafa eftirlit með starfi sýslumanna, að þeir gegni stöðu sinni samvirkusamlega og sómasamlega, þá álit eg, að það sé bein skylda amtmanns að benda sýslum. í Ísaf.s. á, að honum væri sæmilegast að vikja sæti í þessu máli. Að öðru leyti skal eg lýsa því hér yfir, í heyrandi hljóði, svo að amtmaður geti eigi borið því við, að honum sé ókunnugt um það, að eg held því fram, að af hálfu sýslumanns H. Hafsteins og fylgismönnum hans hafi átt sér stað

miklu meiri fjáreyðsla við kosningarnar en af hálfu mótflökks hans, og að eigi væri minna, heldur öllu fremur meira til efni til þess, að rannsaka málið frá þeirri hlið.

Lárus H. Bjarnason: Eftir því sem út litur, erum við báðir glaðir, 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) og eg, yfir því, að rannsókn er hafin í þessu máli.

H. þm. sagði, að það væri eigi upplýst, að hann hefði talað við neinn, eða skrifað neinum af þeim, sem fé hafi þegið fyrir kjörfundinn. Eg skal ekkert um það segja, hvort svo er eða eigi. En ólíklegt þykir mér, að fylgismenn hans hafi borið fé á kjósendur til fylgis honum að honum óafvitandi.

Sami h. þm. vildi leggja afskipti þingsins af þessu máli svo út, sem það væri af illu einu gert, sprottið af persónulegu hatri og óvild einstakra manna. Þetta er ekki rétt. Þingið álitur sig ekki geta gengið þegjandi fram hjá jafnþungri kærnu og hér er borin fram. Það eitt liggur í tillögunni.

Hitt kemur þinginu ekki við, að leggja nokkurn dóm á það, hvort hlutaðeigandi dómari hefði átt að vikja sæti. Það er dómarsans eins að skera úr því. Þingið lætur það og afskiptalaust, hverjir kunna að verða ákærðir á sínum tíma. Annars skil eg rannsóknina svo, sem hún beinist ekki að einum fremur en öðrum. Hannes sýslum. hefir engar sakir borið á h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) og því er þm. óþarft að bera sakir á hann, enda vandalaust að segja: þú getur sjálfur verið atkvæðakaupmaður, eg er það ekki.

H. þm. furðaði sig á því, að ekki hefði verið hreyft neitt við kosningu 2. þm. Ísf. (S. St.). Það kemur til af tvennu: fyrst því, að þeim h. þm. er ekki persónulega dreift til í prófunum, en þó sérstaklega af því, að svo er að sjá, sem þeir, er játað hafa, að þeir mundu hafa kosið öðruvísi, ef þeir hefði verið látnir hlutlausir,

hafi átt við, að þeir mundu þá ekki hafa kosið háttv. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.).

Kristján Jónsson: Eg álit réttast, að kosningin sé samþ. fyrst, en að svo sé gengið til atkvæða um tillöguna.

Klemens Jónsson: Eg verð að benda 3. kgk. þm. (Kr.J.) á, að þetta er ekki rétt athugað, því eftir 1. gr. þingskapanna á kjörbréfadeildin að koma fram með tillögur sínar um kjörbréfin. Nú hefir þessi deild komið fram með uppástunguna og lagt það til, að kosningin verði tekin gild með þessari rökstuðningu. Tillagan er því ein heild, sem ekki verður slitin í sundur, og verður því að bera hana upp í því formi, sem framsögumaður (L. H. B.) hefir komið með hana.

Lárus H. Bjarnason: Sú aðferð væri rétt, ef gengið væri á höfði í stað fótanna. Við samþ. því að eins kosninguna, að þessi tillaga verði samþ. En ef menn vilja eiga annað á hættu, þá er okkur auðvitað sama.

Klemens Jónsson: Sem frsm. 2. deildar skal eg leyfa mér að segja nokkur orð.

Deildin hefir yfirfarið þau kjörbréf, sem í hennar hlut féllu til rannsóknar, og hefir ekkert fundið við þau að athuga annað en það, að mörg af kjörbréfunum bera ekki með sér, að þingmenn sén löglega kosnir, þar eð ekki er hægt á þeim að sjá, hve mörg atkvæði af greiddum atkvæðum hver þingm. hefir hlotið. En við samanburð við eftirrit af kjörbókunum sannfærðist deildin um, að kosningarnar hafa allar verið löglegar. Þessi vöntun á því, að tilgreina atkvæðafjölda í kjörbréfunum, er þeim mun undarlegri, sem að þessu hefir verið fundið þing eftir þing, eins og alþingistiðindin bera með sér, og freistað maður því til að ætla, að sumir oddvitar kjörstjórnanna annaðhvort lesi ekki þingtiðindin, eða þá skeyti ekkert um vilja þingsins. en hvorttveggja er jafnótrúlegt.

Alþið. 1902. A.

Að eyðublöðin undir kjörbréfin ekki bera með sér, að atkvæðatalan eigi að standa þar, sannar ekkert, en úr því, að það litur svo út fyrir, að sumir sýslumenn ekki geti fengið af sér að láta kjörbréfið vera laglegt, nema þeim sé gefin fyrirmynd um það, þá skal eg leyfa mér að beina þeirri áskorun til landstjórnarinnar, að hún annist um, að búin verði til önnur eyðublöð fyrir kjörbréf, þar sem oddvita kjörstjórnarinnar er sérstaklega bent á þetta.

Legg eg svo til, að allar þessar kosningar verði teknar gildar.

Guðlaugur Guðmundsson: Sem framsögumaður 3. deildar skal eg leyfa mér að segja nokkur orð.

Hvað flestum þeim kjörbréfum viðvikur, sem við höfum haft til meðferðar og rannsakað, skal þess getið, að við höfum ekkert fundið við þau að athuga. Að eins skal eg taka það fram, að kjörbréfin úr Barðastrandarsýslu og Vestmannaeyjasýslu bera með sér, hve mörg atkvæði þm. hafa hlotið, en eigi, hve mörg hin greiddu atkvæði hafa verið. En við samanburð við eftirrit af kjörbókinni komumst við að raun um, að kosningarnar hafa verið löglegar. Enn fremur sést ekkert um atkvæðafjölda í kjörbréfinu úr Mýrasýslu, en einnig sú kosning reyndist lögleg við samanburð við kjörbókina.

Eins og h. frsm. 2. deildar (Kl.J.) tók fram, hefir þessu verið breytt áður hér í þinginu, þótt eg ekki hafi athugað, hvort það sést af þingtiðindunum. Þessi vanræksla stafar auðsjáanlega af eyðublöðunum, og skal eg leyfa mér að lesa upp kafla úr bréfi frá kjörstjórninni í Mýras. þessuviðvikjandi:

„Alþingi hefir einu sinni eða tvisvar fundið að því, að í kjörbréfum þeim, sem alþingismönnum úr kjördæmum þessarar sýslu eru fengin samkvæmt 36. gr. kosningalaganna, hafi ekki verið tilgreind atkvæðatala sú, er þeir hafa hlotið. Eg hef heldur ekki tilgreint atkvæða-

töluna í kjörbréfum þeirra þingmanna, sem kosnir voru í ár, og það af þeirri ástæðu, að eg álit, að hún eigi ekki þar að vera. Eyðublöðin undir kjörbréfin eru tilbúin eftir fyrirsögn sjónarráðsins samkvæmt nefndri grein kosningalaganna, og er auðvitað alt það tekið fram í eyðublöðunum, sem stjórnarráðið hefir ætlast til að stæði þar; við það hefir kjörstjórnin ekki heimild til að auka neinu, heldur á hún að eins að fylla eyðurnar (með nöfnum, ártölum og dagsetningum). En nú gefa eyðublöðin ekkert tilefni til að minnast á atkvæðafjölda. Kjörbréfin eru að eins yfirlýsing kjörstjórnarinnar um, að sá eða sá hafi verið kosinn alþingismaður og að alls hafi verið gætt, sem kosningalögin fyrirskipa, þar á meðal auðvitað þess, að þingmaðurinn hafi blotið nægan atkvæðafjölda, eða hlutur hans komið upp, ef hlutkesti hefir ráðið. Ef þurfa þykir að rannsaka, hvort þessi yfirlýsing sé rétt, þá á eftirritið af kjörbókinni og fylgiskjöl hennar (kjörskrárnar) að gefa allar nauðsynlegar upplýsingar“.

Eg skal þess vegna leyfa mér að skjóta því til hæstv. landsh., að eyðublöðunum verði breytt fyrir næstu kosningar.

Að öðru leyti legg eg það til fyrir deildarinnar hönd, að kjörbréfin verði samþykkt.

FYRSTI FUNDUR í efri deild, laugardaginn 26. júlí.

Eftir að hið sameinaða alþingi hafði lokið störfum sínum, kom efri deild alþingis saman í þingsal efri deildar.

Þessir þm. áttu sæti í deildinni og voru allir komnir.

Konungkjörnir þingmenn:

1. Júlíus Havsteen,	1. kgk. þm.
2. Hallgrímur Sveinsson,	2. — —
3. Kristján Jónsson,	3. — —
4. Jónas Jónassen,	4. — —
5. Árni Thorsteinson,	5. — —
6. Eiríkur Briem,	6. — —

Þjóðkjörnir þingmenn:

1. Eggert Pálsson, 1. þm. Rangv.
2. Guðjón Guðlaugsson, þm. Strand.
3. Guttormur Vigfússon, 1. þm. S.Múl.
4. Jósafat Jónatansson, 2. þm. Húnv.
5. Sigurður Jensson, þm. Barðstr.
6. Skúli Thoroddsen, 1., þm. Ísf.

Eftir áskorun landshöfðingja stýrði elzti þm. deildarinnar, Árni Thorsteinson, 5. kgk. þm., forsetakosningu og kvaddi sér til aðstoðar sem skrifara þá Eirík Briem, 6. kgk. þm., og Sigurð Jensson, þm. Barðstr.

Forseti var kosinn:

Árni Thorsteinson, 5. kgk. þm., með 11 atkv.

Síðan var kosinn varaforseti deildarinnar. Við þá kosning fekk

Guðjón Guðlaugsson, þm. Strand. 5 atkv., Kristján Jónsson, 3. kgk. þm., 4 — Hallgrímur Sveinsson, 2. kgk. þm., og Eiríkur Briem, 6. kgk. þm., hvor um sig 1 atkv. Var þá kosið aftur óbundnum kosningum, og hlaut þá kosningu sem varaforseti Guðjón Guðlaugsson með 6 atkv.; Kristján Jónsson fekk 4 atkv. og Eiríkur Briem 1 atkv.

Því næst voru kosnir skrifarar deildarinnar.

Sigurður Jensson með 10 atkv.

Eggert Pálsson — 10 —

Landshöfðingi lagði þá fram til meðferðar í deildinni þessi stjórnarfrv.:

1. Frv. til laga um viðauka við lög 12. jan. 1900 um stofnun veðdeildar í landsbankanum í Reykjavík.
2. Frv. til laga um sildarnætur.
3. Frv. til laga um viðauka við lög 6. apr. 1898 um bann gegn botnvörpuveiðum.
4. Frv. til laga um breyting á lögum fyrir Ísland 13. sept. 1901 um tilhögun á löggæzlu við fiskiveiðar í Norðursjónum og var þeim útbýtt meðal þm.

Breyting á stjórnarskránni.

FRUMVARP til stjórnarskipunarlaga um breytingu á stjórnarskrá um hin sérstaklegu málefni Íslands 5. jan. 1874 (C. bls. 127); 1. umr. 11. ág.

Kristján Jónsson: Eg sagði í fyrra hér á þessum stað, þegar þetta mál lá fyrir hinni háttv. deild, að þá væri nýstárlegur dagur, þar sem lægi fyrir þinginu frv. um mjög verulega stjórnarfarsbreytingu, sem vissa væri fyrir að stjórnin mundi samþykkja. En þá er þetta, sem vér nú höfum með höndum, ekki síður nýstárlegt í þingsögunni, það, að stjórnin hefir af sjálfsdáðum lagt fyrir alþingi frv., sem hefir í sér fólgin öll ákvæði frv. þess, sem samþ. var í fyrra hér í deildinni, og að auki það ákvæði, að ráðgjafi vor skuli vera búsettur hér á landi, en það er í fullu samræmi við ávarp það til konungs, sem samþ. var í fyrra hér í deildinni með samhljóða atkvæðum allra þeirra 8 deildarmanna, sem voru á fundi. Það er því ekki of langt farið, að segja, að nú megi með fullkominni vissu búast við góðum undirtektum undir mál þetta hér í deildinni. Jafnframt og eg þannig leyfi mér að benda á það, að frv. þetta, sem vér nú höfum til meðferðar, hefir inni að halda öll ákvæði frv. þess, sem samþykkt var af þessari deild í fyrra um breytingu á stjórnarskránni, og að auki ákvæði um búsetu ráðgjafa vors hér á landi, skal eg taka það fram, að enn er eitt atriði í frv., sem er mjög eftirtekta-vert, en það er, að með því er úr gildi felt ákvæðið í 25. gr. stjórnarskrárinnar um, að af tillaginu úr ríkissjóði skuli greiða fyrirfram launin til hinnar æðstu innlendu stjórnar og fulltrúa stjórnarinnar á alþingi. Þetta ákvæði hefir altaf verið þyrnir í augum vorum, en nú er það felt í burtu, eins og sést af 8. gr. frv., og einnig að þessu leyti hlýtur frv. þetta að fá góðan byr. Þessi breyting á stjórnarskránni er vafalaust

öllum oss geðfeld, og verður tekið fegin-samlega. Það mætti því álíta, að það væri óþarft, að setja þetta mál nú í nefnd, — því að öll líkindi eru til þess, að málið verði samþ. í e. hlj., — ef ekki væru aðrar ástæður til þess, sem sé þær, sem teknar eru fram í aths. við frv. stjórnarinnar, en þar tekur ráðgjafi vor það fram, að hann óski álits þingsins um, hvernig hinni æðstu stjórn innan lands verði hagnalegast fyrirkomíð, og er það eðlilegast, að það verði ihugað af nefnd, sem fjallar um þetta mál í heild sinni.

Eg vona, að menn geti orðið ásáttir um að lengja ekki umræðurnar um þetta mál með því að fara að ýfa upp gamlar sakir, eða með umtali um það, hverjum það sé að kenna eða þakka, að þetta frv. er nú komið til þingsins, eins og það er, og málið alt komið í það viðunanlega horf, eins og það nú vafalaust er komið í; en eg verð að taka það fram, að það er ekki mögulegt að skilja frv. réttilega, nema í sambandi við konungsbréfin frá 10. jan. og 19. júní 1902, þar sem það er tekið fram, að nú sé oss boðin fullkomnun á frv. því, sem kom frá þinginu í fyrra, og sem hans hátign konungur vor segist hafa ástæðu til að ætla, að sé kær þjóð vorri.

Þetta vona eg að háttv. þd. kunni að meta, svo sem vert er.

Július Havsteen stakk upp á 5 manna nefnd.

ATKV.GR.: Málinu vísað til 2. umr. í einu hljóði. 5 manna nefnd samþ. í e. hlj. og voru þessir kosnir með hlutfalls-kosningu eftir ósk 4 þm.

Guttormur Vigfússon,
Július Havsteen,
Guðjón Guðlaugsson,
Kristján Jónsson,
Skúli Thoroddsen.

Önnur umr., 15. ág. (C. bls. 127, 207).

Framsögumaður (Kristján Jónsson). Eg hefi sem frsm. þessa máls, létt verk

að inna af hendi, því að nefndin hefir, eins og álit hennar ber með sér, komist að þeirri niðurstöðu, að hún leggi það til, að frv. verði samþ. óbreytt. Um ástæður fyrir þessum tillögum nefndarinnar get eg verið fáorður. Eg get látið mér nægja að vísa til nefndarálitsins, því þar hefi eg sem skrifari nefndarinnar reynt að setja fram ástæður hennar, svo ljóst og hlutdrægnislaust, sem mér frekast var unt, svo eg býst ekki við, að mér takist betur, þótt eg fari nú að taka þær hér upp aftur munnlega. Að eins vil eg láta þá ósk í ljósi að málið fái að ganga tálmunarlaust gegnum hina h. deild, og að það vekji ekki neinar æsingar, þar sem alt hingað til hefir farið svo friðlega á þinginu, að því er þetta mál snertir. Á þessu stigi málsins bætir það ekkert fyrir framgangi þess, að fara með ýfingar eða æsingar, og þó ýmislegt kunni að vera, sem vér heldur hefðum viljað að væri á annan veg, þá er ekki rétt að leggja áherzlu á það nú. Mér þykir vel við eigandi í þessu sambandi að minnast á sögu, sem eg heyrði fyrir nokkrum árum, og sem mér oft hefir dottið í hug að gæti vel átt við hér á þinginu. Þeir menn voru á ferð héðan úr Reykjavík og héldu austur í sýslur, og áttu þeir yfir vondar ár að sækja. Þeir höfðu með sér fylgdarmann. Í einni ánni, sem er vonzku-vatn og fellur í tveimur kvislum, fór fylgdarmaðurinn svo ógætilega yfir vestri kvislina með ferðamennina, að þeir urðu drjúgum votir og þótti vatnið slæmt. Einn ferðamaðurinn tók þá að atyrða fylgdarmanninn, á eyri þar úti í miðri ánni, þar sem farið var af baki, og bar honum á brýn, að hann hefði farið gálauslega að. Þá sagði annar þeirra, sem var sérstaklega gætinn og greindur maður: „Heyrðu kunningi, láttu vera að atyrða fylgdarmanninn, þangað til við erum komnir yfir ána, þá máttu gjöra, sem þér sýnist“. Þessi saga hefir nú haft þau áhrif á mig, að eg hef

ekki gleymt henni, og mér finnst hún oft eiga vel við. Einnig þykir mér lífsregla sú, sem hún kennir, eiga vel við sakir vorar nú. Nú er það áhugamál þingsins og þjóðarinnar, að fá mikilsverðu velferðarmáli framgengt, og þá er það ekki rétt aðferð, að fara með atyrðingar og ónot í garð stjórnarinnar, eða að vera sífeldlega að ilskast innbyrðis útaf málaatriðum, sem oss kunna að líka miður, en sem vér getum ekki ráðið við, nema með því móti að stofna öllu málinu í voða. Þegar það, sem nú er fáanlegt eða virðist vera fáanlegt, er fengið, þá er oss innan handar að hugsa um, hvaða frekari umbætur kunna að vera tiltækilegar eða æskilegar, en fyr skulum vér eigi hugsa um umbæturnar.

Það er að eins eitt atriði í frv., sem nefndin eigi þóttist geta gengið þegjandi fram hjá, nfl. ákvæðið um setu ráðgjafans í rikisráðinu. Þótt nefndin að vísu telji það óheppilegt og tilefnislaust af hálfu þingsins, að þetta ákvæði er tekið upp í frv., þá hefir hún þó álitid, að það eigi ekki að verða því til fyrirstöðu, að frv. nái samþykki þingsins, og hún óskar ekki að svo stöddu, að gjöra meira úr þessu atriði eða leggja meiri áherzlu á það, en gjört er í nefndarálitinu.

Að svo mæltu vil eg óska þess og leggja það til, að frv. fái að ganga óbreytt til 3 umr.

Guðjón Guðlaugsson: H. frsm. (Kr. J.) hefir gert grein fyrir frammistöðu nefndarinnar og skoðun hennar á þessu máli, og hefi eg ekkert sérlegt út á það að setja. Nefndin var í öllum aðalatriðum á einu máli um að samþ. frv., eins og það nú liggur fyrir, og gat það því naumast borið sig, að nefndin yrði í tvennu lagi, enda fór það svo, að hún klofnaði ekki; en vegna þess, að nöfn okkar 2 nefndarmanna standa undir frumvarpinu „með fyrirvara“, og menn kunna því að ímynda sér, að við höfum ekki verið full-

komlega samdóma binum meðnefndarmönnum okkar, þá skal eg hér með strax lýsa því yfir, að sú tilgáta er rétt, og um leið taka fram, hvað okkur finst vanta, að tekið sé fram í nefndarálitinu. Í fyrsta lagi álitum við það ekki nema rétt og ekki neina synd, þótt aldrei nema frumvarpið væri samþykkt óbreytt, að láta hreinskilnislega í ljósi það, sem við hefðum kosið öðruvisi, og verð eg að álíta, að hinn háttv. framsögumaður (Kr. J.) hafi eigi vanrækt þetta að því, er eitt atriði frumvarpsins snertir, nefnilega „í ríkisráðinu“, og er eg honum samdóma í því, en ef það skaðar ekki að láta í ljósi álit sitt um það, að almenningi hér á landi sé það ógeðfellt, að nefnd orðstandi í frumvarpinu, þá get eg heldur ekki séð, að það hefði skaðað að láta einnig í ljósi skoðun sína um ýms önnur atriði, sem mönnum ekki kynnu að þykja æskileg eða geðfeld.

Í framhaldi af þessum athugasemdum um ríkisráðið hefðum við gjarnan viljað láta taka það fram, að við ekki værum fullkomlega ánægðir með frumvarpið, að því er snertir það atriði, að koma fram ábyrgð þegar í stað á hendur ráðgjafanum hér á landi fyrir gjörðir hans, enda gefur stjórnin það í skyn, að þótt hæsti réttur fyrst um sinn dæmi ráðgjafann, þá geti það ekki verið nein óhæfa, að hann síðar verði að hlíta dómi í landinu sjálfu. Þetta hefðum við gjarnan óskað að hefði verið látið í ljósi í nefndarálitinu, því annars hygg eg, að stjórnin kunni ef til vill að líta svo á, að þar sem þessi ósk ekki kemur fram á þinginu, þá sé allur vilji þjóðarinnar horfinn í því efni. Sömuleiðis hefðum við gjarnan óskað, að bent hefði verið á fleiri atriði, svo sem t. d. að bráðabirgðafjárlög ekki skuli gefin út, ef fjárlög hafa verið samþykkt frá þinginu, en á þetta legg eg minni áherzlu, af því eg hygg, að það þurfi ekki að koma fyrir, þar sem

litlar líkur eru til, að stjórnin muni neita að samþykkja fjárlög, sem samþykkt eru af þinginu. Einnig hefði okkur þótt mega geta þess í nefndarálitinu, að öllu þinginu hefði þótt stjórnin fara mikils til of langt með því að taka það fram í ástæðunum fyrir frumvarpinu, að þingið eigi megi breyta nokkru orði í því, svo framarlega sem það sé efnisbreyting. Þetta er meira en nokkur stjórn ætti að leyfa sér að bjóða nokkru lögjafarþingi; eg veit að visu vel, að það má færa stjórninni ýmislegt til vorkunnar að því, er þetta atriði snertir, en mér finst þingið ætti að láta það ótvíræðlega í ljósi, að því þætti sér misboðið með slíkri yfirlýsingu, og koma með því strax í veg fyrir, að stjórnin láti ekki glepjust af slíkum miskilningi.

Að því, er snertir þetta eina atriði, er framsögumaður nefndarinnar tók ítarlega fram, nfl. um orðin „í ríkisráðinu“, þá hefi eg þegar lýst því yfir með undirskrift minni undir nefndarálitið, að eg væri því samþykkur, en eg vil líka bæta því við, að mér finst þessi orð þurfi ekki að valda eins mikilli gremju, eins og nú hefir átt sér stað, og að þess vegna sé eigi rétt að nefndarálitið leggi svo mikla áherzlu á það, að þetta ákvæði hefir ekki verið tekið upp í stjórnarskrárfrumvörp undanfarandi þinga, því það var algjörlega óþarft, því eftir þeim frumvörpum var gert ráð fyrir, að ráðgjafinn væri búsettur í Kaupmannahöfn. Þar að auki hafa oft komið fram skýlausar yfirlýsingar af hálfu þeirra manna, er studdu frumvarp síðasta þings, að eigi gæti komið til mála, að Íslands mál væru boru upp annarstaðar en í ríkisráðinu, og sé eg því ekki svo mikla ástæða til fyrir þá, sem héldu því frumvarpi fram, að gleðjast yfir því, að þessi orð voru ekki beinlínis tekin upp í hin fyrri frumvörp; en að þau hafa verið tekin upp í þetta frumvarp, er bein afleiðing af búsetuákvæðinu. Mér

finst ekkert á móti því, þó að í lögunum komi fram fullkomin hreinskilni, og að ekki sé verið þar með neinu undirferli með því að láta skiljast á milli linanna það, sem ekki er í linunum. Ef þessi áður nefndu orð hefðu ekki staðið í frumvarpinu, en að eins verið getið í athugasemdunum við frumvarpið, eins og í tveim merkum blöðum í Danmörku, þá hefði mátt kenna stjórninni um, að hún hefði ekki beitt hreinskilni við okkur, en viljað reyna til að hafa okkur góða, með því að sleppa þeim úr frumvarpinu, en í „praxis“ skiftir það engu, hvort þau standa þar eða ekki. Því hefir verið haldið fram bæði af stjórninni og flutningsmönnum frumvarpsins frá síðasta þingi, að þetta sé sjálfsgæður hlutur, og ef það er kallað innlimun, þá er það einungis „slagorð“, þar sem þetta nú er orðið 28 ára „praxis“, og hefði mátt búast við, að héldist í önnur 28 ár eða lengur, þó við hefðum ekki ákvæðið í frumvarpinu; þá mundi verða svo lítið á, sem þetta væri þegjandi samþykkt lög alveg órjúfandi, að vér værum þannig búnir að gangast undir ákvæði danskra laga, grundvallarlaganna, enda hefir því verið haldið fram af hinni dönsku stjórn, að grundvallarlögin giltu hjá oss í þessu efni, og einn af þjóðarinnar mönnum hefur líka talið þetta rétt að vera, en nú með því að ráðgjafi Íslands hefir tekið það upp í stjórnarskrána, hefir hann jafnframt því, að láta það í ljósi, að það væri sjálf-sagt og nauðsynlegt, að konungur undirskrifaði lög vor í ríkisráðinu, viðurkent það, að grundvallarlögin giltu ekki hjá oss, og því yrði að taka það upp í stjórnarskrána, og með því er það komið inn í íslensk lög, sem liggja undir íslensk lög-gjafarvald að breyta, og álit eg það mun betra, að það standi í íslenskum lögum, sem við getum breytt, þar sem við á hinn bóginn ekki getum breytt dönskum lögum. Mér finst því ráðgjafinn með

þessu ákvæði viðurkenna, að grundvallarlög Dana gildi ekki hér á landi, og þess vegna finst mér alls engin ástæða til, að þetta ákvæði þurfi að valda meiri óánægju en sumt annað, einkum þar sem maður vissi, að í reyndinni hefði orðið hið sama uppi á teningnum, sem einmitt er aðalatriðið og oss öllum er ógæðfelt.

Eins og háttv. þingdm. er kunnugt, hefir nýlega hér í Reykjavík verið upphot útaf þessum orðum: („í ríkisráðinu“), og minnst eg ekki á það, af því eg vilji sýna því svo mikla viðurkenningu, að eg ætlist til, að nokkrar umræður spinnist út af því, en mér sýnist það megi athuga, hverjar afleiðingar það hefði getað haft, ef því hefði verið sint. Mér finst eftir svari stjórnarinnar í sambandi við undirtektir manna undir það í vetur og umræður um þetta mál, að ef þessi 2 orð hefðu verið feld úr frumvarpinu, þá hefði það verið sama, sem að eyðileggja málið, og þegar lítið er á þá miklu kosti, sem búseta ráðgjafans hefir í för með sér, þá hefði það verið hinn mesti voði og ekki hægt að gera það með góðri samvizku; það hefði verið synd á móti þjóðinni, sem öll í heild sinni lagði hina mestu áherzlu á það við oss þingmenn, að gera ekkert það á þessu þingi, sem teft gæti málinu í tvísýnu, og þar sem þjóðin hefir lagt svo mikla áherzlu á búsetuákvæðið, að sá kostur frv. vegi margfalt meira en þessi galli á stjórnarfarinu, viðvíkjandi ríkisráðsetunni, þá fer því svo fjarri, að oss heimastjórnarmönnum hafi getað komið til hugar að gera neina breytingu á því; enda er það, eins og allir vita, með öllu tilhæfulaust, að við heimastjórnarmenn höfum unnið að því, að þessi orð voru sett inn í frv. En eg sé mér til leiðinda, að það litur svo út, sem upphotið út af þessu atriði sé eigi óljúft hinum flokknun, þótt undarlegt megi þykja eftir skoðun þeirra á þessu atriði að undanförunu, enda sýndi aðalmálgagn þess flokks, Ísafold,

ótviræðlega með grein, er í henni stóð í gær, fram á, að af því sá flokkur væri í minni hluta á þessu þingi, þá hefði ekki verið til neins fyrir þá að hugsa til að breyta áminstu atriði, þótt þeir hefðu viljað. Þannig lýsir einn af þeim 5 því yfir, að þótt þá vantaði máttinn, þá vantaði þá þó að minsta kosti ekki viljann til að eyðileggja málið.

Eg skal þó jata, að flokksmaður hans í nefndinni lét þetta ekki í ljósi, og finst mér ástæða til þess að taka þetta fram í virðingarskyni við frsm., þar sem hann er meðstjórnarmaður hans í flokkinum.

Eg skal taka það fram, að þótt gallar séu á þessu frv. og ýms ákvæði, sem eg hefði óskað að væru þar, vanti, þá er þó þetta samanlagt ekki svo mikið, að það að mínu áliti vegi á móti nýmælinu um búsetu ráðgjafans hér, því þetta ákvæði finst mér aðalatriðið í þessu máli, og gerir mér það mögulegt að greiða atkv. með frv. Þetta ákvæði finst mér hefði átt að leggja aðaláherzluna á í nefndaralitinu, en ekki kosti frv. frá í fyrra, eins og gert er þar, því þeir hefðu að eðli sínu orðið að leiða af búsetuákvæðinu og því vera þar samferða, sem meira eður minna verð aukaatriði, að minsta kosti hinir helztu, t. a. m. að ráðgjafinn hafi ekki annað ráðgjafaembætti á hendi, tali og riti íslenzka tungu og eigi sæti á alþingi. Að alþingistíminn skuli verða lengdur, er ekki annað en það, sem hingað til hefir verið praktiserað á hverju þingi, og því eiginlega pappírsákvæði og þýðingarlaust. Að ekki þurfi að mæta, nema helmingur deildarmanna, til þess að fundarfært sé, leiðir auðvitað ekki af búsetunni, en er heldur ekki þess vert, að það sé talið með kostum, af því það er ekki svo nauðsynlegt ákvæði og getur haft stórgalla í för með sér.

Háttv. frsm. (Kr. J.) tók það fram, að hann vonaði, að menn færu ekki að metast um það, hvorum flokkinum það væri að þakka,

að málið væri komið í þetta horf. Þetta get eg vel skilið, en þegar eg las nefndarálitið, þóttist eg geta lesið það milli línanna, hverjum frsm. vildi þakka þetta, og eg sé, að eg hef ekki verið einn um það, á málagninu Ísafold frá í gær. Nefndarálitið og ávarpið frá Ed. í fyrra er síterað í þessu nefndaráliti, og þetta hefir gefið ritstjóranum ástæðu til að halda, að hér væri verið að metast, og hann segir því í málagninu sínu, að alt sé framfaraflokkinum svokallaða að þakka. En þetta, að þeir, sem mest spenntu sig á móti búsetunni í fyrra, skuli nú þakka sér hana, það særir tilfinningu mínu. En sagan mun sýna það, hverjir mest hafa unnið að þessu, að minsta kosti get eg ekki ímyndað mér annað, því sagan er vön að láta hvern fá sitt. Enn eru þessir viðburðir svo ungir, að þeir eru ekki orðnir saga, en sá tími mun koma, að þeir verða svo gamlir, að menn geta dæmt óhlutdrægt um þá, og þá mun það koma í ljós, hverjir mest hafa starfað að þessu. Að þakka ávarpi efri deildar búsetuákvæðið, get eg ekki gengið inn á. Þeir, sem lesa það með gætni og óhlutdrægni, hljóta að sjá, að þar var meira hrós og meiri ánægju lýst yfir „Hafnarstjórnarfrumvarpi“ þingsins en svo, að hægt væri að samrýma það við sáran þorsta eftir búsetunni. Eg held þessi orð ávarpsins sanni það glögg: „enda erum vér sannfærðir um, að sú breyting á stjórnarskipun vorri, sem farið er fram á í frv. þessu, feli í sér umbætur á stjórnarfari vorum, sem muni reynast oss mikilvægar og heillavænlegar og bezt samsvara högum voru“. Að stjórnin hafi getað skilið þessi orð svo, sem vér eða samþykkendur ávarpsins þráði annað en þetta sem bezt samsvaraði högum vorum, get eg ekki skilið, þrátt fyrir það, þótt aftan í þetta ákvæði væri hnýtt áherzlulausri skýrslu um það, að enn væru þó til menn sem vildu fá æðstu stjórn þjóðarinnar flutta inn í landið.

Að þessi orð hafi valdið því, að vér fengjum búsetuna, fæ eg ekki séð, og það því síður, sem eg þekki alla málavöxtu. En aftur á móti get eg gengið inn á það, að samkomulagsleysinu í fyrra sé að þakka það, að vér nú ekki megum breyta auðvirkilegustu hreppapólitikur atriðum í þessu frv. Mér hefði þótt betur fara á því, að nefndarálit vort nú, úr því það fór að minnast á gjörðir þingsins í fyrra, að það um leið eða jafnframt því að minnast á ávarpið, hefði getið um hinar alvörumiklu tilraunir heimastjórnsflokksins til þess, að fá búsetuna; geta um bréf það, sem sá flokkur skrifaði stjórninni og sendi einn mann úr þinginu með, og sem eg hiklaust verð að halda fram, að vér eigum búsetuna fremur öðru að þakka.

ATKV.GR.:

1. gr. sp. í e. hlj.
2. — — — —
3. — — — —
4. — — — —
5. — — — —
6. — — — —
7. — — — —
8. — — — —
9. — — — —
10. — — — —
11. — — — —
12. — — — —
13. — — — —

Inng. frv. sp. í e. hlj.

Fyrirsögn frv. sp. í e. hlj.

Málinu vísað til 3. umr. í einu hlj.

Þriðja umr. 18. ág. (C. bls. 127. 207).

Framsögumaður (Kristján Jónsson): Það eru að eins fáar aths., sem eg vildi gera á þessu síðasta stigi málsins, og eg skal taka það fram nú þegar, að þær eru aðallega persónulegar. Eins og háttv. deild mun vera kunnugt, hefi eg talsverð afskifti haft af þessu máli að undanfögnu. En í almenningss-

blöðum og ritlingum hafa orð mín oft og tíðum verið bæði rangfærð og misskilin, án þess að eg hafi svarað því, enda hefi eg álitid, að hið rétta „forum“ þess máls væri hér á þinginu, og ekki annarstaðar. — Það eru aðallega tvö eða þrjú atriði, sem eg vildi minnast á, án þess þó að eg vilji fara út í neinar æsingar, og eg vona, að orð mín, þar sem þau eru mestmegnis persónuleg, ekki veki neina úlfúð hér í deildinni.

Mér hefur þrásækilega í almenningssblöðum verið borið það á brýn, að eg væri mótfallinn innlendri stjórn. En eg skal leyfa mér að lýsa því hér yfir, að eg hvorki er né nokkurn tíma hefi verið á móti því, að fá stjórn vora flutta inn í landið. Þessu máli mínu til sönnunar skal eg leyfa mér að benda á þingsál. till. 1895, sem eg átti nokkurn þátt í. Þar er berlega tekið fram, að ósk vor sé það, að landsstjórnin verði innlend. Annað „dokument“, sem eg vil benda á í þessu sambandi, er ávarp Ed. alþingis til konungs í fyrra. Þar er það tekið fram, að álit vort sje það, að þá fyrst sé stjórnarfyrikomulag landsins komið í fullkomlega viðunanlegt horf, þegar stjórnin er orðin innlend. Þegar þetta er athugað, býst eg við, að almenningi muni skiljast, að eg hefi eigi verið innlendri stjórn mótfallinn, en að það hafi verið alt aðrar ástæður, sem hafa verið því valdandi, að eg eigi hefi farið lengra áður í þessu máli en eg hefi gert. Eg get ekki leitt hjá mér að gera þessa athugasemd af því, að menn hafa svo þrásækilega leikið sér að því, bæði hér í deildinni og utan þings, að taka orð mín, það sem eg hefi talað hér á þingi áður, út úr því sambandi, er þau stóðu í, rangfært þau, og kastað þeim svo framan í mig sem sönnun þess, að eg væri fjandsamlegur allri innlendri stjórn. Eg hefi jafnframt tekið þetta fram, af því að það sýnir, hvernig maður að mínu áliti á að afmarka stefnu sína. Eg hefi

ávalt haft þá skoðun, og það alt þar til að stjórnarskiptin urðu í Danmörku, að það væri ekki til neins að taka ákvæðið um búsetu ráðgjafans hér á landi upp í frv., ef maður vildi framgang þessa máls, og eg hefi aldrei fylgt einu máli fram í öðrum tilgangi en þeim, að sjá því (o: málinu) farborða. Fyrir þessari skoðun minni hafa nægar ástæður verið á hraðbergi. Fyrst og fremst konungsbréfið 2. nóv. 1885, sem afdráttarlaust segir það, að eigi sé farandi fram á það, að ráðgjafi vor sé búsettur annarstaðar en við hlið konungs; þarnaest bréf ráðgjafa vors í maí 1897, konungsboðskapurinn í maí 1901, svo og margitrekadur yfirlýsingar landshöfðingja vors hér á þingi. En hann lýsti því síðast yfir 1901 hér á þingi í áheyrn minni, að það væri ekki til neins, ef maður vildi framgang þess máls, að taka ákvæði um búsetu ráðgjafans hér á landi upp í frv. Þó menn hafi ekki viljað skilja skoðun mína um þetta atriði, þá má þó sjá af athugasemdum ráðgjafans við frv. (í konungsboðskapnum í vetur), að hann kannast við það, að þessi skoðun á málinu sé rétt. Þó að eg að undanfögnu hafi verið því mótfallinn, að ákvæði um búsetu ráðgjafans hér á landi væri tekið upp í frumvörp þau, sem samþykkt hafa verið hér á þinginu, þá vil eg vona, að mönnum skiljist það nú, að það hefir eigi verið vegna þess, að eg hafi verið mótfallinn innlendra stjórn, heldur vegna þins, að eg taldi það ólíklegt og mjög vafasamt, að stjórn vor vildi veita oss búsetu ráðgjafans hér á landi. Mér hefur verið borið það á bryn í sambandi við þetta, að eg væri „illur Íslendingur“, en kannast ekki við, að það sé á rökum byggt; eg hefi jafnan reynt að vinna að því, að land vort og þjóð fengi sem mest sjálfsforræði að fánlegt væri, en „búsetuna“ út af fyrir sig hefi eg eigi talið neina sjálfsforræðis-stofnun.

Þriðja atriðið, sem eg vildi minnast á,

Alþ. 1902. A.

er jafnvel enn mest persónulegt. En það er þetta. Eg vil eigi, þegar sagan fellir dóm sinn í þessu máli, að það verði álitid, að eg hafi lagt aðaláhersluna á búsetuna svokölluðu. Þvert á móti vil eg taka það fram, að það er mín skoðun, að „búsetan“ hafi litla þýðingu í samamburði við hin önnur ákvæði frv., sem sé þau, að ráðgjafinn sé einn ráðgjafi Íslands, hafi eigi öðru ráðgjafaembætti að gegna, sé íslenzkumælandi, og sé þar af leiðandi kunnur háttum landsins, og að hann einn beri ábyrgð á allri stjórnarathöfninni. Þetta eru fyrir mér aðalatriðin í stjórnarabótinni, sem við eigum nú í vandum, en búsetan er að eins góð viðbót. Eg tek þetta fram, til þess að benda á, að eg vil ekki láta slá mér saman við þá menn, sem æpa í sífellu „heimastjórn, heima-stjórn“, „búseta, búseta“, án þess nokkuð að athuga, hvað þetta þýðir.

Eg skal að síðustu taka það fram á ný, að eg vona, að þessi orð mín ekki veki neinar yfingar hér í deildinni. Eg vona, að frv. verði samþ. óbreytt og megi, sem lög, verða landi voru og þjóð til farsældar, og til blessunar fyrir alda og óborna.

Guttormur Vigfússon: Eg skal ekki tefja deildina með langri ræðu, en mér finst samt eg verða að segja örfá orð, þar sem eg skrifaði undir nefndarálitid með fyrirvara, og get eg því búist við, að menn þykist eiga heimtingu á, að eg gjöri grein fyrir því, hvað þessi fyrirvari ætti að þýða, og það því fremur sem háttv. þm. Strand. (G. Guðl.) talaði einungis fyrir sig einan, er hann gjörði grein fyrir fyrirvara-atkvæði okkar við 2. umr. þessa máls. Þess er þá fyrst að geta, að eg var með öllu samþykkur nefndinni um það, að ráða háttv. deild til að samþykkja frumvarpið óbreytt, þrátt fyrir það, þótt mér dyldist eigi, að í því væru ýms ákvæði, sem bæði eg og fleiri hefðu viljað breyta; en mér var það fullljóst, að um það gat alls ekki verið að tala, því

ef breytingar hefðu verið gjörðar á frv., þá hefði það verið sama, sem annaðhvort að eyðileggja málið, eða að minsta kosti tefja fyrir framgangi þess um lengri tíma; en að hefja nýja deilu um þetta mál, sá eg alls ekki fært að gera, og það af mörgum ástæðum. Aðalorsökin til fyrirvarans frá minni hálfu var það, að eg gjarnan hefði óskað, að tekið hefði verið upp í nefndarálitið ýmislegt, sem ekki hefir verið tekið þar fram, en sem kom til umtals í nefndinni, en meðnefndarmenn mínir voru ekki allir á sama máli um það. Þannig hefði eg t. d. óskað, að með skýrum orðum hefði verið tekið fram, hvað mönnum þótti vanta í frumvarpið, og þess hefði verið getið í nefndarálitinu, að mönnum hefði þótt vanta í frumvarpið sum af þeim ákvæðum, sem þjóðinni hefir um langan tíma verið áhugamál, t. d. ákvæði um, að ráðgjafinn skyldi bera ábyrgð og verða dæmdur af innlendum dómstóli. Þá hefði eg líka gjarnan óskað, að stjórninni hefði verið gefnar ljósar bendingar um það að þinginu væri misboðið með þeim ummælum ráðgjafans, að alls ekki mætti gjöra neinar breytingar á frv., hvorki að efni né jafnvel orðfæri, og það því fremur sem ætlast er til, að þetta skuli vera fullnaðarúrslit málsins um lengri tíma. Þá er síðast, en ekki sízt, að geta þess, að mér virtist allur blærinn á nefndarálitinu, þótt það sé auðsjáanlega skrifað með það fyrir augum, að sneiða hjá öllu því, er valdið gæti misliðið bæði í nefndinni og í deildinni, samt vera þannig, að hann gæti vakið umræður um málið, sem eg máske hlyti að taka þátt í, sem andmælandi háttv. meðnefndarmanna minna í meiri hlutanum, en sem betur fer, hefir frsm. (Kr.J.) með umræðum sínum um það ekki gefið ástæðu til deilu, og er það heldur ekki tilgangur minn með þessari ræðu að gjöra það, heldur vildi eg að eins, með þessum fáu orðum gjöra grein fyrir því, hvers vegna

eg skrifaði undir nefndarálitið með fyrirvara.

Þetta mál verður væntanlega í dag, í fyrsta sinni í sögu þess, afgreitt frá þinginu með samhljóða og samróma atkvæðum allra þingmanna, og virðist það gefa góðar vonir um meiri sátt og samkomulag bæði í þessu máli og öðrum, er miða til heilla og hagsmuna fyrir land og lýð.

Július Havsteen: Tilfni þess, að eg stend upp, er að eins það, að fréttablað eitt, sem kemur út hér í bænum, hefir talið mig í flokki sínum eða réttara sagt tekið mig til inntekta frá sínu sjónarmiði í stjórnarskrármálinu sökum þess, að eg hef skrifað undir nefndarálitið fyrirvaralaust eða án nokkurar athugasemdar. Eg lýsi því þess vegna hér með yfir, að eg skrifaði undir nefndarálitið einungis sökum þess, að mér fanst það vera vel og lipurlega orðið, og eg gat ekki neitt í því fundið, sem miðaði til þess, að gera flokkunum ójafnt undir höfði, eða gjöra öðrum flokknum meiri sóma en hinum í stjórnarbaráttunni. Eg lit svo á, að vér allir höfum viljað útvega landinu stjórnarbot, en með ýmsu móti, en það finst mér hreinasti óþarfi, að vér séum að metast um það, hvorum flokknum þessi stjórnarbot sé að þakka; úr því verður sagan að skera. Að endingu óska eg þess af heitum hug, að stjórnarskrá þessi verði Íslandi til gæfu og blessunar á ókominni tíð.

Eggert Pálsson: Sumir kunna ef til vill að álita eðasegja, að það eigi ekki sem bezt við, að nýgræðingur milli þingmanna, eins og eg, standi upp, til að tala á þessu alvarlega augnabliki, heldur að eg léti málið afskiftalaust, að öðru leyti en því, að styðja það með atkvæði mínu. En aðrir kunna aftur á móti að segja hið gagnstæða og álita það alveg sjálfsagt, að hinu eini nýi þingmaður deildarinnar láti einmitt hér til sín heyra.

Eg er nú ekki í neinum efa um rétt minn í þessu efni, hann er samur og jafn, hvort sem þingmaðurinn er ungur eða gamall, og því ætla eg mér að mæla nokkur orð.

Í framvarpi þessu, sem nú liggur hér fyrir deildinni til síðustu úrslita, eru ýms þau ákvæði, sem eru fremur óviðkunnaleg frá minnu sjónarmiði, t. a. m. ákvæðið um rýmkun kosningarréttarins, sem hljóðar á þá leið, að lausamenn, sem gjalda 4 krónur til sveitar, skuli hafa kosningarrétt, en hjú aftur á móti, hversu dyggilega sem þau hafa þjónað húsbændum sínum og eru nýt í alla staði, hafa hann ekki. Þetta fanst mér bæði varhugavert og óviturlegt ákvæði, þar sem hver lausamannsrafi, ef hann að eins borgar 4 kr. til sveitar, er settur þannig skör herra en heiðarleg og dugleg hjú. Eðlilegasta skilyrðið fyrir kosningarrétti til alþingis virðist vera gjald til landssjóðs, eins og gjald til sveitar sjóðs er skilyrði fyrir kosningarrétti í sveitarstjórnarmálum, og gjald til prests og kirkju í kirkjumálum. Hinn rýmkaði kosningarréttur lausamanna og þurraþúðarmanna hlýtur að hafa, þegar fram í sækir, mikil áhrif á löggjöfina, og það gefur tíðin að vita, hvort þau áhrif verða fremur góð en vond. En að minsta kosti frá landbúnaðarins sjónarmiði skoðað, get eg ekki búist við hinu besta.

Ákvæðið um ríkisráðssetu ráðherrans er mér og sem fleirum næsta ógeðfellt. En þótt vér þykjumst sjá galla á frv. þessu, þá verðum vér að láta sem vér sjáum þá ekki. Því ráðherrann á aðra hlið segir skýlaust: þið megið ekki breyta, og þjóðin á hina hliðina biður og býður: þið megið ekki fleyga.

Og þar sem svo er ástatt, þá gleður það mig, að báðar deildir þingsins hafa þorið gæfu til þess, að vera sammála um að fá nú enda á málið fyrst um sinn.

En þó samkomulagið hafi verið gott, þá

andar þó flokkarigurinn gegn um nefndarálitid, og má máske segja, að það stafi af mannlegum veikleika. Skrifari nefndarinnar hefir viljað eigna sínum flokki, hve langt áleiðis vér erum nú komnir í máli þessu. Hann vill þakka ávarpi Ed. í fyrra hin heillaríku úrslit málsins. Honum gleymist það, að fyrir stjórninni lá framvarp, samþ. af báðum deildum alþingis, svo að stjórnin hefði auðvitað sp. frv. um vífalaust, úr því hún á annað borð var hlynt málinu, ef ekkert hefði annað verið gert, til þess að hrinda málinu í heillavænlegt horf. Það, að senda ávarp, sp. að eins af annari deildinni, gat því ekki vegið upp á móti frv., samþ. af báðum deildum, eða orðið til þess, að hrinda málinu í það heillavænlega horf, sem það nú hefir. Enda hefir þjóðin með kosningunum í vor sýnt, hverjum hún þakkar framgang málsins. Þá var spáð fyrir þing af andstæðingum vorum, að vér heimastjórnarmenn myndum fleyga, en lof sé guði, að sú spá hefir verið hrakspá, sem ekki vildi rætast, þegar á þing var komið. En svo, þegar sú spá vildi ekki rætast, þá kemur á síðasta augnablikinu þessi einkennilega áskorun til þessarar háttv. deildar um það að fleyga málið. En hvernig á þessari áskorun stendur, skal eg ósagt láta. En hefði þetta síðasta örprifarad þeirra manna, sem fyrir hvern mun vilja ónýta alt vort starf, alla vora stjórnarbaráttu, tekist, þá hefði manni getað dottið í hug orð skáldsins: „Íslands óhamingju verður alt að vopni“. En eg vona, að Íslands hamingja, en ekki óhamingja sití nú í öndveginu. Og að það hafi verið hún, hamingja Íslands, sem forðaði okkur nú frá að fleyga málið og gjöri það einnig framvegis.

ATKV.GR.: Frv. sp. í einu hlj. að við höfðu nafnakalli eftir ósk þessara 5 þm.:

Kr. Jónssonar, Hallgríms Sveinssonar, Júlíusar Havsteens, Guðjóns Guðlaugs-

sonar og Guttorms Vigfússonar, og afgr. til landshöfðingja.

Heimullegar kosningar.

FRUMVARP til laga um kosningar til alþingis. (C. bls. 195), 1. umr.; 15. ág.

Eiríkur Briem: Eg verð að segja sama um þetta mál, og sá, er talaði næst á undan mér sagði um annað mál. Eg verð að láta þá skoðun í ljósi, að það sé ekki rétt, að láta svo mikilsvert mál fara gegnum deildina, án þess að það sé athugað í nefnd. En á hinn bóginn vildi eg óska þess, að nefndin braðaði sér sem mest, þar eð það að minnu álit er þýðingarmikið, að frumv. fái sem bráðastan framgang. Eg skal því leyfa mér að stinga upp á 3 manna nefnd.

Guðjón Guðlaugsson: Eg stend upp, til þess að styðja uppástungu h. 6. kgk. þm. (E. B.). Mál það, er hér liggur fyrir, er stórt, og nýmæli, en lítið athugað áður hér í deildinni, því að svo var tíminn orðinn naumur, þegar það kom hingað upp í Ed. í fyrra. Af þessum ástæðum vil eg leyfa mér, að stinga upp á því, að 5 manna nefnd sé kosin, til að athuga málið. Á þann hátt getur málið fengið betri undirbúning, og fleiri sett sig inn í það á skömmum tíma.

Hallgrímur Sveinsson: Eg verð að halda því fram, að heppilegra sé, að skipa að eins 3 manna nefnd í málið. Ef tími væri nægur, þá væri líka auðvitað betra að hafa 5 manna nefnd. En þar sem sá tími, sem þingið hefir til umráða, er af mjög skornum skammti, verð eg að álíta, að 3 manna nefnd sé heppilegri. Bæði taka fundir lengri tíma, þegar 5 eru á fundi, en þegar að eins eru 3, og auk þess eru flestir þm. svo bundnir við

önnur störf, að óvíst er, hvort þeir allir gætu sint því á sama tíma.

ATKVGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e.h. 5 manna nefnd samþ. með 6 atkv. og hlutu kosningu:

Eiríkur Briem	með 9 atkv.
Guðjón Guðlaugsson	— 8 —
Jósafat Jónatansson	— 7 —
Hallgr. Sveinsson	— 6 —
Jónas Jónassen	— 5 —

að viðhöfðu hlutkesti milli hans, Kr. Jónssonar, Skúla Thoroddsens og Sig. Jenssonar.

Önnur umr., 19. ágúst (C. bls. 195, 243).

Framsögumaður (Hallgr. Sveinsson): Það þarf ekki, frá sjónarmiði nefndarinnar, langa framsögu í þessu máli, þar hún hefir komist að þeirri niðurstöðu, að réttast sé að fallast á frv. þetta í öllum aðalatriðum, og hefir hún gert það að til lögu sinni.

Eins og h. deild er kunnugt, má segja, að þetta mál sé alveg nýtt hér á þingi. Það er í fyrsta sinn, sem það liggur hér fyrir deildinni, en var aftur á móti fyrir Nd. í fyrra, og fekk þar talsverðan undirbúning. Það mun og vera h. deild kunnugt, að málið hafði fengið nokkurn undirbúning fyrir þing. Það hafði verið borið fram í ritgjörð, sem prentuð var í tímariti, og þjóðinni þannig gefinn kostur á að kynna sér það og þær aðalbreytingar, sem það gerir á núgildandi lögum. Eg ætla, að flestir muni samdóma um það, að frv. þetta hafi, að minsta kosti fljótt á lítið, mikla yfirburði yfir hið núverandi ástand; og þó hér sé að ræða um bæði allmikinn og flókinn lagabálk, þá áleit nefndin, að málið hafi nú fengið þann undirbúning og sé í sinni núverandi mynd þannig sniðið eftir vorum högum, að tiltækilegt sé að samþykkja frv. Frv. það, sem Nd. samþ. í fyrra, var nokkru lengra en þetta frv. En við meðferð málsins hefir Nd. þótt

réttast að fella burtu 2 kafla úr því, nfi. kaflann um kjördæmaskiftinguna og um laun þingm. Hvort það nú er í sjálfu sér rétt að fella þessa kafla burt, skal eg ekki dóm á leggja, enda er eigi um það að ræða hér. Sá tími, sem þingið hefir til umráða, er orðinn svo naumur, að það er ekki nema um það tvent að velja, annaðhvort að taka frv., að mestu leyti, eins og það er, eða þá að fella það. En eg þykist mega fullyrða, að flestir, bæði þm. og landsbúar alment muni telja það ástand, sem nú er, svo óheppilegt, að þeir muni æskja eftir, að þetta frv. verði sp. Öllum er kunnugt, að það ríkir mikil óánægja með það ástand, sem nú er. Þeir, sem atkvæði eiga að greiða, eru oft í miklum vanda staddir, þar sem sannfæring þeirra er öðru megin, en hinu megin ef til vill einhver þau áhrif, sem gera að minsta kosti litilsigldum og fátækum kjósendum nokkuð erítt eða ótíltækilegt að kjósa eftir ósk sinni og sannfæringu. Auk þess eiga menn oft mjög bágð með að nota þenna dýrmæta rétt sinn, kosningar-réttinn, þar sem þeir oft þurfa að fara lengri leið, oft svo langt, að það tekur 3 eða 4 daga að sækja kosningarfund, og stundum jafnvel enn lengri tíma. Í báðar þessar áttir er þetta frv. til mikilla bóta. Það gerir ráð fyrir, að kosningar fari fram í hverjum hreppi, og þar sem enginn þarf að fara út úr sínum eigin hreppi, til þess að nota atkvæðisrjett sinn, er þeim erfiðleikum, sem því fylgdu, létt af. En þá er það ekki síður í hina áttina, að frv. horfir til bóta. Um leið og kosningarnar eru heimullegar, er því fargi létt af frjálsræði manna, sem því er samfara, að þeir vita, að það er passað upp á atkvæði þeirra, og þeir kvaddir til reikningsskapar, ef þeir hafa kosið öðruvísi en þeim mönnum líkar, sem þeir eiga máské atvinnu sína undir. Þriðja aðalbreytingin, sem frv. þetta gerir á núgildandi lögum, er sú, að kosningin á fram

að fara á einum og sama degi um allt land. Einnig umþessa breyting má segja, að hún hafi í sér fólgin ekki óveruleg gæði, því það kemur þá sem sameiginlegur úrskurður allrar þjóðarinnar á einum degi, hverjir eiga að gegna þessu þýðingarmikla starfi, löggjafarstarfinu. Menn kynnu að vísu að hafa það á móti þessu fyrirkomulagi, að það geti farið svo, að þetta verði til þess, að nýtir menn, sem falla í einu kjördæmi, eru með öllu útilokaðir frá að komast á þing. En það svar liggur til þess, að hver og einn verður strax í byrjun að ráða með sér, hvar þeir telji sér greiðastan veg, og hvar þeir helst vilji bjóða sig fram. Það er líka hætt við, að þeir, sem þannig skifta sér milli fleiri kjördæma, ekki beiti sér til fulls í neinu sérstöku, svo að minni skoðun er þessi ástæða ekki veigamikil.

Fjórða atriðið, sem eg vil minnst á, en sem þó ekki er mikilvægt, er það, að samkvæmt því fyrirkomulagi, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, verða engin ræðuhöld á sjálfum kosningadeginum. Það er mín skoðun, að ræðuhöld þingmannaefna sjálfan kjördaginn séu lítið uppbyggileg. Þau munu lítið snúa skoðunum manna þann dag, hversu vel sem þm. segist og hversu málsnjall sem hann kann að vera. En hitt vita menn, að þessar umræður hleypa oft miður heppilegum hita bæði í þingmenn og kjósendur. Á hinn bóginn verður að ganga út frá því, að sá, sem býður sig fram til þings, hafi áður reynt að gera kjósendunum skoðanir sínar ljósar og sýna þeim fram á, að hann eigi erindi á þing. Eg álit því engu tapað, þó þessi ræðuhöld falli burtu. Allar þessar aðalbreytingar hefir nefndin fallist á, og starf hennar hefir því mestmegnis gengið í þá átt að athuga, hvort engin ósamræmi eða villur hafi slæðst inn í frv., því hún treysti sér ekki til að koma með neinar stórvægillegar breytingar, jafnvel þó sumum í nefndinni dytti í hug, að æskilegt mundi

vera, að gera nokkrar efnisbreytingar. Sérstaklega voru ákvæðin um það, hver tæma eigi atkvæðakassana, og telja saman atkvæðin, sem urðu nefndinni að umræðuefni. Sumum þótti, sem það mundi hafa ýmsa ókosti í för með sér, að kassarnir væru tæmdir og atkvæðin talin saman af undirkjörstjórninni, og álitu, að þessu mætti betur koma fyrir með því, að senda kassana lokaða til yfirkjörstjórnarinnar. En nefndin hikaði þó við að gera tillögu í þessa átt af þeirri ástæðu, að ef þessum ákvæðum frv. væri breytt, þá leiddu þar af all-viðtækar breytingar á frv., enda höfðum vér ekki næga vissu um, að hin umrædda breyting hefði áreiðanlegt fylgi þingmanna yfir höfuð í báðum deildum, en án þess vildum vér ekki ráðast í breytinguna. Vér munum athuga málið betur til 3. umr., og geymir nefndin sér rétt til að koma þá fram með umrædda tillögu, ef henni finst það ráðlegt og hættulaust. Að svo mæltu vil eg minnast litillega á þær breytingar, sem nefndin hefir lagt til að gerðar yrðu á frv. Þær eru flestar orðabreytingar, svo sem 1. brt., sem leggur það til, að uppreist komi í staðinn fyrir „uppreisn“. Það geta náttúrlega verið skiftar skoðanir um það, hvor orðmyndin sé réttari, en „uppreist“ er nú haft í lögum um þetta efni, og áleit nefndin því réttara að hafa þá mynd.

Í 8. gr. frv. sendur, að kjörstjórn skuli hafa löggilta gjörðabók og bóka í hana útsending og viðtöku kjörseðla, bréfa o.s. frv. Þetta o. s. frv. hefir nefndinni þótt réttast að fella burt, því ef það á að hafa nokkura þýðingu, þá er það viðsjálf ákvæði, þar sem hver getur útfyllt það með því, sem hann vill, en ef það á enga sérstaka þýðingu að hafa, þá er það líka óþarft. Eg álit því heppilegra, að orða greinina svo sem nefndin hefir lagt til, en að efninu til er hún óbreytt.

Þriðja brtill. er ekki annað en leiðrétt-

ing á villu, sem við vangá hefir slæðst inn í frv.

Þá er 4. brtill. við 16. gr., að orðið „alstaðar“ falli burt. Þetta orð er óþarft, því það leiðir af sjálfu sér, að sama regla gildir alstaðar.

Fimta brtill. er leiðréttning á villu, sem slæðst hefir inn í frv. á þann hátt, að ein grein var feld úr frv. í Nd., en hefir gleymst um leið að leiðrétta tilvitnunina, sem við það varð röng.

Ef til vill mætti segja, að 6. brtill. færi fram á efnisbreyting. Í 19. grein stendur, að yfirkjörstjórnir skuli tafarlaust láta búa til kjörseðla. En samkvæmt 20. gr. er þetta ekki fyllilega rétt, því framkvæmdir yfirkjörstjórnar ná ekki lengra en til þess, að fullgera seðlana, og því þótti nefndinni réttara að hafa það orð. 7. og 8. brtill. eru að eins orðabreytingar. 10. brtill. er lagfæring á máli, og sama má segja um 11. brtill. Einnig 12. brtill. er lagfæring á máli, og skal eg gera þá grein fyrir henni, að í 33. gr., 4. málsgrein stendur: „Kjósandinn gengur til oddvita kjörstjórnarinnar . . . og fær oddviti honum einn kjörseðil“. Í 35. gr. stendur svo aftur: „Hverjum þeim kjósanda, er inn kemur, skal oddviti afhenda einn kjörseðil“. Þetta er óþarfa endurtekning og því heppilegar orðað, eins og brtill. fer fram á.

Um 13. brtill. mætti segja, að hún væri litilfjörleg efnisbreyting. Í 37. gr. stendur, að kjörstjórnin skuli gæta þess, að kassinn sé tómur, og er þá andsjáanlega gengið út frá því, að honum sé læst á eftir, en réttara virðist þó að bæta því við.

14. og 15. brtill. eru að eins liðkun á máli. 16. brtill. gerir lítills háttar viðbót, sem er í fullu samræmi við það, sem áður er komið. Samkvæmt 24. gr. hefir hvert þingmannsefni rétt til þess, að kjósa sér umboðsmenn til þess að gæta hagsmuna sinna, ef hann er eigi sjálfur við-

staddur. Af því leiðir, að þann sama rétt hefir þingmannsefnið, ef hann er sjálfur viðstaddur. 17. br.till. er að eins orðabreyting.

Viðvíkjandi 18. br.till. skal þess getið, að í nügildandi kosningalögum til alþingis stendur „kosningarbréf“, en í þingsköpunum stendur aftur „kjörbréf“, og virðist það víðfeldnara mál. 19. br.till. er orðabreyting, og 20. og 22. br.till. fella burt óþörf orð, því hér getur ekki verið um einhvern og einhvern að ræða, heldur að eins einn hreppssjóð eða bæjarsjóð. 21. br.till. er einnig að eins orðabreyting. 23. br.till. er ekki nema lögun á máli, en gæti hugsast efnisbreyting. Það mætti lita svo á, sem frekari rangsleitni eigi að merkja meiri rangsleitni en áður hefir verið höfð í frammi, eða talað um. En sú þýðing er ekki rétt, heldur á hér að standa frekri 3: æðimikilli eða svæsinni rangsleitni, og svo hefir þetta verið orðað í hinu upprunalega frv., sem uppástungumaður (Bj. Kr.) bar fram. 24. br.till. er leiðrétting á prentvillu.

Að nefndin hefir komið með br.till. við fyrirsögnina, leiðir af því, að tvær greinar hinna eldri laga, sem meiningin var upprunalega að upphefja með öllu, standa en óbreyttar og í gildi.

Þetta eru þær sérstöku breytingar, sem nefndin hefir lagt til.

Almennar athugasemdir eru fáar, sem eg finn ástæðu til að gera við frv.

Í 14. gr. stendur, að á hvern sæðil skuli skráð með skýru prentlettri nöfn allra þingmannaefnanna í kjördæminu. Það er efamál, hversu hægt verður að koma þessu við. Eftir upprunalega frv. kom þessi erfiðleiki ekki fram, því samkvæmt því var ein yfirkjörstjórn, sem sat í Reykjavík, og átti því hægt með að láta prenta á sæðlana. En þar sem nú yfirkjörstjórn er í hverju kjördæmi, getur það oft orðið erfiðt. Þessa erfiðleika mætti koma í veg fyrir á þann hátt, að yfirkjörstjórnir hefðu

stimpla með lausu lettri. Þetta virðist heppilegt ráð fyrir þá, sem ekki geta náð í prentsmiðju.

Í 20. gr. er ákveðið, að lh. annist prentun á eyðublöðum undir kjörseðla, og sendi þau yfirkjörstjórnunum.

En kjörseðlar hljóta að verða misstórir, því þar sem að eins 1 þingmannsefni býður sig fram, þarf ekki eins breiðan kjörseðil, eins og þar sem margir frambjóðendur eru. Sundurhlutunin hlýtur því að fara fram hjá kjörstjórninni, en eyðublöðin komi frá landsh. í örkum.

Hvaðsmiðinu á atkvæðakössunum viðvíkur, álit eg heppilegast, að allir væru smíðaðir á sama stað, því það væri trygging fyrir því, að samræmi væri á allri gerð og smíði kassanna, og álit eg því heppilegast, að landstjórnin annaðist framkvæmd á því.

Þá eru ekki fleiri atriði, sem eg vildi taka fram að svo stöddu.

Að endingu vil eg geta þess, viðvíkjandi ákvæðinu um stundarsakir, ef kosningar færu fram fyrir 1. júlí 1903, þá verður að sjálfsögðu að nota hinar eldri kjörskrár, sem gjörðar eru eftir nügildandi kosningalögum, og enginn efi getur leikið á því, að þær séu í fullu gildi, enda getur eigi verið um neinar aðrar kjörskrár að ræða. Ákvæðið er því að líkindum óþarft, en hins vegar er það líka meinlaust og má því vel standa.

Guðjón Guðlaugsson: Eins og h. þingdm. sjá, stendur nafn mitt undir nefndarálitinu, en það hefði máské átt að standa þar með fyrirvara, en þar sem eg hafði nýlega skrifað undir annað nefndarálit með fyrirvara, þótti mér það óviðkunnanlegt og eins og að mínu nafni fylgdi að jafnaði sá dilkur.

En svo er mál með vexti, að eg hélt því fastlega fram í nefndinni, að ekki væri rétt að hrapa að slíku máli sem þessu, og það þyrfti mikillar og vandlegar yfirvegunar. Einkum virtist mér ein breyting alveg nauðsynleg, til þess að frumv.

næði sínu takmarki, sem sé að gera kosningarnar leynilegar, og það er sú breyting, að atkvæðakassarnir væru sendir lokaðir frá undirkjörstjórn til yfirkjörstjórnar. Eg vildi láta athuga frumvarpið nákvæmlega, því frágangurinn er ekki sem bestur, og frumvarpinu margt og mikið ábótavant; fyrirsögn frv. er skökk, því frv. er að eins breytingar á kosningalögunum, og síðasta greinin er ekki einasta óþörf, heldur jafnvel hlægileg. Frv. byrjar þannig á villu og endar á villum, og er alt jafn hræringur af villum.

Háttv. Ed. á að vera sá gætnari hluti þingsins, þar sem helmingur hennar er kendur við Hans Hátign konunginn, og má því ætla, að hún leggi sína bætandi hönd á þau frv., sem ef til vill eru illa undirbúin í háttv. Nd. Nefndin hraðaði svo mjög þessu máli, að ekki var tími til að ræða ítarlega ýms atriði og ákvæði, sem nauðsynlegt hefði verið. Því h. nefndarmenn álitu bráðnauðsynlegt að koma lögnum á, hvað sem það kostaði. Dómar manna um hroðvirkni þingsins eru nógu harðir, þó þingið leiki sér ekki að því að hrapa að málunum og hroða þeim af.

Eg fyrir mitt leyti álit rétt að koma þessum lögum á; en samt vil eg ekki staðhæfa, að þau sé eins mikil réttarbót, eins og margur heldur. Eg held miklu fremur, að þetta sé að eins tilraun með efasömum árangri til þess að ráða bót á ýmsu óhreinu, er farið er að koma fram við kosningar til alþingis.

Kjösendum er að vísu gert hægara fyrir að komast á kjörfund, en þó eru ýmsir vafningar, og auk þess kostnaður, sem lendir á sveitarsjóði og mörgum mun verða illa við.

En allur sá kostnaður, sem af kjörfundasókn leiðir nú, er friviljuglegur, og það kemur ekki eins þungt niður á mönnum, sem gjört er af frjálsum vilja, sem það, er lögin þvinga fram; auk þess er það hressandi og fjörgandi, að koma á mann-

fundi, og bera sig saman um landsins gagn og nauðsynjar í sinni á 6 ára tímabili. Mér virðist, að það ætti að vera til þess, að auka sjálfsstæði manna, að koma fram hreint og beint, opinberlega lýsa sinni skoðun á landsmálum og kjósa sinn þingmann, heldur en að hafa kosningarnar heimullegar, svo að menn verði að fara með þennan dýrmæta rétt sinn, eins og stuld.

Helzta ástæðan fyrir þessum heimullegu kosningum er sú, að annarsstaðar hafi orðið að taka þetta upp; en það er ekki ætíð, að útlendar flikur klæði okkur vel; en þetta er nauðsynleg tilraun til að koma í veg fyrir ýmsa óhæfu, sem komið hefir fram við kosningarnar á þessum síðustu og verstu tímum.

En þegar maður kemst að þeirri niðurstöðu, að þetta sé tiltækilegt, verður maður að hafa verulega tryggingu fyrir því, að kosningarnar sé í raun og veru leynilegar. En eins og ákveðið er í frv., að opna skuli kassana á undir-kjörstöðum, þá er ekki trygging fyrir því, að kosningin sé leynileg, því í fámennum hreppum er ætíð hægt að fara nærri um, hvernig hver og einn hafi kosið, þar sem hver þekkir annan.

Setjum svo, að einhver atkvæðasmali gangi um í hreppnum og fái loford fyrir atkvæðum manna; þá getur hann miklu betur gætt þess, hvort einhverir hafa sviðið hann, heldur en ef atkvæðakassarnir eru sendir lokaðir til yfirkjörstjórnar, og ruglað þar saman.

Það er eins og með nafnlausar greinar í blöðum, að hér um bil æfinlega kemst upp, hver ritað hafi, jafnvel þó ritstjórnir sjálfir þegi yfir því. Það mun sjaldnast verða sjálf þingmannaefnin, sem best ganga fram í að koma upp atkvæðagreiðs- unni, heldur kjósendurnir sjálfir, til þess að vera ekki hafðir fyrir rangri sök í þessum efnum.

Eg skrifaði undir nefndarálitíð sökum þess, að nefndin lofaði mér að taka þetta

til greina við 3. umr. málsins, svo fram-
arlega sem það yrði ekki málinu
að falli vegna tímaleysis, og það loford
vona eg hún efni.

Auk þess kosts, þegar kassarnir skulu
sendast frá undirkjörstjórn til yfirkjör-
stjórnar, að kosningarnar verða heimullegri,
þá hefir það þann kost, að lögin verða
miklu vafningaminni en ella.

Eg vil. að h. deild, og sér í lagi h.
meðnefndarmenn mínir, taki frumvarpið
til gagngerðrar yfirvegunar og lagi það
eftir beztu föngum, hvað sem tímanum
líður, því það er þýðingarmikið mál, og
ef svo verður að vera, held eg fyrir mitt
leyti, að mál þetta mætti biða eitt ár
enn, því það er skoðun mín, að þjóðin hafi
ekki hugsað og sett sig inn í málið, og
þar afleiðandi verði margt lagabrotið fram-
ið við fyrstu framkvæmd þessara laga.

Hallgrímur Sveinsson: Eg finn
ekki ástæðu til að fara mörgum orðum
út af ræðu h. þm. Strand. (G. G.), því í
sjálfu sér er hann málinu samþykkur í
aðalatriðinu. Nefndin mun að líkindum
fara að ósk hans um, að breyta ákvæðinu
með atkvæðakassana. Það er að visu satt,
að lögin eru nokkuð vafningasöm, en þeir,
sem eiga að lifa undir þeim, munu að
sjálfsögðu setja sig inn í þau. Hitt held
eg sé ekki rétt, að menn hugsi málin svo
mikið meira, þó þau sé dregin á langinn,
heldur munu menn alment varpa allri
sinni áhyggju upp á löggjafana.

Það er sannfæring mín, að mál þetta
sé hið mesta nauðsynjamál, og vona eg
því, að h. deild láti það ganga til 3. umr.

Að endingu ætla eg að geta þess, að
það var ekki fyrir nefndarinnar hönd, sem
eg talaði áðan viðvikjandi ákvæðinu um
stundarsakir, heldur var það mín eigin
skoðun.

Guttormur Vigfússon: H. frsm. (H.
Sv.) hefir tekið svo rækilega fram kosti á frv.,
að eg þarf ekki að fara frekar út í það. Eg
skal játa það, að egersamdóma h. þm. Strand. (G.
Alptíð. 1902. A.

G.) að því leyti, að frv. er þannig lagað, að
betra hefði verið, að nefnd sú, sem hafði
það til meðferðar, hefði haft lengri tíma
til að athuga það rækilega og bæta það í
ýmsum greinum, en á hinn bóginn get eg
ekki fundið, að svo miklir gallar séu á
því, að fyrir þá sök sé nauðsynlegt að
láta það biða. Mér finst það hafa í sér
fölgna mjög mikilsverðar réttarbætur,
sérstaklega að því leyti, sem það gerir
kjósendunum miklu hægra en eftir núgild-
andi lögum að neyta kosningarréttar sína.
Það er öllum kunnugt, hve mikill tíma-
missir og peningakostnaður gengur til þess,
að menn geti, eins og nú stendur á, nýtt
kosningarréttar síns, en sú fyrirhöfn hverfur
að miklu leyti eftir þessu frv., og fer það
því aðallega fram á mikla og góða breyt-
ingu, hvað það atriði snertir. Að hinu
leytinu er eg samdóma h. þm. Strand. (G. G.), að
æskilegt hefði verið að tryggja betur
heimulleik kosninganna, heldur en gert er
eftir 42. gr., og verð eg því fastlega að
mæla með því, að nefndin geri breytingar
á þeirri grein í þá átt; því þótt eg alls
ekki geti talið frumv. óhafandi fyrir það,
að sú grein er orðuð, eins og nú er, og
þótt eg eigi vilji fella það, þó greinin
sé óbreytt, þá finst mér samt réttast að
sú breyting væri gerð, sem stungið hefir
verið upp á, nfl. að atkvæðakassarnir verði
eigi opnaðir fyr en búíð er að senda þá
til yfirkjörstjórnarinnar, því að mér virðist
það hafa mikla þýðingu. Þar sem h. frsm.
(H. Sv.) talaði um sannfæringarfarg, þá er eg
samdóma h. þm. Strand. (G. G.) um það, að
hér sé ekki farið nema hálfa leið, til að
gera kosningarnar leynilegar, ef allir mið-
arnir eru teknir upp úr kassanum á hverj-
um kjörstað, því þar sem fáir kjósendur
greiða atkvæði, getur það alveg komist upp,
hverja menn hver hafi kosið, en ef öllum mið-
unum er blandað saman, þegar þeir eru
komnir til yfirkjörstjórnarinnar, getur það
alls eigi komist upp, hvaða mann einstak-
ir kjósendur hafa kosið. Eg mun því

greiða atkv. með öllum greinum frv. að svo svo stöddu, en vil fastlega mæla með því, að nefndin taki það betur til ihugunar, sérstaklega að því, er snertir áður nefnda breytingu á 42. gr. Eg ímynda mér, að nefndin sé ekki þeirri breytingu mótfallin, né að hún sé hrædd um, að hún geti orðið frv. að falli.

Skúli Thoroddsen: Eg er þakklátur nefndinni fyrir það, hvað fljótt og vel hún hefir afgreitt þetta mál, og að hún hefir tekið þá stefnu, að gera sem minnstar breytingar á frv., til þess að meiri vissa sé fyrir því, að það geti komist fram á þessu þingi, og það er sannfæring mín, að svo framarlega sem h. deild samþykkir einungis breytingar nefndarinnar, en engar aðrar, þá muni frv. ná fram að ganga á þessu þingi. Annars stend eg nú aðallega upp, til þess að lýsa því yfir, að eg get alls eigi fallist á þá breytingu, sem h. þm. Strand (G. G.) hefir stungið upp á, þar sem það er verulag efnisbreyting, og má því eiga það á hættu, að ef hún verður samþykkt, geti það orðið til þess, að frv. verði ef til vill ekki afgreitt frá þinginu. Eg get heldur ekki verið h. þm. Strand (G. G.) samdóma um, að ekki sé nægileg trygging fyrir heimulleik kosninganna, eins og 42. gr. nú er orðuð. Eg skil eigi, hvernig menneiga að fara að því, að komast eftir því, hvern sá eða sá hafi kosið, þegar menn hafa ekkert til að byggja á, nema ágizkanir, því sögusögn hlutaðeiganda sjálfs geta menn jafnvel eigi reitt sig á, þar sem menn geta skrökvað til um, hvern þeir hafi kosið. Svo er líka eitt atriði, sem hér kemur til greina, og það er það, að sé þeirri reglu fylgt, sem farið er fram á í frv., þá geta bæði þingmannaefni og almenningur strax fengið að vita um kosningarúslitunum í hverjum hreppi og farið þá nærri um leikslokin í kjördæminu; en ef hinni reglunni væri fylgt, þá yrðu menn að biða svo og svo langan

tíma eftir úrslitunum; en margir eru bráðlátir og vilja strax fá að vita, hvernig kosningin hafi fallið. Auk þess er meiri trygging fólgin í því, ef bæði undirkjörstjórn og yfirkjörstjórn lesa úr sæðunum. Það er því min tillaga, að nefndin taki ekki þessa breytingartill. til greina, þar sem það gæti orðið málinu til falls í Nd.

Eggert Pálsson: Eg skal játa það, að eg hefi ekki farið svo nákvæmlega, sem skyldi, gegnum hinar einstöku greinar frv., og er því ekki fær um að dæma um kosti þess og ókosti, en það er andinn, sem gengur gegnum það, sem gerir það að verkum, að eg veiti því eindregið fylgi mitt. Annar andinn er sá, að gera kjósendunum sem hægst fyrir að nota kosningarrétt sinn; hinn andinn er sá, að hverjum einstökum kjósenda, þótt lítilsigldur sé, er gert mögulegt að neyta kosningarréttar síns. Það má að visu segja, að það sé illa viðeigandi, að menn ekki geti látið uppi í heyranda hljóði, hvern þeir vilja kjósa. En vér vitum, að því er nú í raun og veru svo varið, að hver einstakur kjósandi hefir ekki uppburði í sér til að kjósa eftir sannfæringu sinni, og þess vegna verðum vér að taka því, eins og það nú er. Þar sem það því eftir núverandi fyrirkomulagi á kosningalögunum er svo ástatt, að erfðleikarnir eru á aðra hliðina, til að neyta kosningarréttarins, en uppburðaleysið á hina, þá hafa komið fram brennandi óskir hjá þjóðinni um að fá breytingu á þessu kosningafyrirkomulagi. Og eg er sannfærður um, að næst stjórnarskrármálinu er þetta mál hið mesta áhugamál hennar, og að hún mundi verða þinginu mjög þakklát fyrir, ef það gæti orðið leitt til lykta á þessu aukaþingi. Að því er snertir breytingu á 42. gr., þá skul eg játa, að eftir því sem eg hefi heyrt á umræðunum, þá væri það betur farið, ef hún gæti komist að, og er sannfærður um, að það mundi falla betur í smekk manna og vera álitid tryggilegra,

að yfirkjörstjórnin sjálf, en ekki hver undirkjörstjórn læsi upp atkvæðamiðana og dæmdi um þá. Ef þessi breyting því gæti komist að, án þess að hamla framgangi málsins nú, eða verða því til falls, þá hefði eg helzt óskað, að hún yrði tek in upp í frumvarpið. En ef hætta skyldi vera á því, að það yrði málinu til falls í Nd., þá vil eg heldur taka frv., eins og það er nú. Skál eg svo ekki fjölyrða um frv., en að eins lýsa því yfir, að eg mun hiklaust greiða atkvæði með frv., bæði með hinum einstöku greinum þess og br. till. í heild sinni, svo framarlega sem þær yrðu ekki til að spilla fyrir framgangi málsins.

Guttormur Vigfússon: Mér þótti skritið, að h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) skyldi drótta því að mér, að eg vildi fleyga frv. með því að fallast á breyt. till. þá, sem stungið hefir verið upp á við 42. gr. frv., að minsta kosti skildi eg orð hans svo, og þess vegna stend eg nú upp, til að mótmæla því. Eg lýsti því yfir áðan, að eg mundi ekki fallast á þessa breytingu, ef hætta væri á, að það gæti orðið málinu til falls í Nd. En eg skil ekki í því, að Nd. fari að fella málið, þó þessi breyting væri gerð. Annars fanst mér h. þm. ekki færa sterkar ástæður fyrir því, að réttara væri að láta ákvæði 42. gr. standa óbreytt. eins og þau eru í frv.; þar sem hann tók það sérstaklega fram sem ástæðu, að þingmannaefnin og kjósendur væru svo bráðlátir, að þeir helzt vildu fá að vita sem fyrst um kosningaúrslitin á hverjum stað, þá held eg, að það væri ekki neinn skaði, þó að ekki fréttist fyrri en fullnaðarvissa væri fengin um kosningaúrslitin. Því að eg held, að þótt sögur berist um, að þessi eða hinn hafi fengið svo eða svo mörg atkvæði á hverjum einstökum kjörstað, þá séu menn engu nær eftir en áður fyrri en yfirkjörstjórnin hefir lesið upp og birt alla atkvæðatöluna. Hvað það atriði snertir, að kosningarnar séu einnig lagð-

ar undir „kontrol“ undirkjörstjórnanna, þá legg eg ekki svo mikla áherzlu á það, þar sem það eftirlit er að eins til bráða- birgða, að því er framkvæmd kosninganna snertir.

Skúli Thoroddsen: Eg skal leyfa mér að lýsa því hér yfir, að það er mis- skilningur hjá h. 1. þm. S.-Múl. (G. V.), að eg hafi sakað hann um, að vilja „fleyga“ þetta mál. Mín orð voru ekki þau, heldur sagði eg hitt, að það gæti í reyndinni haft sömu áhrif, sem „fleygur“, ef þessar breytingar væru gerðar.

Eg skal enn fremur taka það upp aftur, að eg álit, að tryggingin fyrir því, að engri rangsleitni sé beitt, verði mun minni, ef undirkjörstjórnirnar ekki opna kassana og telja samnan atkvæðin. Við þekkjum allir, hvernig sýslunefndir eru sumstaðar samansettar. Eg gæti t. d. nefnd kjördæmi, þar sem kosning sýslunefndar- manna er þannig hagað, að sýslumaðure stingur upp á einhverjum, sem svo allir kjósa. En hvaða traust geta menn borið til yfirkjörstjórnar, sem valin er af sýslunefnd, sem þannig er saman sett?

Eg hygg því mjög varhugavert, að gerast þessa breytingu á frv., og í öllu falli ætti hún ei að gerast nema full trygging sé fyrir því, að Nd. samþykki hana, því að aðal-atriðið er, að málið gangi fram á þinginu.

Guðjón Guðlaugsson: Eg hygg, að h. deild hafi eigi misskilið orð mín svo, að mér væru þessar breytingar svo fastar í hendi, að eg vildi, að þær yrðu til þess, að eyðileggja málið. Eg tók það fram, að það væri ekki minn vilji. En hitt sagði eg, að eg vildi heldur, að málið byði eitt ár, og kæmi þá svo úr garði gert, að það yrði þjóðinni til gagns og þinginu til sóma, en að kastað yrði til þess höndunum að koma því í gegn illa yfirveguðu og ónógu.

Eins og nefndinni er kunnugt, skrifaði eg undir nefndarálitíð með því skilyrði, að

hún komi með þessar breytingar við 3. umr., ef hún sæi, að það gæti orðið án þess að verða málinu til falls. Ef því nefndin gengur inn á þessar breytingar, þá gerir hún það því að eins, að hún sé þess fullviss, að þær muni ekki eyðileggja málið sjálft. Og eg skal í því sambandi geta þess, að frá mínu sjónarmiði er engin hættu þess, með því að eg veit, að meiri hluti Nd. hefir ráðið með sér að samþ. frv. með þessum breytingum.

H.fram.(H.Sv.)sagði, að þó málinu yrði frestað um eitt ár, þá mundi tíminn eigi notaður að heldur, til að kynna sér málið, eins og hann líka gat þess, að einu sinni yrði alt fyrst, og hvenær sem þessi breyting kæmist á, yrði hún mönnum í fyrstu ókunn og erfið að setja sig inn í hana. Út af þessu skal eg leyfa mér að geta þess, að það er nú sú sérstaka ástæða fyrir almenning að mynda sér ákveðna skoðun á þessu máli, að nokkur óeining hefir verið um það, hvernig því sé heppilegast fyrirkomid. En að menn ekki notuðu síðasta ár, til þess að athuga málið, kemur eingöngu af því, að allir höfðu nóg að gera að hugsa um stjórnarskrármálið og bankamálið, og létu þar við lenda. Nú er þessum málum báðum ráðið til lykta, og mun það valda því, að menn mundu athuga þetta mál rækilegar.

Eg hefi tekið þetta fram, af því frá mínu sjónarmiði er engu spilt, þó þetta mál dragist eitt ár. Það er mín eigin skoðun, sem ekki á skilt við neitt flokkafylgi, sem sjá má af því, að flestir úr þeim flokki, sem eg tel mig til, telja það nauðsynlegt, að málið fái fram að ganga nú þegar; að mínu áliti er engu spilt, þó bent sé á þá ókosti, sem á frv. eru, og eg fyrir mitt leyti er sannfærður um, að á því eru ýmsir agnárar; t.d. vil eg benda á, að vel getur komið fyrir, að eitthvert kjördæmi hafi engan fulltrúa á þingi, sem þó hefði hann eftir gildandi lögum. Menn geta séð, að eigi þarf annað en dauða eða

sjúkdóm með mörgu fleiru, til þess að hindra þingmannsefni frá kosningu, en að þá sé orðið um seinan fyrir annan að bjóða sig fram, þar sem það á að gerast 4 vikum fyrir kjörfund. Og þegar litið er á alla snúningana, öll ferðalögin, allar agitationirnar, allan kostnaðinn og alla óvissuna, sem leiðir af þessum lögum fyrir þingmannaefni, þá kæmi mér það ekki á óvart, þó eitthvert kjördæmi misti vegna laga þessara af nýtum þingmanni, ekki meira keppikefli en það er að sitja á þingi.

ATKV.GR.: 1. gr. samþ. í e. hlj.

1. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

2. gr. sp. í e. hlj.

3.—7. gr. sp. í e. hlj.

2. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

3. — (— 171) — án atkv.gr.

9. gr. sp. í e. hlj.

10.—15. gr. sp. í e. hlj.

4. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

16. gr. sp. í e. hlj.

17.—18. gr. sp. í e. hlj.

5. brt. (þgskj. 171) sp. án atkv.gr.

6. — (— 171) — í e. hlj.

19. gr. sp. í e. hlj.

20.—21. gr. sp. í e. hlj.

7. brt. (þgskj. 171) sp. án atkv.gr.

22.—23. gr. sp. í e. hlj.

8. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

24. gr. sp. í e. hlj.

25.—30. gr. sp. í e. hlj.

9. brt. (þgskj. 171) sp. án atkv.gr.

10. brt. (þgskj. 171) sp. án atkv.gr.

11. — (— 171) — — —

31.—34. gr. sp. í e. hlj.

12. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

35.—36. gr. sp. í e. hlj.

13. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

37.—39. gr. sp. í e. hlj.

14. brt. (þgskj. 171) sp. án atkv.gr.

15. — (— 171) — — —

40. gr. sp. í e. hlj.

16. brt. (þgskj. 171) sp. í e. hlj.

17. — (— 171) — — —

41. gr. sp. í e. hlj.

42.—49. gr. sp. í e. hlj.

18. brtill. (þskj. 171) sp. án atkvgr.

50.—53. gr. sp. í e. hlj.

19. brtill. (þskj. 171) sp. án atkvgr.

54.—55. gr. sp. í e. hlj.

20. brtill. (þskj. 171) sp. í e. hlj.

21.—22. brtill. (þskj. 171) sp. án atkvgr.

56.—58. gr. sp. í e. hlj.

23. brtill. (þskj. 171) sp. í e. hlj.

59.—61. gr. sp. í e. hlj.

Fyrirsögnin brtill. 25. (þskj. 171) sp. í e. hlj.

Frv vísað til 3. umr., í e. hlj.

Þriðja umr., 21. ág. (C. bls. 271).

Framsögumaður (Hallgrímur Sveinsson). Eg skal fyrst leyfa mér að beiðast leiðréttingar á nokkrum prentvillum, sem sumar hefir láðst að leiðrétta, þegar frv. var prentað eftir 2. umr., en sumar eru nýjar.

Í 14. gr., síðustu línu, hefir orðið „af“ fallið burt; þar á að standa eftirrit af kærinni. Þá er 22. gr. Þar hefir orðið „með“ fallið burt, á undan orðinu „áprentaðri“. Enn fremur skal eg leyfa mér að minnast á, að í 24. gr. hefir einu orði verið breytt, um leið og brtill. við 2. umr. var innfærð, en með því að þessi breyting er leiðrétting á máli, hefi eg ekki neitt við hana að athuga. Þar stendur nú, „til að gæta hagsmuna sinna“, var áður „hagsmuna hans“. Þá eru litlar villur á þskj. 199. Í 8. brtill. stendur „atkvækakassarnir“, á auðvitað að vera „atkvæðakassarnir“. Í 9. brtill. stendur „mann“ fyrir „manna“, og í sömu málsgrein er greinarmerki sett rangt, á að vera komma á undan „unz“.

Eins og háttv. deild sér, hefir nefndin komið með talsverðar breytingar við frv. og þegar þess er gætt, að þessar breytingar koma fram við 3. umr., þá verður því ekki neitað, að þær eru með lengsta og yfirgrípsmesta móti við það, sem tíðk-

ast á því stigi málsins, og finnur því nefndin ástæðu til að biðja hina h. deild velvirðingar. En deildinni munu skiljast ástæður nefndarinnar, enda var þess líka getið við 2. umr., að þessar breytingar kynnu að koma fram. Síðan hefir nefndin talað við marga þingmenn bæði hér í deildinni og eins í Nd. og hafa allir einróma óskað eftir þessari breytingu. Þessi aðalbreyting er sú, að atkvæðakassarnir séu ekki opnaðir á hverjum kjörstað og atkvæði talin saman þar, heldur séu allir kassarnir sendir lokaðir til yfirkjörstjórnarinnar, og að hún verði fyrst til að opna kassana og telja saman atkvæðin. Það hefir áður verið á það minst, hvað mæli með þessari breytingu, svo eg þarf ekki að vera margorður um það nú. en ástæðan er í stuttu máli sú, að frv. á þann hátt nær betur tilgangi sínum, að kosningar séu heimullegar.

Þessi aðalbreyting, að flytja samantalinng atkvæðanna frá undirkjörstjórnnum til yfirkjörstjórnarinnar, hefir í för með sér talsvert viðtækar breytingar á frv. á mörgum stöðum, og þessar breytingar liggja fyrir á þskj. 199. Auðvitað hefði mátt komast að sömu niðurstöðu, með því að gjöra orðabreytingar á frv., vikja við hinum einstöku gr. og bæta inn í, en nefndin áleit. að heppilegra væri og glöggara, til að átta sig á, að breyta greinunum og rita þær síðan upp í heild, og því eru breytingarnar svo fyrirferðarmiklar.

Að gera grein fyrir hinum einstöku breytingum, álit eg óþarft. Þó eru nokkrar breytingar sem ekki standa í beinu sambandi við þessa aðalbreytingu, og skal eg leyfa mér að geta þeirra að nokkru. Þannig fer 2. brtill. fram á, að landsstjórnin annist í fyrsta sinn tilbúning atkvæðakassanna og umbúða um þá. Ástæðan fyrir þessari breytingu var sú, að nefndin áleit, að ef hver einstakur hreppur ætti að annast tilbúning kassa fyrir sig, þá mundu kassarnir ekki verða eins, og

naumast allir svo úr garði gerðir, að sæm-
andi væri að láta þá standa á kjörborði,
þar sem nota á mikilvæg réttindi, enda
líka tryggingin meiri, ef sams konar læs-
ingar væru fyrir öllum kössunum, eins og
líka kostnaðurinn yrði minni, ef allir kass-
arnir yrðu tilbúnir á sama stað og af
sama manni. Og áleit nefndin þá líka
réttast að láta búa til umbúðirnar um
leið, svo þær yrðu allar líkar, og sem
tryggilegastar, og hafði nefndin þá eink-
um fyrir augum sekki, líka og hafðir eru
utan um póstsendingar. Á hinn bóginn
þótti nefndinni réttast, ef einhver kassi
skemdist, að hver hreppur þá annaðist
endurnýjun hans, enda þá hægra að hafa
hann í sama formi, þar sem þeir hefðu
eldri kassann fyrir sér.

Þá er 6. brtill.; hún fer fram á, að
kassarnir skuli einnig sendir í vatnsheld-
um umbúðum. Þá gerir 9. brtill. lítilfjör-
lega efnisbreyting. Áður var ekkert á-
kveðið um það, hvernig að skuli fara, ef
yfirkjörstjórnin er ekki á sama máli sín
á milli um það, hvort atkvæðaseðlar eru
ógildir eða ekki, en samkvæmt þessari
brtill ræður þar afl atkvæða. 11. brtill.
kemur þá með þá nýju ákvörðun, að ef
atkvæðasendingar eru eigi komnar úr öll-
um hreppum á þeim tíma, sem tiltekið er
í 46. gr., þá skuli að visu opna þær send-
ingar, sem komnar eru, og telja saman at-
kvæði, en ekki lýsa neinn þm. kosinn fyrir
en hinar vantandi sendingar eru komnar,
og í sambandi við það stendur að gjöra
skuli þingmannaefnum viðvart um það,
hve nær hinar vantandi sendingar verði
opnaðar.

Að lokum skal þess getið, að nefndin
tekur aftur 12. brtill.

ATKV.GR.:

1.	brtill. (þskj. 199) sp.	með	8	atkv.
2.	—	—	—	9
3.	—	—	—	10
4.	—	—	—	10
5.	—	—	—	10

6.	brtill. (þskj. 199) sp.	með	10	atkv.
7.	—	—	—	10
8.	—	—	—	10
9.	—	—	—	10
10.	—	—	—	10
11.	—	—	—	10

Frv. með áorðnum breytingum samþ. í
e. hlj. og endursent forseta Nd.

Skifting kjördæmis.

FRUMVARP til laga um breyting á 18.
gr. í lögum um kosningar til alþingis
14. sept. 1877 (C. bls. 73); 1. umr., 8.
ágúst.

Kristján Jónsson: Eg skal að
gefnu tilefni leyfa mér að leggja það til,
að mál þetta verði tekið út af dagskrá
í dag. Ástæðan til þess er sú, að þing-
maðurinn fyrir kjördæmi það, sem hér
ræðir um, er veikur og getur því ekki
mætt á fundi deildarinnar í dag, eða tek-
ið þátt í umræðunum um málið, en hann
er sjálfsagður til andsvara, þegar þetta
frv. kemur hér til umræðu.

Forseti fann ekki næga ástæðu til að
taka málið út af dagskrá, en kvaðst fús
á að bera það undir atkvæði deildarinn-
ar. Samþykkt var með 7 : 3 atkv., að
málið væri ekki tekið út af dagskrá.

Flutningsmaður (Guðjón Guð-
laugsson): Eins og háttv. þingd. menn
sjá, hefi eg gerst flutningsmaður að þessu
frv., og er það af því, að eg hefi verið beð-
inn um það. Vitanlega liggur fyrir þing-
inu áskorun, sem borin var upp á sýslu-
fundi í Vestur-Ísafjarðarsýslu um að flytja
þetta mál, og var hún stýluð til þing-
manna þess kjördæmisins, en þar sem þeir
hafa neitað, að taka málið til flutnings,
en eg hefi stutt þetta mál áður, þá hefi eg
leyft mér að bera það fram. Það er ekki
hægt að segja, að frumv. þetta sé gamall
gestur á þingi, en það er heldur ekki nýr
gestur, því að eins og háttv. þingdm. er

kunnugt, lá það fyrir síðasta þingi. Reyndar átti það ekki því láni að fagna, að það fengi framgang, en það átti samt því láni að fagna að ganga gegnum Nd; en þegar það kom hingað upp í deildina, var það felt með eins atkvæðis mun, af hvaða ástæðum sem það nú hefir verið. Fyrir því er það, — að auk þeirra ástæðna, sem verið hafa áður til að flytja þetta mál, — hefir það bæzt, að síðasta þing sýndi að það virti málið mikils þótt framgangi þess þá væri hamlað, og þess vegna verðskuldar það að vera borið upp í annað sinn. Ástæðurnar fyrir því eru kunnar. Fyrsta ástæðan er sú, að hér er um kjördæmi að ræða, sem skift er í tvö sýslufélög og kys 2 þingmenn. Allar aðrar sýslur, sem eru tvö sýslufélög svo sem Þingeyjarsýsla, Skaftafellssýsla, Mýra- og Borgarfjarðarsýsla, eru líka tvö kjördæmi með sömu takmörkum, sem sýslufélögin. Það er að eins ein sýsla auk Ísafjarðarsýslu, nfl. Barðastrandarsýsla, þar sem eru 2 sýslufélög, en ekki nema eitt kjördæmi, en fyrir það kjördæmi er heldur ekki nema einn þingmaður, og honum verður ekki skift í tvent, og því er hér heldur ekkert jafnaðardæmi við Ísafjarðarsýslu. Það virðist þess vegna ekki vera nema eðlileg ósk, að þessari sýslu sé skift í tvö kjördæmi, eins og henni er skift í tvö sýslufélög.

Önnur ástæðan fyrir þessari skiftingu er sú, að frá náttúrunnar hendi er hér svo mikill þröskuldur, að gamla Ísafjarðarsýsla skiftist í tvö héruð af Breiðdalsheiði, sem ekki er fær fyrir riðandi menn, nema lítinn tíma af sumrinu. Þegar því kosningar fara fram á vorin, þá er af skorið að fara þessa heiði, nema gangandi, og þegar það bætist við erfiða og torsóttu ferð, sem þeir eru búnir að fara, sem heimili eiga í vestustu hreppum sýslunnar, þá gefur að skilja, að þar sem kjósendureiga við slíka örðugleika að stríða, þá muni kjörfundir að jafnaði lítið sóttir úr vest-

ursýslunni. Enn fremur mælir það fremur öllu öðru með þessari skiftingu, að komið hafa fram óskir um það frá kjósendum úr þeim hluta sýslunnar, sem af náttúrunnar völdum aldrei hafa getað notað kosningarrétt sinn fullkomlega, og nú er af þeim sömu ástæðum orðið sérstakt sýslufélag; þess vegna hafa þeir borið fram óskir sínar um, að sýslu þessari væri einnig skift í tvö kjördæmi. Þessi ósk þeirra var borin fram við mig munnlega fyrir þing 1899; hún kom einnig skrifleg til þingmanna þessa kjördæmis í fyrra, og nú í ár hefir komið fram einróma ósk frá hlutaðeigandi sýslunefnd um þetta sama. Enn fremur fylgir sú ástæða, sem bæði er eðlileg, réttlát og sjálfsögð, sem sýslu þessari verður fyr eða síðar hvort sem er skift í tvö kjördæmi; því að auk þeirra erfiðleika og tálmana, sem náttúran leggur í veginn fyrir þessa menn til þess, að nota kosningarrétt sinn til alþingis, bætist það ofan á, að þótt þeir verði svo heppnir að geta sótt kjörfund, svo sem einu sinni á 10 árum, þá verða þeir algerlega ofurliði bornir af norðursýslunni, sem er að mun mannfleiri og á hægra aðstöðu, svo að niðurstaðan verður jafnan sú, að norðurhlutinn hefir óhindraðan rétt til þess að kjósa 2 þingmenn, en þessir að réttu lagi ekki neinu; þetta er hin síðasta og helzta ástæða til skiftingarinnar; en það skal eg játa, að þessar ástæður gilda ekki sérstaklega fyrir þetta kjördæmi, heldur fyrir öll þau kjördæmi, þar sem kosnir eru 2 þm., en þá kemur það á móti, að slíkar óskir hafa ekki komið fram frá þeim, svo kunnugt sé, og heldur ekki er þar neinstaðar um aðgreind sýslufélög að ræða, eins og hér. Því stendur hvergi eins sérstaklega á, hvað slíka skiftingu snertir, eins og einmitt í þessari sýslu.

Eg skal svo ekki fjölyrða meira um þetta mál, en óska, að frv. fái nú svagóðan byr hér í deildinni, að það nái fram

að ganga. Hvað það snertir, að taka málið út af dagskrá, þá er spursmál um, hvort við ekki hefðum gjört það, ef þetta hefði verið síðasta umræða; en af því að þetta er fyrsta umræða, og heilsubrestur þess þingmanns, sem nú er fjarstaddur, að líkindum verður ekki svo langur. að hann geti ekki tekið þátt í umræðunum um málið, þá álit eg það heppilega ráðið af deildinni, að hún ekki vildi taka málið út af dagsskrá, með því að tímunn er orðinn nokkuð stuttur.

Kristján Jónsson: Ég álit að visu, að það hefði verið heppilegast, að mál þetta hefði verið tekið út af dagskrá í dag, því að sá þm., sem því er kunnugastur, er eigi til staðar hér á fundi, en h. d. hefir úskurðað á annan hátt.

Það er nú þegar vitanlegt, að mál þetta muni fá þann byr hér í deildinni, að eigi muni þýða móti að mæla, og þarf eg því ekki að vera margorður, en eg vil að eins lýsa því yfir, að eg er enn sömu skoðunar um mál þetta nú, eins og í fyrra, þeirrar skoðunar sem sé, að það sé mjög varhugavert, að þingið fari nú að gera sérstök lög fyrir þetta eina kjördæmi. Eg er í rauninni eigi mótfallinn aðalefni þessa frv., enda eigi nægjanlega kunnugur til þess, að dæma um, hvort hin fyrirhugaða kjördæmis-skifting sé hagfeld eða eigi, en mér virðist það eigi rétt, að farið sé að taka eitt kjördæmi út úr og gefa sérstök lög um það, þar sem þingið nú, eins og hinni h. deild er kunnugt, hefir til meðferðar frv. til stjórnarskipunarlagu, en í því er gert ráð fyrir, að þm. fjölgi. En eðlileg afleiðing af því verður, að þingið hlýtur bráðlega að taka kjördæmaskiftinguna alment til ítarlegrar yfirvegunar. Mér virðist því liggja beinast við að láta þetta frv. biða þess tíma, og eg sé enga ástæðu til þess, að hrapa svo mjög að þessu máli eða flýta svo mjög fyrir því, að eigi séu jafnframt athuguð önnur kjördæmi landsins. Þetta er aðalástæðan

fyrir því, að eg álit réttast, að þessu máli verði frestað; en þar næst skal eg taka það fram, að mér er ekki kunnugt um og eg hef enga skýrslu séð um það, að þessi skifting kjördæmisins sé eindregin ósk kjósendanna. Háttv. flutningsm. (G. G.) sagði að visu, að það hefði verið samþykkt á sýslunefndarfundi vestursýslunnar, og skal eg ekki rengja það, en á hinn bóginn skal eg leyfa mér að benda honum á, að það er ekki vestursýslan ein, sem á að hafa atkvæðisrétt um þetta, heldur og líka norðursýslan. Eins og nú stendur, hafa kjósendur í norðursýslunni hver þeirra rétt til að kjósa 2 alþingismenn; þetta er réttur, sem nú á að taka af þeim, þar sem hér eftir eigi á að kjósa nema einn þingmann fyrir norðursýsluna. Eg bendi á þetta, til þess að sýna fram á, að það er ekki nægilegt að leita álíta vestursýslunnar einnar, þar sem hér er að ræða um að svifta íbúana í norðursýslunni mikilvægum réttindum, og jafnframt til þess að það komi í ljós, að málið hefir eigi verið svo undirbúið, sem skyldi, og æskilegt hefði verið.

Enn fremur skal eg leyfa mér að benda á, að ef þessi skifting nær fram að ganga, þá verður samkvæmt síðustu manntals-skýrslum fólksfjöldinn í öðru kjördæminu um 4500, en í hinu að eins um 2300, og mun kjósendatalan vera í líku hlutfalli og manntalið. Annað kjördæmið verður þannig, að Vestmanneyjum undanskildum, minsta kjördæmið á landinu. Þetta bendir á, að varlega verði að fara, þegar um slíka skiftingu er að ræða. Loks get eg ekki neitað því, að mér þykir undarlegt að þetta mál skuli eigi vera flutt inn á þingið af öðrum hvorum þingmanni kjördæmisins, þó háttv. flutningsm. að visu hafi bent á ástæðurnar fyrir því; mér finnst þetta svo athugavert, að eigi sé rétt að hrapa svo mjög að þessari breytingu, og þá ekki sízt, þegar það er athugað, að þessir tveir þingm. kjördæmis-

ins, sem annar situr hér í deildinni, en hinn í neðri deild, og sem um síðustu 20 undanfarandi ár hafa setið á þingi fyrir þetta kjördæmi og notið fulls trausts kjósendanna, skuli hvorugur hafa viljað gerast flutningsm. að þessu frv. eins og flutningsmaður þess nú hefir skýrt oss frá. Þetta gefur mér fulla ástæðu til að ætla, að málið sé í meira lagi athugavert.

Af þessum ástæðum er það mín skoðun, að réttast sé að fresta þessu máli og láta það ekki hafa framgang á þessu þingi. Eg sé enga ástæðu til þess, að stinga upp á því, að nefnd sé skipuð í málið, einmitt af því að eg álit réttast að málinu verði frestað. En frá þeirra sjónarmiði, sem óska, að málið nái fram að ganga á þessu þingi, væri réttast að setja það í nefnd til nákvæmari yfirvegunar. því að eg þori að fullyrða, að málð hefir enn eigi fengið þann undirbúning, sem æskilegt væri.

Flutningsmaður (Guðjón Guðlaugsson): Háttv. 3. kgk. þm. mælti á móti þessu frv. og kallaði það varhugavart af því, að mikil líkindi væru til þess, að innan skamms yrði gagngerð breyting á kosningalögunum. Eg fyrir mitt leyti get ekki fallist á, að þetta sé rétt hjá háttv. þm., því ef megn komast að þeirri niðurstöðu að breyta lögunum bráðlega, þá er í hæsta lagi hægt að segja, að þessi breyting sé ónaðsynleg. Varhugaverð getur hún aldrei orðið. Sú breyting, sem hér er farið fram á, er mjög þýðingarmikil, þar eð hún, ef hún kemst á, verður til þess, að að bæta úr ókostum, sem náttúran veldur og sem eru svo miklir, að þeir meina miklum hluta kjósenda í þessu kjördæmi að neyta kosningarrettar síns. Mér virðist þess vegna liggja í augum uppi, að það sé því betra, því fyr sem þessi breyting kemst á. Það liggur vitanlega beint við, að breyta hinum gildandi kosningalögum, þegar þessi nýja stjórnarskrá, sem í þessu augnabliki

var verið að útbyta hér í deildinni, er orðin að lögum, því einhvers staðar verður að fá pláss fyrir hina nýju þingm., sem bætt verður við þá tölu, sem nú er. En þetta er þessu máli óviðkomandi, því þótt kosningalögunum sé breytt, þá er ekki þar með sagt, að kjördæmaskiftingin verði önnur, og eg er viss um, að háttv. þm. veit þetta.

Háttv. þm. (Kr. J.) efaðist um, að þetta mál hefði fengið rækilegan undirbúning í sýslunni, og að óskir um þessa breytingu væru svo almennar, sem látið væri í veðri vaka. Eg get svarað háttv. þm. því, að ef hann hefði tekið eftir því, sem forseti las upp í byrjun fundar, nefnilega einróma áskorun frá sýslunefndinni í vestursýslunni, þá hefði hann getað sannfærst um, að óskirnar um, að þessi breyting komist á, eru almennar, því þegar sýslufundur, þar sem eru saman komnir helztu menn í sýslunni, 1 úr hverjum hreppi, samþ. eitthvað einróma og móttmælalaust, þá er í flestum tilfellum óhætt að gera ráð fyrir, að það, sem samþykkt hefir verið, sé almennur vilji manna. Hins vegar skal eg játa það, að mér er ekki kunnugt um, að þetta mál hafi fengið neinn undirbúning í norðursýslunni. og mér þykir enda líklegast, að það hafi alls ekki verið borið undir hana, því það er auðvitað, að norðursýslan hefði aldrei samþykkt þetta, því hún hefir allan haginn af því ástandi, sem nú er, og vill auðvitað ekki kasta honum frá sér; það segir sig sjálft. En það hlýtur hver maður að sjá, að það er einhver hinn mesti óréttur, að íbúarnir í norðursýslunni skuli geta kosið 2 þm., þar sem menn í vestursýslunni, sem eru hér um bil $\frac{1}{3}$ hluti af sýslubúum, geta ekki kosið neinn.

Aftur á móti skal eg játa það, að háttv. þm. (Kr. J.) hefir mikið tilsins máls í því, að það er óviðfeldið, að þm. kjördæmisins skuli ekki bera upp málið hér á þinginu, en við því er ekkert að gera,

úr því þeir eru ófáanlegir til þess, og þegar eins stendur á og hér, álit eg það alls ekki rétt, að liggja á liði sínu, þegar réttir hlutaðeigendur skorast undan því. En háttv. þm. eru ef til vill undir sömu syndina seldir, og norðurhluti sýslunnar, að þeir líta meir á hag og rétt norðurhlutans, sem þeir búa í, en hins, sem fjær þeim stendur. og því séu þeir svo tregir til liðveizlu við málið.

Að því er snertir fólksfjölda í þessum kjördæmum, þá sé eg, að það hefir verið upplýst á síðasta þingi, að hann væri 2500 í vestursýslunni, en 4400 í norðurhlutanum, þar af 1100 í Ísafjarðarkaupstað. Það var líka upplýst og ekki mótmælt, að kosningarbærir menn væru hlutfallslega fleiri í vestursýslunni. Þetta finst mér sönnun fyrir, að vestursýslan sé nægilega mannmargt kjördæmi, og munurinn ekki svo mjög mikill milli sýslanna, þegar kaupstaðurinn skilst frá, sem verður að sjálfsgöðu bráðlega, og því ekki er takandi með inn í þennan reikning. Annars munu það landshættir og önnur héraðaskifting, sem ávalt verður fremur að ráða, í þessu efni, en fólksfjöldi,

Kristján Jónsson: H. flm. (G. G.) hneykslaðist á því, að eg kallaði þetta frv. varhugavert, og skal eg játa, að það var nokkuð freklega til orða tekið, enda meinti eg ekki annað með því, en að frv. að mínu áliti væri athugavert. H. þm. (G.G.) reyndi til að smjúga í gegn um þær ástæður, sem eg færði fyrir mínu máli, og skal eg ekki leggja neinn dóm á, hvernig honum hefir tekið það, en mig hefir hann ekki getað sannfært um það, að ástæða sé til nú, að taka út úr þetta eina kjördæmi og gefa þegar lög um það, þar sem búast má við, að ný kosningalög verði samin innan skamms, þar sem á að skifta öllum kjördæmum landsins, og í þeim getur vel verið að verði ofan á allt annað „princip“ en það, er nú virðist ráða kjördæmaskiftingunni. Ef t.

a. m. heimullegar kosningar kæmust á, með kjörstöðum í hverjum hreppi, þá gæti ekkert verið því til fyrirstöðu, að stækka kjördæmin, slá saman 2 eða 3 eða 4 kjördæmum í eitt kjördæmi, er svo kysi 2, 3, 4 eða fleiri þingmenn; með því móti mætti haga kosningum svo, að „miuni hlutar“ (Minoriteter) gætu komið að sínum þingmannaefnum í hlutfalli við það magn, sem þeir kynnu að hafa í kjördæmunum, og væri það sanngjarnt og rétt, en nú er það alveg óhugsanlegt, meðan fyrirkomulagið er, eins og það nú er.

Þessi sýsla, sem í frv. er farið fram á að skifta í 2 kjördæmi, hefir verið eitt kjördæmi, frá því fyrsta, að byrjað var að kjósa til alþingis, og hefir engin kvörtun komið yfir því fyrirkomulagi, fyr en á þinginu í fyrra. Mér finst þetta benda á, að fyrirkomulagið sé ekki eins voðalega óheppilegt, eins og háttv. þm. lætur í veðri vaka, að minsta kosti finst mér engin ástæða til að hrapa að þessu nú, þar sem fyrirsjáanlegt er, að innan skamms verður gerð gagngerð breyting á kosningalögum og kjördæmaskipun landsins.

Flutningsmaður (Guðjón Guðlaugsson): Eg hef ekki margt að athuga við þessa ræðu h. 3. kgk. (Kr. J.) þm. Hann er fallinn frá því, að frv. þetta sé varhugavert, og leggur nú aðaláherzluna á, að frv. sé athugavert sökum þess, að líklegt sé, að heimullegar kosningar komist á, þegar hin nýju kosningalög verða búin til. Mér er nú ekki full ljóst þetta fyrirkomulag, sem hann talaði um, en eg get ekki séð, að þetta frv. geri nokkurn skaða, þótt kjördæmunum yrði slengt saman, eftir hinum væntanlegu kosningalögum. Ef það yrði gert, mætti breyta þessu aftur, ef þess þyrfti með, og þetta frv. yrði því að eins til þess, að auka rétt þeirra, sem nú biða halla, í 1 eða 2 ár. En eg get nú ekki að því gert, að eg álit, að kjördæmaskiftingin hljóti að fara nokkuð

eftir landsháttum og verði því framvegis nokkuð lík og hún hefir verið hingað til.

Hallgrímur Sveinsson: Eg skal fúslega játa það, að háttv. flutnm. hefir fært margar góðar ástæður fyrir sínu máli, en hins vegar verð eg þó að fallast á aðalástæðu sessunauts míns, að ekki sé ástæða nú til að breyta til í þessu eina kjördæmi, þar sem það er fyrirsjáanlegt, að þessi breyting verður gjörð, þegar hin nýja kosningalög verða samin, og sem hlýtur að verða eftir 1 eða 2 ár. Eg verð að álita, að réttast sé að breyta til í öllum kjördæmum undir eins, og mun eg því greiða atkvæði á móti málinu á þessu þingi.

Flutningsmaður (Guðjón Guðlaugsson): Eg get ekki annað en þakkað h. 2. kgk. þm. (H.Sv.) fyrir ummæli hans, enda þótt hann þættist ekki geta greitt atkvæði með málinu að þessu sinni. En hann lét svo vel yfir því, hvað góðar og gildar ástæður eg hefði fært fyrir málinu; og með því segir háttv. þm., að málið sjálft sé gott og gilt, því það er gefið, að hvert það mál, sem hægt er að fara með glöggar og góðar ástæður, hefir heilmikið sér til ágætis, og eru því ummæli h. 2. kgk. þm. meðmæli með frv., en að því, er snertir hina umræddu bið eftir hinni almennu kjördæmaskiftingu, þá verð eg að bæta því við það, sem eg hefi áður sagt, að hún getur orðið miklu lengri en menn búast við, því málið er umfangsmikið og athugasemjulegt; menn munu traðla verða þar á eitt sáttir fyrst um sinn.

Mér hefir gleymst að benda háttv. deild á það, að einmitt þessi kjördæmaskifting er alveg sú sama, sem stungið er upp á að því, er þetta kjördæmi snertir, í frv. til kosningalaga, sem h. Nd. hefir til meðferðar, og er það sönnun þess, að um aðra skiftingu sé alls ekki að tala á þessu kjördæmi, þar til kaupstaðurinn Ísafjörður verður sérstakt kjördæmi.

Svo skal eg geta þess að endingu, að nefnd sú, sem hefir kosningalagafrumv. til meðferðar í Nd., hefir skýrt mér frá, að hún leggi til og það mani verða samþykkt, að hin nýja kjördæmaskifting verði feld úr frv., svo það gerir þetta frv. ekki óþarft.

ATKVGR.: Frv. vísað til 2. umr. með 7 : 3 atkv.

Önnur umr., 11. ág. (C. bls. 73).

Skúli Thoroddsen: Eg var ekki á fundi, þegar mál þetta lá fyrir hér í deildinni til 1. umr., en eg skal geta þess, að mér kom það kynlega fyrir, er eg heyrði, að mál þetta væri fram komið, kynlega, segi eg, af þeirri ástæðu, að þingmaður annars kjördæmis hefði gerst flm. þess. Mér er það kunnugt, að þess hafði ekki verið farið á leit við okkur þm. Ísafjardarsýslu, að flytja þetta mál, og sízt af öllu átti eg von á, að það mundi koma fram í því formi og á þann hátt, sem nú er komið á daginn. Eins og hinna háttv. þingd. er kunnugt, liggur nú fyrir neðri deild frv. til laga um kosningar til alþingis, þar sem kjördæmaskiftingin er jafnframt tekin til athugunar. Það hefði því verið eðlilegra, að þetta mál hefði fyrst komið fram í Nd. og verið fengið sömu nefnd, sem um kosningalögin fjallar, til athugunar.

Mér er að visu kunnugt um það af viðræðum við menn úr vestursýslunni, að þessu máli hafði verið hreyft á sýslunefndarfundi þar, en þeir skýrðu mér allir svo frá, að meiningin hefði ekki verið sú, að ráða þessu til lykta nú á þessu þingi, heldur að eins hitt, að halda málinu vakandi, til þess, ef kjördæmaskiftingin alment yrði tekin til athugunar og kjördæmum fjölgað og bætt við þingmönnum, að vestursýslan þá gæti fengið einn þingmann fyrir sig. Þetta var sem sagt ósk, sem þeir, er eg talaði við, létu í ljósi, en að eins undir þeim kringumstæðum, að

kosningalögin alment yrðu tekin til athugunar.

Eg hef heyrt sagt, að h. flm. (G.G.) hafi við 1. umr. tekið það fram, að hann væri kunnur í vestursýslunni af ferðum sínum þar, og að hann hafi á þann hátt orðið áskynja um þessa ósk kjósenda. Eg skal leyfa mér, að geta þess, að eftir því sem mér er frekast kunnugt, hefir þm. að eins einu sinni komið í vestursýsluna, til Flateyrar, svo að hann hefir í hæsta lagi getað átt tal við nokkra, fáa kjósendur í Mosvallahreppi, en þar sem eg er gagnkunnugur í vestursýslunni, verð eg að álita, að eg sé kunnugri þar, en háttv. flutnm. Þá verð eg að leggja meira upp úr minni þekkingu á þessu máli.

Eg heyrði líka sagt, að sami þm. hafi borið fyrir sig, að norðursýslan hafi borið vestursýsluna ofurliða í kosningabaráttunni. Þessu verð eg fastlega að mótmæla. Eg þekki ekki neina pólitískt andstæða flokka, sem skiftast eftir sýslufélögunum. Í vestursýslunni voru menn þvert á móti nokkurn veginn skiftir í kosningabaráttunni, eins og sjá má, þegar það er athugað, að það þingmannsefnið úr mótflokknum, sem flest atkv. fekk, fekk 50 atkv., en 46 sá, er fleiri fekk úr okkar flokki. Þetta virðist vera svo jöfn flokkaskifting, að ekki sé ástæða til að tala um, að norðursýslan hafi borið hina ofurliði.

Nú ber þess enn fremur að gæta, að hér voru alveg sérstakar ástæður fyrir hendi, því sá flokkurinn, sem fleiri atkv. fekk, hafði gersmalað Auðkúlu- og Þingeyrarhreppa; þaðan kom hver kjósandi. Ef nú vestursýslan hefði verið orðin sérstakt kjördæmi, mundu þeir, er okkar flokk fyltu, úr Mýra- og Mosvallahreppi, hafa sótt fundina betur. Eg tek þetta fram, til þess að sýna, að það er alveg rangt, að byggja hér á þessum litilfjörlegu atkvæðamun.

Þess ber enn fremur að gæta, að þó þessu máli hafi verið hreyft í vestursýsl-

unni, þá hefir því ekki verið hreyft í norðursýslunni, hvorki í sýslunefnd né á almennum kjósendafundi, og það virðist þó vera eðlilegt, að þessu máli sé ekki til lykta ráðið, án þess að bera það undir álit norðursýslunnar, þar sem þó öllum hlýtur að vera ljóst, að hér er um það að ræða, að svipta hana réttindum, því nú á vestursýslan, sem að fólksfjölda er að eins $\frac{1}{3}$ hluti úr sýslunni, að fá 1 þm. fyrir sig. Hinir $\frac{2}{3}$ hlutarnir eiga svo að gerast jafnréttsháir, og kjósa hinn þm. Eg tek það upp aftur, að mér þykir þetta kynlegt, og það ekki sízt, þegar þess er gætt, að hér er að eins um eina kosningu að ræða, þar sem kjördæmaskifting um land alt hlýtur að útkljást á næsta þingi, er þingmönnum verður fjölgað samkvæmt því, er stjórnarskrárbreytingin ráðgerir. Það getur heldur eigi verið sú ástæða, sem hér ber til, að það sé sérstökum erfiðleikum bundið að sækja kjörfundinn. Ef háttv. flutnm. vill bera það fyrir sig, þá vil eg benda honum á aðra skiftingu, sem væri miklu réttari, t. d. að gera Hornstrandir að sérstöku kjördæmi. Kjósendur þaðan eiga oft erfitt með að sækja kjörfund, því þeir eiga bæði yfir fjallveg og sjóleið að sækja; eða þá Langadalsströndina. Þaðan er 5 til 6 tíma róður á Ísafjörð í logni. og ef ekki gefur, verða þeir að sitja heima, eins og átti sér stað við kosninguna 1. sept. 1900. Aftur á móti er það engum sérstökum erfiðleikum bundið að sækja kjörfund úr vestursýslunni. Eg tala ekki um Mosvalla-, Mýra- eða Suðureyrarhreppa, því úr öllum þessum breppum er tæp 3—4 tíma ferð á Ísafjörð, nema nokkuð lengra af andnesjum. Úr Auðkúlu og Þingeyrarhreppi er að visu nokkuð lengra, en það er þó ekki meira en 5—6 tíma ferð, og alt yfir land að sækja, svo þeir geta þó alt af komist á kjörfund, og þó að það þannig sé nokkrum erfiðleikum bundið, þá er það engin sérstök ástæða til slíkrar skiftingar, því

hversu víða er það ekki, að líkt hagar til, og jafnvel miklu erfiðara. — Eftir kosningalagafrv., sem neðri deild nú hefir til meðferðar og væntanlega nær fram að ganga, þá stendur og til, að kosið verði í hverjum hreppi, og fellur þá þessi örðugleikaástæða alveg burtu.

Eg spurði h. flutnm. að því, í hvers umboði hann flytti þetta mál, og svaraði hann mér því, að hann álitir sig eigi skyldan að skýra frá því. Það má nú vera að svo sé, enda líka þarf eg ekki að spyrja. Það eru erindi Hannesar sýslumanns Hafsteins, sem hér eru rekin. Þetta er orðið að pólitísku máli. Það er síðasta tilraunin til þess, að reyna að koma Hannesi Hafstein að þingmennsku, enda játaði háttv. flutnm. það, hreinskilnislega við mig, fyrir viku síðan, að þetta væri tilgangurinn. En sem vinur hans, vil eg ráða honum til, ef hann vill vera viss í sinni sök, að fara öðruvísi að. Eg vil benda honum á annað ráð, sem eg hygg að muni verða happasælla, það sem sé, að taka þetta frumvarp aftur, en koma með annað þess efnis, að gera strandlengiuna frá Geirólfsgnúp að Straumnesi að sérstöku kjördæmi. Þar hygg eg að sýslumaðurinn mundi hafa nokkra von um að geta komist að, en litla eða enga, þó þessi skifting verði gerð. Eg held, að vestursýslunni muni þykja sér misboðið, er hún spyr, að það á að brúka hana til þess, að koma einum aðal-manni afturhaldslíðsins á þing. Slík aðferð kynni að verða til þess, að koma kappi í menn, svo að þeir létu eigi nota sig þannig. En h. deild vil eg spyrja að því, hvort hún álitir það samboðið virðingu sinni, að skapa ný kjördæmi eingöngu í þeim tilgangi.

Eg finn svo eigi á-tæðu til að fara fleiri orðum um þetta mál. Eg hefi þvegið minar hendur, og það er á valdi meiri hluta h. deildar, hvort henni þykir sér sóma, að ljá því máli fylgi sitt, sem þannig

er til komið, og bygt á jafn-persónulegum ástæðum.

Flutningsmaður (Guðjón Guðlaugsson): H. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) sagði, að sig hefði undrað, er hann heyrði, að þetta frv. var komið fram hér á þinginu, og þá sérstaklega af því, að eg hafði gerst svo djarfur að gerast flutnm. að frv., en hann ekki beðinn að flytja það. En það kom fram í ræðu hans, að þessi undrun var ekki á rökum byggð. Það kom fram þar, að eg hefði gerst flutnm. frv. að eins af þeirri ástæðu, að hvorki hann né hinn þm. sýslunnur vildu flytja það, og því var óþarfi fyrir hann að undrast, þar sem eg hafði sagt honum ákveðið, að eg mundi taka frv. upp, ef hann vildi ekki gera það. Eg áleit reyndar heppilegra, að hann hefði flutt frv. sem þm. kjördæmisins, og hann enda betur til þess fallinn, en eg verð þó að hafa svo mikið álit á mér sjálfum, að eg sé fær um að flytja það, og hafi líka heimild til þess, enda án þess að spyrja h. þm. Ísf. (Sk. Th.) að, enda mun eg tæpast taka mér þá reglu framvegis. Eg skal nú ekki þrátta um það við h. þm., hvort það sé vilji eða óvilji í vestursýslunni gegn þessari skiftingu. Eg held mér við það, sem fyrir mér liggur, og skal eg þá geta þess, að mér er kunnugt um, að það er til vilji fyrir því, að skiftingin komist á, en eg þekki engan mótvilja, enda líka er það móti hlutarins eðli, að menn hafi móti því, sem eingöngu er þeim til hagnaðar; þvert á móti er eðlilegt, að þeir óski skiftingarinnar sem allra fyrst.

Mér kemnr það kynlega fyrir, að h. þm. skuli ekki vera kunnugt um, að þetta lá fyrir þinginu. Honum hlýtur þó að vera ljóst, að þær óskir höfðu komið fram í vestursýslunni, að kjördæmunum yrði skift, og það á þessu þingi. Hann viðurkendi sjálfur í ræðu sinni, að menn þar vestra hefðu skýrt honum frá þessum

gjörðum sýslunefndarinnar, og þá þurfti hann ekki að undrast, þótt hlutaðeigandi sýslumaður sendi til þingsins útdrátt úr gjörðabók sýslunefndarinnar; það var hreint og beint embættisskylda hans. En hitt þykir mér undarlegt, að þetta mál skuli ekki hafa fundið náð fyrir augum hlutaðeigandi þingmanna; að þeir hefðu flutt frumv., hefði verið beinast og eðlilegast. Það sannar að minni meiningu það, að þingmenn þessir, sem búa eða hafa báðir búið í norðursýslunni, eru að minsta kosti af þeim ástæðum undir þá synd seldir, að líta fremur á sinn rétt. Þó miður sanngjarn sé, en hag hinna, sem þeim finst sér standa fjær.

H. þm. gat þess, að eg mundi með öllu ókunnugur þar vestra. En eins og eg tók fram við 1. umr., eru mér talsvert kunnar óskir manna af ferðum mínum um Vestur-Ísafjardarsýslu. Að visu er það rétt, að eg átti ekki tal við alla kjósendur þar, en af því að eg heyrði nokkrar raddir, sem ákveðið óskuðu, að skiftingin kæmist á, enga, sem móti mæltu, eins og eg líka var beðinn að flytja frv. 1899, þá leit eg svo á, sem þetta væri almennur vilji, en eg sannfærðist um, að svo væri, þegar eg sá áskorun sýslunefndarinnar, því vilji sýslunefndarinnar er alloftast bergmál af óskum hinna einstöku hreppa.

Það kom fram í ræðu h. þm. sama mót-báran, og h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) kom með við 1. umr. þessa máls, sú nefnilega, að skiftingin hefir aldrei verið borin undir atkvæði norðursýslunnar. Eg svaraði þessu þá, og skal að eins taka það fram, að eg álit hvorki réttlátt né nauðsynlegt að bera það undir hennar atkv., því hér er að tala um ranglát réttindi, sem norðursýslan hefir notið. En skiftingin er að eins sanngjörn krafa þeirra, sem undir hafa orðið, krafa, sem norðursýslan að sjálfsögðu aldrei mun æskja, þar eð hún á þann hátt missir helming þess réttar, sem hún hafði ranglega. Þessi skifting mundi

seint komast á, ef það ætti að leggjast undir hennar úrskurð.

H. þm. sagði enn fremur, að það væri eins mikil ástæða til þess, að mynda nýtt kjördæmi innan norðursýslunnar, t. d. Hornstrandir, af því að þaðan væri erfiðara að sækja kjörfundi en úr vestursýslunni, og eg skal ekki mótmæla, að svo kunni að vera, en eg held hins vegar, að Hornstrendingar í Ísafjardarsýslu séu undir þá sömu synd seldir, sem frændur þeirra, Hornstrendingar í Strandasýslu, að eigi sé hægt að taka sama tillit til þeirra og annara. Þeir eru svo langt út úr, og öllu hagar þar svo til, að það er ekki hægt að koma þar á lækna- eða kjördæmaskiftingu, sem annars staðar. En það sem sérstaklega mælir með þessari skiftingu, sem hér er farið fram á, er það, að gömlu Ísafjardarsýslu er skift í 2 sýslufélög, norður- og vestursýslu, og því eðlilegast að skifta kjördæmunum eins. Að gera Langa-dals tröndina að sérstöku kjördæmi, er fjarstæða, sem ekki getur komið til mála, nema því að eins, að hvert einasta heimili yrði gert að kjördæmi fyrir sig. Vitalega er þar yfir sjó að sækja, en sumstaðar ekki nema þverfirðis að fara að heita má og aldrei um hafsþjó, svo að því leyti er þó nokkuð öðru máli að gegna um Hornstrandir.

H. þm. spurði uig, í hvers umboði eg flytti þetta mál. Eg hefi nú skýrt frá því áður, að eg var beðinn að flytja þetta mál 1899. Nú geri eg það, bæði af þeirri ástæðu og þar næst eftir áskorun sýslunefndarinnar, þar eð hvorugur þm. sýslunnar hefir viljað gerast flutnm. þess. Og eg lit svo á, að eg þurfi hvorki að blikna né roðna af þeirri ástæðu, að eg hafi gerst flutnm. að þessu frv., því að minni hyggju, er það réttur hvers þm., að flytja hvaða frv., sem hann vill, og eg þykist vita, að h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) mundi ekki leita míns leyfis, þó hann kæmi fram með frv., hvers efnis sem væri, ekki einu sinni, þó

það væri um að leggja Strandasýslu niður sem kjördæmi.

H. þm. sagði, að eg hefði kannast við, að eg flytti þetta mál, til þess að koma ákveðnum manni í hið nýja kjördæmi. Því fer mjög fjarri, að eg hafi nokkurn tíma sagt slíkt, hvorki við h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) né annan, enda er það ekki svo. En ef þetta er meining h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.), þá fer eg að skilja móttöðu hans gegn þessu máli. og verður þá ekki varið, að hún er ærið persónuleg frá hans hálfu. En þó eg hefði haft þetta fyrir augum. þá hafði eg samt meiri ástæðu til að flytja málið, en hann til að standa á móti, því hér er þó verið að leiða réttarbót í lög, það er verið að afnema gömul rangindi og það eitt heimilar flutning málsins. Eg er heldur ekki í neinum vafa um það, að það væri spilað alveg út í bláinn, ef meiningin væri sú ein, að koma sérstökum manni að þingmensku. Eg fyrir mitt leyti hef svo mikið álit á þingmannshæfileikum þess manns, sem h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) á við, að eigi þurfi að skapa handa honum sérstakt kjördæmi, og eg býst líka við, að núverandi þingmenn muni í svo miklu álit hjá kjósendum sínum, að þeim muni engin hætta búin af skiftingunni. En ef þetta, að halda öllu í sama horfi, og nú er, er þeirra einasta lífsakkeri, þá held eg, að annarhvor þeirra megji mi-sa sig; og ef hægt er að segja það með réttu, að það sé óviðfeldið, að taka það með fjölda af öðrum ástæðum, að það gæti stutt einstakan mann til þingmensku, þá er það þó enn óviðfeldnara, að halda dauðahaldi í óhentugt og óréttlátt lagaákvæði, sem ekki hefir neina minstu ástæðu sér til málsbótar, heldur einungis það eitt, að vera til, að eins til þess að einn sérstakur maður eigi auðveldara með að halda þingsæti sínu eftirleidis. Þetta ættu menn vel að athuga, þegar verið er að sverta meiri hluta þingsins fyrir þetta frumv.

H. þm. sagði enn fremur, að til væri

engin pólitísk flokkaskifting milli norður- og vestursýslunnar, og gat þess, að Hannes Hafstein mundi fá litlu betri byr, þó þessi lög öðluðust gildi. Þetta má vel vera, en það sýnir þó ekki annað en það, að þm. þarf ekki að hræðast. En ef flokkaskiftingin er til. þá er líka skifting kjördæmisins réttmæt; og þó svo kunni að vera, sem vel getur verið rétt, að nú sé engin slík flokkaskifting, þá sannast ekki af því, að svo gæti ekki farið framvegis, og vér vitum. að pólitískar skoðanir skiftast oft eftir takmörkum sveita og sýslna.

Eg verð að neita því, að frv. þetta sé fram komið, hvorki til þess einungis að koma neinum sérstökum þingmanni að, né til þess, að bola öðrum frá, af því að það væri öldungis í blindni gert, og ætti heldur ekki við, ef aðrar ástæður væru eigi með málinu. Eg lit á það sem spaug hjá þingm. þar sem hann er að ráða mér til þess, að stofna nýtt kjördæmi, er samanstandi af sérstökum pörtum Hornstranda, og get því ekki verið að svara þessu frekar.

Skúli Thoroddsen: Það er að vísu þýðingarlaust að hafa langar umræður um þetta mál, því atkvæði eru óefað fyrirfram ákveðin. H. þm. Strand. (G. G.) sagði, að skorað hefði verið á mig, að flytja þetta frumv., en bætti svo við, að það hefði verið hann sjálfur, sem skorað hefði á mig; en mér er sem eg hefði séð framan í h. þm. Strand. (G.G.), ef eg hefði skorað á hann að flytja frv. á þinginu, sem færi fram á að gera, t. d. Steingrímsfjörð að sérstöku kjördæmi, eða ef eg hefði farið að sletta mér fram í eitthvert innanhéraðsmál Strandamanna. Það hefði verið fallett, að sjá framan í hann þá, eða hitt þó heldur. Þar sem h. þm. sló því fram, að frumv. þetta væri byggt á almennum óskum íbúa vestursýslunnar, þá verð eg að segja að þeir eru ekki svo ósaunngjarnir, að þeir ætlist til þess, að skift sé kjördæminu nú, sakir þessarar einu kosningar, sem fram á að fara á komanda

vori. Þvert á móti hafa málsmetandi menn úr vestursýslunni látið það í ljósi við mig, bæði bréflæga og munnlega, þar á meðal einn þeirra, er undir sýslufundargjörðinni standa, að meiningin hafi að eins verið sú, að halda málinu vakandi, svo að vestursýslan fengi sinn þingmann, er fjölgað væri þingmönnum í kjördæminu, sem sumir bjuggust við að gert yrði máské á yfirstandandi þingi, og sem skynsamir og gætnir menn vilja þeir heldur biða, heldur en að hrapa að því, að gera breytingu, sem máské þarf aftur um hæl að breyta; því það er ekki ómögulegt, að Arnarfjörður t. d., eða Hólshreppur, væri látinn fylgja vesturhluta sýslunnar, eins og einn málsmetandi maður, Mattías verzlunarmaður í Haukadal, hefir vakið máls á við mig, er við áttum tal um þetta kjördæmaskiftingarmál. Eg get þessa að eins, til að sýna mönnum fram á, að ekki er vert, að hrapa að þessu máli. H. þm. Strand. (G. G.) kallaði frv. þetta réttarbót, en mér finst það réttnefndara réttarspilling, þar sem hér er um það að ræða, að gera $\frac{1}{8}$ kjördæmisins jafnréttháan $\frac{2}{8}$, enda hefir aldrei brytt á neinu sundurlyndi milli norður- og vestursýslunnar, nema litilfjörlega fyrir 8—10 árum, út af alls einu máli, skiftingu sýslunnar í tvö sýslufélög, og átti sá ágreiningur ekkert við pólitískt skylt, enda löngu horfinn.

Enn fremur sýna kosningarnar í vor, að hér er ekki um tvo andstæða pólitíska flokka að ræða, er skiftist eftir sýslufélögunum.

Eg ætla svo ekki að fara frekari orðum um málið eða svara fleiru, en hygg réttast að láta það biða í þetta skifti, þar sem kjördæmaskiftingin í heild sinni verður tekin fyrir á næsta þingi, og Vestur-Ísafrðingar fá þá að sjálfsögðu sinn þingmann, jafnframt því er norðursýslan og kaupstaðurinn kjósa þá hvor sinn þingmann. Þá er engum gert rangt.

Flutningsm. (Guðj. Guðlaugss.):

Þar sem eg mintist á áskorun, átti eg að eins við áskorun sýslunefndarinnar í Vestur-Ísafjarðarsýslu, sem liggur til sýnis á lestrarsalnum, og forseti gat um hér í deildinni, þegar hún var lögð fram. Hún er, eins og menn sjá, eindregin og einróma, og hljóðandi um það, að vestursýslan verði gerð að sérstöku kjördæmi nú á þessu þingi. Áskorun þessi er undirrituð af öllum fundarmönnum, og án allra athugasemda, og ef því einhver þeirra, svo sem þessi Jóhannes Hannesson, segir nú, að hann hafi meint annað en það, sem í ályktuninni stendur, þá segir hann um leið, að hann hafi ekki vitað, undir hvað hann skrifaði, og að öðru leyti verið sem álfur á sýslufundinum, og það þykir mér ótrúlegt að menn játi á sig.

Eg verð að álita, að þingið eigi að taka meira tillit til þessarar skriflegu óskar sýslunefndarinnar, sem saman stendur af kjörnum fulltrúum, einum úr hverjum hreppi, og má því telja almenna ósk allra hreppanna, heldur en þess, þó h. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) segi það og það um meiningu einstakra manna, sem komið hafi fram í privatsamtali við hann. Því skyldi annars þessi maður, sem hann tilgreinir, ekki vilja þessa breyting sem fyrst, úr því hann vill eindregið fá hana? Alt, sem menn álita að gott sé að fá, er því betra, sem maður fær það fyr. Ekki skil eg heldur í því, að menn hafi endilega þurft að búast við illindum á þinginu út af þessu máli, jafneinfalt og réttmætt sem það er; þær tilgátur hljóta að hafa staðið í einhverju leiðinlegu sambandi við þm. kjördæmisins, verið vantraust á friðsemi þeirra.

Eins og ágreiningur var út af sýsluskiftingunni, þannig geta verið skiftar skoðanir, einnig í pólitískum efnum og flokkar eru fljótir að myndast; til þess þarf ekki annað en nokkra leiðandi menn, sem hafa ólíka pólitíska skoðun. Hvað

því viðvikur, að önnur skifting kjördæmisins sé líklegri en þessi, þá er það fjarri öllum sanni. Þótt Mattias Olafsson máskæ hafa stungið upp á því, til að miðla málum og óforhugsað, að leggja Hólshrepp með vestara kjördæminu, þá getur það alls ekki komið til mála í framkvæmdinni, þar sem hreppsþúar úr þeim hreppi eiga mjög hægt með að sækja kjörfund á þeim stað, sem nú er. Enn fremur álit eg ekki sem heppilegast fyrir þm. kjördæmisins að standa svo andvigur þessari breytingu, því hann á töluvert undir þeim komið, en aftur á móti getur það ekki verið neinn ábyrgðarhluti fyrir mig að flytja það, þar sem það er samkvæmt óskum og sanngjörnum kröfum sýslubúa.

Meginmál frv. sp. með 7 : 2. atkv.

Fyrirsögnin sp. -- 7 samhlj. atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 7 : 4. atkv.

Þriðja umr. 13. ág. (C. bls. 73).

Frumv. sp. með 7 : 4 atkv. og afgreitt til Nd.

Kjörgengi kvenna.

FRUMVARP til laga um kjörgengi kvenna (C. bls. 59); 1. umr., 31. júlí.

Flutningsmaður (Skúli Thoroddsen): Eg get sagt alveg það sama um þetta frumv., eins og næsta frv. á undan; það er gamall kunningi á þingi, þar sem það hefir verið í 10 ár á ferðinni eða síðan 1891. Þetta mál er því svo margrætt, að eg álit fullkomlega óþarft að fjölyrða um það nú, og skal því að eins leyfa mér að leggja það til, að það fái að ganga til 2. umr.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hljóði.

Önnur umr.; 4. ágúst (C. bls. 59,66).

Eiríkur Briem: Eg hef leyft mér að koma fram með brtill. við frv. þetta á Alþjóð. 1902. A.

þskj. 31 þannig, að aftan við frv. bætist þessi orð: „Heimilt er þeim þó að skorast undan kosningu“.

Eg lit svo á, að frumv. hafi aðallega þá þýðingu, að takmarka eigi rétt kjóenda; en það er takmörkun á rétti þeirra, að þeir ekki megi kjósa þá í þessi störf, sem þeir hafa betra traust á, og betur eru til þeirra fallnir en aðrir. Mismunurinn á körlum og konum kemur aðallega fram í því, að konur eru, eftir því sem almennur hugsunarháttur er, síður undir það búnað, að standa í opinberum málum; og þar sem hér er um þvingandi kvöð að ræða, þá er enginn vafi á því, að þessi skylda gæti oft orðið tilfinnanleg fyrir kvenfólk; þess vegna hef eg leyft mér, að koma fram með þessa brtill.; hún virðist vera í fullu samræmi við það, sem áður hafa verið lög hér á landi, nfl., að karlmenn geti skorast undan kosningu í hreppsnefnd, þegar þeir eru yfir sextugt, eða eiga sæti í sýslunefnd. Það væri því ekkert nýmæli, þótt eftir lögum þessum fylgisti eigi að rétturinn til þess, að fá kosningu, og skyldan til þess, að taka á móti henni, og virðist mér vera full nauðsyn að bæta þessu ákvæði við. Að því er efni frumvarpsins snertir, þá er eg alls eigi á móti því. Eg álit það þvert á móti vel til fallið, að kvenmönnum sé gefinn kostur á, að gegna þeim störfum, sem hér ræðir um, ef þær treysta sér til þess og fullnægja þeim skilyrðum, sem útheimtast til þess. Eg vil svo að eins leyfa mér að óska þess, að háttv. þingd. samþykki brtill. mína.

Skúli Thoroddsen: Eg er þakklátur h. 6. kgk. þm. (E. B.) fyrir, hversu hlýtur hann er þessu frumv.; um það bar ræða hans vott.

Eg get að visu sagt, að eg sé eigi svo mjög mikið á móti brtill. þeirri, sem h. 6. kgk. þm. (E. B.) hefir komið fram með, en samt álit eg hana óþarfa, af því að hún er ekki „princprétt“.

Hér er að eins um örmsáan flokk kvenmanna að ræða, sem farið er fram á, að fá sömu réttindi og skyldur, sem karlmenn. Frumv. fer eigi fram á annað en, að stigið verði örlítið spor í þá átt, sem ekki er nema tímaspursmál um hvenær frekara verði farið. Eins og vér vitum þá hafa kvenmenn sumstaðar í öðrum löndum, svo sem í Bandaríkjunum og Ástralíu jafnan rétt, sem karlmenn til opinberra starfa. Það er því ekki nema tímaspursmál, hvenær þær komast svo langt hér á landi.

Eg held, að opinberu málin hjá oss hefðu ekki nema gott af því, að karlmenn væru ekki einir um þau, og að konur mættu fjalla um þau líka.

Þar sem h. 6. kgk. þm. (E. B.) tók fram, að hann liti svo á, að karlmenn væru betur fallnir til að gegna opinberum störfum en kvenfólk, og vildi rökstyðja skoðun sína á því, að svo mundi vera, þá verð eg að líta svo á, að ekki sé hægt að dæma svo um hæfilegleika kvenfólksins, af því að það er enn þá óreynt. Eg held, að margar greindar konur séu betur fallnar en karlmenn til þess, að sitja í hreppsnefnd, t. d. þegar ræða er um uppeldi barna.

Þar sem h. 6. kgk. þm. (E. B.) vildi rökstyðja þessa undanþágu, sem hér ræðir um, með því, að karlmenn yfir sextugt geti skorast undan kosningu í hreppsnefnd, þá vil eg benda honum á, að réttur og skylda fylgjast eigi að.

Hér er ekki um annað að ræða en að kvenmenn skuli hafa sama rétt og karlmenn til að gegna þeim störfum, sem hér ræðir um, ef þær fullnægja þeim skilyrðum, sem lög ákveða fyrir þessum réttindum, að því er karlmenn snertir. Sem sagt, er eg með frumv., þótt brtill. h. 6. kgk. þm. (E. B.) verði samþykkt; en eg mun greiða atkv. á móti brtill., af því að hún er að mínu áliti óþörf og ekki „principrétt“.

Eggert Pálsson: Það er aðallega brtill. á þskj. 31, sem kom mér til að standa upp, og skal eg þegar lýsa því yfir, að eg vil veita henni liðsinni mitt. Við frv. sjálf hef eg ekkert verulegt að athuga annað en þetta, að mér þætti bezt og tilhlýðilegast, að brtill. á þskj. 31 kæmist einnig að.

Síðan konur fengu rétt til að kjósa í nefndir þær, sem hér er getið, eru nú liðin um 20 ár, og hef eg ekki getað séð, að sú löggjöf hafi skapað nokkur vandræði eða getið nokkuð ilt af sér. Eg verð að álíta, að þar sem konur hafa haft þenna rétt í 20 ár, þá muni þeim hafa farið fram líka, blutfallslega við framför þjóðarinnar yfir höfuð á þessu tímabili. Þess vegna tel eg það vel til fallið að veita þeim þessa gjöf, nfl. kjörgengisréttinn í þær nefndir, sem hér ræðir um, sem 20 ára afmælisgjöf kosningarréttarins; en samt vildi eg ekki, að þessi gjöf yrði að nokkurs konar hefndargjöf fyrir þær, en það álit eg að hún kynni að verða, ef brtill. á þskj. 31 kæmist eigi að. Eg veit það af eigin reynslu, að við sumar af nefndum þessum vilja flestir karlmenn vera lausir. svo sem t. d. hreppsnefndir.

Það er kunnugra en frá þurfi að segja, hve þau störf eru illa þokkuð, og að það er oft illa útlagt, sem menn hafast að í þeim nefndum, þó í bezta tilgangi sé gert, og er því harla eðlilegt, að menn gjarnan vilji hliðra sér hjá slíkum störfum, sem bæði eru óþægileg og næsta illa þökkun. Að minsta kosti hefi eg sjálfur gert mitt ýtrasta til að koma mér hjá slíkum störfum, og svo veit eg að ástatt er með fleiri. En þar sem nú karlmenn vilja hliðra sér hjá slíkum störfum, þá er enn þá meiri ástæða til að ætla, að konur myndu reyna til þess líka, enda er eg ekki í neinum vafa um, að svo mundi verða. Ef slík störf eru erfðileikum bundin fyrir karlmenn, þá eru þau það engu síður fyrir ýmsar ekkjur, sem hafa nóg að hugsa

fyrir heimili sitt, eiga máskæ fyrir ómegð að sjá og eru ýmsum erfiðleikum bundnar frekar en aðrir búendur. Eftirverður samþ. án brtill., þá er ekki víst, að kjósendur allir taki nægilegt tillit til þeirra erfiðleika, sem ýmsar af þessum konum eiga við að stríða, eða hve ógeðfeld og óþægileg störf þessi geta verið þeim, heldur þrengi þeim inn í þær nefndir, sem hér eru um að ræða, hvort sem þeim er það ljúft eða leitt. Eg vil gjarnan gefa duglögum og áhugamiklum konum tækifæri til að gefa sig meira við almennum málum en hingað til hefir átt sér stað eða verið leyfilegt fyrir þær; en eg vil jafnframt gefa þeim, sem ekki finna þann dug og áhuga hjá sér, kost á, að vera lausar við þessi störf, og þess vegna álit eg það siðferðislega skyldu og sjálfsagt, að brtill. á þskj. 31 fylgi með þessu frumv., ef það verður að lögum. — Eg veit að visu, að það er jafnaðarlega talið rétt og sjálfsagt, að réttindi og skyldur fylgist að; en h. 6. kgk. þm. (E. B.) benti á, að til væru lög er engin hefir að fundið, sem gefur sextugum mönnum undanþágu frá því að vera skyldugir til að taka á móti kosningu í hreppsnefnd; og því er ekki nema eðlilegt að konur til að byrja með væru settar á bekk með slíkum mönnum að því, er snertir kosningu og kjörgengi í þær nefndir, sem hér ræðir um, þannig, að þær hafi heimild til að vera lausar við þessi störf, ef þær finna sig þeim ekki vaxnar.

Hallgrímur Sveinsson: Eg verð að líta svo á, að hér sé aðallega um það að ræða, að veita konum, sem til þess eru fallnar, rétt til að taka þátt í mikilsvörðandi störfum í mannfélaginu, en vegna þess að rétti þessum eru samfara allerfiðar skyldur, þá hef eg hingað til verið móti frumv. þessu, sem hér liggur fyrir.

Það er eigi svo að skilja, að eg sé því mótfallinn af því, að eg álit eigi, að konur geti verið færar um að gegna þeim

störfum, sem ræðir um, heldur hefir mér jafnan risið hugur við að leggja slíkar kvaðir á kvenfólk, meðan eg eigi veit, hvort þeim er það alment áhugamál. Ef eg verð sannfærður um, að það sé almennur vilji þeirra, þá skal eg vera fús til að vera með því. Eg verð alvarlega að mótmæla þeirri skoðun h. 6. kgk. þm., að vel sé gjörlegt að veita réttinn, en undanþiggja konurnar skyldunum.

Það nægir eigi að taka það fram, að eins og sextugir karlmenn geta skorast undan kosningu í hreppsnefnd, eins ættu konur einnig, á hverjum aldri sem þær eru, að mega það. Eg verð að fylgja því fram, að það sé principbrot að veita konum þessi réttindi, án þess að þeim séu samfara sömu skyldur og á karlmönnum hvíla í sömu stöðu. Eru það ekki rangindi við kjósendur að láta þá kjósa konur ár eftir ár í þessar nefndir, þannig að konur geti gert kosninguna ógilda hvað eftir annað með því, að neita að taka á móti kosningu? Með þessu er kjósendum sýnilega misboðið; það er eigi langt frá, að þeir séu gabbadír.

Af því að það gæti leitt til vandræða að framfylgja lögum þessum, ef brtill. h. 6. kgk. þm. (E. B.) kæmist inn í frv., þá get eg ekki gefið henni atkvæði mitt.

Eiríkur Briem: Eg vil taka það fram, að þó frv. verði samþ., án þess að mín brtill. komist að, þá fylgist hér eigi að réttur og skyldur.

Það má líta svo á, að frv. veiti kjósendunum heimild til að setja þau störf upp á kvenfólk, sem menn helst vilja vera lausir við. En nú er allur þorri kjósendanna karlmenn, og því er hér um það að ræða að veita karlmönnum rétt til að kjósa konur til þeirra starfa, sem karlmennirnir gjarnan vilja vera lausir við, en það er ekki rétt, að láta annan partinn hafa rétt til að kjósa og hinn skyldu til að taka á móti kosningunni.

Þegar kosið er til þings, þá fer það

eftir því, hvort þingmannsefnið vill taka á móti kosningu; þannig finst mér að það ætti einnig að vera, þegar um það er að ræða, að kjósa til þeirra starfa, sem hér ræðir um, en þá þyrfti að greiða borgun fyrir þau, sérstaklega hreppsnefndarstörf, en um það mál er eigi hér að ræða.

Eins og h. 1. þm. Rangv. (E. P.) tók fram, þá verður hér um það að ræða að knýja kvenmenn til að taka að sér störf, sem þær gjarnan vildu vera lausar við; og það er ekki sagt, að þær konur yrðu kosnar, sem helst vildu, heldur miklu fremur hinar, sem helst vildu verða undanþegnar.

Eggert Pálsson: Eg vildi leyfamér að gjöra stutta athugasemd, út af ræðu h. 2. kgk. þm. (H. S.). Hann mintist á það síðast í ræðu sinni, að réttur kjósendanna væri fyrir borð borinn, ef konum, sem annars hefðu kjörgengi, væri heimil að að skorast undan kosningu. En eg vil leyfa mér að spyrja: Er þá eigi og hefir eigi réttur kjósendanna verið fyrir borð borinn með því að neita konum um kjörgengi hingað að? Er eigi réttur þeirra fyrir borð borinn með því, að neita þeim um að kjósa konu, sem þeir hafa fult traust á, í hreppsnefnd eða sýslunefnd, og sem vill svo gjarnan takast slík störf á hendur? Ef rétt er að tala um, að réttur kjósenda sé fyrir borð borinn í slíkum tilfellum, sem af brtill. kann að leiða, þá hefir honum, að mínu áliti, miklu fremur verið hallað með því að neita konum um kjörgengi, heldur en þó einstöku konum, sem finna sig ekki færa til slíkra starfa, sé veitt heimild til þess, að skorast undan að taka á móti kosningunni.

Þar sem h. 2. kgk. þm. (H. S.) enn fremur gat þess, að vel gæti farið svo, að konur yrðu kosnar í þessar nefndir ár eftir ár, sem svo neitadu að taka á móti kosningunni, þegar búið væri að kjósa þær. Þá skal eg taka það fram, að það er ekki annað en það, sem fyrir getur

komið, eins og nú stendur að því, er karl menn snertir. Það er heimilt að kjósa 60 ára gamlan mann í hreppsnefnd, sem svo getur sakir aldurs síns skorast undan að taka móti kosningu. En á hina hliðina er engin hætt á því, að slíkt komi oft fyrir, því þær konur, sem eigi vildu taka móti kosningu, mundu geta þess að jafnaði strax í byrjun og eigi láta hafa fyrir því að kjósa sig. Og allra sízt gæti það komið til, að þær yrðu árangurslaust kosnar ár eftir ár, þegar þær einu sinni hefðu neitað kosningu og hefðu heimild til þess.

Það var þetta, sem eg vildi taka fram. Þær mótbárur, sem fram hafa komið á móti brtill., eru þannig eigi svo mikilvægar, að þær geti raskað skoðun minni á þessu máli, og svo býst eg við að fyrir öðrum muni fara.

ATKV.GR.:

Meginmál frv. samþ. með 6 : 2 atkv.

Brtill. á (þskj. 31) samþ. með 7 : 2 atkv.

Fyrirsögn frv. samþ. með 10 atkv.

Frv. vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Þriðja umr., 6. ágúst (C. bls. 74).

AKV.GR.: Frv. samþ. með 8 : 2 atkv. og afgr. til Nd.

Fjárankalög 1902 og 1903.

FRUMVARP til fjárankalaga fyrir árin 1902 og 1903. (C. bls. 179); 1. umr., 14. ágúst.

Sigurður Jensson stakk upp á 5 manna nefnd.

ATKVGR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hl.

5 manna nefnd samþ. í e. hl., og hlutu þessir kosningu, að viðhafðri blutfalls-kosningu:

Hallgrímur Sveinsson.

Eiríkur Briem.

Eggert Pálsson.

Sigurður Jensson.

Jósafat Jónatansson.

Önnur umr., 19. ágúst (C. bls. 179, 221, 249, 252).

Framsögumaður (Eiríkur Briem): Eins og sjá má á nefndarálitinu, hefir nefndin ekki gert miklar breytingar á frumvarpinu.

Við 2. gr. og 1. tölul. 3. gr. hefir nefndin ekkert að athuga, en að því, er snertir 2. tölul. 3. greinar um sóttvarnarhúsin, þá virtist nefndinni svo, sem upphæðir þær, er Nd. hefir samþykkt, muni nægja til þeirra, þó þær séu mun lægri en það, sem stjórnin hefir farið fram á. Á hinn bóginn þótti nefndinni, að ekki væri nauðsynlegt, að byggja öll sóttvarnarhúsin nú þegar, og veita fé til þess á fjáralögum, og hefir nefndin því lagt til, að veitt verði fé að þessu sinni að eins til að koma upp sóttvarnarhúsum í Reykjavík og á Seyðisfirði, en hún álitur, að bæta megi við síðar, t. d. á næstu fjárlögum, fjárveitingum til sóttvarnarhúsa á Akureyri og á Ísafirði. Nefndinni sýndist sem sé eigi liggja svo mikið á að koma upp sóttvarnarhúsum á þessum síðastnefndu stöðum, að það ekki mætti biða næsta árs. Reykjavík og Seyðisfjörður liggja næst við fyrir skip þau, er koma frá útlöndum hingað til landsins, svo að ef sótt kemur upp í þeim á leiðinni hingað til landins, þá er ekki langt úr leið fyrir þau að leita þessara staða, þannig, að ef þau ættu að fara til Vesturlandsins, þá leita þau til Reykjavíkur, og ef þau eiga að fara til Norðurlands, þá leita þau til Seyðisfjarðar.

Að því, er snertir helzta atriðið, nefnilega fjárveitinguna til Lagarfljótsbrúarinnar, skal eg láta þess getið, að eftir að nefndinni hafði verið falið á hendur að íhuga þetta mál, kom verkfræðingur Sigurður Thoroddsen að norð-

an og sendi bréf, dagsett 15. þ. m., sem nefndin hefir látið prenta. Eins og nefndarálitið ber með sér, virðist verkfræðingur Sigurður Thoroddsen, eftir þeim upplýsingum, sem hann hefir gefið um þetta mál, hafa haft fulla ástæðu til að láta hætta brúargjörðinni, en á hinn bóginn gat nefndin ekki verið samdóma honum um það, að hið útlenda félag eigi sök á því, að hætta varð við brúargerðina; og að því, er önnur atriði snertir, er hann minnst á, þá virðist það vera þess eðlis, að úr því hefði mátt bæta, svo að það hefði eigi þurft að tálma brúargerðinni. Höfuðatriðið er það, að botninn var ekki eins tröustur, eins og verkfræðingur Barth hafði ímyndað sér, og þar sem talað hefir verið um, að úr því hefði mátt bæta með því að skeyta styttri stólpa saman, þá þurfti til þess galvaníseraðar plötur og bolta, sem ekki voru til, að öðrum kosti gat það ekki álitist eins tryggilegt, eins og æskilegt hefði verið. Annars er þetta „tekniskt“ spursmál, sem nefndin gat ekki haft neina ákveðna meiningu um, en eins og málið nú liggur fyrir, varð nefndin að vera stjórnarráðinu samdóma um, að heppilegast sé, að sama félagið hafi vinnuna á hendi áfram, eins í fyrra, þar sem það ekki hefir rofið samninginn; en þar sem stjórnin aftur á móti eigi telur það æskilegt, að verkfræðingur Sig. Thoroddsen hafi verkstjóruina á hendi við brúarstæðið, eins og til var ætlast í fyrra, þá virðist nefndinni, að stjórnin ekki færi gildar ástæður fyrir því, þar sem hún einkum byggir þetta álit sitt á skoðanamun þeim, sem komið hefir upp milli Sig. Thoroddsens og félagsins, en þetta virðist geta jafnast, þegar hlutaðendur bera sig saman. Þannig á félagið eigi sök á því, að ekki voru til galvaníseraðar plötur og jarnboltar, og yfir höfuð virðist nefndinni þessi ágreiningur eigi þurfa að vera því til fyrirstöðu, að verkfræðing Sig. Thoroddsen sé falið að hafa

verkstjórnina framvegis á hendi. Hvað það snertir, að erfitt sé fyrir Sig. Thoroddsen að vera allan tímann við brúarstæðið. skal eg láta þess getið, að hann tjáði mér, að svo stæði á, að hann á næsta ári mundi hvort sem er, þurfa að dvelja í nánd við brúarstæðið til að hafa eftirlit með vegavinnu á Fjarðarheiði og Fagradal, og mundi því hægt að sameina hvorttveggja, eftirlitið með brúargerðinni og vegavinnunni á áðurnefndum stöðum. Hins vegar mundi eigi sparast all-lítið fé við það, að verkfræðing landsins væri falin verkstjórnin á hendur, í stað þess að fá útlendan verkfræðing til þess

Eg hef heyrt, að þegar verið var að byggja Ölfusárbrúna, hafi hinn útlendi verkfræðingur við hana fengið 18 krónur á dag, og er það eigi lítill kostnaður; þess vegna hefir nefndin farið fram á það í áltí sínu, að æskilegast væri, að verkfræðingur landsins, Sig. Thoroddsen, hefði eftirlitið með brúargjörðinni á hendi, þar sem með því er sparað töluvert fé í stað þess að fá verkfræðing frá útlöndum. Viðvikjandi fjárupphæð þeirri, sem lands-sjóður þarf að leggja til brúargjörðarinnar, þá hefir verkfræðingur Sig. Thoroddsen gert ráð fyrir, að minnna fé nægði til þess, en á hinn bóginn hefir hann eigi gert ráð fyrir öllum þeim kostnaði, sem nefndur er í stjórnarfrv. Þessa upphæð hefir neðri deild fært niður um 2000 kr. frá því, sem hún var í stjórnarfrumvarpinu, og vorum vér nefndarmenn henni samdóma um það, og viljum ekki gera breytingar á því, sérstaklega með tilliti til þess, að kostnaður við útlendan verkfræðing mundi geta sparast. Við 4. gr., 2. og 3. lið, hefir nefndin ekkert að athuga. Við 5. gr. hefir nefndin stungið upp á efnisbreytingu, sem sé þeirri, að samningarnir um loftrita milli Íslands og útlanda þurfi eigi að biða þess, að verða lagðir undir samþykki alþingis, heldur skuli stjórninni falið að fullgera samninga um

það mál. Nefndinni þótti heppilegast að haga þessu þannig, þar sem má búast við því betri tilboðum en annars, því eigi er ólíklegt, að það félag, sem vill taka það að sér, muni láta uppi minsta boð þegar í byrjun, enda er þetta mál þess eðlis, að þingið út af fyrir sig er ekki fært að dæma um það til hlitar, þar sem hér er um „teknískt“ mál að ræða. Auk þess er það ekki nema lítill hluti af fjárupphæð þeirri, er til fyrirtækisins gengur, sem landssjóður leggur til, og þess vegna þótti nefndinni það hagfeldara, að láta stjórnina gera fullnaðarsamninga um málið. Á hinn bóginn þótti nefndinni vel við eiga að flestum félögum, sem fást við loftritun, sé gefinn kostur á að keppa um fyrirtækið, þar á meðal Marconifélaginu í Lundúnum. Fjáráukalaganefndin í neðri deild hefir einnig látið í ljósi, að henni þætti þetta vel við eigandi. og að hún væri ekki mótfallin þessari breytingu. Við 6., 7., 8. og 9. gr. hefir nefndin ekkert að athuga. Og viðvikjandi breytingartilöggu þeirri, sem fram er kominn við 9. gr. frá hæstv. landshöfðingja, hefir nefndin heldur ekkert að athuga. Við 10. gr. hefir nefndin lagt til, að gerð sé nauðsynleg orðabreyting. þannig, að í staðinn fyrir orðin „næstliðinn vetur“ komi: í júlí þ. á., því eins og kunnugt er, hefir ekkert lán verið tekið síðastliðinn vetur til þess, sem hér ræðir um, heldur var lánið tekið í síðastliðnum mánuði. Þá hefir nefndin leyft sér að koma fram með viðaukatillögu við 3. gr. um útgjöld holdsveikraspítalans í Laugarnesi. Hefir formaður stjórnarnefndar hans farið fram á fjárveitingu, til að koma upp vatnsleiðslu á nefndum spítala, til að bæta úr vatnsskortri þar, og sent nefndinni skjöl þar að lútandi; kvað það oft hafa komið fyrir, að vatn hafi þrotið í brunninum þar, en lind sé fyrir ofan garðinn í Laugarnesi, sem megi fá vatn úr, en kunnugur maður hefir sagt mér, að

vatnið í lindinni sé eigi meira en svo, að nauðsynlegt sé að fá vatnsleiðslu úr henni, til þess að vatnið hverfi ekki út í jarðveginn. Nefndin hefir litið svo á, að með þessu gæti sparast árlegur kostnaður, og að það sé tilvinnandi fyrir landssjóðinn, að þessu gæti orðið framgengt sem fyrst, og hefur hún því lagt til að veittar séu 1350 krónur til þess. Fleira man eg ekki til, að eg hafi ástæðu til að minnst á að svo stöddu.

Landshöfðingi: Eg hefi leyft mér að koma með brt. við 9. gr. frv., og fer hún í þá átt, að styrkur sá, sem ætlaður er til útflutnings á kjöti í kældu skipi, skuli útborgast eftir tillögu Búnaðarfélags Íslands. Eins og kunnugt er, er uppástungan um að gera slíkar tilraunir, upphaflega komin frá stjórn Búnaðarfélagsins, og þar sem ætla má, að henni sé kunnugast um þetta mál, þá virðist eðlilegast, að þessi styrkur borgist út eftir tillögum hennar. Það er ómögulegt fyrir landsstjórnina að hafa nægilegt eftirlit með þessum útflutningi, en hins vegar má búast við, að Búnaðarfélagið geti það. Þegar eg lit á þessa fjárveitingu frá mínu eigin brjósti, þá finst mér hún nokkuð glæfraleg og mikil áhætta, að landssjóður leggi út 20 þús. kr. til slíkra tilrauna, en af því að það mun þykja guðlasti næst að finna að fjárveitingum til eflingar búnaðinum. Þá skal eg ekki fara frekara út í þetta atriði.

Að því, er nefndarálitid snertir að öðru leyti, þá hefi eg ekki miklar athugasemdir að gjöra við það, nema viðvíkjandi breytingunni á 3. gr. Þar sem fjárlaganefnd Nd. lagði til, að veitt væri fé til sóttvarnarhúsa í Reykjavík, Akureyri, Ísafirði og Seyðisfirði, þá hefir nefndin hér ekki viljað veita fé til fleiri sóttvarnarhúsa en í Reykjavík og á Seyðisfirði. Það er nokkuð, sem ekki tjáir að deila um, að samkvæmt sóttvarnarlögum eiga að vera sóttvarnarhús í öllum

þessum 4 kaupstöðum. Eg skil þess vegna ekki, að fjárveitingarvaldið geti hliðrað sér hjá fjárveitingu til sóttvarnarhúsa á öllum þessum stöðum. Í sóttvarnarlögnum er líka ákvæði um, að þau skuli jafnframt leggjast út á ensku, frönsku og þýzku, og sýnist því, sem útlendir skipstjórar hafi leyfi til að trúa því, að til séu sóttvarnarhús í nefndum 4 kaupstöðum. Það er hart fyrir skipstjóra, sem kemur til Ísafjarðar og hegðar sé að öllu leyti eftir sóttvarnarlögnum, skuli eiga það á hættu að vera vísað burt til Reykjavíkur sökum þess, að ekkert sóttvarnarhús sé til á Ísafirði. Þar sem háttv. flm. sagði, að það væri hægt að veita fé til sóttvarnarhúsa í hinum 2 kaupstöðunum á næstu fjárlögum, þá get eg ekki séð, hvað unnið væri við það, nema ef vera skyldi rentur í 1 ár af peningum þessum, sem gengju til að byggja þau. Það má segja um sóttvarnarhúsin, að illu sé bezt af lokið, svo að menn þurfi ekki þing eftir þing að ergja sig yfir útgjöldum til þeirra. Viðvíkjandi 4. gr. að því, er snertir tillögur nefndarinnar um sjálft brúarmálið, þá er það gott og blessað, að nefndin vill leyfa að sama félagið, sem áður, leysi brúarverkið af hendi, en viðvíkjandi því, að verkfræðingur landsins skuli hafa umsjón með brúargerðinni, þá hefir stjórnin eigi álitid það rétt, bæði vegna þess, hvernig fór í fyrra, og vegna þess, að hann hefir ekki tíma til þess. Eg álit óheppilegt, að verkfræðingurinn væri bundinn alt sumarið við Lagarfljótsbrúna, þar sem hans þarf við, til að lita eftir vegagjörðum víðs vegar um landið. Eg held því ekki, að stjórnin geti fallist á að binda hann allt næsta sumar við Lagarfljótsbrúna. Viðvíkjandi 5. gr., þá er eg þakklátur nefndinni fyrir þær breytingar, sem hún hefir gert á frumvarpinu frá því, sem það var samþykkt í Nd. Eg vona, að greinin, eins og hún er nú orðuð, veiti stjórninni nægilega heimild til þess,

að gjöra bindandi samninga um loftritunina, án þess þingið þurfi að iðra þess, að hafa gefið stjórninni of lausan taum í því efni. Eg vona. að frv. nái fram að ganga, án þess fleiri breytingar verði á því gerðar, en nefndin hefir stungið upp á, en óska helst, að breytingin á 3. gr. verði ekki samþykkt.

Július Havsteen: Eg þakka hinni háttv. nefnd fyrir, að hún hefir tekið til greina beiðni spítalastjórnarinnar um fé til vatnsleiðslu á Laugarnesspítalanum og komið með brt. þar að lútandi við 10. gr. Spítalanum fylgir að visu brunnur, sem gerður var með miklum kostnaði, og er vatni úr honum lyft upp í stóra kassa nppi á lofti í spítalanum. En þessi brunnur fullnægir ekki þörfunum, sérstaklega þegar mikil frost eða þurkar ganga. Til þess að bæta úr þessu, hefir verið reynt til að dýpka brunninn, en það hefir ekki gagnað. Auk þess hefir Sig. Thoroddsen ingeniör leitað að vatni á ýmsum stöðum í kringum spítalann, en ekki fundið. En skamt í burtu — mig mianir ca. 1100 fet, — er lind, og mun það, sem úr henni fæst, nægja sem viðbót, ef lindin er hlaðin upp, og pípa lögð þaðan og inn í húsið. Kostnaðinn við þetta hefir Knud Zimsen verkfræðingur áætlað 1350 kr., ef pipan er lögð inn í eldhúsið, en 2000 kr., sé hún lögð upp í kassana á loftinu í spítalanum. Spítalanefndin hefir sótt um minni upphæðina, sökum þess að hún álitur, að það muni nægja að fá vatnið inn í eldhúsið, þar eð þetta á að eins að nota, þegar brunnurinn ekki dugar. Hins vegar er þetta afarnaðsynlegt, því það þarf mikið vatn, bæði í böð og til ræstingar á húsinu, en ómögulegt að fá vatn neinstaðar í nánd, nema þarna. Eg vona því, að háttv. deild sp. þessa brt. nefndarinnar.

Framsögumaður (Eiríkur Briem): Eg er þakklátur hæstv. landsh. fyrir, hve

vel hann hefir yfir höfuð tekið í breyttill. nefndarinnar.

Þó verð eg að taka það fram gagnvart því, sem hann sagði um það, að fresta að byggja sóttvarnarhúsin á Akureyri og Ísafirði, að það eru ekki að eins renturnar af peningunum, sem þau kosta, sem vinnast, heldur fær maður einnig reynslu. Það getur vel komið fyrir, að eftir 1 eða 2 ár komi það fram, að betra sé að hafa þau öðru vísi, og þá er gott að hafa reynsluna af þessum tveim að byggja á. Hæstv. landsh. sagði einnig, að það væri óviðkunnanlegt, að byggja þau ekki nú, þegar búið væri að ákveða það með lögum, og þessi lög þýdd á ýms tungumál og útbýtt meðal skipstjóra; en þetta þarf ekki að gera neitt til, því það mætti benda á það í þessum þýðingum, að sóttvarnarhús væru sem stæði að eins á 2 stöðum, og þá þyrfti það ekki að villa nein.

Hvað viðvikur Sigurði Thoroddsen verkfræðingi, þá áleit nefndin, að bezt væri, að hann stæði fyrir brúargerðinni, með því að það yrði ódýrast — það mundu sparast um 2—3 þúsund, ef hægt væri að koma því svo fyrir. Mjer virðist stjórnin hafa haft meira fyrir augum, en ástæða er til, skoðanamun þann, sem verið hefir milli Sig. Thoroddsens og félagsins, út af því, hvort það hafi verið ástæða til að hætta verkinu í fyrra. Eg álit, að þessi skoðanamunur þurfi ekki að vera því til fyrirstöðu, að góð samvinna geti orðið milli hans og þeirra manna, sem vinna að brúarsmiðinni.

Eggert Pálsson: H. 6. kgk. (E.B.) hefir gert svo skýra og glögga grein fyrir breyttill. nefndarinnar bæði í nefndarálitinu og við framsöguna, að eg hef engu þar við að bæta. Það er að eins um 10. gr., sem eg vildi tala nokkur orð, og kann það að vera af því, að mér renni þar meira blóðið til skyldunnar.

Eins og mönnum mun kunnugt, lagðist Markarfljót síðastliðið ár með öllu sínu vatnsmegni í Þverá. Þungi vatnsins óx við ísalög í vetur, og vatnið gat ekki komist áfram vegna þess, að áin rennur um flatneskjur og á þar að auki bágt með að komast til sjávar gegnum sandinn, sem liggur með öllum sjó og myndar lygnt vatn fyrir ofan, hina svo kölluðu „Gljá“. Með því nú að bakkar árinna eru ónýtir — uppgróinn sandur, — gátu þeir ekki borið allan þenna vatnspunga, og áin braut því skörð í þá, annað skamt fyrir ofan Bakka-kot, en hitt þar sem heitir Valalækur. Gegnum þessi skörð flæddi áin og gerði stórsPELL á 16 jörðum í Landeyjum og 5 jörðum í Rangárvallahreppi. Þegar vor-aði, fjarði vatnið nokkuð, og kom þá í ljós, að á 13 jörðum í Útlandeyjum og 3 jörðum í Rangárvallahreppi voru allar slægjur hér um bil gersamlega eyðilagðar, og á mörgum öðrum jörðum mjög miklar skemdir.

Sýslunefndin þóttist nú sjá, að við svo búið mætti ekki standa, og hét því nokkru fjárframlagi, til að hefta þenna voða, en sýslumaður ritaði Búnaðarfélagi Íslands og bað um verkfróðan mann, til þess að standa fyrir verkinu. Félagið brást vel við og sendi manninn og tókst að hlaða í Bakkakotsósinn; aftur á móti mistókust tilraunir þær, sem gerðar voru, til að hlaða í Valalækinn, og varð kostnaðurinn við það á 3000 krónur. Menn sáu nú, að hér var við ofurefli að eiga, og reið því sýslumaður suður til Reykjavíkur, sér-staklega til þess, að fá verkfróðan mann, til þess að skoða og segja álit sitt um það, hvort hefta mætti voðann. Í þessari ferð talaði sýslumaður við Knud Zimsen verkfræðing, fekk hann með sér austur, til að athuga staðinn, og taldi hann fyrir-hleðsluna framkvæmanlega og áætlaði, að hún mundi kosta ca 6000 kr. Sýslumaður ritaði svo landsh. og spurdist fyrir um það, hvort sýslunefnd Rangárvallasýslu mundi

geta fengið bráðabirgðarlán, 6—8 þús. upp á ábyrgð sýslufélagsins til þessa fyrir-tækis, en tók það fram í umsókninni, að sýslan gæti ekki risið undir þessu láni til langframa og yrði að fá eftirgjöf á því, að mestu leyti á sínum tíma. Hæstv. landsh. veitti því góð svör og kvaðst fyrir sitt leyti mundu leggja það til, að lánið yrði eftirgefið að einhverju leyti. Eg sé því ekki, að sýslumaður og sýslunefnd eigi fullkomlega skilið álas það, sem einn og annar hefir veitt þeim fyrir afskifti af þessu máli og sem eg hefi heyrt að jafn-vel hafi komið fram í h. Nd., þegar málið var þar til umræðu. Eg ætla mér ekki með þessu að gerast prokúrador sýslu-manns og sýslunefndar, því eg tel mig til þess illa færan, og þeim málspörtum er líklega heldur engin þægð í því. En eg verð samt að taka það fram, að það er altaf hægra að tala á eftir um hvað eina og segja, hvernig þetta eða hitt hefði átt að vera. Eg er líka viss um, að þeir, sem álasað hafa sýslum. og sýslunefnd fyrir afskifti þeirra af þessu, hefðu sumir hverjir álasað honum og sýslunefndinni fyrir ódugnað og slóðaskap, hefði ekkert verið gert í þessu máli. Þess ber og vel að gæta í þessu efni, að hér hefir ekkert verið gert út í bláinn. Það hefir í hvert skifti, sem eitthvað hefir verið aðhafst, verið leitað álits verkfróðs manns, fyrst ráðunauts Búnaðarfél. Íslands og síðan Knuds Zimsens. Það getur því ekki komið til mála, að hægt sé að álasa nokkrum, enda er ekki til neins að sakast um orð-inn hlut. Eg vona, að menn sjái, að það er ofvaxið Rangárvallasýslu, að rísa undir þessum kostnaði, sem hún hefir orðið fyrir af völdum náttúrunnar, þar sem ýms önn-ur útgjöld og lán hvíla svo þungt á henni. Hún er að eins landbúnaðarsýsla og hefir engin hlunnindi og engan sjávarútveg til að styðjast við. Hún hefir að eins grasið; það eru hennar einu hlunnindi, og þau er náttúran að eyðileggja, — því auk jökul-

vatnsins, er hún undirorpin sandfoki, eldgosum og jarðskjálftum frekar öðrum hér-
uðum, og ber hún þess sorglegan vott,
enda þótt hún sakir nægjusemi sýslubúa
framfleyti tiltölulega fleira fólki en önnur
héruð. Nefndarálitid hér í h. Ed. ber
það líka með sér, að nefndarmenn álita,
að það beri að gefa að einhverju leyti
eftir þetta lán, og hina sömu skoðun veit
eg að margir aðrir þm. hafa bæði í þess-
ari deild og h. Nd. Ágreiningurinn hefir
að eins verið um það, hvort það eigi að
gera það nú eða á næstu fjárlögum.
Mönnum þykir sumum hverjum óviðkunn-
anlegra, að gera það á aukafjárlögum,
heldur en aðalfjárlögum. En þótt eg geti
ekki séð, að svo sé, og helst hefði viljað,
að lánið væri gefið eftir nú þegar, þá
verð eg samt að setta mig við það og
láta mér lynda, að renturnar séu gefnar
eftir, og hafa þá öruggu von fyrir mig og
kjósendur mína, að næsta þing verði svo
sannjarnt, að veita eftirgjöf á láni þessu,
helzt sem allra riflegasta.

Jónas Jónassen: Eg ætla að eins
að gera stutta athugasemd við breytt till.
nefndarinnar við 3. gr. viðvikjandi sótt-
varnarhúsunum. Eg verð að biðja menn
að gæta að því, að þótt vér hingað til
ekki höfum þurft á sóttvarnarhúsum að
halda, þá vofir þó alt af hætta yfir og
hún vex með vaxandi samgöngum. Einna
hættulegastir eru trawlararnir. Bæirnir,
sem þeir koma frá, eru óþverraleig pestar-
bæli, og þeir geta því á hverri stundu flutt
með sér næmar sóttir, t. a. m. bólu, skar-
latssótt o. s. frv.; auk þess eru þeir sjálf-
ir mjög óþrúttir, eins og menn vita, og
kæra sig ekki um það, þótt þeir flytji
hingað þessa sjúkdóma. Vér ættum því
að hafa sóttvarnarhús sem víðast, enda
verður það ódýrara fyrir landssjóð. Setj-
um svo, að næm sótt bærst með skipi til
Ísafjarðar áður en sóttvarnarhús er bygt
þar. Hvað ætli menn segðu þá? Þeir
stæðu uppi í vandræðum; hefðu ekkert

hús, til að einangra sjúklingana í, eða ef
þeir gætu fengið það. Þá yrði það með
afarverði, alveg eins og þegar skarlat-
sóttin barst hingað. Það er nú einu sinni
svo, að ef endilega þarf á húsi að halda,
þá passa eigendurnir sig með, að sprengja
verðið upp úr öllu valdi. Menn eru alt
of öruggir, af því að það hefir komið sjald-
an fyrir, að á sóttvarnarhúsum hafi þurft
að halda, en það mega menn ekki vera,
því hættan vofir alt af yfir, og þörfin á
slíku húsi er brýn, hve nær sem næm sótt
berst hingað til landsins.

Eg vona því, að menn sjái, að hér er
um nauðsynjamál að ræða, og vil ráða
háttv. deild til þess, að samþykkja frum-
varpsgreinina óbreytta.

Framsögumaður (Eiríkur Briem):
Eg vildi að eins gera örstutta aths. út af orð
um h. 4. kgk. þm. (J. J.). Hann gat um, að ef
sótt bærst til Ísafjarðar áður en sóttvar-
narhús væri komið þar upp, þá mundu
menn standa þar uppi í vandræðum. Já
auðvitað væri það óþægilegt, en það verð-
ur ekki synt fyrir öll sker, og hve marg-
ar hafnir eru það ekki á landinu, sem
vantar sóttvarnarhús, þótt þau væru nú
þegar bygd á þessum 4 stöðum? Það eru
alls ekki mestar samgöngur milli útlanda
og þessara staða, sem er slept. Eg veit
það t. a. m., að frönsku fiskiskipin koma
fremur bæði á Fáskrúðsfjörð og Patreks-
fjörð, en engin sóttvarnarhús eru þar. Þar
að auki er ekki löng leið til Reykjavíkur
eða Seyðisfjarðar, ef næm sótt kemur upp
á skipum, sem ætla til þessara stöðva, sem
farið er fram á að sleppa, enda þarf þess
ekki að vera langt að biðja, að sóttvarnar-
hús verði reist á þessum stöðum. Eg verð
því að ráða deildinni til að samþykkja
brtill.

Guttormur Vigfússon: Eg vildi
að eins segja nokkur orð viðvikjandi Lag-
arfljótsbrúnni, af því eg get gefið upp-
lýsingar um það mál, sem ekki hefir áð-
ur komið fram, og sökum þess, að eg álit

naðsýnlegt, að það sé rannsakað, hvort ekki sé mögulegt að koma fram ábyrgð á hendur einhverjum fyrir það, hvernig það starf hefir farið í ölestri.

Eg skal ekki halda langa ræðu um þetta, en að eins taka fram eitt atriði, sem ekki hefir verið minst á áður, en sem ef til vill getur orðið þess valdandi, að brúin verði dýrari en áætlað er, og fé það, sem veitt er, verði ekki nóg. Það stendur nfl. svo á, að þegar hætt var smiðinni í fyrra sumar, þá var enginn beðinn um að hafa eftirlit með hrófatildri því, sem byggt hafði verið, t. a. m. hjálparbrú, til þess að draga eftir járn, staura og svo rambúkkinn, sem stóð á enda þessarar brúar. Þegar smiðirnir fóru, skildu þeir við alt saman, eins og það var, beiddu engan fyrir það, og héldu víst, að það væri vel geymt; en í vetur þegar is var kominn á fljótið, þá fer alt „stillaðið“ að hallast, af því isinn dróg það með sér, en enginn þorði að eiga neitt við að bjarga þessu, því menn áttu á hættu, að sagt yrði á eftir að þess hefði ekki verið þörf. En svo í einu hvassviðrinu í vetur fýkur altsaman, tré og járn, hamrar, rambúkkar o. s. frv. — alt fer í fljótið og sekkur annaðhvort til botns eða syndir niður eftir því. Hve mikið timbur hefir glatast þannig, er ómögulegt að segja, en það er mjög mikið. Þeir menn, sem nú koma, vita ekki um þetta og hafa líklega ekki tekið tillit til þess, þegar þeir gerðu áætlun um kostnaðinn. Hefði einhver verið beðinn fyrir þetta, hefði því öllu verið bjargað.

Nú verð eg að spyrja: hvar á ábyrgðin að hvila fyrir þetta hirðuleysi?

ATKV.GR.:

2. gr. samþ. í e. hlj.

1. brtill. (þskj. 174) sp. með 6 : 4 atkv.

2. brtill. (— 174) — í e. hlj.

3. gr. sp. í e. hlj.

4. gr. — — —

3. brtill. (þskj. 174) sp. í e. hlj.

6.—8. gr. sp. í e. hlj.

brtill. við 9. gr. (þskj. 175) sp. í e. hlj.

9. gr. sp. í e. hlj.

4. brtill. við 10. gr. (þskj. 174) sp. í e. hljóði.

10. gr. sp. í e. hlj.

1. gr. með áorðnum breytingum sp. í e. hljóði.

Fyrirsögn frv. sp. í e. hlj.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 21. ágúst (C. bls. 269).

Framsögumaður (Eiríkur Briem):

Eg finn ekki ástæðu til, að segja mörg orð á þessu síðasta stigi þessara fjáraukalaga. Að eins vil eg geta þess, að nefndinni hefir borist bréf frá þingmanni í Nd. þess efnis, að hún taki upp á fjáraukalögin 500 kr. fjárveitingu í því skyni, að því fé mætti verja til undirbúnings undir þær ráðstafanir, sem stjórnin kann að gera, til þess að koma í veg fyrir frekari útbreiðslu berklaveikinnar. En nefndin sá sér ekki fært að verða við þessum tilmælum. Hún áleit það ekki rétt, að forminu til, þar sem þingið enn þá hefir ekki samþ. að skora á stjórnina að gera slíkar ráðstafanir, og áleit enda, að stjórnin gæti tekið það fé, sem nauðsyn krefði, af því fé, sem ætlað er til óvissra útgjalda, ef til kæmi. Að nefndin ekki leggur til, að þessi fjárveiting sé tekin upp, er því ekki svo að skilja, að hún ekki vilji, að fé sé varið í þessum tilgangi, heldur hitt, að henni þótti það ekki viðeigandi að svo stöddu og einnig óþarft.

ATKV.GR.: Frv. samþ. í e. hlj, og endursænt til Nd.

Brúargjörð á Jökulsá í Öxarfirði.

FRUMVARP til laga um brúargerð á Jökulsá í Öxarfirði; (C. bls. 122); 1. umr., 9. ágúst.

Kristján Jónsson: Eg vildi að

eins mæla 1 eða 2 orð, til þess að biðja háttv. deild um að taka vinsamlega móti þessu frv., og getur verið, að það sé af því, að mér rennur blóðið til skyldunnar, þar sem eg er ættaður þar norðan að, og er kunnugt um, hvernig þar hagar til. Eg hygg, að það muni óviða vera meiri þörf á brú en á þeirri á, er hér ræðir um. Jökulsá í Öxarfirði er eitt hið stærsta og versta vatnsfall hér á landi; hún er hvergi reið milli fjals og fjöru, 24—25 mílur á lengd, og á henni að eins 2 ferjustaðir, annar nálægt Grimstöðum á Fjöllum, uppi á öræfum, og hinn við Ferjubakka, þar sem ætlast er til að brúin verði gjörð.

Þar við bætist, að á þessa leggur mjög illa, og er hún því sjaldan fær á ís fyrir hesta, þótt miklar vetrarhörkur séu, að minsta kosti ekki ofan til. Þegar nú þess er gætt, að fundist hefir gott brúarstæði nálægt Ferjubakka. og brúin ekki þarf að verða fram úr hófi dýr, ekki nærri eins dýr og Ölfusárbrúin og Þjórsárbrúin. Þá álit eg rétt, að þingið verji nauðsynlegu fé til brúargerðar þessarar. Eins og alkunnugt er, er mikil umferð bæði yfir á þessu af þeim, sem fara frá Austurlandi til Norðurlands og frá Norðurlandi til Austurlands, því að fari þeir landleið, verða þeir að fara yfir ána.

Fyrir þessar sakir óska eg, að deildin taki þessu frv. vel.

Eg skal enn fremur leyfa mér að benda á, að hér er að eins um heimildarlög að ræða; stjórninni er með þessu frv. að eins veitt heimild til að láta gera þessa brú, þegar nægilegt fé er fyrir hendi til þess. Stjórninni er eigi upp á lagt, að láta gjöra brúna, fyr en svo er. Mér er nú eigi svo kunnugt um hag landssjóðs, að eg nú geti sagt, að hann sé fær um þegar, að leggja það fé fram, sem hér er um að ræða; um það gæti hæstv. landshöfðingi gefið upplýsingar, ef hann væri hér viðstaddur.

Eg skal ekki fjölyrða meir um frv.; að

eins leyfa mér að gefa þess, að eg álit þörf á, að sett verði viðbót við 2. gr. frv., þar eð óvist er hvort sýslufélag Norður-Þingeyjarsýslu og Austuramtíð koma sér saman um skiftingu kostnaðar þess, er leiðir af viðhaldi og gæzlu brúarinnar; þessi viðauki ætti að fara í þá átt, að landshöfðingi skyldi skera úr ágreiningi milli nefndra stjórnarvalda, er upp kynni að koma.

Sigurður Jensson: Mér kemur ekki til hugar að tala á móti því, að þessi brú verði gjörð; eg er sannfærður um, að það muni vera full nauðsyn á því, að það verði gjört á sínum tíma, og fult eins mikil nauðsyn að brúa þessa á, og margar aðrar, sem þegar eru brúaðar. En eg vildi að eins leyfa mér að benda á, hvort ekki sé athugavert að semja lög um það á þessu þingi; eg álit sem sé, að aukapíng eigi sem minst að gefa sig við fjármálum, allra sízt þar sem um jafnstöðvæðilega fjárveitingu og þessa er að ræða. Eg verð að álíta, að svona lagað mál þurfi að athugast í sambandi við allan fjárhag landsins, og þess vegna þurfi að ihuga, hvort landssjóður sé fær um að leggja fram þetta fé. Þegar fengist hefir yfirlit yfir fjárhag hans. Yfir höfuð álit eg, að aukapíng eigi að eins að fjalla um þær fjárveitingar, sem eru svo nauðsynlegar, að alls eigi megi fresta þeim, svo sem til þeirra fyrirtækja, sem mundu líða skaða við það, ef nauðsynlegt fé ekki fengist til þeirra. Eg álit þar á móti þýðingarlítið að vera að búa til fjárveitingar, þegar ekkert fé er fyrir hendi til þeirra. Nefndin, sem sett var, til að ihuga þetta mál í Nd., segir í nefndarálitinu, að ekkert fé sé nú til á þessu fjárhagstímabili, til að byggja brúna, en segist þó álíta það gott, að fá þessi lög nú, til að greiða fyrir málinu. Þetta skil eg ekki. Því eins og sjá má af nefndarálitinu, þá er þegar búið að velja brúarstæðið og gera áætlun um brúarkostnaðinn; það sem

vantar, er einungis féð; það er ekki til nú og verður ekki til fyrir en á næsta fjárhagstímabili. Því mega þá ekki þessi lög biða, þangað til þingið kemur saman næsta ár, það þing, sem á að ráðstafa fé landsins fyrir næsta fjárhagstímabil? Mér finnst það því beinlínis vera að taka fram fyrir hendurnar á næsta þingi, að veita þessa fjárveitingu. Eins og eg hefi þegar tekið fram, er það ekki meaning mín að spilla fyrir þessu máli, en álit heppilegra, að þessi fjárveiting verði látin biða til næsta þings.

Kristján Jónsson: Eg verð alt að einu að álíta, að það „realiter“ hafi tölu verða þýðingu, að lög þessi verði samþ. nú. Samþykkt laga þessara hefir þá þýðingu, að þá hefir löggjafarvaldið látið í ljósi það álit sitt, að þessi brúargerð skuli standa fyrir öðrum brúargerðum, og þá má búast við því, að fé verði veitt til hennar af fjárveitingarvaldinu, undir eins og hagur landssjóðs leyfir það; það verður skylda landsstjórnarinnar, að fylgja því fram.

Eg skal svo að eins leggja það til, að málið fái að ganga áfram venjulega leið, það er að segja, að frv. verði samþ.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. með 10 atkv.

Önnur umr., 11. ágúst (C. bls. 122, 136).

Kristján Jónsson: Eg gerði grein fyrir því við 1. umr., hvers vegna eg væri frumvarpi þessu hlyntur, og benti jafnframt á, að laga þyrfti 2. gr. þess, og hefi eg því á þskj. 92 leyft mér, að koma fram með breytingartillögu, sem fer fram á það, að ef ágreiningur verður milli sýslufélags Norður-Þingeyjarsýslu og Austuramtsins út úr því, eftir hvaða hlutföllum þessi héraðsvöld taka að sér gæzlu og viðhald brúarinnar, o: kostnað þar af leiðandi, þá skuli landshöfðingi skera úr þeim ágreiningi. Eg skal svo að eins leyfa

mér, að mæla með, að brtill. þessi verði samþ. og að frumvarpið fái að ganga til 3. umr.

ATKV.GR.:

1. gr. frumvarpsins sp. með 10 atkv.

2. gr. — — — 10 —

Viðaukatill. á þskj. 92 sp. með 10 atkv.

Fyrirsögnin sp. með 10 atkv.

Vísað til 3. umr. með 10 atkv.

Þriðja umr., 13. ág. (C. bls. 156, 179).

Eiríkur Briem: Eg hefi ásamt 2 öðrum þingd.mönnum, leyft mér að koma fram með brtill. við frv. þetta á þskj. 126. Það á ekki að vera nein efnisbreyting, því að það hefir eigi verið meaningin með frumvarpi þessu að farið verði að byggja brúna á þessu fjárhagstímabili, en stjórninni er veitt heimild til að láta gera brúna, þegar fé er veitt til þess í fjárlögnum; brtill. þessi er í samræmi við það, sem kom fram í Nd. Eg skil frumvarpið svo. eins og háttv. 3. kgk. þm. (Kr. J.) tók fram við 1. umr. þessa máls, að meaningin með að samþykkja það nú. sé sú, að fá tryggingu fyrir því, að þessi brúargerð gangi fyrir öllum öðrum, og þess vegna sé þessi breyting á lögnum eðlileg og vel við eigandi.

ATKV.GR.: Brtill. á þskj. 126 sp. í e. hljóði.

Frv. með áorðnum breytingum sp. með 10 atkv. og endursent til Nd.

Helmingsuppgjöf á Ölfusárbrúarláni.

FRUMVARP til laga um helmingsuppgjöf eftirstöðva af láni til brúargerðar á Ölfusá (C. bls. 130); 1. umr., 11. ág.

Eggert Pálsson: Eg býst við, að margir muni telja það eðlilegt og skylt, að eg styðji þetta mál, ekki að eins með atkvæði mínu, heldur einnig með nokkr-

um orðum. En eg skal þó taka það fram, að eg styð það ekki eingöngu sökum þess, að eg er þm. fyrir annað af þeim kjörðæmum, sem hér eiga hlut að máli, heldur einnig af því, að mér finst öll sanngirni mæla með því, að sýslufélögum þeim, sem hér ræðir um, væri gefið upp lán þetta, helzt að öllu, eða að minsta kosti að mestu leyti. Breytingar þær, sem h. Nd. hefir gert á hinu upphaflega frv., sem samþingismaður minn (S. Á) og 1. þm. Árnes. (H. Þ.) fluttu í þeirri háttv. deild, finst mér heldur hafa orðið til spillingar en bóta með tilliti til hagsmuna héraða þessara.

Háttv. Nd. hefir sem sé gert þá breytingu á frv., að í stað þess að gefa Árnes- og Rangárvallasýslu-félögum upp alt lánid, sem á þeim hvíldi, hefir hún kosið að gefa þessum sýslum upp helming þess láns og jafnaðarsjóði Suðuramtsins líka helming þess hluta lánsins, er hann stendur fyrir. Mér hefði nú fundist það allra sanngjarnast, að sýslunum og jafnaðarsjóðnum hefði verið gefið upp alt lánið. og verið það langkærast. En bæði mér og flutningsmönnum þessa frv. í Nd. var kunnugt um, að það mundi eigi fást að þessu sinni, og þess vegna var ekki í byrjuninni fram á það farið, þar það hefði getað orðið til þess að ekkert hefði fengist. Því það reynist oft svo, að hætta getur verið því samfara, að spenna bogann alt of hátt. Það var því að eins farið fram á það, að sá hluti lánsins, sem hvílir eingöngu á sýslusjóðum Árnes- og Rangárvallasýslu, væri gefinn þeim upp, svo sem þeim, er mest hefðu að bera og ættu erfiðast með að rísa undir byrðinni. En meiri hluti háttv. Nd. vildi nú ekki líta þannig á. Hann vildi líta svo á, sem jafnmikil sanngirni og réttlæti mælti með því, að gefa jafnaðarsjóði — eða öllum sýslum Suðuramtsins — upp eitthvað af láninu, eins og sérstaklega Árnes- og Rangárvallasýslum, enda þótt útgjaldabyrði þeirra af

láni þessu sé tvöföld. En sú skoðun he'd eg að sé sprottin af misski'ningi, þeim misskilningi, að það séu eingöngu þessar 2 sýslur, sem hafi gótt af þessari brú, en ekki allir partar amtsins. — Eg skal að vísu j'ta það, að Vestmanneyjasýsla hefir aldrei haft nokkur bein not af þessari brú, og eins og nú er komið, er hagur Vestur-Skaftafellssýslu sára litill — ekki öðru vísi en svo, ef einstakir sýslubúar þurfa að bregða sér suður. — En aftur á móti hafa allir aðrir hlutar amtsins ýms óbein not af brú þessari. Því einmitt fyrir brúna og brýrnar hefir verzlunin úr sýslum þessum, beinst hingað suður til Reykjavíkur, og það svo mjög, að útlit hefir verið fyrir, að Eyrarbakka-verzlun, sem lengst af var stærsta verzlun landsins, yrði að leggjast niður. Verzlunararðurinn af viðskiftum við þessar sýslur hefir þannig að miklu leyti flúzt til Rvíkur, og hefir að sínu leyti átt allmikinn þátt í því að efla hana. En efling og blómgun Rvíkur hefir svo haft í för með sér ýmislegan hag fyrir nærliggjandi hérað, Kjósar- og Gullbringusýslu, sem og Borgarfjarðarsýslu, svo að eðlilegast hefði verið — teldist landssjóðurinn ekki að geta einn borið þenna brúarkostnað — að þá bæru öll þessi héruð hann jafnt, að sleptri Vestmanneyjasýslu og Vestur-Skaftafellssýslu, en viðbættri Reykjavík. — En slíkt liggur nú ekki fyrir og skal eg því ekki tala frekara um það.

Eg veit að vísu, að þeir, sem eru mótfallnir uppgjöf á láni þessu, bera það fyrir sig. að hér sé um gjörða samninga að ræða, og sýslur þessar geti því ekki átt nokkra heimting á uppgjöf á láni þessu. Að vísu er það satt, að heimtingu eigum vér enga á því. En það er til annað lögmál en kalt og bert réttlætislögmálið. Það er til sanngirninnar lögmál. Og samkvæmt því eigum vér rétt á því, að fá láni þessu aflétt. Þegar lán þetta var fyrst tekið, voru ástæður allar aðrar en

nú, og skoðanir manna á brúar- og vegamálum öðruvísi en nú. Þá hafði málið um brú á Ölfusá legið mörg ár á döfinni, og þingið fékst ekki til að sinna því, fyrir hérað þessi tóku það til bragðs. að bjóða fram styrk frá sjálfum sér, til að hrinda málinu áfram, þótt þau ættu alls ekki hægt með það. En þá var líka björninn unninn, þá reis líka hver stórbrúin upp af annari eingöngu upp á lands-sjóðskostnað. Og nú liggur eitt brúarmálið fyrir þinginu — Jökulsárbrúin — og hefir engum andmælum mætt, þótt byggja eigi eingöngu fyrir landsins fé. — Þetta sýnir, hversu skoðanir manna á brúarmálum hafa breyzt. Og þar sem þær hafa breyzt svo mjög, þá virðist engin sanngirni mæla með því, að sýslufélög þessi bari sérstaka byrði af byggingu Ölfusárbrúarinnar eingöngu af því, að hún varð fyrst til. Öll sanngirni virðist mæla með því, að lán þetta hefði alt verið gefið upp, en því er nú ekki að þessu sinni að heilsa. En þar næst hefði það þá verið hið sanngjarnasta, að sýslufélögunum hefði verið gefinn upp sinn hluti lánsins. Og gæti skeð, að breytingartill. í þá átt mætti koma að í þessari háttv. deild. En afleiðingin af því yrði sú, að frv. yrði að fara breytt aftur til háttv. Nd. Og þar sem eg þykist sjá þar marga standa reiðubúna með hnífinn og trogið, ef frv. liti þar aftur inn í sinni upphaflegu mynd, þá hugsa eg ekki til, að koma með brtill. í þá átt, heldur óska að eins, að h. deild taki nú málinu vel, eins og það er, og leyfi því að ganga óhindrað áfram til fullnaðarúrslita.

Hvað brtill. hæstv. lh., sem hér er útbýtt, viðvikur, þá er hún engin veruleg efnisbreyting, og hef eg því ekkert við hana að athuga.

Július Havsteen: Eg stend að eins upp, til þess að gera grein fyrir brtill. hæstv. landsh., sem ekki er staddur hér. Brtill. fer fram á það, að miða uppgjöf-

ina við gjalddaga, til þess að komast hjá útreikningi á, hve mikið eigi að borga af áfallandi afborgun og rentum á hinu yfirstandandi ári. Þegar lánið til Skjálfandafjötsbrúarinnar var gefið eftir fyrir nokkrum árum kom nokkur efasemd fram um skiftinguna á afborgun og leigum yfirstandandi árs, en þótt um mjög litinn mun væri að ræða, urðu þó nokkrar bréfskriftir út af þessu. Þessu komst maður hjá, ef uppgjöfin er miðuð við gjalddaga, enda á það bezt við, og ætla eg því að brtill. verði samp.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hljóði.

Önnur umr., 13. ágúst (C. bls. 130, 147).

Eggert Pálsson: Þar eð frv. þetta ekki mætti neinni mótspyrnu við 1. umr., sé ekki þörf á að halda langa ræðu. og það því síður, sem deildin tók mjög ljúflega undir það með atkvæði sínu. Eg óska því að eins, að það fái að ganga til 3. umr. Brtill. h. landsh. er ekki nein efnisbreyting, og vona eg því, að hún verði ekki frumvarpinu til tjóns.

Landshöfðingi: Eg skal að eins leyfa mér að geta þess, að eg hef komið fram með þessa brtillögu, til þess að skýrt sé tekið fram, hve nær lögin skuli öðlast gildi, eða á þeim tíma sem afborganir og rentur falla í gjalddaga, þar sem það er þægilegra fyrir stjórnina, að ekki sé neinn ágreiningur um það, eins og t. d. átti sér stað um eftirgjöf, þegar um Skjálfandafjötsbrúna var að ræða.

Þetta er því ekki gert, til þess að spilla fyrir málinu, heldur að eins til þess, að gera mönnum hægra fyrir með útreikninginn, þegar tiltekið er, hve nær eftirgjöfin á að fara fram.

ATKV.GR.

Brtill. á þskj. 105 sp. í e. hlj. Meginmál frv. sp. með 10 atkv.

Fyrirsögn frumv. samþ. með 10 atkv.

Fr. visað til 3. umr. — 8 —

Þriðja umr., 15. ágúst (C bls. 207).

Eggert Pálsson: Eg verð að segja hið sama nú, og við síðustu umræðu þessa máls, að eg sé enga ástæðu til að fjöl-yrða um það. Eg hef engu við það að bæta, sem eg sagði við 1. umr. og finn ekki orsök til að fara um það fleiri orðum, með því að engin mótmæli hafa fram komið gegn því. Að eins vil eg láta þá ósk í ljósi, að það fái að ganga fram hér í deildinni jafn-lysalaust og hingað til.

ATKV.GR.: Frv. samþ. með 10 atkv. og endursent Nd.

Gjald af hvölum.

FRUMVARP til laga um gjald af hvölum, sem veiddir eru við Ísland (C bls. 181); 1. umr., 14. ágúst.

Eiríkur Briem: Þó eg að visu sé eigi máli þessu vel kunnur, þá sýnist mér samt, að það muni vera iskyggilegt að leggja þetta gjald á. Það mun vera svo, að nú sem stendur sé hæfilegt gjald til hins opinbera lagt á þessa atvinnugrein, og mér finst varhugavert, að leggja til-
tölulega miklu hærri gjald á þessa at-
vinnugrein en aðrar atvinnugreinar. Hvað því viðvíkur, að full ástæða sé til að leggja þetta gjald á, af því að þessar veiðar muni innan skamms tíma geryða hvölum kring um Ísland, og þannig gera landinu mikinn skaða, þá ber þess að gæta, að þetta er atvinna, sem má reka án búsetu í landinu. Það er líka annað atriði, sem hér ber að geta. Það mætti leggja þetta svo út, að það væri eingöngu gert í þeim tilgangi, að féfletta útlend-
inga. Það mætti telja útlendum and-
mönnum trú um, að það væri varhugavert fyrir þá, að leggja fé í íslensk fyrirtæki, sem þó að ýmsu leyti gætu komið land-

inu til góða, þar sem þeir þannig á allar lundir væru eltir með skattálögum. Á hinn bóginn virðist mér heldur ekki rétt, að leggja álögur á óviðbúna menn. Að minnu álitu væri réttara, að lofa þeim að vita af því áður, en lög um slíkt efni væru samþykkt, og gefa þeim tækifæri til þess, að koma fram með sitt álit á mál-
inu.

Eins og eg tók fram áður, er eg máli þessu ekki vel kunnur. En eg vil á hinn bóginn, að þar sem þetta er atvinna, sem nú sem stendur er rekin af útlendum mönnum, sem eru búsettir í landinu, þá gefur hún miklar tekjur í landssjóð. Þetta er tekjugrein, sem gæti tapast, ef álögurnar yrðu gerðar um of ó-sanngjarnar, og því verð eg fyrir mitt leyti að leggja það til, að frumv. þetta verði felt.

Eggert Pálsson: Það er ekki stórt frumv., sem hér er um að ræða, en þó þess vert, að það sé tekið til nákvæmrar athugunar, og það ekki frá einni, heldur frá fleirum hliðum.

Þegar um það ræðir, hvort drepa eigi frumv. þetta nú þegar, þá ber þess fyrst og fremst að gæta, hvort þessar hvala-
veiðar, sem stundaðar hafa verið hér af Norðmönnum, borgi sig fyrir Ísland; og virðist mér það þá sýnilegt, að það muni ekki verða tekjugrein fyrir landið til lang-
frama. Það hefir sýnt sig annarsstaðar, þar sem hvalaveiðar hafa verið reknar að nokkrum mun, að þær hafa gersamlega upprætt hvalina, þar þeir eru skepnur, sem æxlast seint, og því mjög hægt að uppræta þá. Þótt því hér sé nú sem stendur um allmikla atvinnugrein að ræða, þá er hætt við, að það verði skammgóður vermir hér, sem annars staðar.

Enn fremur hefir brytt á þeirri skoðun, að cyðilegging hvala spilli fiskiveiðum; um þetta þyrfti líka að leita frekari upp-
lýsinga en hingað til hefir verið gert, til

þess ef hægt væri frá þeirri blið að dæma um gildi þessa frv.

Það er enn fremur víst, að síðan farið var að veiða hvali hér við land. hafa hvalrekar minkað að miklum mun, en það var áður oft og einatt mikil tekjugrein fyrir landsmenn, og það einmitt þá, þegar mest þurfti við, neyðin var stærst. Og hefir það ófæð oft og einatt forðað mörgu landsins barni frá hungri.

Enn ein hliðin, sem hér kemur til greina, er þörf landssjóðs fyrir tekjur. Eg geri ráð fyrir, ef þessi lög komast á, og hvalveiðum verður haldið áfram — sem ekki er ástæða til að ætla að stöðvist alveg vegna þessa gjalds — að þetta muni verða talsverð tekjugrein fyrir hann. Og á það ber einnig að líta, því honum veitir sannarlega ekki af. (*Skúli Thoroddson*: Gjaldið á að renna í jafnaðarsjóð). Jú, það mun rétt vera samkvæmt frumv. En því má breyta. En enda þótt það renni í jafnaðarsjóðina, þá kemur það í sama stað niður, því jafnaðarsjóðirnir eru landsins eign og við efling og aukning þeirra mundi landssjóður losna við ýmisleg útgjöld sem annars verða að falla á hann, svo að alt kemur þannig frá fjárhagslegri hlið skoðað í sama stað niður.

Skúli Thoroddson: Þetta frumv. kemur nokkuð óvart inn á þing, því hvorki hefir þessu máli verið hreyft á þingmálafundum né í blöðunum.

Fyrir skömmu hefir þingið hækkað gjöld á hvalveidamönnum, og virðist mér því ekki réttlátt að fara að íþyngja þeim enn á ný með nýjum álögum. Þess ber að gæta, að hvalveidamenn gjalda í landssjóð 5—6% hærra tillag af atvinnu sinni en aðrir borgarar, sem stunda sjávarútveg; svo eru þetta nýtir menn í sínum sveitarfélögum og gjalda alt að helmingi allra sveitarútsvara og sumstaðar fram yfir það. Eg held, að svo kynni að fara, ef þingið legði enn þyngri skatta á þá, að það yrði þá til þess, að fæla þá algerlega burt.

Alþt. 1902. A.

Eg álít því réttast, að fella þetta mál að þessu sinni, en samt sem áður mætti íhuga málið og afla ýmissa nauðsynlegra upplýsinga og undirbúa það undir næsta þing.

Mönnum vex í augum arðurinn við hvalveiðar, en hafa ekki hugmynd um allan þann kostnað, sem þær hafa í för með sér, svo sem gufuskip og annar útbúnaður.

Réttast væri því að fella þetta frumv. í þetta skifti, og gefa þjóðinni að minsta kosti færi á að íhuga það, áður en því er ráðið til lykta.

Guttormur Vigfússon: Eg skal fúslega játa það, að eg er ekki nægilega kunnugur ástæðunum fyrir frumv. þessu, en eftir því sem eg lit á frumv., þá get eg ekki mælt með því að fella það nú þegar. Það er að visu satt, að hvalveidamenn gjalda mikið fé í landssjóð og sveitar-sjóð, en eg efast um, að það sé meir en í hlutfalli við ágóðann af atvinnurekstri þeirra, og allra helzt efast eg um, að þessi gjöld þeirra séu tiltölulega eins há, eins og útgjöld margra miklu fátækari landsmanna.

Þess ber og að gæta, að við hvalveiðarnar eyðilegst kapital við strendur landsins, sem er eign landsmanna, og ekki verður aftur fengið, því hvalirnir þverra smám saman, ef haldið verður áfram að veiða þá eins mikið, eins og undanfarin ár.

H. 6. kgk. þm. (E. B.) sagði, að veiðarnar yrðu reknar, hvort sem hvalveidamenn værn hér búsettir eða ekki, og að þeir mundu flytja sig burtu af landinu og veiða af skipum, ef kosti þeirra væri þrengt með þessum álögum, en það hygg eg ekki vera nema óþarfa hræðslu, og ekki rétt athugað, því þar sem hvalveidamenn nú veiða oft 10—20 hvali á dag, eins og oft kemur fyrir, þar sem eg þekki til, þá gætu þeir alls ekki hagnýtt sér veiðar eða gert sér atvinnu þessa eins arðsama, nema því að eins, að þeir sé hér

búsettir og sízt af öllu mundu þeir flýja landið fyrir uokkurra króna borgun fyrir hvern hval.

Eg álit réttast að setja nefnd, til þess að ihuga málið, því mér finst það næsta ókurteist við h. Nd. að fella þetta mál svona umsvifalaust, þar sem það gekk þar fram með nálega öllum atkvæðum. Enda er það ýmislegt, sem máské mætti lagfæra, t. d. að færa gjaldið af hverjum hval litid eitt niður, ef mönnum kæmi saman um, að það væri ósanngjarnlega hátt.

Eg leyfi mér því að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKV.GR.: Frumv. felt frá 2. umr. með 8 : 2 atkv.

Eftirlaun.

FRUMVARP til laga um eftirlaun; (C bls. 61); 1. umr., 4. ágúst.

Flutningsmaður (Guðjón Guðlaugsson): Eg hefi leyft mér að gerast flutnm. að þessu frumv., af því eg áleit, að mál þetta ætti að komast fyrir þetta þing.

Eins og h. deild mun kunnugt, er þetta mál enginn nýr gestur hér á þingi. Að því eg frekast man, var það fyrst fyrir þinginu 1893, fyrsta þingi, sem eg átti sæti á. Frumv. var þá samþ. af öllum þjóðkjörnum þingm., að mestu eins og það nú liggur fyrir; að eins hafa verið gerðar 2 smávægilegar breytingar á 3. gr. og einu atriði bætt inn í frumv. Það var þá almennur vilji, að frumv. fengi fram að ganga, og þeim vilja hefir verið haldið áfram í líka átt til þessa tíma.

Það verður hver maður að viðurkenna, að það er ekki samboðið efnahag jafnfátækrar þjóðar og okkar Íslendinga, og engin ástæða til að veita embættismönnum svo há eftirlaun, sem hingað til hefir

viðgengist, og því síður ástæða til að láta þau vera eins misjöfn og nú er.

Þetta frumv. á nú að koma á meiri jöfnuði; það hækkar eftirlaunin í einstöku tilfellum. en lækkar þau þó yfirleitt og sparar þannig fé.

Frumv. náði fram að ganga á þingi 1893, sömuleiðis 1895, og þá með miklum meiri hluta; 1897 var frumv. ekki sjálft tekið upp, en ákvæði þess voru tekin upp í annað frumv., sem þá var áhugamál stjórnarinnar að fengi framgang, nfl. lagafrumv. um breyting á læknaSKIPUN á Íslandi. Ákvæði eftirlaunafrumv. voru tekin upp í þetta frumv. að því, er lækna snertir. Það var þá sú sérstaka ástæða fyrir hendi, til þess að vonast eftir, að þessi ákvæði öðluðust lagagildi, að landshöfðingi hafði lofað að leggja það til við stjórnina, að frumv. yrði samþykkt, þrátt fyrir það, þó þessi ákvæði væru tekin upp í það. En viti menn, hvað gerir stjórnin, sú stjórn, sem nú er til allrar hamingju liðin? Hún neitaði frumv. samþ., og þá meðfram af þessum ástæðum. Málið var svo tekið fram aftur á þingi 1899, en þó var eigi lögð svo mikil áherzla á þetta atriði.

Sú festa, sem áður hafði verið, sá einlægi vilji, sem menn áður höfðu sýnt á því. að fá þessu framgengt, var þá farinn að fara út um þúfur að því, er þingið snertir. Þeir, sem sterkastir höfðu verið á svellinu, meðan engin von var um, að frumv. næði staðfestingu, — það var þá þægilegt, að glamra og láta frjálslyndi sitt í veðri vaka — fóru að hopa á hæl, þegar þeir vissu, að stjórnin hafði læknamálið að áhugamáli, og þar af leiðandi voru fengnar miklar líkur til þess, að hægt væri um síðir, að beygja hana til þess, að taka breytinguna að því, er lækna snertir, og þá var von um meira síðar. Við þetta festuleysi, alvöruleysi, og stefnuleysi þingsins gat eg ekki felt mig og því gerði eg þá heitstrengingu, að lána

Þessu máli aldrei framar atkvæði mitt, meðan sama stjórn sæti að völdum. Af þessum ástæðum var eg á móti þessu frv. í fyrra, og varð ef til vill orsök þess, að það þá féll. En eg álit mig ekki minni mann fyrir það, þar sem málid var flutt í meiningarleysi, án allrar vonar og af eintömu tildri.

Það sat þá hin sama stjórn að völdum, stjórn, sem engin líkindi var til, að mundi vilja samþykkja frumv. Það var því engin ástæða til að samþykkja það þá, og það því síður, sem mikil líkindi voru þá til, að frjálslynd stjórn mundi bráðlega komast til valda. Þessi líkindi eru nú á daginn komin, og nú er meiri von um, að frumv. nái samþykki stjórnarinnar, og því er mér ánægja að því, að flytja þetta mál á þessu þingi. Annars skal eg ekki fara neitt frekara út í efni eða eðli málsins, þar eð það mun öllum ljóst, og eg finn heldur eigi ástæðu til þess að stinga upp á því, að nefnd sé skipuð, þar sem það er margrætt áður á þinginu. En sé það vilji h. deildar, þá hefi eg ekkert á móti því, að það verði gert. Það getur verið ýmislegt í frumv., sem ef til vill væri gott að athuga, t. d. skal eg benda á prentvillu í síðustu gr., þar stendur tilsk. 31. maí 1885 í stað 1855.

Eg skal svo eigi fjölýrða um þetta frekar, að þessu sinni.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Önnur umr., 6. ágúst (C bls. 61).

Július Havsteen: Egstend eigi upp í þeirri von, að mér takist að telja þeim hughvarf, sem halda þessu frumv. fram, en af því að eg var á móti því, bæði í fyrra og 1899, og óska ekki, að þögn af minni hálfu nú yrði misskilin, vil eg að eins lýsa því yfir, að eg er á sömu skoðun nú og þá.

Flutun. þessa frumv. greiddi atkvæði á móti því í fyrra, og ástæða hans fyrir

því, að flytja frumv. nú inn í þingið, er sú, að hann hefir meiri von nú um framgang frumv. en þá, vegna þess, að nú væri komin önnur og frjálslyndari stjórn til valda í Danmörku en sú, sem var, þá er frumv. lá fyrir Ed. í fyrra. Eg fyrir mitt leyti verð samt að álíta, að hér sé eigi svo mikið komið undir frjálslyndi stjórnarinnar, sem undir réttssýni hennar, og eg vona, að sú stjórn, sem nú er komin til valda, sé eins réttssýn, eins og hin fyrri, og að henni finnist gengið of nærri rétti embættismanna í þessu frumv. og að það rýri um of kjör þeirra.

Eg skal leiða hjá mér, að telja upp ástæður fyrir þessari skoðun minni; þær eru hvort sem er svo þektar áður, að það væri að eins til þess, að eyða tíma, að taka þær fram hér, að minsta kosti að svo stöddu.

Eiríkur Briem: Að því er upphæð eftirlaunanna úr landssjóði snertir, þá er eg á þeirri skoðun, að ekkert sé á móti því, að hún verði lækkuð; en eftirlaun þau, sem ákveðin eru í frumv., eru of lág, ef embættismaðurinn hefir ekkert annað við að styðjast en eftirlaunin.

Fyrir nokkrum árum kom fram frumv. hér á þingi, um að lækka laun embættismanna, en því frumv. fylgdu einnig ákvæði um, að embættismenn keyptu sér tryggingu fyrir lífeyri frá 70 ára aldri, þannig, að fé það, er þeir hefðu við að styðjast, hefði eftir því orðið jafnhátt og eftirlaunin eru nú.

Frumv. þetta, sem eg nú nefndi, hafði fylgi í Nd., en síðar var þó horfið frá því. Sem sagt, er eg hræddur um, að eftirlaun þau, sem gert er ráð fyrir í þessu frumv., verði of lítil, ef embættismaðurinn hefir ekkert annað við að styðjast, til þess að hann geti komist af, eftir þeim kröfum, sem hann gerir til lífsins, eða er vanur við; afleiðingin af þessum lágu eftirlaunum mundi verða sú, að það yrði meiri hvöt fyrir embættismenn til að

sitja lengur í embættum en æskilegt væri, og yfirboðarar þeirra hliðra sér hjá að koma þeim frá. Í mörgum tilfellum mundi það líka koma fyrir, sérstaklega ef um vinsælan embættismann væri að ræða, að honum mundi verða veitt sérstök eftirlaun á fjárlögunum.

Í 4. gr. stjórnarskrárinnar stendur, að embættismaður verði ekki settur frá embætti, nema með eftirlaunum, sem lög ákveða.

Sú trygging fyrir embættisstéttina gagnvart stjórninni, sem í þessu á að vera fölginn, verður lítil, ef eftirlaunin eru mjög lítil.

Mér þætti því æskilegt. ef frv. nær fram að ganga, að einhver frekari trygging yrði sett fyrir því, að uppgjafaembættismenn hefðu nægilegt sér til framfæris, en samt ætla eg mér ekki að koma fram með brtill. um það.

Sigurður Jensson: Eg kann ekki við, að frv. þetta gangi gegnum deildina, án þess að það sé rétt og athugað nákvæmlega, og þess vegna álit eg fyrir mitt leyti heppilegast, að það væri skipuð nefnd, til að ihuga það.

Eg ætla, að frv. þetta hafi fyrst á þingi 1893 fengið það snið, sem það hefir hér; eg var þá flutnm. þessa máls og átti sæti í nefnd þeirri, sem kosin var þá, til að ihuga það, og komst nefndin að þeirri niðurstöðu, að ákveða upphæð eftirlaunanna, eins og hér er farið fram á, en það er athugandi, að þá var öðruvísi ástætt en nú. Það var lítil von um, að sú stjórn, sem þá sat að völdum, mundi veita frv. samþykki sitt, og jafnvel helzt gert ráð fyrir, að það mundi eigi verða staðfest; en nú eru aftur á móti öll líkindi til, að frv. verði staðfest, eins og það kemur frá þinginu, og þess vegna finst mér full ástæða til, að taka það til nýrrar og nákvæmrar ihugunar áður en það fer frá þinginu. Það getur að visu verið, að væntanleg nefnd álitu ekki nauðsynlegt að

gera svo miklar breytingar á frv., en af því að nú er nægur tími fyrir hendi í þessari deild, þá álit eg rétt að athuga það vel og rækilega í nefnd.

Það er ýmisleg atriði, sem eg vil benda á að þarf að ihuga nánar, t. d. ákvæðið í 2. gr., þar sem talað er um, að þegar embættismaður slasast, meðan hann er að gegna embætti sínu, þá skuli hann ávallt fá $\frac{2}{3}$ af embættistekjum sínum í eftirlaun. Um þetta atriði man eg að varð áreiningur 1895; sumir vildu, að embættismaðurinn fengi ekki nema helming af embættistekjum sínum í slíkum tilfellum. Það getur auðvitað staðið svo á, að það sé réttlátt, að embættismaðurinn fái svo stóran hluta af embættistekjum sínum í eftirlaun, en venjulega mun það vera fullsómasamlegt og nægilegt fyrir hann að fá helming launanna í eftirlaun.

Þetta gæti jafnvel orðið freistandi fyrir embættismanninn, gæti freistað hans til þess, að reyna að losast við erfitt embætti, til þess að fá svo góð kjör. Þegar menn þekkja, hversu auðvelt er hér á landi, að fá læknisvottorð fyrir því, að maður sé ekki fær um, að gegna embætti sínu, þá er ekkert undarlegt, þó manni komi til hugar, að slíkt gæti komið fyrir. Það er lengi hægt að segja, að maður sé ekki fullkomlega fær um að gegna embætti sínu, ef það er erfitt. Þess vegna álit eg vera spursmál um, hvort eftirlaunin í þessum tilfellum ættu að vera svo há, sem ráð er gert fyrir í frv. Þá er annað atriði í 4. gr., sem þyrfti að athuga. Þar er talað um aukatekjur og blunnindi, sem taka eigi til greina, þegar reiknuð eru eftirlaunin, og er nefnt nokkuð af þessu, svo sem leigulaus bústaður, bújörð, eldiviður og ljós o. s. frv.

Mér finst vera þörf á, að kveða svo skýrt á um, hvað fleira getur komið til greina, svo ekki geti orðið ágreiningur út úr þessu. Það er ýmisleg fleiri smáatriði, sem þyrfti að ihuga, svo sem t. d. í 7.

gr., þar sem talað er um, að eftirlaunin missist, þegar embættismaðurinn taki sér bústað í öðrum löndum; á þessu er auðséð, eins og fleira í frv., að það er útlagt úr dönskum lögum; þessi réttur til eftirlauna missist þó ekki, þótt embættismaðurinn flytji til Danmerkur.

Sem sagt, álit eg fullkomna þörf á, að frv. þetta sé athugað í nefnd, með því að nægur tími er til þess, og þess vegna leyfi eg mér að stinga upp á 3 manna nefnd, þegar umræðunum er lokið.

Hallgrímur Sveinsson: Eins og tekið hefur verið fram, þá hafa frv. um breytingar á eftirlaunum embættismanna eigi allfáum sinnum legið fyrir þinginu. Þegar þessi lög hafa legið fyrir hér í deildinni, þá hefi eg verið þeirri stefnu fylgjandi, að fara varlega í lækkunina. Eg skal að vísu játa að hin núverandi eftirlaunalög kunna að gefa tilefni til að óska nokkurra breytinga og að þau kunna að sumu leyti að vera í hærra lagi, þegar miðað er við efnaástand landsins; en á hinn bóginn þykir mér vera full ástæða til, að fara varlega í lækkun eftirlaunanna, og þess vegna er eg nú eins og áður með þeim, sem vilja hér miðla málum; og eg hygg, að það muni geta orðið gott samkomulag milli flutnm. frv. og annara deildarmanna um það, að lækkunin sé hófleg, þannig að hún sé miðuð við efnalegt ástand landsins, án þess að þröngva kostum embættismanna um of.

Eg man eftir frv. þessu í þeirri mynd hér í deildinni, að ákveðið var, að eftirlaunin skyldu vera $\frac{1}{4}$ hluti af embættislaunum; um það fekst samkomulag hér í deildinni, en Nd. setti það niður í $\frac{1}{8}$ í staðinn fyrir $\frac{1}{4}$. Það voru líka fleiri ákvæði tekin upp í frv. þá, sem eigi eru í því nú, meðal annars það, að þær 20 kr. fyrir hvert embætti ár, sem við skyldu bætast, skyldu miðast við embættislaun upp að 2500 kr., en ekki við þau laun, er hærri væru. Fyrir þessi hærri

embættislaun voru þau ákvæði, að í stað 20 kr. kæmi viss hluti af hverju hundraði embættislaunanna; báðum þessum ákvæðum hefur verið slept í þessu frv. Þetta eru svo verulegar breytingar, að þar sem frv. að mínu áliti var aðgengilegt áður, meðan þessi ákvæði stóðu í því, þá er það verulega óaðgengilegt nú.

Það getur verið, að Nd. falli frv. vel í geð í þeirri mynd, sem það er nú, og ef til vill þessari deild líka, en eg vildi að eins leyfa mér að benda á þessar breytingar á frv. nú frá þeirri mynd, sem það að mínu áliti var aðgengilegt í til samþykta og hefur verið samþykkt í áður í deild vorri. Eg gjöri ekki ráð fyrir, að deildin hafi nokkurn tíma meðhöndlað frv. í þeirri hugsun, að stjórnin yrði ófús á að samþykkja það, heldur að hún þvert á móti hafi viljað og muni vilja koma því í það form, að stjórnin geti fallist á það. Hver munur sé í þessu tilliti á hinn núverandi stjórn og þeirri, sem áður var, veit eg ekki, en eg verð að vera á sömu skoðun og h. l. kgk. þm. (J.H.), að það verði að fara gætilega í þetta mál, til þess að stofna eigi embættismönnum í vanda, eða þröngva kosti þeirra frekara en verulega er ástæða til. Þegar litið er á hag embættismanna yfirleitt og þær kröfur, sem þeir gera og verða að gera til lífsins, þá álit eg isjárvert að samþykkja frv. í þeirri mynd, sem það er nú. Eg álit þess vegna æskilegt, að gerðar séu á því þær breytingar til rýmkunar, sem eg hefi farið fram á. Eg held því, að það væri rétt að skipa nefnd í þetta mál, með því að hætt er við, að eitthvað af breytingunum kynni að öð. um kosti að fara í handaskolum; eg er því fyrir mitt leyti hlyntur því, að nefnd sé skipuð til að athuga frumv.

Guðjón Guðlaugsson: Eg hefi ekkert sérstakt að athuga við ræðu háttv. 2. kgk. þm. (H. Sv.), er síðast talaði í þessu máli.

Eg skal ekki þræta um það, að það geti átt sér stað, eins og háttv. 1. kgk. þm. (J. H.) tók fram, að eftirlaunin kunni í sumum tilfellum að vera ákveðin of lág í þessu frv., og get eg máské sanzast á, að svo sé, en það liggur þó undir athugun deildarinnar; en að hinu leyttinu hygg eg, að eg muni hafa rétt fyrir mér, er eg vænti þess, að frv. þetta fái framgang hjá hinni núverandi stjórn.

Það má vel vera, að það hafi ekki verið nákvæmlega rétt, að miða von mína um samþykki stjórnarinnar við „frjálslyndi“ hennar fram yfir þá fyrverandi stjórn, því það er oft svo, að þeir menn, sem eru taldir íhaldsmenn, eru í vissar stefnur og að eðli sínu frjálslyndari, en hinir, sem taldir eru framfaramenn. Þannig getur hægrimaður verið frjálslyndari en vinstri, en það sem vanalega er meint með þessu orði, og það sem eg nú átti við, er það, að kalla það frjálslyndi einnar stjórnar, ef hún vill verða við óskum þjóðarinnar í heild, óskum almenninga eða fjöldans, og til þess er núverandi stjórn betur treystandi en hinni fyrverandi, og þarf ekki fyrir það að vantreysta henni í neinu réttlæti, því það geta alls ekki talist óréttlátar kröfur, þó farið sé fram á, að eftirlaunalögunum sé breytt í þá átt, sem frv. stefnir, einungis að farið verði hæfilega langt; þess vegna er eg sannfærður um, að hin núverandi stjórn mundi samþykkja frv., eins og það nú liggur fyrir.

Þar sem háttv. 6. kgk. þm. (E. Br.) tók það fram, að eftirlaunin væru ákveðin of lág í frv., þá skal eg, eins og eg áður tók fram, játa, að svo kunni að vera, og að þess vegna gæti verið ástæða til eða þörf á, að setja lagaákvæði inn í frv., sem gæfi tryggingu fyrir því, að embættismenn þyrftu ekki að komast á vonarvöl vegna oflágra eftirlauna, svo sem t. d. ákvæði um ellistyrk; en eg er ekki samþykkur því, að það þurfi að hindra framgang þessa frv., þó slík ákvæði séu ekki tekin upp í það.

Þótt þetta frv. verði að lögum, þá getur það hvort sem er, ekki komið til framkvæmda fyrstu árin, og þess vegna er nægur tími, til að koma fram með annað frv., sem taka mætti inn í þannig löguð ákvæði, að embættismönnum væri borgið í þessu tilliti.

Eg tel víst, að það verði farið eftir gömlu lögunum, nema að því er snertir yngri embættismenn, sem komast á eftirlaun, eftir að lög þessi öðlast gildi.

H. þm. Barðstr. (S. J.) tók fram ýmislegt, sem honum þótti þurfa athugunar við sem sýndi að hann er frv. hlyntur. Hann nefndi ýms smáatriði, sem honum þótti nauðsynlegt að athuga, og ef frv. ætti að verða að lögum, þá þyrfti að íhuga það rækilega. Eg hefði nú að visu fremur óskað, að nefnd hefði verið sett í þetta mál við 1. umr. en nú, en samt er eg ekki á móti því, með því að eg vona, að nægur tími verði til, að athuga málið í nefnd.

Eg hef svo ekki meira að athuga; með því sem eg hef svarað ræðum h. þriggja þm. sem talað hafa í þessu máli, þá hef eg líka svarað h. 2. kgk. þm. (H.Sv.). Hann tók það fram með réttu, að frv. er töluvert breytt frá því, sem bæði hann og fleiri gátu aðhýlst áður; en eg veit, að ef það verður sett í nefnd, þá muni fullkomlega verða tekið tillit til þess, sem athugavert þykir við það.

ATKV.GR.:

3 manna nefnd sp. með 10 atkv. Kosningu hlutu:

Guðjón Guðlaugsson

með 7 atkv., og með hlutkesti:

Júlíus Havsteen og

Jósafat Jónatansson.

2. umr. frestað.

Framhald 2. umr., 15. ág. (C. bls. 61, 184, 185).

Framsögumaður (Guðjón Guðlaugsson): Eins og háttv. þdm.

sjá, hefir nefnd sú, sem kosin var, til þess að íhuga frv. þetta, ekki orðið sammála, heldur skifti í tvent, og tala eg fyrir hönd meiri hluta nefndarinnar. Eins og sjá má á nefndarálitinu meiri hlutans, hefir hann ekki stungið upp á mörgum breytingum á frumv., og að öðru leyti lýsir nefndarálitinu svo glögglega skoðun nefndarinnar, að eg þykist ekki þurfa að fara mörgum orðum um málið.

Eina breytingin, sem nefndin hefir gert, er, að setja $\frac{1}{4}$ í stað $\frac{1}{5}$ í 2. gr. frumvarpsins.

Nefndin sá sér ekki fært að fara lengra; en eins og sjá má af töflu þeirri, sem nefndin hefir látið fylgja nefndarálitinu, til þess að gefa mönnum yfirlit yfir þá breytingu, sem lög þessi hafa í för með sér, þá sparar þetta mjög mikið fé landsjóða.

Í töfluinni eru reiknað út eftirlaun fyrir 5 mismunandi launaupphæðir, sem sé 1500 kr., 2500 kr., 3000 kr., 4000 kr., og 5000 kr., eins og þau eru eftir tilskipuninni 31. maí 1855 og eins og þau yrðu eftir lagafrumv. þessu, hvort heldur $\frac{1}{4}$ eða $\frac{1}{5}$ af upphaflegu launaupphæðinni verður samþ. Ef farið verður eftir tillögum nefndarinnar, sparast 3165 kr. á ári eftir 35 ára embættisþjónustu á þessum 5 eftirlaunaupphæðum. Á núgildandi fjárlögum eru 10 embættismenn á eftirlaunum, það er að segja menn, sem þetta frv. gæti haft áhrif á, en þar eð nýlega hefir fjölgað mjög einni embættismannastétt, sem sé læknastéttinni, þá má búast við því, að 10—15 komist á eftirlaun samkvæmt frv., og þá tvöfaldast eða þrefaldast sá sparnaður, sem í töfluinni stendur, og yrði þá 8—9 þúsund kr. á ári, sem eftir 10 ár gerði 80 til 90 þús. kr. o. s. frv. og þetta þó með því, að samþykkja breytingu nefndarinnar. Það safnast, þegar saman kemur, og verður þetta, þó ekki sé stórar upphæðir á ári, allmikill sparnaður fyrir landsjóð.

En á hinn bóginn jatar nefndin það,

að ekki má fara of langt, og hefir því farið skemmra en upphaflega frumv. og hyggur að þetta sé hófleg og sanngjörn breyting, og kjör uppgjafaembættismanna verði vel viðunanleg, ef frumv. það um skyldu embættismanna til að safna sér ellistyrk eða kaupa sér geymdan lífeyri, sem nefndin hefir samið í sambandi við þetta frv., verður samþ.

Eg skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta mál að sinni, en vona, að frv. fái fram að ganga.

ATKV.GR.:

1. gr. frv. sp. m. 7 atkv.

Brúill. á þskj. 131 við 2. gr. sp. með 7 atkv.

2. gr. breytt sp. með 6 atkv.

3. gr. sp. með 6 atkv.

4. — — — 6 —

5. — — — 7 —

6. — — — 6 —

7. — — — 6 —

8. — — — 7 —

9. — — — 7 —

10. — — — 7 —

11. — — — 7 —

12. — — — 6 —

Fyrirsögnin sp. með 7 atkv.

Fr. vísad til 3. umr. með 7 : 2 atkv.

Þriðja umr., 19. ágúst (C. bls. 219).

Eiríkur Briem: Eg skal að eins taka það fram, að mér finst frv., eins og það liggur fyrir, óaðgengilegt, nema því fylgi frumvarpið um ellistyrk eða lífeyri, svo sem nefndin ætlaðist til. Eg vil því leggja til, að málið sé tekið út af dagskrá, svo að frumvörpin geti fylgst að; að öðrum kosti greiði eg atkvæði á móti því.

Framsögumaður (Guðjón Guðlaugsson): Eg vil ekki, að tafið sé fyrir málinu, og finst engin ástæða til, að lofa því ekki að fá framgang, þótt ellistyrksmálið sé tekið út af dagskrá.

Hallgrímur Sveinsson: Það var álit nefndarinnar, að þessi 2 mál ættu að

fylgjast að, og oss virtist, að ekki væri hægt að greiða atkvæði um aðalfrv., án þess, að ellistyrksfrv. einmitt væri því samferða.

Sigurður Jensson: Eg er engan veginn ánægður með frv., eins og það er nú, og framsm. er það að líkindum heldur ekki þó hann hafi reyndar ekki skrifað undir þetta nefndarálit með neinum fyrirfara.

Vinnutíminn er ærðinn svo naumur, að ekki er hægt að koma neinum breytingum að úr þessu, þó að málið verði nú afgreitt til Nd., og verður Nd. annaðhvort að afgreiða það óbreytt eða fella það.

Eg álit því, að bezt væri að fresta málinu, eins og líka hæstv. landsh. tók fram. Sá frestur verður ekki lengri heldur en 1 eða 2 ár, og hefir því mjög litla þýðingu fyrir þá eftirlaunabyrði, sem hvílir á landsjóð.

Fr. kemur mönnum á óvart nú á þessu aukabíngi, sem aðallega er komið saman, til þess að ræða stjórnarskrármálið og kosningalögin; það hefir ekki verið hugað af þjóðinni, og er nú breytt frá því, sem samþykkt hefir verið á fyrri þíngum.

Eg vildi því helst, að málið yrði tekið út af dagskrá, og álit ekki til neins, að það verði tekið á dagskrá framar á þessu þíngi.

ATKV.GR.: Samþ. að taka málið út af dagskrá með 6 : 5 atkv. að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Já:

Sigurður Jensson,
Eiríkur Briem,
Hallgr. Sveinsson,
Jónas Jónassen,
Július Havsteen,
Kristján Jónsson,

Nei:

Eggert Pálsson,
Guðjón Guðlaugsson,
Guttormur Vigfússon,

Jósaíat Jónatansson,
Skúli Thoroddsen.

Framhald 3. umr., 20. ág. (C. bls. 219).

Kristján Jónsson: Áður en frumv. þetta fer héðan úr deildinni, skal eg að þessu sinni leyfa mér að lýsa því yfir, að eg er því mótfalliinn, eins og eg yfir höfuð hefi verið því mótfallinn, að breytingar séu gerðar á eftirlaunakjörum embættismanna, nema því að eins, að aðrar nauðsynlegar breytingar snertandi kjör embættismanna séu gerðar jafnhliða. Að mínu áliti á frv., sem að miklum mun lækkar eftirlaun embættismanna, ekki fram að ganga, nema því að eins, að jafnframt sé tekið til athugunar, hvort launakjör embættismanna og hagar þeirra yfirleitt sé svo góður, að það sé tiltækilegt. En að mínu áliti, er það ekki og verður ekki, nema því að eins, að launalögunum sé breytt, og það í þá átt, að launin séu hækkuð að mun. Þegar gætt er að ástæðum embættismanna nú, alveg eins og þær eru, verður raunin sú, að fæstir þeirra hafa nokkuð aflögum, og er það vitanlegt, að það stafar ekki af því, að þeir séu allir eyðslusamir. En þegar svo er, virðist mér það viðurlítamikið að skamta þeim svo eftirlaunin. að bersýnilegt sé, að þeir verði að búa við skort, þegar þeir fara frá embættum.

Það er því min skoðun, að ef hreyfa á við eftirlaunalöggjöfinni, þá verði fyrst og fremst að endurskoða launalögin, og í öðru lagi álit eg, að aldrei hafi verið tekið nægjanlegt tillit til þeirra miklu gjaldaþyrði, sem á embættismönnum hvílir. Eg vil t. d. nefna skylduframlag embættismanna til að útvega ekkjum sínum lífeyri eftir sinn dag. Það er upphæð, sem tekin er fyrirfram af launum, áður en þau eru útborguð, og sem oft nemur miklum hluta þeirra. Embættismaður, sem eg þekti og hafði 5800 kr. í laun, varð t. d. að borga nærfelt 1100 kr. í lífsábyrgðar-

sjóð, og fekk þannig að eins rúmar 4700 kr. útborgaðar í launaskyni. Þegar þar við bætist allir opinberir skattar og skyldur, sem á embættismanninum hvila og nú hvila þungt á þeim, og þess líka er gætt, að hann verður að borga tekjuskatt af allri launaupphæðinni, líka því, sem hann borgar í lífsábyrgðarsjóð, og þannig aldrei kemur í hans vasa, þá mun flestum, sem með sanngirni vilja líta á málið, augljóst, að embættismenn hafa ekki ætíð mikið aflögum af launum sínum og að eigi er hægt að búast við því, að þeir leggi upp fé að jafnaði. En þetta hefir þó aldrei verið tekið til greina, þegar um breyting á eftirlaununum hefir verið að ræða. Embættismenn, sem eftir þessu frv. fengju 1200—1300 kr. í eftirlaun yrðu að borga líklega frá 200—300 kr. í ekknasjóð, því að til ekknasjóðs yrðu þeir að borga eins eftir að þeir eru komnir á eftirlaun, ef þeir þá eru giftir; þegar því þessi upphæð væri tekin af eftirlaununum, hefði embættismaðurinn ekki meira en um 100, kr. fyrir sig og skyldulið sitt. Þetta er venjulega ekki lífvænleg inntekt, sízt fyrir menn, sem hættrir eru að geta unnið til gagns, og afleiðingin af þessu yrði vafalaust sú, að embættismenn myndu sitja svo lengi í embættum, sem þeir með nokkru móti gætu, en yfirboðararnir mundu kynoka sér við að vikja þeim úr embættum, einkum ef þeir væru fátækir, þar sem fyrirsjáanlegt væri, að þeir þá færu á sveitina; en af því leiddi aftur, að öll embættisfærsla mundi verða lítt viðunanleg, og að embættismenn mundu sitja í embættum, sem til þess væru óhæfir. Enn fremur bendir efnahagur embættismanna hér á landi á það, að ekki sé ástæða til að leiða þetta í lög, því það mun sjaldgæft, eins og eg áður hefi tekið fram, að embættismenn verði efnadir hér af embættum sínum; þeir einir embættismenn hafa orðið efnadir, sem hafa fengið fé að arfi, eða við giftingu, eða þá

eru framúrskarandi búmenn. En það er krafa, sem við ekki getum gert til þeirra, að þeir séu fyrirtakabúmenn. Við getum krafist af þeim, að þeir séu duglegir embættismenn, sem standi vel í stöðu sinni, en hins ekki, enda munu fæstir embættismenn hafa tíma til að gefa sig að búskap, svo að gagnsemd verði.

Eg skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál, en leyfa mér að endingu að benda á eitt dæmi, sem nýlega hefir komið fyrir, og ljóslega sýnir hag embættismanna, og vona eg, að eg meiði engan, þó eg geti þess hér. Það er fyrir skömmu dæminn embættismaður, sem setið hefir í embætti í 30—40 ár með nálægt því 2600 kr. árlegum launum að aukatekjum meðtöldum. Þessi maður var mesti ráðdeildar- og dugnaðarmaður vel látinn af öllum og hafði ekki að því, sem kunnugt er, nein sér-tök útgjöld, eftir að hann lauk embættisnámi fyrir nærfelt 40 árum, enda hafði hann fremur léttu framfærslubyrði. En þrátt fyrir það, þó hann hefði þessi laun, og þrátt fyrir allan hans dugnað — hann bjó á góðri sveitajörð og var talinn duglegur búmaður —, stóðu sakir hans svo, að bú hans varð þrotabú, þegar hann féll frá, og þá svo mjög, að ekki var einn eyrir fram yfir forgangsskuldir. Bendir þetta nú á, að tiltækilegt sé, að lækka eftirlaun embættismanna? Setjum svo, að þessi maður hefði orðið að segja af sér fyrir vanheilsu sakir, og jafnframt orðið að láta allar eigur sínar upp í forgangsskuldir, — sem var óhjákvæmilegt —, þá hefði hann, félaus maðurinn, átt að lifa við 1000 kr. í eftirlaun, þegar ekkjusjóðsgjaldið er dregið frá, og þó haft miklar skuldir ógreiddar. Það getur hver og einn litið hér í sinn eigin barm og séð, hversu þetta er sanngjarnt, og hver laun þessi heiðarlegi embættismaður í raun og veru hefir hlotið fyrir 35 ára sæmilegt starf í landsins þjónustu.

Eggert Pálsson: Í gær, þegar frv.

þetta var hvorki til 2. eða 3. umr., heldur til einhverrar milliumræðu, gat hæstv. landsh. þess, að frumv. þetta hefði ætíð verið olnbogabarn stjórnarinnar, en eins má líka með sanni segja, að frumv. þetta hafi verið óskabarn þjóðarinnar, og virðist það því skylda allra þjóðfulltrúa að veita því fylgi sitt. Nefnd sú, er fékk þetta mál til meðferðar hér í deildinni, á mikið hrós skilið fyrir vandvirkni og kostgæfni, sem hún hefir sýnt í allri meðferð málsins; eigi verður því neitað, þegar nefndarálit með fylgiskjöllum er athugað. Sömuleiðis er lofsvert, hversu mikið far hún hefir gert sér um að leita samkomulags, enda þótt þetta góða samkomuleg sýndist ætla að fara út um þúfur í gær. Þótt eg sé ekki sem bezt ánægður með breytingu nefndarinnar, að $\frac{1}{4}$ komi í stað $\frac{1}{5}$, sem var í upphaflega frumv., og sömuleiðis í þeim lagafrumv., sem áður hafa verið samþ. af þinginu, þá læt eg mér það þó lynda, til þess að málið eyðileggist ekki með öllu, og af því eg met mikils það samkomulag, sem hefur komið fram hjá nefndarmönnum 4. Að mínu áliti er hver uppgjafaembættismaður fullsæmdur af $\frac{1}{5}$ launanna og 20 kr. fyrir hvert þjónustuár, þegar það er borið saman við kjör manna alment. H.3.kgk.(Kr.J.) sagði, að hagur embættismanna hér á landi væri slæmur yfirleitt, og eg get imyndað mér, að ein af ástæðunum til þess sé sú, að embættismennirnir treysti nokkuð mikið á eftirlaunin, í stað þess að búa svo í haginn á embættisárunum, að þeir þurfi ekki að komast á vonarvöl í ellinni.

Að endingu vildi eg óska þess, að frv. nái fram að ganga. En vilji þeir, sem hafa fylgt hinni gömlu afturhaldsstjórn að málum í þessu efni, ekki þekkja sinn vitjunartíma, vilji þeir spyrna á móti broddunum og biða þess, að hin nýja stjórnarfarsbreyting komist á, og þjóðin fái 2 atkv. fleiri í Ed. þá segi eg það velkomið, og svo mun þjóðin gera í heild-

inni. En eg mun þó fúslega gefa frv. nú atkvæði mitt vegna þess samkomulags, sem fram hefir komið, þó eg hefði heldur kosið, að í því hefði staðið $\frac{1}{5}$ í stað $\frac{1}{4}$ eftirlaunanna, þar eg álit, að hin fyrri talan hefði mátt nægja.

Skúli Thoroddsen: Eg mun greiða atkvæði með frumv. til þess að Nd. fái málið til meðferðar og láti í ljósi álit sitt um málið í þessum búningi, en ekki af því, að eg sé ánægður með frumv.

H. þm. Strand (G. G.) talaði um stefnuleysi hjá þinginu í þessu máli og bygði það á því, að þingið hefði eigi haldið ákvæðum eftirlaunafrumvarpsins til streitu, er það hafði læknaSKIPUNARmálið til meðferðar, og vildi með því leitast við að fódra fyrri framkomu sín á þessu máli.

Eg get ekki neitað því, að mér féll þessi áburður þingmannsins hálf-illa, því að eg lit svo á, sem það sé einmitt hann, h. þm. sjálfur, sem hefir verið stefnulaus í máli þessu, þar sem hann í fyrra greiddi atkv. á móti frumv., sem varð því að falli; og þegar eg lít á framkomu þingmannsins í máli þessu nú á þinginu, virðist mér margt benda á það, að háttv. flutningsm. sé ekki mikil alvara með, að mál þetta fái fram að ganga, því þegar Ed. hafði kosið í nefnd 2 menn meðmælt, og að eins einn andvígán málinu, lætur háttv. þingm. fá sig til þess, að bæta við í nefndina 2 andvígismönnum málsins; þetta virðist mér benda ótvíræðlega á, að manningnum er mál þetta ekki mikið áhugamál.

Síðan gengur hann að því í nefndinni, að ákveða eftirlaunin $\frac{1}{4}$ í stað $\frac{1}{5}$, og vikur þannig frá því frumv., sem þingið hafði þrásinnis samþykkt, og þjóðin hefir verið ánægð með. Því næst lætur hann teygja sig til þess, að tengja ellistyrksfrumv. við þetta mál, og vissi þó, að einmitt það gat orðið málinu að falli.

Loks lætur hann í gær taka málið út

af dagskrá, til þess að teyja enn meira fyrir því.

Það er því engu líkara, en að honum sé nú að hefnað fyrir víg það, er hann vann á frumv. á síðasta þingi, eða að minsta kosti getur maður sagt, að honum hafi farið flutningur þessa máls mjög ólögulega úr hendi.

En þótt eg, sem sagt, felli mig eigi við frumv. í því formi, sem það nú er í, og getist fremur illa að afskiftum flutnm. af málinu, sem valda því, að málið nær eigi fram að ganga á þessu þingi, þá vil eg þó láta það ganga til Nd., svo að hún geti fært það í sína fyrri mynd, og þannig lagað vona eg svo að málið gangi fram síðar.

Framsögumaður (Guðjón Guðlaugsson): Eg veit ekki, hvort eg þarf að svara þeim h. þm., sem talað hafa, því ræður þeirra fóru töluvert dreift.

Ræður þeirra sannfærðu mig um það, að sannleikurinn liggur einhvers staðar mitt á milli, því annar hélt því fram að frumv. færi of langt, en hinn, að það færi of skammt. Ræða h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) er hin eina, sem er svaraverð, því eg ætla ekki að eyða orðum að ræðum h. þm. Ísf. (Sk. Th.) og Barðstr. (S. J.) sem þykjast vera með málinu, en eru það ekki.

H. 3. kgk. þm. (Kr. J.) vildi ekki láta breyta eftirlaunalögunum, nema því að eins, að launin væru hækkuð. Það er óskóðað mál og kann vel að vera, að launin séu of lág, en þá hefir það litla þýðing, hvort eftirlaunin eru lítið eitt hærri eða lægri.

Háttv. þingm. benti á eina launaupphæð, þar sem uppgjafaembættismaðurinn fengi 11 eða 12 hundruð í eftirlaun og yrði af því að gjalda 200 krónur í ekkjukassann, en hins vegar gat hann ekki um það, að 1500 kr. launum fylgja 175 kr. hærri eftirlaun, en eftir núgildandi lögum.

Til sönnunar því, hve embættismenn

yfirleitt væru illa efnum búnir hér á landi, gat hann um einn embættismann, sem er nýlega dainn, og bú hans varð þrotabú, og hafði hann þó 2500 kr. í laun. Eg þykist fara nærri um það, hvern h. þm. átti við, og get eg sagt um það, að hagar þessa manns hefði ekkert liðið við það, þó hann hefði átt að hafa nokkrum krónum meira eða minna í eftirlaun. Hann hefði átt að fá 1250 kr. í eftirlaun, og þar við bætist lífeyririnn, og við því má segja, að það hefði rýrt tekjur hans á embættisárunum, en $1\frac{1}{3}\%$, eða sem nemur ekki nema 37 krónum á ári, hefði verið öldungis hverfandi fyrir hann.

Eg álit ekki rétt, að halda dauðahaldi í þessi eftirlaun gegn vilja þjóðarinnar.

Eg vildi minnast á það, að hæstv. landsh. beitti í gær nokkuð freklega valdi sínu og hans framkoma í þessu máli er alls ekki sem æskilegust, en hæstv. landsh. er ekki viðstaddur, svo eg skal ekki fara út í það nú.

Mér virðist framkoma h. þm. Barðstr. (S. J.) nokkuð einkennileg í þessu máli; hann greiddi sem sé atkv. á móti því að málið héldi áfram í deildinni, og bar það fyrir sig að málið hefði spílast í nefndinni, en h. þm. getur ekki verið alvara með það, heldur er þetta yfirvarp. Því hvers vegna eru sumir af þeim mönnum, sem mest hafa barist fyrir þessu máli, þegar það var ófáanlegt að fá samþykki stjórnarinnar, núna á móti því, þegar öll líkindi eru til þess, að stjórnin samþykki frumv.? Þetta bendir ótvíræðlega til þess, að mönnunum hefir aldrei verið neitt áhugamál, en hafa verið að spræða sig með þetta frammi fyrir þjóðinni og þetta hafa verið einungis látalæti, til að afla sér fylgismanna við kosningar, því nú snúa þeir við blaðinu, þegar alt útlit er fyrir, að málið geti fengið framgang, því þá þarf að fara að hugsa um vini og vanda menn. H. þm. Barðstr. (S. J.) sagði, að sér væri sama, þó málið væri látið biða 1 eða 2 ár

enn; en þetta getur tæpast verið meining h. þm., svo framarlega, sem honum er alvara með málið, og þar sem þetta er í sparnaðaráttina, er það því betra, því fyr sem málið fær fram að ganga.

En það er líklegt, að það spilli fyrir málinu, að eg, sem er í mótflokk þessara manna, flyt það. Ekki skal eg ætla þeim það, en maður getur freistast til að trúa því. Þessir menn eru búnir vel að gera, því með aðstoð landshöfðingja hafa þeir heft framgang málsins, svo það fær ekki fram að ganga á þessu þingi.

H. þm. Ísf. (Sk. Th.) getur ekki sagt, að eg hafi látið kúska mig til þessa eða þessa, því að af þeim þrem mönnum, sem kosnir voru í nefndina, var að eins einn, sem var andvígur málinu. En meðferðin á málinu sýndi það ljóslega, að það átti ekki að komast í gegn á þessu þingi; h. þm. Barðstr. (S. J.) dró nefndaruppástungu sína, þangað til við 2. umr., svo henni var frestað. Þetta mál hefði gengið í gegn, eins og að undanförunu, ef það ætti ekki leynilega óvini, sem hafa þózt vera með því, en eru á móti því undir niðri.

Það eru mikil líkindi til þess, að þjóðin reki á eftir málinu, því henni hefir ætíð verið frá byrjun áhugamál um framgang þess, og vilji láta það liggja undir úrskurð vinstrimannastjórnar; því mun það heldur ýta undir þjóðina, að ýmsir háttstandandi embættismenn, landshöfðingi og ráðgjafafnir, vilja fyrir hvern mun koma málinu fyrir kattarnef.

Skúli Thoroddsen: Eg mótmæli kröftuglega rangfæslum og getsökum h. þm. Strand. (G. G.) um, að þingið hafi fylgt fram þessu máli, til þess að „spráða sig“ frammi fyrir þjóðinni, eins og hann komst svo smekkvíslega að orði. Þingmenn hafa fylgt fram málinu, af því að þeir vissu, að þjóðinni var það áhugamál, og voru sjálfir sannfærðir um réttmæti þess, og þó að hægrimannastjórnin hafi þrífaldlega neitað frumv. um stað-

festingu, þá gat hún ekki breytt um skoðun, svo að fyrri framkoma hennar réttmætir eigi atkvæði þm. Strand. (G. G.) á síðasta þingi. En óneitanlega er framkoma háttv. þm. Strand. dálítið undarleg í þessu máli, skoðuð í sambandi við það, að hann og hans flokkur fullyrti í fyrri sumar, að ráðherraskifti væru í nánd; það er kynlegt og harla eftirtektavert, að hann einmitt þá skyldi snúast gegn málinu og fella það, þegar líklegt var, að málið næði staðfestingu. Hann hefir því annaðhvort ekki trúað þessum fullyrðingum flokksmanna sinna, eða honum hefir ekki verið það alvara, að málið fengi fram að ganga.

Nei, það er ekki ástæða til að bregða þinginu um látalæti, en aftur á móti ber öll framkoma háttv. þm. Strand. vott um, að hann hafi að eins flutt mál þetta að þessu sinni til þess að geta notað það sem gómsæta kosningabeitu.

Hann lætur, ef svo mætti að orði kveða teyma sig á eyrunum, hrekja sig úr einni vígstöðinni eftir aðra, og breyta frv. til stórskemda, svo að það er honum einum að kenna, að málið nær ekki fram að ganga á þessu þingi.

Útursnúningum hans ætla eg ekki að svara. En eg ætla að leiðrétta það, að eg hafi kosið þessa 2 uppfyllingarmenn í nefndina, því eg var þá eigi á þingfundi, enda voru það banaráð við frv., eins og raun er á orðin.

Framsögumaður (Guðjón Guðlaugsson:) Það er merkilegt, hversu gramur háttv. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) er út af þeim mönnum, er bætt var við í nefndina. Það stendur ekki til, að eg geri honum grein fyrir því, upp á hverjum hver fyrir sig hafi stungið í nefndina; þó skal eg geta þess, að eg stakk upp á öðrum þessum manni og svo manni, sem nú læst hafa viljað frv. óbreytt. Eg sé enga ástæðu til, fyrir þingmanninn, að hafa neitt á móti þessum 2 mönnum, er bætt

var við. Þessir 2 menn unnu vel í nefndinni; þeir íhuguðu málið með mikilli gætni og sýndu, að þeir voru vel valdir í nefndina, þar sem þeir héldu sínum vilja fram, en vildu þó hliðra til við þá, sem voru á gagnstæðri skoðun, og má geta þess, að það voru ekki þeirra kröfur til fulls, sem koma fram, heldur slógu þeir mikið af og sýndu með því lipurleik sinn og tilslökunarsemi. Annars dettur mér ekki í hug að afsaka mig fyrir 1. þm. Ísf., enda gerist þess ekki þörf að því, er snertir þessa menn, sem bætt var við í nefndina. 2. kgk. þm. (H. Sv.) og 6. kgk. þm. (E. Br.) eru of góðkunnir menn til þess, að vert sé að vera að afsaka val þeirra, og það frammi fyrir þm. Ísf.

Eg tel litla sönnun fyrir því, að háttv. 1. þm. Ísf. mundi betur unna frv. framgangs, þótt það væri í sama sniði og áður, sem það nú reyndar er að öllu leyti, nema það sem eftirlaunin eru færð litið eitt minna niður hjá nefndinni en var í frv. Þó eg í fyrri vildi ekki taka þátt í kómedíu þingsins eða nokkurra þingnarra að því, er þetta mál snertir, þá er það ekki sönnun fyrir því, að eg væri ekki málinu sinnandi, þegar því gæfist kostur á framgangi, enda hafi eg sýnt það á fyrri þingum, en með því eg vissi, að effrjálslyndari stjórn kæmist að völdum, þá mundi hún sitja til þessa þings að minsta lagi, og þyrfti því ekki að senda henni þetta mál, áður en hún kom í heiminn, og með því það voru líkur en ekki sannanir fyrir því, að hún kæmist að, þá gat það ekki ráðið atkv. mínu.

Það er ekki rétt, að þetta frv. í þeirri mynd, sem það er nú í, sé nýtt, því það hefir verið tekið upp sem gamalt og þekt. Þessi breyting, sem nú hefir verið gerð á því, er sama breytingin, sem bæði háttv. þm. Barðstr. (S.J.) og háttv. þm. Ísf. (S. St.) sem nú er í Nd., voru samþykkir í nefndinni á þinginu 1893, og fyrir þessa sömu breytingu vill þm. Barðstr. og 1. þm. Ísf.

gera mig óalandi og óferjandi, og sýnir það bezt, af hverjum rótum það er runnið. Þeir þegja málið frá nefnd, þar til í ótíma er komið, og þeir þegja yfir öllum athugasemdum, þangað til á síðasta stigi þess. Þeir vilja málið ekki fram mäske meðal annars, af því þeim þyki þá koma óþægileg eyða í 19 paragraffa stefnuskrána, áður þeir geta rekið hana upp í nefnd á kjósendunum fyrir næstu kosningar. Reyndar er nú þetta mál ekki nefnt með berum orðum, en að sjálfsögðu er það í einhverju horninu á hinum rúmgóðu paragröfum, sem hver um sig er svo viðáttumikill, að hann getur rúmað 19 eða jafn vel 29 undirliði, og það þó stærri væru en þetta frv. Að eg hafi þurft á máli þessu að halda sem beitu í mínu kjörðæmi, fer mjög fjarri, enda hef eg aldrei mikið til beituútvega kostað í þeim efnum, og veit eg, að þm. Ísf. hefir verið, þegar hann var í þessum hugleiðingum, að dreyma um hinar margvíslegu tálbeitur sínar, sem engum kjósendum mundi reyndar vera bjóðandi nema Ísfirðingum.

Þó þm. Ísf. (Sk. Th.), fari utan hjá sannleikanum, þegar hann talar um framkomu mína í þessu máli, þá tek eg mér það ekki nærri; það er svo sem til vonar, að hann haldi þar sömu princípum í þingmannssætinu, sem blaðstjóri. Eg skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál, enda er nú kominn tími til að hætta að þrefa um frv., þar sem full víska er fengin um það, að það geti ekki fengið framgang að þessu sinni, en geymt er ekki gleymt, og mun væntanlega verða tækifæri til að minnast á það síðar.

Sigurður Jensson: Eg stend að eins upp, til að bera af mér þær getsakir, sem h. þm. Strand. (G. G.) kom með, þar sem hann sagði, að mér hefði snúist svo hugur í þessu máli, að mér væri engin alvara með, að það nái fram að ganga, og að eg að eins hefði verið því fylgjandi, til að „spraða“ mig, en nú þegar málið sé

komid svo, að það geti fengið framgang, þá færi eg að hugsa um börn mín, frændur og aðra vandamenn, eða með öðrum orðum, að eg af tómri eigingirni vilji nú ekki, að málið komist í gegnum þingið. Mér finst, að engum þingmanni ætti að leyfast að koma fram með svona lagaðar getsakir hér í þingsalnum, en það verður líklega að virða þessum þm. til vorkunnar, þótt hann hafi vantraust á okkur í þessu máli. Framkoma hans í þessu máli sýnir, að hann hefir vantraust á allri þjóðinni. Hann hefir sýnt það, að hann vill heldur ganga að hverjum skilyrðum sem eru, heldur en að málið komist ekki fram á þessu þingi, og vill ekki eiga undir því, að þetta mál kæmi aftur undir álit þjóðarinnar. Hann sagði, að það mundi væntanlega verða notað sem æsingameðal undir næstu kosningar; hann hefir þá ekki meira traust á þjóðinni en það, að hann þorir ekki að leggja það undir atkvæði hennar. Hann ætlar því að gerast nokkurs konar ráðgjafi sjálfur í þessu máli, og vill heldur ganga að því, að hafa eftirlaunin hærri en undanfarin þing hafa samþykkt, heldur en að málið liggi fyrir óútkljáð við næstu kosningar.

Eg fyrir mitt leyti álit óheppilegt að útkljá nú þetta mál svo, að þjóðin sé óánægð með úrslitin, og gera það einmitt nú, þegar samþykkt er breyting á stjórnarskránni, sem gefur þjóðinni meira vald yfir sínum málum. Eg treysti þjóðinni vel til að athuga þetta mál, og er ekkert hræddur um, að hún í þessu máli láti stjórnast af eintómri öfund til embættismanna sinna, eins og sumir sýnast ætla, og vilji ekki unna þeim allrar sanngirni. Ef það væri svo, að þjóðin gæti ekki gert sér rétta hugmynd um þetta mál, þá álit eg, að það sé skylda þingmanna að leiðbeina henni, og koma henni í réttan skilning um það. Eg fyrir mitt leyti þori að fullyrða, að það er rangt að ætla, að þjóðin líti svo á, að nýtir og góðir embættis-

menn eigi ekki að fá sæmileg eftirlaun heldur hitt. að hún hafi ekki skilið í því réttlæti, að menn sem hafa gert sig ómögulega sem embættismenn fyrir óreglsakir, fái há eftirlaun, jafnvel svo há, að þeir hafa meira að lifa af en margir, sem þjóna erfiðum embættum, fá í laun. Það er þetta, sem menn ekki geta skilið að sé réttlátt, og því vilja menn ekki að eftirlaunin séu ákveðin há. Þótt eftirlaunin séu ekki ákveðin há, þá treysti eg því, að þinginu sé trúandi fyrir því, að bæta það upp þeim mönnum, sem sýna sanna verðleika og þurfa þess með, því að eg get ekki verið samdóma háttv. frsm. í því, sem hann hefir sagt í nefndarálitinu, að þingmönnum sé ekki treystandi til að sýna sanngirni í þess háttar málum, og þingið sé ekki fært um að sinna fjárbænum einstakra manna á réttan hátt.

Framsögumaður (Guðjón Guðlaugsson): Háttv. þm. Barðstr. (S. J.) talaði mikið um, að eg hefði haft umboð til að vera með málinu. en eg hafði ekkert umboð í þessu máli annað en það, sem þingmenn alment hafa, að greiða atkvæði eftir sannfæringu þeirra. Þar sem hann talaði um, að eg hefði gert sér getsakir, þá var það sagt með almennum orðum, og þó að hann hafi tekið það til sín, þá er það ekki mér að kenna; en þar sem hann hefir tekið sneiðina til sín, þá er það bein afleiðing af því, að hann tók munninn of fullan í byrjuninni, og verður hann því að bera afleiðingarnar af því. Þar sem háttv. sami þm. sagði, að eg vildi svipta þjóðina atkv. um þetta mál, þá álit eg það varla svaravert, þar sem þingið, eins og kunnugt er, hefir verið að basla með þetta frv. í 10 ár, og get eg því ómögulega skilið, að það sé að taka fyrir hendur á þjóðinni. að samþykkja frv. nú. Þessi ummæli þingmannsins benda á, að hann hefir ekkert viljað gera í þessu máli, og þá ekki fremur, hvort breyting nefndarinnar hefði komist að

eða eigi. Alt ber að sama brunni: þingmaður vildi ekki styðja málið lengur. Sá þentugi tími var útrunninn.

ATKVGR.: Frv. sp. með 7 atkv. og afgreitt til Nd.

Ellistyrkur embættismanna.

FRUMVARP til laga um skyldu embættismanna til að safna sér ellistyrk eða kaupa sér geymdan lífeyri. (C. bls. 183); 1. umr., 15. ágúst.

Guðjón Guðlaugsson: Frv. þetta er nýmæli og hefir nefndin í eftirlaunamálinu samið það, og er tilgangurinn sá, að bæta gömlum og lasburða embættismönnum þann halla, sem þeir biða við lákkun eftirlaunanna. Nefndin álitur nauðsynlegt, að löggjafarvaldið styðji að því, að slíkir menn komist ekki á vonarvöl, þegar ellin sækir þá heim og heilsulaslæki síðar í garð.

Þetta fyrirkomulag, sem nefndin stingur hér upp á, hefir engin útgjöld fyrir landsjód í för með sér, en kemur aðeins niður á embættismönnum sjálfum, meðan þeir sitja í embættum, og það ekki tilfinnanlega, og getur ekki orðið til þess, að þeir geti ekki lifað, og verði þetta þeim ofvaxið, sannar það ekkert annað en það, að launin eru þá of lág eða einhver óráðdeild er með í spilinu.

Eg ætla að taka það fram, að það hefir gleymst, að taka fram í frv., að þetta lagaboð nær ekki til þeirra embættismanna, er nú sitja í embættum, og munum vér við næstu umr. koma með viðaukatillögu er tekur þetta atriði fram.

Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

Önnur umr., 18. ágúst. (C. bls. 183, 226).

Guðjón Guðlaugsson: Eg veit, að háttv. deildarmenn hafa athugað þetta frv. og skilja, hve mikil áhrif það hefir,

ef það verður að lögum, á hag embættismanna yfirleitt, áhrif til útgjalda, meðan embættistíminn stendur yfir, og til tekjauka, þegar hann er liðinn, en til frekari glöggvunar, vil eg þó benda með nokkrum dæmum á áhrifin reikningslegra sýnd, og vil eg þá einkum taka eina launaupphæð, þá, sem stendur í töflunni um eftirlaun, sem nefndin í eftirlaunamálinu lét fylgja álitinu sínu, sem sé launaupphæðina 4000 krónur. 30 ára gamall maður, sem kemst í embætti og kaupir sér geymdan lífeyri, verður samkvæmt frv., að borga árlega $1\frac{1}{3}\%$ eða 53 kr. 33 aur., og þegar hann er 65 ára og segir þá af sér embættisstörfum, fær hann sem lífeyri 15 % af launaupphæðinni eða 600 kr. á ári. Nú hefir hann samkvæmt eftirlaunafrumvarpinu 1700 kr., svo þá getur hann haft 2300 kr. til lífsframfæris, sem eg vona að menn verði að játa, að sé í flestum tilfellum sæmilegur lífsvegur, en þó sparast landsjóði, frá því sem nú er, 966 kr., sem er veruleg upphæð á eins manns eftirlaunum.

Hætti þessi sami maður ekki að þjóna embætti, fyr en 70 ára, þá er lífeyri hans 30 % launanna eða 1200 kr. og sú upphæð lögð við 1700 kr., gjörir 2900 kr. eða 234 kr. meira, sem hann hefir þá árlega en nú í eftirlaun. Sparnaðurinn sami fyrir landsjóðinn 966 kr.

Nú er spurningin þessi: er 53 kr. 33 aur. tilfinnanlegt gjald fyrir mann, sem hefir 4000 kr. laun, eða 40 kr. fyrir 3000 kr. launamann, eða 20 kr. fyrir 1500 kr. launamann? Eg held, að allir verði að játa, að svo sé ekki, og ef menn ekki geta lifað góðu lífi af laununum, þá sé það eitthvað annað en þetta gjald — svo sem það, að launin sé þá of lág hvort eð er — sem valdi hinu slæma lífi.

Á hinn bóginn sjá menn, að kjör hins uppgefna embættismanns geta með þessu í alla staði verið mjög vel viðunandi og í síðara tilfallinu miklu betri en eftir gild-

andi eftirlaunalögum, en þó getur þjóðin ekki séð ofsjónum yfir því, þar sem aukningin er frá mannum sjálfum, hans eigið fé.

Eins og sjá má af frv., geta embættismenn valið um, hvort heldur þeir vilja kaupa sér geymdan lifeyri eða safna ellistyrk. Ef embættismaðurinn velur heldur að safna sér ellistyrk, verður hann að borga 2⁰/₀ eða 80 kr. á ári af 4000 kr. launum; á hann þá 65 ára — en eftir 35 ára þjónustu — 1½ árslaun sín eða 6000 kr., sem gefa honum sem árlegar tekjur með 4⁰/₀ 240 krónur, en hann getur líka keypt sér geymdan lifeyri fyrir þetta, þegar hann er 65 ára og fær þá árlega 15⁰/₀ af launaupphæðinni, sem verður 600 kr. eins og í fyrra tilfellinu. 70 ára eða eftir 40 ára embættisþjónustu á hann 1⁹/₁₀ af árslaunum sínum eða 7600 kr. er gefa 304 kr. árlega, en sem hann getur einnig keypt sér fyrir geymdan lifeyri, er gefur 24⁰/₀ launanna í árlegar tekjur, sem er 960 kr. Maður, sem kemur í embætti 34 ára, og kaupir sér geymdan lifeyri fyrir 1½⁰/₀, hefir 65 ára í lifeyri 12⁰/₀ af launum = 480 kr., en 70 ára 20⁰/₀ = 800 kr. Safni hann ellistyrk með 2⁰/₀ launanna, hefir hann 65 ára 1½ árstekna eða 4800 kr., sem, ef hann ver þvi til lifeyris, gefur 12⁰/₀ eða 480 kr., eins og með fyrri aðferðinni, og sé hann 70 ára, þegar hann segir afsér, á hann 1¼ árslaunanna, nfl. 6285 kr. 71 eyri, sem, ef hann ver þvi til lifeyriskaupa, gefur honum 20⁰/₀ launanna eða 800 kr., eins og í tilsvarendi tilfelli með hinni aðferðinni.

Þannig sést, að hægt er að ná sama takmarkinu með báðum aðferðum, en ellistyrkurinn hefir í för með sér ⅔⁰/₀ hærri útgjöld árlega eða á 4000 kr. launum 26 kr. 67 au., en hefir líka þann kost, að sá, sem safnar ellistyrk, getur valið um, þegar hann er kominn á elliárin, hvort hann vill heldur láta sér nægja með vextina eða kaupa sér geymdan lifeyri fyrir upp-

hæðina, og svo er sá aðalmunurinn, að ellistyrkur útborgast erfingjum, en lifeyrir tapast við dauða eigandans. Af því menn vanalega sitja mörg ár framan af í embættum með lægri launum en þeir segja af sér í, má líklega, sem oftast gjöra ráð fyrir, að lifeyrir verði um 20⁰/₀ þeirrar launaupphæðar, sem eftirlaunin eru reiknuð eftir.

Viðaukatill. sú, sem prentuð er á þskj. 164, veit eg að háttv. deild samþykkir með frv., og þarf eg því ekki að mæla fram með henni.

Hefi eg svo ekki meira að segja um málið, en óska því greiðs framgangs.

ATKV.GR:

1. gr. frv. sp. í e. hlj.
2. gr. — — — —
3. gr. — — — —
4. gr. — — — —
5. gr. — — — —

Viðaukatill. á þskj. 164 sp. í e. hlj.

Fyrirsögnin sp. í e. hlj.

Fr. v. visað til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 19. ágúst (C. bls. 252)

Forseti bar undir deildina, hvort taka mætti málið fyrir, með því að eigi var liðinn lögbodinn tími milli 2. og 3. umr. Var það samþ. með 10 atkv.; síðan leitaði forseti leyfis landshöfðingja.

Landshöfðingi: Þetta mál hefir orðið að ágreiningsefni milli þingsins og stjórnarinnar nú í mörg ár, þannig að stjórnin hefir ávalt synjað staðfestingar á lögum þingsins um það málefni. Eg kann því illa við, að þetta mál verði leitt til lykta nú á aukapingi; helzt vildi eg óska, að það verði látið óhreyft, þangað til hin nýja stjórn kemur; þá standa til ýmsar breytingar á embættaskipun landsins, og ætti að minni ætlun bezt við, að breyting á eftirlaunum, ef hún á nokkur að verða, verði henni samferða.

Eg vil ekki stuðla til þess, að málið fái framgang á þessu þingi, og finst það

óheppilegt, að láta frv. ganga til Nd. með svo stuttum fresti, að málið geti ekki orðið ihugað fyllilega þar.

Forseti: Málið verður þá tekið út af dagskrá.

Þriðja umr., 20. ág. (C. bls. 252).

ATKV.GR.: Frv. samþ. með 10 atkv. og afgreitt til Nd.

Sóttvarnir.

FRUMVARP til laga um varnir gegn því, að næmir sjúkdómar berist til Íslands (C. bls. 149); 1. umr., 12. ágúst.

Jónas Jónassen: Þrátt fyrir það, þótt þetta mikilvæga mál hafi fengið góðan undirbúning, bæði hjá stjórninni og í háttv. Nd., þá álit eg samt, að það sé nauðsynlegt, að setja málið í nefnd, því eg vona að tíminn sé nógur og geti málið samt fengið framgang á þessu þingi.

Eg skal því leyfa mér að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKV.GR.: Málinu vísað til 2. umr. í e. hlj.

3 manna nefnd samþ. í e. hlj.

Kosnir voru:

J. Jónassen	með 10 atkv.
G. Vigfússon	— 7 —
Kr. Jónsson	— 6 —

Önnur umr., 16. ágúst (C. bls. 149, 211, 226).

Framsögumaður (Jónas Jónassen): Eins og eg gat um við 1. umr. þessa máls, bjóst eg ekki við, að nefndin þyrfti að hafa mikið fyrir frv. þessu, þar sem málið hefir bæði verið rækilega og vandvirknislega undirbúið. Nefnd sú, sem kosin var, til þess að undirbúa frumvarpið, hefir nú látið uppi álit sitt um það, og af þeim breytingum, sem hún hefir gert á því, tekur hún meðal annars aftur brtill. 8 og sömul. brtill. 15, og sömuleiðis leggur hún til, að 3. málaleiður í 28. gr., sé feldur burt.

Apt. 1902. A.

Hin einasta efnisbreyting, sem nefndin hefir gert á frumvarpinu, er á 17. gr., en við nákvæma ihugun, og að því athuguðu, að þau ákvæði standa bæði í dönskum og norskum lögum, þá felst nefndin á, að þeim sé haldið, og er það líklega réttara, með því það líka gæti verið til tálmunar málinu, að fella þau burt. Afleiðingin af því, að 17. greinin sé látin standa óbreytt, er sú, að miðkaflinn úr stafl. b í 25. gr. er látinn halda sér. Hin- ar aðrar breytingar eru að eins orðabreytingar, sem mjög lítið er varið í, og miða að eins til að gera málið á frumv. viðfeldnara, og vona eg, að þær verðe ekki til þess, að tefja fyrir framgangi málsins, enda er það mjög áriðandi, að lög þessi komist sem fyrst í gildi.

Landshöfðingi: Viðvíkjandi fyrri brtill. á þskj. 152 við 28. gr., skal eg taka það fram, að forseti Nd. gat þess við mig, að orðin, sem hér er farið fram á að feld séu burt, hefðu verið feld burt við atkvgr. í Nd., en hefðu orðið eftir af vangá, þegar frv. var endurprentað. Enn fremur gat hann þess, að hann óskaði, að orðin „farangur sá“ í 27. gr. væru skoðuð sem prentvilla fyrir „farangur þann“, en þetta er seinasta brtill. á þskj. 163.

Með því að fram. (J.J.) hefir lýst því yfir fyrir nefndarinnar hönd, að 8. brtill. og 15. brtill. á þskj. 152 séu teknar aftur, þá er að eins eftir ein brtill., sem hefir nokkra verulega þýðingu, sem sé brtill. nefndarinnar við 17. gr. Framsm. lýsti því yfir, fyrir sitt leyti, að hann væri ekki neitt fastur á henni, og þótti mér vænt um að heyra það, því eg álit, að greinin, eins og hún er í frv., sé til mikilla bóta, þegar skip koma inn á höfn, en eiga ekki annað erindi, en að fá einhverjar nauðsynjar úr landi, til þess að geta haldið áfram ferð sinni. Það liggur nefnilega í augum uppi, að engin sótthætta getur stafað af því, þó nauðsynjavörur séu flutt-

ar úr landi út að skipi, heldur að eins, ef fólk eða farangur er fluttur úr skipi í land, enda er það tekið fram í greininni, að skipstjóri verði að gefa yfirlýsingu um, að hann sé að eins kominn í þeim erindum að afla sér kola, vista o. s. frv., og að hann verði að gangast undir það eftirlit, sem sóttvarnarnefndin setur til tryggingar.

Sé brtill. á þskj. 152 samþ., álit eg, að breytt hafi verið til hins verra. Setjum svo, að botnverpingur, sem hefir verið við veiðar hér úti á flóa og fengið fullfermi, komi hingað til Reykjavíkur, af því hann vantar kol, til þess að komast til Englands, og að skipið hafi gula veifu sökum þess, að nokkrir menn á skipinu hafa t. a. m. bólu, en eru ekki svo veikir, að skipstjóri álití þörf á að leita þeim lækninga, fyr en þeir koma heim, þá verður, ef þessi brtill. verður samþ., læknir að fara út í skipið og setja mennina í land, til þess, að sóttkvía þá þar og lækna, og svo verður jafnvel að sóttkvía lækinn sjálfan, af því að hann hefir haft samgöngur við menn á skipinu. Af þessu mundi því líða mörg óþægindi og jafnvel meiri sötthætta, sem komist verður hjá, ef greinin er látin vera óbreytt. Samskonar ákvæði er líka í dönskum lögum, og eftir því, sem eg veit bezt til, í norskum og sænskum lögum, og þeir menn, sem vit hafa á þessu máli hér og sem eg hefi talað við, álíta einnig, að þessi brtill. spilli frv. Eg vil því ráða háttv. deild til þess, að fella hana.

Hallgrímur Sveinsson: Brtill. þær, sem eg hef leyft mér að flytja, gera engar efnisbreytingar á frv., heldur fara þær allar í þá átt, að laga málið, þar sem það er óviðkunnanlegt, og vona eg, að háttv. deild fallist á, að þær séu til bóta. 1. brtill. fer fram á, að í staðinn fyrir „ráðgjafi“ komi ráðherra. Mér finst þetta viðkunnanlegra sakir þess, að nú verður frv. til stjórnskipunarlaga afgreitt frá þing-

inu, þar sem ráðgjafinn er nefndur þessu nafni og virðist mér því tilhlýðilegt, að þetta sama nafn sé notað að minsta kosti í þeim lögum, sem verða þessum nýju stjórnskipunarlögum samferða.

Hvað 5. brtill. minni viðvikur, þá hef eg gert hana sökum þess, að yfir öllum köflum þessa frv. er yfirlit yfir efni þeirra, nema þessum. Mér fanst í þessu vera meiri samræmi og auðvelt að búa fyrir sögnina til. 6. brtill. mín. er í samræmi við brtill., sem nefndin hefir gert á öðrum stað, en af vangá ekki verið gerð þarna líka. Eg hef heyrt, að það, sem 7. brtill. á þskj. 163 fer fram á að breyta, sé prentvilla, en svo mikið er víst, að það er lífseig prentvilla, því hún er í stjórnskrv. og hefir gengið aftur í öllum endurprentunum á frv.

Kristján Jónsson: Eg verð auðvitað að taka tillit til þess, sem hæstv. lh. sagði, og efast ekki um, að þeir menn, sem hann hefir borið málið undir, hafi betur vit á því en eg. En þó verð eg að álíta, að þessi grein, 17. gr. frv., sé varhugaverð, eins og hún er í frv. Skip, sem koma á hafnir, til að fá sér kol, vatn eða vistir, geta oft verið að því í marga daga, og hljóta þá skipverjar, að hafa einhver mörk við menn úr landi, og að minsta kosti er engin trygging fyrir því, að þeir, sem flytja vörurnar út í skipið, flytji ekki sóttina í land. (*Landsh.* Þeir fara að eins út að skipinu). Sóttvarnarnefndum er þar að auki, að mínu áliti, fengið of mikið vald í hendur með þessari lagagrein, því að þeim er í sjálfvald sett, hverjar tryggingarráðstafanir þær gera; þær geta jafnvel látið vera, að gera nokkrar tryggingarráðstafanir. Nú geta verið menn á skipinu, er sjúkir séu aferlendri sótt, eða lík þeirra manna, er dáið hafa úr slikri sótt, og þykir mér það þá viðurlitamikið, að sleppa læknisraunsokn, ef skipstjóri að eins lýsir því yfir, að hann ætli að standa skamma stund við; það

getur auðveldlega dregist, að skipið fari bráðlega, og það er hér ætíð hætt við samgöngum milli landsbúa og skipverja. Eg veit, að þetta ákvæði frv. er í dönskum lögum, en það gildir að eins, ef skipið á ekki að standa við, nema 1 eða 2 kl.tíma. Hér á landi getur viðstaðanorðið 1—2 dagar og þá þarf að gera öflugar ráðstafanir og varnir af hálfu sóttvarnarnefndarinnar á staðnum, svo framarlega sem mikil sóttthætta fylgir skipinu, eins og gert er ráð fyrir í brtill. En auðvitað sker háttv. deild úr þessu, með atkvæðagreiðslu sinni.

Landshöfðingi: Eg vil að eins taka það fram, út af orðum háttv. 3. kgk. (Kr. J.), að eg get ekki skilið, að það geti stafað nein hætta af því, þótt menn úr landi fari út að skipshliðinni með vistir eða kol. Þeir þurfa alls ekki að fara upp í skipið, því skipverjar geta dregið vörurnar upp úr bátnum í tang. Sami h. þm. tók það fram, að viðstaðan gæti orðið löng og að þá væri ilt að verjast samgöngum við land. En eg fæ ekki séð, að þetta sé á rökum byggt; viðstaðan verður að öllum jafnaði mjög stutt og viðskiftin við landsmenn engin önnur, en að bátur kemur að skipshliðinni og hefir ekki önnur mök við skipið en að rétta bréf eða farangur upp í það, alt undir eftirliti sóttgæzlumanns, sem venjulega mun fylgja bátnum. Yfir höfuð verð eg að ætla, að geti sóttvarnarnefndin varnað mönnum að hafa samgöngur við skip, sem liggur í sóttkvíun, þá ætti hún að geta varnað mönnum að fara út í þessi skip.

ATKV.GR.:

Að brtill. á þskj. 163 kæmust að, sp. í e. hljóði.

1. gr. sp. í e. hlj.
2. brtill. (þskj. 152) við 2. gr. samp. í e. hljóði.
2. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
3. gr. sp. í e. hlj.
4. gr. — — —

1. brtill. (þskj. 152) við yfirskriftina sp. í e. hlj.
5. gr. sp. í e. hlj.
3. brtill. (þskj. 152) við 6. gr. samp. í e. hljóði.
6. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
7. gr. sp. í e. hlj.
4. brtill. (þskj. 152) við 8. gr. samp. í e. hlj.
8. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
9. gr. sp. í e. hlj.
1. brtill. (þskj. 163) við 10. gr. samp. í e. hljóði.
10. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
11. gr. sp. í e. hlj.
12. gr. sp. í e. hlj.
2. brtill. (þskj. 163) við 13. gr. samp. í e. hljóði.
13. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
14. gr. sp. í e. hlj.
15. gr. — — —
16. gr. — — —
6. brtill. (þskj. 152) við 17. gr. feld með 6 : 5 atkv. að höfðu nafnakalli, og sögðu

já:

Eggert Pálason,
Guðj. Guðlaugsson,
Gutt. Vigfússon,
Jósafat Jónatansson,
Kr. Jónsson.

nei:

Sig. Jensson,
Eiríkur Briem,
Hallgr. Sveinsson,
J. Jónassen,
Júl. Havsteen,
Skúli Thoroddson.

17. gr. sp. í e. hlj.
18. gr. — — —
19. gr. — — —
7. brtill. (þskj. 152) við 20. gr. samp. án atkvgr.
20. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
8. brtill. (þskj. 152) við 21. gr. tekin aftur.
21. gr. sp. í e. hlj.

9. brtill. (þskj. 152) við 22. gr. samþ. án atkvgr.
 3. brtill. (þskj. 163) við 22. gr. samþ. án atkv.
 22. gr. þannig breytt samþ. í e. hlj.
 10. brtill. (þskj. 152) við 23. gr. samþ. í e. hlj.
 4. brtill. (þskj. 163) við 23. gr. samþ. án atkvgr.
 23. gr. þannig breytt sp. í e. hlj.
 5. brtill. (þskj. 152) sp. í e. hlj.
 24. gr. sp. í e. hlj.
 11. brtill. (þskj. 152) b. við 25. gr. þar með fallin.
 12. brtill. (þskj. 152) b. við 25. gr. þar með fallin.
 25. gr. sp. í e. hlj.
 26. gr. — — —
 14. brtill. (þskj. 152) við 27. gr. samþ. án atkvgr.
 7. brtill. (þskj. 163) við 27. gr. samþ. án atkvgr.
 27. gr. samþ. í e. hlj.
 15. brtill. (þskj. 152) við 28. gr. tekin aftur.
 28. gr. sp. í e. hlj.
 29. gr. — — —
 30. gr. — — —
 31. gr. — — —
 5. brtill. (þskj. 163) við byrjun 5. þáttar samþ. í e. hlj.
 Fyrirsögn frv. sp. í e. hlj.
 Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 18. ágúst (C. bls. 230).

ATKV.GR.: Frumv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til forseta Nd.

Berklaveiki.

TILLAGA til þingsályktunar um berklaveikina (C. bls. 266); ein umr.

Flutningsmaður (Kristján Jónsson): Eins og háttv. deild er kunnugt, hefir þetta mál verið til meðferðar í háttv.

Nd. og var nefnd þar skipuð, til að ihuga það, og hefir hún samið allitarlegt nefndarálit, sem lesa mi á þskj 180.

Í niðurlagi nefndarálitsins er prentuð þingsályktunartillaga, sem nefndin í Nd. hefir samið og ætlast til að komi til umr. þar í deildinni; en nú hefir einn háttv. þm. í Nd., beðið mig að flytja málið hér í deildinni, til þess ef ske mætti, að samhljóða ályktun komi um það frá báðum deildum, og þess vegna geri eg það, þó að hér í deildinni sitji annar maður, sem er miklu betur þeim vanda vaxinn en eg. Sjúkdómur sá, sem þingsályktunartillagan ræðir um, berklaveikia, er næsta voðalegur og var nálega óþektur hér á landi fyrir 30—40 árum. Eitt hið fyrsta tilfelli, sem eg man eftir, var, að einn skólabróðir minn, sem syktist hér á landi, fór til Khafnar, og dó þar eftir hálf tæða heilt ár. Eg man þetta sérstaklega sökum þess, að læknarnir þá sögðu, að það væri sérleg nýlunda, að menn kæmu með slíkan sjúkdóm frá Íslandi. Þessi maður var ættaður úr Vopnafirði, og nú heyri eg um það talað, að Vopnafjörðurinn sé einmitt eitt hið versta berklaveikisbælið hér á landi. Sjúkdómur þessi, sem þannig er til-
 tölulega ungur hér á landi, hefir síðan breiðst út smátt og smátt, og á síðustu tíu eða 15 árum hefir hann magnast svo mjög, að til stórvandræða horfir, og að það stafar sannarlegur háski af honum fyrir landslýðinn. Veikin er mjög hættuleg fyrir líf þeirra, sem taka veikina, og auk þess er hún mjög næm, eða sóttkveikjan berst mjög auðveldlega mann frá manni. Söttnæmið, sem er bakteria, flyzt aðallega í hrákum manna og getur sömu-
 leiðis borist í ýmislegum mat, svo sem einkanlega í mjólk og sméri o. s. frv. Útbreiðsluhætta sýkinnar er því mjög mikil. Sjúkdómur þessi veikir og sýkir allan þjóðlíkamann og gerir hann veiklaðan, með því að hann veikir líkama einstaklinganna, legst á þau líffæri sérstaklega,

sem eru í fremstu röð skilyrði fyrir vexti og þroska líkamans. En þó virðist munu mega stemma stigu fyrir veikinni eða hefta hana, með því að sóttkveikjan, „bakterian“, er veldur sýkinni, er kunn, og hefir verið rannsökuð af læknum og öðrum vísindamönnum. Sé sjúkdómsorsökin kunn, eins og hér á sér stað, ætti það að vera unt að setja einhverjar þær reglur, er lömuðu eða jafnvel kæmu burt þessari orsök. Meiningin með tillögu þessari er nú, að reyna að gera þær ráðstafanir til að útrýma veikinni, sem tiltækilgastar kunna að vera.

Í fyrsta lagi er ákveðið, að samin sé og prentuð á landsþjóðs kostnað lýsing á berklaveikinni og varúðarreglur gegn henni, er svo sé útbýtt meðal almennings ókeypis. Við þetta býst eg eigi að neitt pyki athugavert, en það má teljast mjög nauðsynlegt, að almenningur læri það, að sýkin er bráðhættuleg, og jafnframt, að hann læri að varast hana. Í öðru lagi eiga héraðslæknar að grenslast eftir útbreiðslu veikinnar í héruðum sínum og senda svo landlækni skýrslu um, hve margir berklaveikir, sérstaklega í lungunum, séu í héruðunum. Hér er engin ný skylda lögð á héraðslæknana, en að eins ítrekuð og skerpt hin almenna skylda þeirra að því, er sjúkdóma yfir höfuð snertir.

Í þriðja lagi eru læknar skyldaðir til þessa, að hafa eftirlit með skólum og öðrum samkomustöðum, þar sem útbreiðsla sýkinnar er sérstaklega hættuleg, og hafa vakandi auga á því, að varúðarreglunum sé þar nákvæmlega fylgt. Aðalákvæðið er þó það, að skorað er á landsstjórnina að leggja frv. til laga um varnir gegn útbreiðslu veikinnar hér á landi fyrir næsta þing.

Eg vona, að menn geti fallist á tillögu þessa, og gefi henni því atkv. sitt. Það er víst, að hér er um eitt hið mesta nauðsynjamál að ræða, og eitthvað mundi að vonum vinnast með ráðstöfunum þeim,

sem tillagan fer fram á að gerðar verði. Að minsta kosti leiðir þingið með tillögunni athygli stjórnarinnar að hættu þeirri, sem hér er á ferðum, og nauðsyninni á að hefjast nú alvarlega handa.

Jónas Jónassen: Mál þetta er hið mesta alvörumál, en mjög erfitt viðfangs. Eg ætla mér ekki að halda fyrirlestur um það, af hverju veiki þessi stafar, en að eins gera örfáar athugasemdir viðvíkjandi tillögu þessarri.

Í fyrsta lagi er ákveðið, að semja skuli lýsingu á berklaveikinni og útbýta meðal almennings. Fyrst og fremst er það mjög mikið vandaverk, að semja slíka lýsingu og í annan stað höfum vér ritling, sem Guðm. Björnsson þýddi fyrir nokkrum árum, og efast eg stórlega um, að samin verði öllu betri lýsing við alþýðu hæfi en þessi.

En því miður hefir þessi ritlingur ekki fengið þá útbreiðslu, sem æskilegt væri, og eg hefi heyrt, að hann muni liggja í bunkum hjá læknum.

Eg hefi talað við marga, sem segjast aldrei hafa séð hann.

Í öðru lagi eru héraðslæknar skyldaðir til þessa, að grenslast eftir því, hve margir berklaveikir séu í héruðum þeirra, en við þetta hefi eg ýmislegt að athuga.

Fyrst spyrja nú héraðslæknar, hvað þeir fái fyrir, því þeir vilja hafa þóknun fyrir sín verk, eins og aðrir menn; svo er ekki svo hlaupið að að gera þessar rannsóknir og einna helst, þegar þeir eiga að vera búnir að senda skýrslurnar til landlæknis fyrir 1. júní 1903. Að minni hyggju verður þetta engin rannsókn, því það er ómögulegt, og eg álit ekki heppilegt, að vera að setja í reglugerð það, sem auðvitað er, að ekki verður farið eftir. Það mætti skylda héraðslækna til að senda skýrslur, en ekki binda það við þennan tíma, og sömuleiðis að láta þá fá sérstaka þóknun fyrir starfa sinn. Eg er hræddur um, að fyrir oss fari, eins og

Norðmönnum, og það eina, sem dugar nokkuð þar, eru sanatórín, en eg hygg, að mjög erfitt, ef ekki ómögulegt, verði að reisa þau hér á landi. Það er líka mjög erfitt að eiga við fólkið, því menn trúa ekki, að þessu sé eins varið, og lækarnir segja; það er alveg eins og með sullaveikina.

Útbreiðsluhætta veikinnar er nú miklu meiri síðan samgöngur hafa vaxið svo mjög, og því öflugri ráðstafanir verður að gera.

Enn fremur er ilt að þekkja veikina (diagnosticera). Því það er ekki nóg, að menn hafi hósta og uppgang; lækni-inn verður að sýna sóttkveikjuna, ef hann ætlar að dæma einhvern berklaveikan. Til þess verður hann að hafa mikroskóp, en það er of kostnaðarsamt til þess, að hægt sé að heimta það af læknum upp í sveit hér á landi.

Það er ekki nóg, að einhver hósti, hafi uppgang og blóð sé í hrákanum. Það getur verið sullur. Í fyrra var hér stúlka, sem álitin var túberkulös; en einn góðan veðurdag springur sullurinn, og þá kom það í ljós, hvað í efni var.

Læknar eru oft nokkuð fljótir að dæma menn berklaveika. Einn af læknum hér hafði fyrir stuttu lækni fyrir sig um þing-tímann; þóttist hann hafa fundið marga berklaveika í héraðinu, en gamli lækni-inn — hann var að vísu ekki gamall — sagði, að þessar manneskjur, sem ungi lækni-inn hefði talið berklaveika, væru alls eigi með þann sjúkdóm.

En eitt er það, sem sjálfsagt er að heimta af læknum, að þeir hafi vakandi anga á því, að allrar varúðar sé gætt við veiki þessa, og koma því inn hjá fólki að umgangast berklaveika ekki mjög náði.

Þetta mál er því afarerfitt viðfangs.

Flutningsmaður (Kristján Jónsson): Mér er það ánægja, að kannast við, að h. 4. kgk. (J. J.) er samþykkur 1., 3. og 4. tölul. tillögunnar. Eg er líka

þakklátur honum fyrir þær upplýsingar, er hann hefir gefið um málið. Eg er honum enn fremur samdóma um, að erfitt sé og jafnvel ekki tiltækilegt, að gefa mönnum reglur fyrir því, hvernig menn eigi að hrækja, með nokkri von um, að þeim verði fylgt, en á hinn bóginn er alls enginn vafi á því, og enda full reynsla fengin fyrir því, að það er hrákin, sem ber sýkina manna á milli, og því þarf að koma almenningi í skilning um, að gæta þurfi allrar varúðar í því efni, og þess vegna er eg fullkomlega samdóma h. 4. kgk. þm. (J. J.) um, að það þurfi að koma þeirri trú inn hjá almenningi, að þessi veiki sé hættuleg, og að almenningur þurfi að fá að vita það með fullri vissu og greinilega, af hverju hún stafar; en það er líka tilgangurinn með tillögunni. Það voru annars 2 atriði, sem eg vildi minnast á út af ræðu h. 4. kgk. þm. (J. J.). Að því er fyrra atriðið snertir, sem sé það, að héraðslæknar grenslist eftir útbreiðslu berklaveikinnar í umdæmum sínum, þá er það vitanlega almenn skylda, sem hvílir á öllum læknum, en hér er það gert að sérstöku áherzluatriði, að skýrslur um það skuli vera komnar til landlæknis innan ákveðins tíma, og sá tími er miðaður við samkomudag þingsins næsta ár, því að þar, á þinginu, eiga skýrslurnar að vera til afnota. Það má búast við því, að ekki muni vanta læknisfróða menn á þingið næsta ár, þar sem vænta má, að 4. kgk. þm. og fleiri læknar munu eiga sæti þar, og geta þeir þá að sjálfsögðu gefið leiðbeiningar um afnot skýrslanna, og þess vegna finnast mér athugasemdir h. 4. kgk. þm. (J. J.) við 2 tölulið tillögunnar ekki á fullum rökum bygðar. Að því, er hitt atriðið snertir, að læknar mundu ekki vilja gera það ókeypis, að ferðast um héraðin og undirbúa skýrslurnar, þá eru þeir ekki bundnir við að gera sérstaka ferð til þess, heldur geta þeir gert þetta, þegar þeir annars eiga umferð um hérað-

ið, hvort sem er, og vona eg, að læknarnir í þessu efni líti meir á almenningshéill en eigin hagsmuni, og að þeir eigi vænti sérstaks endurgjalds fyrir það; vitanlega mundu þessar skýrslur aldrei geta orðið fullkomnar, en h. 4. kgk. þm. (J.J.) veit líka, að holdsveikisskýrslur og blindraskýrslur eru heldur eigi fullkomnar, en þótt þessar skýrslur aldrei séu allsendis fullkomnar, fremur en önnur manna verk. geta þær þó verið til gagns fyrir málið, o: þær þurfa ekki að vera gagnslausar. Þar sem h. 4. kgk. þm. (J. J.) sagði, að engin fullnádarlækning væri fundin fyrir þessum sjúkdómi, og að hið einasta, sem kæmi að notum annarsstaðar, væri sanatoria, þá hygg eg, að það muni einnig reka að því hér á landi, að gerðar verði tilraunir til að koma þeim á. Þótt það hafi mikinn kostnað í för með sér, ef reynsla fengist fyrir því, að slík sanatoria gætu að minsta kosti orðið til þess, að hamla útbreiðslu sýkinnar.

Annað held eg ekki, að eg hafi að athuga við ræðu h. 4. kgk. þm. (J. J.). Um mikroskop skal eg geta þess, að eg taldi það sjálfsagt, að allir læknar ættu það.

Hallgrimur Sveinsson: Það eru að eins örfá atriði, sem eg vildi leyfa mér að drepa á. Eg er hlyntur tillögunni í heild sinni sem nauðsynjamáli. Það mun ef til vill virðast svo, sem það sitji eigi á mér, sem ófróðum um lækningar, að hafa aðra skoðun á þessu máli en læknarnir, en þar sem h. 4. kgk. þm. (J. J.) lét í ljósi vantraust sitt á því, að hægt væri að gera neitt verulegt, til að stemma stigu fyrir þessari veikni, þá verð eg samt að líta svo á, að allmikið sé hægt að gera í því efni, ef það er gert þegar í byrjun veikinnar. Eg hefi lesið í skýrslum heilbrigðisstofnana, að auðvelt hafi verið að lækna veikni þessa í mörgum tilfellum, þegar hún hafi varið tekin til meðhöndlunar í tæka tíð. Eg veit ekki betur, en að allmargir sjúklingar hafi farið burt frá

slíkum stofnunum eftir 4, 5 eða 6 mánuði, annaðhvort fulllæknaðir, eða að minsta kosti á bezta batavegi. Eg hefi til dæmis lesið skýrslu frá „Veilefjords Sanatorium“, þar sem margir af sjúklingum fengu bata á þessum sjúkdómi. Frá þessari stofnun, sem að visu er ekki margra ára gömul, hafa menn þegar fengið nokkra reynslu, sem aðrar samkyns stofnanir hafa tekið til greina, þannig skal eg t. d. nefna „Boserups Sanatorium“, sem kostað er af bænum Kaupmannahöfn. Á þeirri heilbrigðisstofnun eru, ef eg man rétt, fram undir 200 manna, og er þar bæði karlmannadeild og kvenmannadeild, og hefi eg nýlega séð í dönskum blöðum, að stofnun þessi þykir svo mikilsverð, að lagt var fyrir bæjarstjórn Kaupmannahafnar í vor að auka fjárveitinguna til hennar að miklum mun, og var því tekið mjög greiðlega. Það er enn fremur kunnugt, að til er völdugt félag, sem kvíslast út um alla Danmörk, sem starfar að því af alefli að vinna bug á veikinni; meðlimir þessa félags skifta mörgum tugum þúsunda, og eru þeir í öllum hlutum landsins. Nú, sem stendur eru þeir að láta reisa eða í undirbúningi með að reisa 2 eða fleiri slíkar stofnanir, og gert ráð fyrir, að þeim verði fjölgað síðar. Þetta mundu menn ekki gera, ef þeir ekki hefðu von um eða jafnvel fulla vissu fyrir, að vinnandi væri að lækna þessa veikni. Það er líka kunnugt, og eg þykist fullviss um, að h. 4. kgk. þm. (J. J.) muni vita það og sjálfsagt miklu betur en eg, að bæði á Þýskalandi og Englandi er mikill áhugi á að koma slíkum stofnunum á fót, og gengur Þýskaland þar í broddi fylkingar, þar sem þar hefir verið komið meir en 30 þessleiðis heilbrigðisstofnunum á fót á tiltölulega fáum árum. Eg hefi heyrt, að hér á landi sé ein sveit, Þingvallasveitin, sem sé sérstaklega vel löguð fyrir heilbrigðisstofnun; þar er gnægð af köldu, hreinu neyzluvatni, hreinna og heilnæmara loft og

blandað minna ryki en víðast annarsstaðar hér á landi.

Sé það nú svo, að þessi sveit sé öðrum fremur heilnæm, þá ætti að vera því hægra að koma slíkri stofnun þar á fót, og ætti stofnunin að vera þeim mun einfaldari, sem staðurinn sjálfur er að nokkru leyti heilsustofnun.

Það er auðvitað mjög áriðandi, að koma þeirri trú inn hjá almenningi, að veiki þessi sé hættuleg og skaðleg, og eg hygg, að mikið megi gera til þess með réttum og góðum ráðum. Eg vona, að h. þdm. séu einhuga um, að styðja sem bezt tillögu þessa með atkvæði sínu.

Eg hefi lesið nefndarálit Nd. um þetta mál, og er þar stungið upp á, að helztu varúðarreglur gegn veiki þessari séu límdar á spjöld, sem hengd séu upp á öllum opinberum stöðum, en þar sem kirkjur eru nefndar til þess, þá verð eg fastlega að mótmæla því. Eg kann ekki við, að þess konar hugvekjur eða leiðbeiningar séu festar upp á kirkjunum, enda veit eg ekki til, að kirkjurnar séu notaðar til slíks annarsstaðar. Eins og kunnugt er, koma menn í kirkju í ákveðnum tilgangi, og á það því ekki við, að menn séu að ganga fram og aftur um kirkjuna, til þess að lesa slíkar auglýsingar, heldur eiga menn að sitja þar kyrrir, til þess að veita eftirtekt þeirri athöfn, er þar á fram að fara. Eg álit það því öldungis ósamrýmanlegt við erindi fólks í kirkjuna, að þeir séu að lesa þessar varúðarreglur þar, og þess vegna er eg algerlega á móti því, að þessi spjöld séu hengd upp í kirkjunum. Aftur á móti á það vel við, að þau séu hengd upp í skólum, þinghúsum, fundarhúsum, og á sölupingum. Þar sem gert er ráð fyrir því í nefndarálini Nd., að lækna skuli hafa eftirlit með skólum að því, er þessa veiki snertir, þá finst mér rétt, að það nái ekki einungis til hinna fyrstu skóla, heldur einnig til umgangskennaraskólanna, því að hættan get-

ur verið eins mikil þar, eins og annarsstaðar, þar sem margir nemendur eru samankomnir. Viðvíkjandi því, hvort héraðslæknar vilji eða geti haft eftirlit með því, að varúðarreglum fyrir útbreiðslu veikinnar sé fylgt í héruðum þeirra, þá er eg samdóma háttv. flutnm. (K. J.) um, að þurfi eigi að vera ofurefli fyrir þá. Eftir því sem lækna héraðaskipuninni er nú á síðustu árum fyrirkomid, þá get eg ekki séð, að læknunum sé ókleift að gegna þeirri skyldu, er með þessari till. er lögð á þá. Læknar eru, hvort sem er, töluvert á ferð um umdæmi sín, og hygg eg, að þeir gætu þá orðið töluvert fróðari og safnað skýrslum um veikina á ferðum sínum. En eg skal játa það, að tím-inn, sem þeim er ætlaður í tillögunni til að safna slíkum skýrslum, er í allra stytta lagi, en það vill oft verða svo, að langur frestur er ekki notaður sem skyldi, og stuttur frestur getur stundum verið eins góður, eins og þó lengri væri, ef hann er rækilega notaður.

Jónas Jónassen: Eg ætlaði mér ekki að lengja umræðurnar um þetta mál, en af því h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) talaði um ýmislegt þessu máli viðvíkjandi, sem hann ekki er vel heima í, þá vildi eg leiðrétta sumt af því. Þessi sanatoria eru nýjar stofnanir, og reynslan er enn ekki búin að sýna, að þau hafi nein veruleg áhrif til að lækna þessa veiki, nema um stundar sakir; reynslan sýnir, að fæstir verða læknaðir til fulls, og að flestir deyja eftir skemmri eða lengri tíma, þó þeim hafi batnað eitthvað í svip, og endirinn er sá, að meiri parturinn deyr, og gæti eg bent á mörg dæmi þessu til sönnunar. Sumum, sem lagðir eru inn á sanatoria, getur batnað talsvert í svipinn, en það fer vanalega svo, að þegar þeir eru komnir heim aftur, og þar sem öðruvísi tilhagar, þá versnar þeim aftur og deyja innan skamms, en ástæðan til þess, að þeim batnar í svipinn, er sú, að þeir fá þar

hagfeldara viðurværi og alt aðra aðhlynningu, en þeir eiga kost á annarsstaðar. Þar sem h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) talaði um Þingvallasveitina, sem sérstaklega heilsusamlegt pláss, þá skal eg játa, að það sé satt, að berklaveiki læknist eigi þar fremur en á öðrum stöðum hér á landi. Stöku mönnum héðan hefir verið ráðlagt að hafast við þar um beztu sumarmánuðina. Skólapilti nokkurum, sem hafði haft berklaveiki í mörg ár, var ráðlagt að fara þangað, og dvaldi hann þar í 2 sumur á beztu bæjum, án þess hann fengi nokkurn bata, og komst síðar með illan leik heim og dó.

Annað dæmi get eg líka nefnt um verzlunarmann héðan úr bænum, sem líka fór austur í Þingvallasveit, til að leita sér lækninga við þessari veiki, og fór alveg á sömu leið fyrir honum, að hann lifði að eins fáa mánuði, eftir að hann kom heim aftur, og nú liggur hann líka í kirkjugarðinum.

Eg get ekki verið á sama máli og h. 2. kgk. þm. (H. Sv.) um það, að það sé illa viðeigandi að festa spjöld með varúðarreglum við veiki þessari upp í kirkjunum, því það gæti verið nokkurs konar áminning fyrir söfnuðinn að gæta allrar varúðar, og hvetja hann til að vernda heilsu sína, og get eg ekki séð, að það þurfi að koma neitt í bága við guðræklegar hugleiðingar safnaðarins.

Eiríkur Briem: Frsm. nefndarinnar í þessu máli í Nd. hefir beðið mig að láta þess getið, að þótt það sé svo orðað í nefndarálitinu, að þessi spjöld séu hengd upp í kirkjunum, þá sé það ekki meiningin, heldur að þau séu hengd upp fyrir utan.

ATKV.GR.: Tl. 1 á þgskj. 184 sp. í e. hlj.

Tl. 2 á þgskj. 184 sp. með 8 atkv.

Tl. 3 á þgskj. 184 feldur með 6 : 5 atkv.

Tl. 4 á þgskj. 184 sp. með 9 atkv.

Alþtð. 1902 A.

Tillagan í heild sinni samþ. í e. hlj og afgr. til landsh.

Brunabótafélag.

FRUMVARP til laga um stofnun brunabótafélags (Cbls. 190); 1. umr., 15 ágúst.

Skúli Thoroddsen: Eins og h. þingd. er kunnugt, er þetta mál, utan Reykjavíkur, stórt og alment áhugamál. Eg vil því leyfa mér að mælast til, að nefnd sú, sem eg býst við að verði kosin, til að athuga málið, hraði svo starfi sínu sem henni er unt.

Eftir því sem eg hefi litið til, eru ekki miklir gallar á frumv. En þar sem útlend brunabótafélög hafa í ár þröngvað mjög kosti manna með hækkun iðgjalda o. fl., finst mér ástæða til þess, að koma þessu máli sem fyrst í framkvæmd.

Að svo mæltu skal eg leyfa mér, að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKV.GR.: Frumv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

3 manna nefnd samþ. í e. hlj., og hlutu þessir kosningu:

Guttormur Vigfússon með 6 atkv.

Eggert Pálsson, Sig. Jensson, Skúli Thoroddsen og Hallgr. Sveinsson fengu hver 5 atkvæði, og kom upp hlutur þeirra Skúla Thoroddsens og Eggerts Pálssonar.

Önnur umr., 20. ágúst (C bls. 190, 165).

Framsögumaður (Skúli Thoroddsen): Eins og h. þingdm. sjá, hefir nefnd sú, sem kosin var til að fjalla um þetta frumv., ekki fundið ástæðu til að gera neinar verulegar breytingar á því, enda hefir þetta mál svo oft legið fyrir þinginu og frumv. verið margrætt í Nd.

Breytingar þær, sem nefndin hefir stungið upp á, eru í fæstum atriðum efnisbreytingar. Breytingin við 2. gr. er nauðsynleg, af því að 2. gr., eins og hún er

orðuð í frumv. er óákveðin, og þótti nefndinni því réttara að taka fram nöfnin á verzlunarstöðunum, því hitt gat valdið misskilningi, að nefna að eins firðina sjálfa. Mjóafirði hefir verið slept úr, af því þar er enginn löggiltur verzlunarstaður, heldur að eins sveitaverzlun. Breytingin við 6. gr. er auðvitað efnisbreyting, og er hún byggð á því, að þótt það sé heppilegt, að bæjarstjórnir og hreppsnefndir láti uppi álit sitt um ábyrgðir á húseignum, þá þótti nefndinni ekki rétt, að binda váttryggingarupphæðina við álit þessara nefnda, enda hefir stjórn brunabótafélagsins vald til þess, að láta virða eignina að nýju, ef þörf þykir, sbr. 7. gr.

Að öðru leyti eru breytingar nefndarinnar óverulegar, og leyfi eg mér því að eins að mæla sem best með málinu.

Hallgrimur Sveinsson: Það er að eins lítið atriði, sem eg vildi leyfa mér að benda á, sem horfir til lögunar á frumv., sem sé það, að ruglast hefir röð á verzlunarstöðunum í 2. gr. frumv. Hugsun Nd. hefir andsjáanlega verið sú, að láta hina náttúrlegu röð staðanna ráða, þannig, að þeir séu taldir upp sólarinnis. En þegar gerðar voru breytingartillögur við frumv. í Nd. og nokkrum verzlunarstöðum aukið inn í, þá hefir röðin orðið röng á ýmsum stöðum; þannig er t. d. Siglufjörður talinn á undan Kolkuós, Grafarós og Hofsó, Húsavík á undan Kópaskeri og Raufarhöfn, Eskifjörður á undan Borgarfirði o. fl. Þetta eru villur, sem óvart hafa komist inn í frumv., þegar breyttill. voru settar inn. Þetta vildi eg að eins benda h. frsm. á, til þess að hann sjái um, að það verði leiðrétt. Eg álit réttast, að fylgt sé þeirri meginreglu, sem upphaflega hefir verið ætlast til, þar sem hægt er að koma því við.

ATKV.GR.: 1. gr. sp. með 10 atkv.

1. brtill. á þskj. 183 sp. í e. hlj.

2. gr. sp. í e. hlj.

3.—5. gr. sp. með 10 atkv.

6. gr. breytt sp. með 10 atkv.

7.—13. gr. sp. með 10 atkv.

3. brtill. á þskj. 183 sp. í e. hlj.

14. gr. breytt sp. í e. hlj.

15.—25. gr. sp. með 10 atkv.

4. brtill. á þskj. 183 sp. með 10 atkv.

26. gr. breytt sp. með 10 atkv.

27. gr. sömuleiðis.

Fyrirsögnin sp. með 10 atkv.

Visað til 3. umr. með 10 atkv.

Þriðja umr., 22. ágúst (C. bls. 287, 308).

ATKV.GR.:

Breyttill. á þskj. 204 sp. í e. hlj.

Frv. með áorðinni breytingu sp. í e. hlj. og endursent til Nd.

Lífsábyrgðarstofun.

ÞINGSÁLYKTUNARTILLAGA um lífsábyrgðarfélag (C. bls. 253); ein umr., 21. ágúst.

Eiríkur Briem: Eg skil ekki almennilega, hvaða ástæðu menn hafa til að halda fram þessari tillögu, en ef menn endilega vilja samþykkja hana, þá skal eg ekki hafa neitt á móti því. Eg vildi að eins benda mönnum á, að lífsábyrgðarfélag útheimta mjög kostnaðarsama stjórn, og til þess að þau geti borið sig, þurfa svo margir að vera váttrygðir í þeim, að það er óhugsandi, að á voru fámenna landi fáiast nema lítið brot af því, sem þarf. Auk þess þurfa slík félög að hafa mjög mikið fé í veltunni, því það kemur oft fyrir, að skyndilega þarf að borga út háar summur, t. a. m. þegar landfarsóttir ganga yfir. Þar að auki eigum vér kost á svo góðum kjörum hjá útlendum lífsábyrgðarstofnunum, að vér getum ekki búist við þeim betri hjá oss sjálfum; þessu er alt öðruvísi varið með ýmsar aðrar tryggingar, t. d. fyrir brunabótum, þar sem vér þurfum að borga svo

miklu hærri iðgjöld en menn í útlöndum. Hér er því alt öðru máli að gegna en með stofnun innlends brunabótafélags; en sem sagt, langi menn til að samþykkja þetta, þá má það gjarnan fyrir mér; eg álit, að það hafi enga þýðingu.

Jónas Jónassen: Eg verð að lýsa því yfir, að eg er alveg á sömu skoðun og háttv. 6. kgk. þm. (E. B.). Eg álit, að það geti alls ekki komið til mála, að vér stofnum hér lífsábyrgðarfélag, því oss vantar alt, sem þau byggjast á, sem sé, bæði nógu margt fólk og nógu mikið fé.

Eg þekki nokkuð til þeirra útgjalda, sem ríkislífsábyrgðarfélagið danska hefir, og eg veit til þess, að það koma fyrir ársfjórðungar, þar sem útgjöldin eru miklu meiri en tekjurnar, en þeir þola það, því þeir hafa 80—90 miljónir á milli handanna. Eg skil ekki annað en stjórnin stórfurði sig á þessu frumvarpi. Áhættan er hér alt of mikil til þess, að hún geti álit, að oss sé alvara. Þar að auki yrði miklu dýrara að váttryggja sig í þessu félagi en í öðrum útlöndum félögum.

ATKV.GR.

Till. samþ. með 6 atkv. og afgreidd til landsh.

Veðdeildarviðaukalög.

FRUMVARP til laga um viðauka við lög 12. jan. 1900 um stofnun veðdeildar í landsbankanum í Reykjavík (C. bls. 33); 1. umr., 28. júlí.

Forseti tók fram, að hann álti heppilegt, að tekin væri upp sama aðferð og í Nd., að lokið skyldi umræðunni og nefndin því næst kosin, eftir að málinu væri vísað til næstu umræðu. Bar hann þetta undir atkvæði deildarinnar, og var það samþykkt.

Eiríkur Briem: Eg imynda mér að allir þingdeildarmenn séu mér samdóma um, að það sé nauðsynlegt, að veðdeildin

verði aukin; það hefir sýnt sig hingað til, að það hefir verið sózt mikið eftir lánnum í henni, og að litid fé er eftir; væri það tilfinnanlegt, ef eigi væri kostur á þeim lánnum í henni, sem heimilað er eftir núgildandi lögum.

Eg álit þetta svo mikilsvert mál, að fullkomin ástæða sé til þess, að íhuga það rækilega í einstökum atriðum, og mun eg því, þegar þessari fyrstu umr. er lokið, stinga upp á, að nefnd verði skipuð í það, og af því að málið er mikilsvert, þá hefi eg fyrir mitt leyti ekkert á móti því, að 5 manna nefnd verði kosin í það.

Kristján Jónsson: Eg er að vísu ekki á móti 5 manna nefnd, en við erum ekki vanir því í þessari deild að kjósa svo fjölmenna nefnd, þegar eigi er að ræða um stærra mál en þetta. Annars er eg samdóma háttv. 6. kgk. þm. (E. B.) um, að rétt sé að athuga frv. í nefnd. Að vísu ætti okkur tveimur að vera frv. þetta kunnugt. Það er byggt á frv. landsbankastjórnarinnar, er hún samdi í vetur; síðan hefir það gengið í gegnum hendur landshöfðingja, og nú síðast hefir það verið til meðferðar hjá stjórnarráðinu í Kaupmannahöfn, og ætti því að vera rækilega undirbúið, en að formi er það nú orðið ólíkt frv. frá bankastjórninni.

Eg álit rétt, að frv. verði sett í nefnd, þegar það hefir verið rætt hér við fyrstu umræðu, af því að eg er ekki viss um, að ákvæði þess séu öll aðgengileg, eins og þau eru nú orðin, einkum þau, er snerta hina auknu útgáfu bankavaxtabréfanna, og fyrirkomulag tryggingarfjársins fyrir þau. Hér hefir verið snúið við ákvæðum þeim, sem sett voru í frv. bankastjórnarinnar, án þess að eg geti séð, að tilefni hafi verið til þess.

ATKV.GR.:

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

3 manna nefnd sp. í e. hlj.

Kosningu hlutu:

Eiríkur Briem með 8 atkv.

Sigurður Jensson með 8 atkv.

Eggert Pálsson með 5 atkv.

Önnur umr., 4. ágúst (C. bls. 33, 63, 188).

Framsögumaður (Eiríkur Briem):

Eins og nefndarálitið ber með sér, hefir nefnd sú, sem kosin var, til þess að athuga þetta mál, ekki farið fram á neinar efnisbreytingar á frv. Þær fáu breytingar, sem nefndin hefur stungið upp á, eru að eins orðabreytingar, og hið sama má segja um breytingartillögu háttv. 3. kgk. þm. (Kr. J.) á þingskjali 38; hún fer heldur eigi fram á annað en breyting á máli og orðalagi.

Fr. þetta er að mestu samhljóða öðru frv. um sama efni, sem háttv. deild hefir gefist kostur á að kynna sér. Stjórn landsbankans samdi það frv. og lagði fyrir stjórnina, er hún sá, hversu ónógt það fé var, sem veðdeildin hafði til útlána, og sá fram á, að hún eigi gæti uppfyllt þær kröfur, sem þarfir landsmanna krefðu. Að efninu til er eigi annar munur á því frv. og frv. stjórnarinnar en sá, að tryggingarféð er annað. Stjórn landsbankans áleit, að bankavaxtabréf, sem gefa $4\frac{1}{2}\%$, væru nægileg trygging fyrir fimmfaldri upphæð í nýjum bankavaxtabréfum, og hafði jafnframt ætlast til, að hin nýju bankavaxtabréf mynduðu sérstakan flokk. En landshöfðingi og ráðgjafi hafa, ásamt stjórn þjóðbankans danska, litið svo á, að dönsk ríkisskuldabréf væru í meira áliti og veittu meiri tryggingu. Því ber heldur eigi að neita, að þeir munu ýmsir, sem hafa meira álit á og heldur vilja eiga 500 kr. í ríkisskuldabréfum, sem að eins gefa $3\frac{1}{2}\%$, en 600 kr. í bankavaxtabréfum, sem þó gefa $4\frac{1}{2}\%$ í vexti. Og þar sem þetta er álitid tryggilegra, þá fann nefndin ástæðu til að taka það til greina. Vita-skuld verður það bankanum erfiðara að þurfa að hafa tryggingarféð í ríkisskulda-

bréfum, ekki þó á þann hátt, að bankanum muni veitast erfiðt að útvega þessi tryggingabréf, sem eigi þurfa að kaupast öll í einu, heldur smátt og smátt eftir því, sem stofnféð eykst. En þegar alt tryggingarféð er fengið, þá kemur bankinn til að tapa á þennan hátt 1 % í vöxtum á ári á móti því, að tryggingarféð væri bankavaxtabréf, þar sem ríkisskuldabréfin eigi gefa nema $3\frac{1}{2}\%$, en bankavaxtabréfin $4\frac{1}{2}\%$. Bankinn kemur þannig til að biða 2000 kr. skaða á því á ári, að hafa trygginguna í þessum bréfum.

Þó þessi breyting sé þannig nokkurum erfiðleikum bundin fyrir bankann, þá er hann samt svo vel standandi, að nefndin áleit, að það væri hættulaust að fallast á hana.

Nefndin ræður því til, að frv. stjórnarinnar verði samþykkt með þeim orðabreytingum, sem hún hefir lagt til, þannig virtist henni viðeigandi í 1. gr. að vitna í lögin sjálf.

Viðvikjandi breyttill. frá 3. kgk. þm. (Kr. J.) á þskj. 38., þá er þar eigi, eins og eg áður hef tekið fram, um neina efnisbreytingu að ræða. Á hinn bóginn er málfærið liprara, svo eg fyrir mitt leyti get eigi séð neitt á móti því, að hún verði samþ.

Kristján Jónsson: Eins og háttv 6. kgk. þm. (E. B.) tók fram, þá eru það að eins orðabreytingar, sem brtill. á þskj. 38 fer fram á, og eg skal ekki vera margorður um þær, einkum þar sem h. frsm. tjáðist mundu veita þeim samþykki sitt.

Það, sem aðallega vakti fyrir mér, var það, að eg vildi láta það koma ljóst fram, að ráðgjafanum veittist heimild til að auka tryggingarfé veðdeildarinnar, og í öðru lagi fanst mér málfærið á frv. falla illa í eyru, og vera ólíðlegt og óviðkunn- anlegt.

Hvað 2. málgr. 1. gr. viðvikur, þá stendur þar, „nema hvað vextir af þeim

hluta þess, sem landsbankinn leggur til, renna til bankans“. En þar sem hér er eingöngu um það tryggingarfé að ræða, sem landsbankinn leggur til, þá finst mér þetta vera málvilla í frv., og eg vona, að b. deild fallist, á að það fer betur á að orða málsgreinina, eins og gert er í breytt.till.

Eg skal svo ekki segja fleira um þetta mál, en óska, að breytt.till. minar verði samþykktar.

ATKV.GR.:

1. brtill. við 1. gr. (þskj. 38) sp. í e. h.
1. brtill. við 1. gr. (þskj. 29) sp. í e. h.
2. brtill. á þskj. 38 sp. í e. h.
1. gr. sp. í e. hlj.
2. gr. sp. í e. hlj.
3. gr. sp. í e. hlj.
2. brtill. (þskj. 29) við fyrirsögnina sp. í e. hlj.

Fr. vís. til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 6. ágúst (C. bls. 74)

ATKV.GR.:

Fr. v. sp. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Breyting á hlutafélagsbankalögum.

ERUMVARP til laga um breyting á lögum um heimild til að stofna hlutafélagsbanka á Íslandi 7. júní 1902 (C. bls. 190); 1. umr., 15. ágúst

Eiríkur Briem: Nd. hefir skipað nefnd, til að athuga þetta mál. Að visu er það eigi svo stórt eða vafasamt, að þess vegna sé ástæða til að skipa nefnd í það. En nefnd sú, sem háttv. Nd. skipaði í málið, fekk jafnframt til athugunar erindi frá ráðgjafanum, þar sem hann óskar eftir yfirlýsingu þingsins um það, að hve miklu leyti það finni ástæðu til, að landsþjóður noti rétt sinn til, að taka hluti í hinum fyrirhugaða hlutafélagsbanka. Ef nú nefnd væri skipað hér í málið, gæti hún jafnframt tekið þetta til athug-

unar. Eg skal því leyfa mér að gera það að uppástungu minni, að kosin verði 3 manna nefnd.

ATKV.GR.: Frv. vís. til 2. umr. í e. hljóði.

Þriggja manna nefnd samþ., og hlutu kosningu:

Eiríkur Briem með 10 atkv.

Guðj. Guðlaugsson — 6 —

Eggert Pálsson — 5 —

Önnur umr., 19. ág. (C. bls. 190, 242).

Framsögumaður (Eiríkur Briem):

Eins og sjá má á nefndarálitinu, leggur nefndin það til, að frv. verði samþ.

Nefndin er samdóma nefndinni í Nd. um það, að heppilegast yrði, að stjórnin notaði ekki þá heimild, sem henni er veitt með lögum 7. júní 1902, til þess að kaupa hlutabréf í hlutafélagsbankanum.

Forseti: Nefndarálitid verður þá sent hæstv. landsh., sem svar deildarinnar upp á fyrirspurn þá, sem stjórnin hefir lagt fyrir hana

ATKV.GR.:

Meginmál frv. samþ. í e. hlj.

Fyrirsögn — — — —

Málinu vís. til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 21. ág. (C. bls. 190, 242).

ATKV.GR.: Frv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Gagnfræðaskóli á Akureyri.

ERUMVARP til laga um breyting á lögum 4. nóv. 1881 um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum (C. bls. 155); 1. umr., 13. ágúst.

Kristján Jónsson: Frv. þetta er um breyting á lögum 4. nóv. 1881 um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum, og hefi eg flett þeim lögum upp, til þess að sjá, hvernig afstaða þessa frumv. er gagnvart þeim. Lögin eru í 4 greinum. 1. grein

er um fræðigreinar þær, er kendar eru í skólanum, og hefir frumv. þetta ekki nein- ar breytingar á þeim. 2. greinin er um kennaralaunin, 3. greinin um sjórn skólans, og 4. gr. um kostnað við skólahaldið. Eg get nú ekki séð, að þetta frv. geti kallast breyting á lögum 4. nóv. 1881, því að lagafrv. er um alt annað efni, en hinar ofantilvitnuðu greinar laganna 4. nóv. 1881. Ef einhver hinna háttv. þingdeildarmanna vildu gefa mér fullnægjandi upplýsingu um sambandið milli þessa frumvarps og laganna frá 1881, væri mér það kært. Eg sé nú ekki betur, en að ef þetta frv. verður samþykkt og það verður að lögum, þá verði 2 lög um gagnfræðaskóla á Norðurlandi, önnur um gagnfræðaskóla á Möðruvöllum, og hin um gagnfræðaskóla á Akureyri. Um þetta vildi eg æskja upplýsingar, áður en eg gef frumv. atkvæði mitt, en eg skal jafnframt lýsa því yfir, að eg er málinu hlyntur, að því leyti að eg álit að rétt sé, að gagnfræðaskóli sé haldinn á Norðurlandi, og að hann sé settur á Akureyri.

Landshöfðingi: Af því eg hlustaði á umræður um þetta mál í Nd., þá get eg gefið h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) upplýsingu um, að sú breyting, sem Nd. ætlaðist til að gjörð væri á lögunum, væri fölginn í fyrirsögninni, en ekki á neinni vissri grein laganna, nfl. að í staðinn fyrir gagnfræðaskóla á Möðruvöllum komi gagnfræðaskóli á Akureyri. Tilætlun Nd. með þessari breytingu var ekki önnur en sú, að gefa stjórninni heimild til að byggja skólahús á Akureyri í staðinn fyrir skóla þann, er hingað til, hefir verið á Möðruvöllum. Ef ekkert frumv. væri samþykkt um þetta frá þinginu nú, þá yrði stjórnin að bíða þangað til á þinginu 1903 með að fá heimild til að byggja þetta skólahús. Þetta þótti Nd. óhentugt og þess vegna vildi hún gefa stjórninni færi á að láta byggja húsið þegar að sumri, ef hún sæi sér það fært.

Kristján Jónsson: Skýring sú, sem hæstv. landsh. hefir gefið í þessu efni, er sjálfsagt rétt, en mér finst undarlegt, að gefa út lög, sem ekki eru annað en breyting á titli annara (eldri) laga, og er það í fyrsta sinni, sem eg hef vitað til, að það hafi verið gert; ef frumvarpið færi fram á, að kalla þetta viðbótarlög við lög 4. nóv. 1881, þá hefði eg ekkert að athuga við það frv. Annars hefi eg ekki gert þessar athugasemdir, til þess að hamla framgangi málsins, heldur að eins vegna þess, að eg var hræddur um, að stjórninni mundi þykja frv. ekki boðlegt til staðfestingar í þessu formi, en úr því hæstv. landsh. hefir lýst því yfir, að hann álitði því ekkert til fyrirstöðu, þá læt eg mér það nægja.

Landshöfðingi: Það stóð svo sérstaklega á með lögin 4. nóv. 1881, að þar er ekki tekið fram, að skólinn skuli vera á Möðruvöllum, því í lögunum frá 1877 hafði verið ákvæðið, að hann skyldi vera á Möðruvöllum. Þegar lögin 4. nóv. 1881 voru samin, þá var ekki ástæða til að taka það fram, að skólinn skyldi vera á Möðruvöllum, af því skóli var þegar kominn þar á fót.

ATKV.GR. Frv. vísað til 2. umr. með 7 atkv.

Önnur umr., 15. ágúst (C. bls. 155).

Sigurður Jensson: Eg gaf þessu máli ekki atkvæði mitt til 2. umr. og vil því gera grein fyrir atkvæði mínu nú. Það var bent á það við 1. umr., að það væri ósamræmi milli fyrirsagnar frv. og meginmáls þess. Þetta gerir ef til vill ekki mikið til, en það bendir þó á, að þetta frv. sé flaustursverk; þó er það enn verra, ef málið er sjálft ekki svo athugað, sem skyldi, en því miður er ýmislegt, sem bendir í þá átt. Það vantar t. a. m. algerlega ákvæði í frv. um það, hvernig skólanum á að vera fyrir komið. Það stendur að eins, að það skuli reisa hann

á Akureyri, og að það eigi að vera gagnfræðaskóli. Stjórnin hefir því ekkert að halda sér að annað. Eg hef því miður ekki getað hlustað á umræðurnar í Nd. um þetta mál, en eg hef séð „referat“ af þeim í einu af blöðunum og á því sé eg, að spurt hefir verið um í Nd., hvernig skólanum eigi að vera fyrirkomið. Spyjanda var vísað til einhvers af kennurunum við Möðruvallaskólann, sem nú væru allir staddir hér í Rvík; en eigi kennararnir við Möðruvallaskólann að ráða því, hvernig þessum skóla á að vera fyrir komið, þá vantar ákvæði um það í frv. Á það hlustaði eg sjálfur, að Stefán Stefánsson, þm. Skagf., var á öðru máli en landsh. um það, hvort byggja ætti skólann svo að lærisveinarnir gætu átt heima í skólanum. Landshöfðingi, sem mætir fyrir hönd stjórnarinnar hér á þinginu, hélt því fram, að það ætti alls ekki að gera ráð fyrir heimavistum í skólanum, og færði fyrir því ýmsar góðar og gildar ástæður, en 2. þm. Skagf. (St. St.) mót-mælti því kröftuglega. En úr því ágreiningur á sér stað um þetta atriði, þá ætti það að vera tekið fram í frv., hvort heimavistir skuli vera í skólanum eða ekki, því það hlýtur þó að hafa mikil áhrif á kostnaðinn við að reisa skólabygginguna.

Mér þykir það kynlegt, að háttv. þm. Suð.þing. (P.J.) skuli vera flutningsmaður þessa fr. nú, því hann var eindregið á móti því í fyrra, að skólinn væri fluttur frá Möðruvöllum til Akureyrar, og taldi það þá of fljótfernislegt, að gera þessa breytingu, án þess að athuga áður ýmislegt, sem staði í sambandi við slíkan flutning. Mér er ekki kunnugt, að hvaðan niðurstöðu hann hefir nú komist um þau atriði, sem honum þá þóttu ekki nógu vel athuguð, eða af hverju hann hefir nú breytt skoðun sinni svo, að hann gerist nú flutningsmaður þessa frv.

Það hefir einnig verið talað um, að kenslunni í þessum norðlenzka gagnfræða-

skóla ætti að vera þannig háttað, að hann gæti orðið undirbúningsskóli undir lærða skólann, svo að piltar frá honum gætu gengið í 3. eða 4. bekk lærða skólans; þetta eru líka atriði, sem ætti að vera athuguð, áður en farið er að byggja skólann. Þetta mál stendur yfir höfuð í svo nánú sambandi við önnur mentamál vor, og meðan menn eru ekki komnir að neinni fastri niðurstöðu í því, hvernig mentamálum vorum skuli komið fyrir, meðan þetta er ekki meira en hálfhugsað alt saman, er það nokkuð fljótfernislegt að ákveða nú á þessu þingi um byggingu þessa skóla.

Saga Möðruvallaskólans ætti að sýna oss, að það er ekki vert að vera of fljót-ráður í þessu máli. Sá skóli var stofnaður með lögum 14. des. 1877, og var þá ákveðið, að hann skyldi vera búnaðarskóli um leið. En það sýndi sig fljótt, að menn voru óánægðir með þetta, og töldu það mjög óheppilegt, og eftir 4 ár er því breytt, og skólinn gerður að gagnfræðaskóla með lögum frá 4. nóv. 1881. Samt sem áður voru menn óánægðir með skólann, og það er óhætt að segja, að næstum því annaðhvort þing var gerð tilraun til að fá fram breytingu á lögnum um skólann; sumir vildu, að hann væri undirbúningsskóli undir lærða skólann, og 1889 kom fram uppástunga um að flytja hann til Rvíkur. Sá háttv. þm., sem þá gerðist flutningsm. þeirrar till., er nú amtmaður yfir Norður- og Austuramtinu; mér er ekki kunnugt um, hvort þetta er enn þá skoðun hans, en ef svo er, að amtmaðurinn álitur, að skólinn eigi alls ekki að vera á Norðurlandi, heldur í Reykjavík, þá álit eg það hafa talsverða þýðingu í þessu máli. Þá kom enn seinna fram uppástunga um að flytja skólann að Akureyri; svona hafa menn verið sí-óánægðir með þenna Möðruvallaskóla, og því töldu margir það lán með óláni, þegar hann brann í vetur, því nú

mætti flytja hann þangað, sem hann væri bezt settur.

Mér virðist þetta mál þurfa rækilegrar íhugunar við og rangt að afgera það í flaustri, án alls undirbúnings. Það stendur til, að öll skólamál vor séu tekin til nýrrar yfirvegunar og ætti þá þetta mál að biða þess.

Skaðinn er lítill, þó þetta mál biði eitt ár; að minsta kosti er sá skaði ekki mikill í samanburði við það, ef menn yrðu óánægðir með skólann á Akureyri, því það mun eiga langt í land, að hægt verði að breyta því aftur, ef hann er einu sinni kominn þar upp.

Eg vil ekki, að þetta mál sé afgreitt frá þinginu í frv. formi, heldur í þingsál, þar sem skorað er á stjórnina, að undirbúa málið fyrir næsta þing. Slíkri till. mundi eg geta gefið atkvæði mitt, en ekki þessu frv.

ATKV.GR :

Meginmál frv. sp. með 7 : 1 atkv.

Fyrirsögn — — — 6 —

Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Þriðja umr., 18. ág.

ATKV.GR.: Frumv. sp. með 8 : 1 atkv. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Lærði skólinn.

TILLAGA til þingsályktunar um breyting á reglugerð hins lærða skóla í Reykjavík (C. bls. 136, 179); ein umr., 14. ágúst.

Flutningsmaður (Sigurður Jensson): Mál þetta hefir oftast en einu sinni verið flutt hér á þinginu, þótt enginn árangur hafi hingað til af því orðið. Margir munu máskæla halda, að eigi sé til neins að hreyfa þessu máli nú, en það er mín skoðun, að þetta sé eitt af þeim málum, sem eiga sigurinn vísan innan skamms. Að minsta kosti er það fyrir mér alveg

óhugsandi, að það takist nú lengi úr þessu að halda þessum gömlu dauðu tungumálum í öndvegissætinu í skólanum. Þó þetta mál hafi mætt mikilli mótstöðu hingað til, þá getur ekki hjá því farið, að þeim mönnum fari óðum fækkandi, er spyrna á móti því, að þessi breyting komist á, sem hér er farið fram á. Eg álit það svo mikla fjarstæðu, að verja, eins og nú er gert, hér um bil þriðjungnum af kenslutímunum í lærða skólanum til þessara námsgreina, að það geti með engu móti komið til tals, að slíkt fyrirkomulag haldið lengi. En þótt eg sé viss um, að þetta mál eigi sér bráðum vissan sigur, álit eg, að vér megum ekki við því, að láta dragast lengur að breyta fyrirkomulaginu við skólakensluna í þá átt, sem hér er farið fram á. Vér eigum ekki nema þenna eina skóla, sem er í verulega góðu lagi, og veruleg rækt er lögð við. Við hann eru hinir beztu kenslukraftar, sem vér eigum kost á, og þangað sækja efnilegir unglingar hópum saman, til að afla sér mentunar.

Aðsókn að lærða skólanum sýnir það, að löngunin til að mentast er mikil; þrátt fyrir það, þó menn séu óánægðir með þetta úrelta fyrirkomulag, að láta nám gömlu málanna taka svo mikið af tímanum frá öðru margfalt nauðsynlegra, þá senda menn þó syni sína í skólann, af því þeir geta ekki fengið góða kenslu fyrir þá annarsstaðar, en vilja menta þá.

Ef vér gætum fengið þá breytingu á latinuskólanum, að góð realkensla kæmist þar einnig á, jafnhliða lærðu kenslunni, þá mundi það sýna sig, að aðsóknin að skólanum yrði enn þá meiri, svo að bæði þyrfti að fjölga kennurum og byggja stærra skólahús. Eg veit að visu, að margir telja, að aðsóknin að skólanum sé þegar nú meiri en góðu hófi gegnir, og álita meiri aðsókn alt annað en æskilega, en það er af því, að menn skoða þenna skóla eingöngu sem skóla fyrir embættis-

mannaefni. Þetta álit eg ekki alls kostar rétt, eins og nú er komið. Skólinn á að geta veitt almenna mentun fyrir lífið, einnig þeim, sem alls ekki ætla sér að ganga embættisveginn. Eins og vér vitum, er nú orðið alt annað en álitlegt að fara í skóla í þeim tilgangi, að verða embættismaður, og að margir, sem fara skólaveginn, geta ekki gert sér neina von um að komast í embætti, fyr en þá seint og síðarmeir, og máske aldrei. Því meiri er ástæðan til að breyta fyrirkomulaginu á kenslunni, úr því skólinn er nú ekki fram-
ar einungis fyrir embættismannaefni.

Við flutningsmenn þessarar tillögu förum ekki fram á neina algerða breytingu á skólanum, heldur að eins, að því verði breytt, sem brýnust þörf er á, og að sem mest sé flýtt fyrir því, að kenslunni sé hagað eftir þörfum nútímans.

Eg skal ekki neita því, að þessum kröfum hafi að nokkru leyti verið sint áður, en það hefir verið gert á þann hátt, að nýjum námsgreinum hefir verið bætt við, en það hefir verið reynt til að láta gömlu málin halda sama sæti og áður, sbr. reglugerð skólans 12. júlí 1877. Áfleiðingin af þessu er sú, að þau málin, sem oss mest riður á að læra, eru ekki kend nema 2 tíma í viku í flestum bekkjum skólans, svo sem til dæmis danska, enska, og jafnvel íslenzka, og þetta stafar auðvitað af því, að ekki er hægt að ætla þessum málum fleiri kenslustundir vegna gömlu málanna. En það liggur í augum uppi, að það er ekki hægt að læra til hlítar erlend tungumál, svo sem dönsku og ensku með því, að hafa að eins 2 stundir á viku í þeim. Í skólanum eru kend 7 tungumál, ef íslenzkan er talin með, fyrir utan allar aðrar námsgreinar; það væri því til of mikils ætlast, að ætlast til þess, að lærisveinarnir læri þessi tungumál svo, að það komi að verulegu gagni, þar sem þeir jafnframt verða að leggja stund á margar aðrar námsgreinar. Eg hefi hér fyrir mér

ræðu skólastjórans, sem haldin er við skólauppsögn fyrir 3 árum síðan, þar sem hann segir, að fáir af lærisveinunum verði verulega vel að sér í gömlu málunum, og segir hann, að aðalástæðan til þess sé sú, að of fáar kenslustundir séu ætlaðar til þeirra, og að það sé afturför, að með reglugerð 1877 hafi þeim verið fækkað, og telur hann það illa farið. En ef svo má segja um þessi tungumál, sem svo miklum tíma er varið til, hvað má þá ekki segja um nýju málin, sem miklu minni tíma er varið til? Það er bersýnilegt, að tungumálin, sem kend eru í skólanum, eru of mörg. Og hvað er þá eðlilegra, en að því tungumálinu sé kipt burt, sem að minstu gagni kemur að nema? Og það er að álit okkar flm. grískan. Við álitum, að það sé grískan, sem helzt á að falla burt, og það af þeirri ástæðu, að langfæstir hafa nokkurn tíma á æfinni minsta gagn af því, að hafa numið þetta mál. Það er því eftir okkar skoðun rangt að taka tíma frá öðru þarfara til þess, að verja honum til að nema grísku. Og þetta er ekki einungis okkar skoðun, heldur er þetta nú orðin flestra skoðun, og þar á meðal þeirra, sem enginn getur sagt um, að þeir hafi ekki vit á þessu máli. Sumir kunna að visu að segja, að grískan sé nauðsynleg fyrir þá, sem ætla að verða prestar, til þess að þeir geti skilið nýja testamentið á frummálinu, og skal eg ekki bera á móti því, að það sé gott fyrir prestana með öðru góðu að geta skilið nýja testamentið á frummálinu, en eg hugsa, að það geti verið ráð til þess, að þeir geti lært að skilja svo mikið í grísku, þó gríska sé ekki kend 5 stundir á viku í 5 bekkjum lærða skólans.

Auk þess heyri eg, að þeir séu ekki svo margir nú á síðustu árum, sem ganga þann veg, stundum einn og stundum enginn, að þess vegna þurfi að skylda alla lærisveina til að læra grísku. Hér er líka ekki farið fram á annað en að afnema

grískuna sem skyldunámsgrein. Þeir, sem vilja og þurfa, ættu að geta fengið til-sögn í grísku t. d. 2 síðustu árin í skóla. Þeir, sem fara á prestaskólann, ættu líka þar að geta fengið æfingu í að skilja grísku. En þeir, sem aldrei þurfa neitt á því að halda að skilja grísku, þeir gætu notað tímann til einhvers þarfara. Eg hygg, að það mundi verða litilfjörlegur og fátæklegur árangur af öllu grískunáminu, sem kæmi í ljós, ef það væri rannsakað, ef menn væri prófaðir í henni 10—20 ár-um eftir að þeir eru komnir úr skóla.

Við höfum ekki viljað fara fram á það í tillögunni, að afnema latinuna með öllu, af því við álitum, að hún hafi miklu meiri þýðingu en grísku fyrir mentaðan mann, og að hann hafi margfalt meiri not af latinunámi sínu eftirleidis, heldur en af grískunáminu, og þykist eg ekki þurfa að koma með sannanir fyrir því. Eg skal að eins benda á, hve mikil hjálp er að því, að kunna latinu við nám ýmissa hinna nýrri tungumála. Við höfum að eins farið fram á, að kenslustundum í latinunni væri fækkað, af því við álitum of mikið af góðu að verja 43 stundum til hennar á viku, svo sem nú er gjört. Enn fremur höfum við farið fram á, að latneskar stýlæfingar verði lagðar niður. Eg hygg, að þó að kenslustundunum í latinu verði fækkað að mun, og minna farið yfir í henni en nú, þá geti lærisveinarnir samt fengið talsverða þekkingu í henni, ef það sem lesið er í henni, er lesið vel og vandlega. Nú er farið yfir ósköpin öll, og beinlínis tekið fram í reglu-gjörðinni, að nokkuð af því skuli hrað-lesið. Það er hætt við því, að mest af því, sem lesið er, sé hraðlesið; öðruvísi komast lærisveinarnir ekki yfir það. Það mun tíðkast nú miklu meir en áður, að nota útlekkingar eða „versionir“, en þess háttar lestur hlýtur að hafa miklu minni árangur.

Eg hygg, að betri árangur fengist af

kenslunni með því að lesa minna, en lesa vandlega, það sem lesið er.

Við álitum okkur skylt að koma fram með uppástungu um, til hvers þeim kenslu-tíma sé varið, sem vinst með þeirri breytingu, sem tillaga þessi fer fram á. Eðlilega geta verið mismunandi skoðanir um, hvað setja eigi í staðinn, en eg hygg að flestir muni verða okkur samdóma um, að rétt sé að verja tímanum, sem vinst, til aukinnar kenslu í íslenskun og hinum nýrri málum, einkum ensku og dönsku, þessum tungumálum, sem vér þurfum helzt að kunna. Það er ekki nóg, að læra að skilja þessi mál á bók, það þarf líka að læra að tala þau og skrifa þau. Þar að auki höfum við stungið upp á aukinni kenslu í eðlisfræði og náttúru-fræði. af því við álitum það nauðsynlegt jafnframt aukinni kenslu í nýju málun-um.

Eg býst nú við, að þessi tillaga muni að sumra áliti stranda á sama skerinnu og áður, sem sé því, að ekki sé gerlegt að gera þessa breytingu á fyrirkomulagi skólans, fyr en sams konar breyting er komin á í Danmörku, til þess að með því sé ekki spilt fyrir því, að íslenskir stú-dentar fái aðgang að háskólanum. Það er ekki meining okkar flutningsmanna að spilla því, að íslenskir stúdentar fái að-gang að háskólanum, en við treystum því, að stjórnin muni geta breytt reglugjörð skólans, að minsta kosti nokkuð í þá átt, sem hér er farið fram á, án þess að nokk-ur hætta sé fyrir því, að íslenskir stúdent-ar við það verði útilokaðir frá háskólan-um. Eg hefi líka heyrt, að það standi nú til, að breytt verði fyrirkomulagi á dönskum skólum, og vona eg, að það verði í líka átt, og hér er farið fram á, og verði svo, þá er æskilegt að sama fyrir-komulag komist einnig hér á sem allra fyrst. Eg álit tjón fyrir lærisveinana hvert ár, sem liður undir þessu fyrirkomu-lagi, sem nú er, og að þeim sé beinlínis

gert rangt til með því, hvernig kenslunni er nú hagað. Eg skal geta þess, að þessi tillaga er nú komin fram sem breytingartillaga við hina fyrri, og er ástæðan til þess sú, að nokkur orð féllu burt við prentun hinnar upphaflegu tillögu svo hún var prentuð upp aftur, og ætlumst við til, að tillagan verði samþykkt í því formi, sem hún er á þingskjali 125.

Hallgrímur Sveinsson: Það mætti ef til vill halda, að stiptsyfirvöldin, sem hafa umsjón með kenslunni við lærða skólann, mundu vera mótfallin þeirri stefnu, sem tillaga þessi fer fram á; en eg stend upp, til að lýsa því yfir í mínu og amtmannsins nafni, að við getum í öllum aðalatriðum fallist á þessa tillögu. Það mun óhætt að segja, að nokkur tími sé liðinn síðan, að sú skoðun fór að ryðja sér til rúms, að æskilegt væri að gjöra breytingu á hinu núverandi fyrirkomulagi skólans, í þá átt, að takmarkaður sé tími sá, sem nú er varið til hinna gömlu mála, nfl. latínu og grísku, en að sumpart sé aukið við öðrum námsgreinum, er nauðsynlegri eru, og sumpart kenslan gerð fullkonnari í þeim en nú er, því flestir, sem þekkja til, munu játa, að kenslan í gömlu málunum sé, með öllum þeim tíma, sem til hennar er varið, þó eigi svo fullnægjandi, að lærisveinarnir verði verulega vel að sér í þessum málum. Hins vegar er ekki heldur kenslan í nýju málunum, með því fyrirkomulagi, sem nú er, eins fullkomin, eins og hún ætti að vera, og eina ráðið til þess, að auka kensluna í hinum nauðsynlegri námsgreinum, svo sem nýju málunum og eðlisfræði, verður það, að takmarka kenslutíma þann, sem ætlaður er til gömlu málanna. Þessi stefna hefir víða rutt sér til rúms á síðari árum, og hefir jafnvel gengið svo langt, að t. d. í Noregi hefir verið gjörð gagngjörð breyting í þessa átt, og lík breyting ætla eg einnig að hafi átt sér stað í Svíþjóð eða sé þar á leiðinni,

og eins og háttv. flutnm. þessara tillögu tók fram, er þegar í Danmörku undirbúningur til þess, að beina máli þessu inn á líka braut, og að þess vegna mætti búast við, að málið mundi mæta þar minni mótsþyrnu en áður.

En þess ber að geta, að ástæðan til þess, að þetta mál hefir mætt mótsþyrnu áður, er eigi sú, að menn ekki hafi viljað gjöra slíka breytingu, heldur hitt, að menn greindi á um, á hvern hátt hægt væri að koma henni til framkvæmdar í einstökum atriðum.

Sérstaklega hefir menn greint á um það, þegar málið kom fram í frumvarpsformi, hvernig hægt væri að sameina gagnfræðakenslu við lærða skólann, og þegar svo til þess kom, að kveða skyldi á um, hvernig skipa skyldi niður kenslunni, þá lentu menn í ógöngum.

Sumir álitu, að slík samsteypa á þessum skólum væri ekki tiltækileg, nema með því móti að lengja skólatímann; aftur voru aðrir algerlega mótfallnir því, að lengja skólatímann fram yfir þau 6 ár, sem nú er hið venjulega. Af því þetta mál þannig hefir átt erfitt uppdráttar og af því menn voru í óvissu um, hvort stúdentar frá latínuskólanum með þessu fyrirkomulagi hefðu óskertan rétt til aðgöngu að háskólanum, þá var gerð fyrirspurn til stjórnarinnar um það, en hún gaf ekki þá fullnægjandi svar í þessu efni; en eftir því, sem horfurnar eru nú, þá er full ástæða til að vænta þess, að þetta mál muni fá fremur liðlegar undirtektir hjá stjórninni, og það því fremur sem þessi stefna þegar er farin að ryðja sér til rúms í Danmörku, og má ætla, að stjórnin muni í þessu máli einmitt leita álits þess manns sem ráðunauts, er hefir umsjón með og mestu ræður um skólafyrirkomulag og kenslumál í Danmörku. Fyrir því mun mega líta svo á, sem mál þetta sé borið upp á sem hentugustum og heppilegustum tíma, og að það sé einmitt

heppilegt, að það kemur fram í þingsá-lyktunartillöguformi, því að við það er það unnið, að stjórnin, sem á að koma málinu til verklegrar framkvæmdar, fær nægilegan tíma til að undirbúa það, og fyrir því virðist einmitt heppilegt, að þannig sé skorað á stjórnarina, að koma fram með ákveðnar breytingar í þessa stefnu á reglugjörð hins lærða skóla; en um slíkar breytingar má telja víst, að hún fyrst leiti álita þeirra manna, sem nánast eru riðnir við kenslu og stjórn skólans.

Háttv. flutnm. ræddi málið mjög ítarlega og gat ekki að eins þess, sem mælir með því að gera þessa breytingu, heldur og um það, sem mælir á móti. Háttv. þm. nefndi guðfræðisnámið sem það, er mælti á móti breytingunni, sökum þess að það nám er bundið við talsverða þekkingu í latínu og grísku. Eg ætla, að það þyrfti ekki að óttast þetta svo mjög, og þeir skóla-sveinar, sem á miðjum skólaárum sínum ætluðu að nema guðfræði, mundu afla sér þekkingar í grísku, en sú kensla mundi að sjálfsögðu byrja á aðalefninu, sem sé, nýja testamentinu; þannig fengist strax undirstaða einmitt í guðfræðismálinu, þar sem rit þau, sem lesin eru í lærða skólanum eru eftir klassísku höfundana og næsta ólík því.

Gæti þá þetta fyrirkomulag orðið öllu notadrygra fyrir guðfræðinga.

En þar sem tíminn á prestaskólanum er að eins 3 ár, yrði varla á honum eytt miklum tíma til grískunnar þar, en þó mætti máske koma því þannig fyrir, að einhver kensla fengist þar líka til þessa náms.

En þrátt fyrir allan tímann í lærða skólanum, prestaskólanum og ef til vill háskólanum, sem eytt hefir verið til grísku-náms, þá stunda allflestir embættismenn mjög lítið lestur nýja testamentisins á frummálinu, heldur láta sér nægja að lesa það á móðurmáli voru, og hefðum

við góða þýðingu á því, sem ekki verður langt að bíða, álit eg enga frágangssök að hafa nýjateamentið á móðurmálinu til grundvallar við kensluna.

Að mínu álitu mætti kenna alveg eins vel með þessari aðferð, eins og gömlu aðferðinni, og þegar breyting þessi er kom-in á í latínuskólanum, sem verður innan skamms, ef að líkum fer, þá verður það nauðaynlegt að finna aðra aðferð á presta-skólanum, og það má gera ráð fyrir, að stjórnin geri ráðstafanir á sínum tíma til þess, að námið við háskólann verði ekki fyrir neinum hnekki.

Eg get því fúslega gefið tillögu þess-ari atkv. mitt, þó ýmislegt beri að athuga, er ræðir um það, hvernig hin-um einstöku atriðum sé fyrir komið. Það er t. d. réttast, að bera slíkt undir kenn-arana, og láta þá gera ákveðnar tillögur, eins og t. d. með latneska stýlinn o. fl.

Ef latinustundunum verður fækkað, hlýtur það að líkum að koma niður á stýlunum, og get eg ekki séð neitt á móti því.

Kristján Jónsson: Af því eg er meðflutningsmaður tillögu þessarar, vildi eg mæla með henni nokkur orð.

Háttv. ræðumenn hafa verið sammála um það, að það ætti að fylgja máli þessu fram með alúð og alvöru, og er eg fylli-lega samdóma um það. Eg leyfi mér að minna á það, að eg hefi áður framfylgt þessu sama málefni hér á þinginu, er það var borið fram í lagafrumvarpsformi, og færði eg þá frá mínu sjónarmiði ástæðu fyrir takmörkun forntungnánáms í lærða skólanum.

Síðan þetta gerðist, hefir Gertz prófess-or við háskólann í Kaupmannahöfn, ein-hver hinn ágætasti vísindamaður í latn-eskum og grískum fræðum með Dönum, tekið þetta mál til meðferðar í ræðum og ritum, og hefir hann fært í öllu verulegu sömu ástæðu fyrir takmörkun forntungna-námsins hjá Dönum, eins og eg hafði áð-

ur gert hér í þessari deild með tilliti til vor Íslendinga. Þetta sýnir, hversu þessar ástæður liggja beint fyrir hendi, og hve augljóst málið alt er hugsandi mönnum.

Eg ætla að leyfa mér að benda á hin- ar helztu ástæðurnar.

Í fyrsta lagi er það, að hvernig sem kenslunni í forntungunum er hagað, höfum vér eigi svo mikið vísindalegt eða praktískt gagn af henni, að það standi í sæmilegu hlutfalli við þann tíma, sem varið er til námsins í þeim.

Þetta staðfestist fyrir mér af þeirri reynslu, sem eg hefi fengið í þau 14 ár, sem eg hefi verið prófdómari við stúdentspróf og stundum önnur próf í lærða skólanum. — En þetta er og alkunnugt öllum þeim, sem hér hafa gengið lærða veginn svo kallaða.

Grískukunnáttan er yfirleitt engin hjá stúdendum, nemendurnir kunna nokkurt hrafi af orðum og dálitið í málfræði, en vart er það einn af hundraði, sem skilur almenna málsgrein í óbundnu máli, án þess að leita í orðabók og „grammatík“, og þessi kunnátta borgar sannarlega ekki fyrirhöfnina.

Í öðru lagi höfum vér ekki ráð á því, að missa þann tíma, sem eytt er til forntungnanáms frá öðrum margfalt nauðsynlegri námsgreinum.

Ef vér þyrftum ekki að læra neitt annað, þá væri það sjálfsagt að læra grísku og latínu, því að allur lærdómur er betri en enginn lærdómur, og þá væri hægt að læra mál þessi vel, en það er svo ótalmargt annað, sem gagnsamlegra er fyrir oss og oss er lífsnauðsynlegt að nema, svo sem nýju málín, tungur hinna miklu vísindapjóða, menningarsaga mannkynsins, náttúruvísindin, eðlisfræði og jarðfræði, sem eru öldungis nauðsynleg fyrir hvern þann, sem vill hafa hugmynd um þá hluti, sem gerast í kringum oss daglega í lífi voru, enda eru hinar stórstig-

ustu framfarir mannkynsins nú á tímum einmitt bygðar á grundvelli þeirra, auk ótalmargra annara lærdómsgreina, sem hver á sinn veg eru gagnsamlegar fyrir oss, að minsta kosti gagnsamlegri fyrir oss en lærdómur forntungnanna, latínu og grísku.

Með þetta fyrir augum hlýtur sú spurning að vakna hjá oss, hvort ekki sé kominn tími til þess, að láta gömlu málín vikja úr sessi í lærða skóla vorum fyrir öðrum nyttsamlegri námsgreinum.

Í þriðja lagi hafa forntungurnar út af fyrir sig ekkert eiginlegt mentunargildi, nema fyrir málfræðinga, að minsta kosti eins og þau eru kend, og eg held hljóti að verða kend í lærðu skólunum svo kölluðu. Málið sjálf hefir ekki mentunargildi, nema fyrir þann, sem „studerar“ það „philosophískt“ og „comparatívt“, en það verður eigi í lærðu skólunum; fyrir alla aðra er það að eins lykill að mentun þeirri, sem hægt er að afla sér af bókum, ritunum á málinu.

En þó að sagt sé, að mál þessi hafi mentunargildi fyrir málfræðinga, þá höfum vér þó ekki ráð á, að halda lærða skólanum í sama horfinu að eins fyrir þá 2 eða 3 menn, sem á einum mannsaldri kunna að gera forntungurnar að lífs-studio sínu.

En setjum nú svo, að „málið“ (tungan) út af fyrir sig, hafi eitthvert mentunargildi, 3: sé menningar-miðill, þá mætti alveg eins öðlast þá mentun eða menning við nám nýju málanna, t. d. ensku og frönsku og þýzku, en nám þeirra væri os: að öðra leyti til gagnsemdar, hefði þá jafnframt praktíska þýðingu fyrir oss.

Í fjórða lagi getum vér fullkomlega notfært oss þá menningu, þá mentunarsjóði, sem felast í fornritunum með hjálp þeirra þýðinga, sem til eru af þeim öllum á öllum höfuðtungumálum hins mentaða heims. Það er nú ekkert efamál, að til eru þýðingar, bæði á ensku og þýzku

af öllum ritum fornaldarinnar, er eigi standa að neinu leyti á baki frumritunum, en eru skiljanleg fyrir hvern meðalmentaðan nútíðarmann, sem fornritin eigi eru og aldrei verða.

Þessu máli þókar nú jafnt og þétt áleiðis; í Danmörku t. d. er það orðið mörgum beztu mönnum þjóðarinnar hið mesta áhugamál, og í Noregi er það þegar komið til framkvæmdar.

H. 2. kqk. þm. (H. Sv.) lýsti yfir því, fyrir hönd stiftsyfirvaldanna, að þau væru nú orðin málinu hlynt og mundu veita því fylgi sitt; eg er honum þakklátur fyrir þessar undirtektir, og álit eg það gleðilegt, að málefni þetta fær stöðugt nýja og nýja fylgismenn.

Um einstök atriði tillögunnar ætla eg ekki að tala neitt, né heldur um það, hvernig nota skuli þann námstíma, sem vinst við breytinguna; það getur alt verið álitamál.

Auk þeirra námsgreina, er eg mintist lauslega á áðan í ræðu minni, ætti að kenna í lærðum skóla yfirlit yfir stjórnskipun lands vors, svo og um stjórnskipun meginþjóðanna yfir höfuð, því að það er ekki viðunandi, að þorri stúdenta héðan frá skólanum skuli ekki hafa hugmynd um þetta, en svo mun það þó vera.

Svo væri álitamál, hvort ekki ætti að kenna eitthvað í sociologi og national-ökonomi og öðrum slíkum fræðigreinum, sem hér þekkjast ekki einu sinni að nafni, en hver maður annarsstaðar, sem mentaður vill kallast, verður að hafa einhverja hugmynd um.

Þannig mætti telja margt upp, en eg ætla ekki að fara lengra út í það; það er svo óendanlega margt, sem vér þurfum að læra.

Að endingu óska eg þess, að þingsályktunartillaga þessi megi hljóta samhuga fylgi allra hér í deildinni.

ATKV.GR.: Tillagan sp. með 9 atkv. og afgreidd til landsh.

Ræktunarsjóður.

TITTLAGA til þingsályktunar um reglugerð ræktunarsjóðs Íslands (C bls. 66); ein umr., 6. ágúst.

Flutningsmaður (Skúli Thorodd-sen): Eins og h. d. mun kunnugt, er Ræktunarsjóður Íslands stofnsettur með lögum 2. maí 1900; sjóðurinn var stofnsettur í þeim tilgangi, að efla ræktun landsins, sumpart með því að veita lán í þeim tilgangi, og sumpart með því veita verðlaun fyrir framkvæmdarsemi og dugnað í þá átt. Landsstjórninni var með lögum þessum falið að semja reglugerð sjóðsins. Hún hefir nú leyst þetta starf af hendi; reglugerðin er komin, en eg fyrir mitt leyti get ekki felt mig við hana.

Í 1. gr. reglugerðarinnar, sem er gefin út 8. júlí 1901, er það tekið fram, að lán úr sjóðnum megi að eins veita gegn jarðeignarveði með trygging innan $\frac{3}{5}$ af virðingarverði veðsins. Eg hefi nú ekkert á móti þessu síðara, lánsupphæðinni, heldur hinu, að lánin skuli einungis veitt gegn fasteignarveði. Því á þenna hátt verða það að eins fáir, sem lánanna geta notið. Þeir eru færri, sem fasteignir eiga sjálfir, og hinum, sem engar eiga, mundi veitast erfitt að útvega sér jarðir, til þess að veðsetja. Á hinn bóginn er það fjöldi manna, bæði smærri bændur, og jafnvel þurrabúðarmenn, sem þyrftu að hefjast handa til framfara í búnaði. Skilyrðið fyrir ræktun landsins er að minnu áliti það, að þessum mönnum, fjöldanum, sé komið á stað. Þeir eiga miklu erfiðara með að útvega sér lán til jarðabóta, en hinir, sem efnaðri eru, og því miklu meiri ástæða til að hjálpa þeim. En eini vegurinn til þess, er að minnu áliti sá, sem eg hefi bent á í 1. lið till. minnar.]

Þó reglugerðinni yrði nú breytt þannig, að lán væru veitt eigi að eins gegn fasteignarveði, heldur og gegn ábyrgð sýslu- eða sveitarfélaga, þá þyrfti þar af ekki

að stafa neinn háski fyrir hreppana eða sýslurnar. Þessar nefndir þyrftu eigi að ganga í slíkar ábyrgðir út í bláinu. En á hinn bóginn gætu hreppsnefndir og sýslunefndir, oft og einatt alveg hættulaust, látið sér nægja ýmis konar tryggingu, svo sem í skeppum eða öðrum lausum munum, tryggingu, sem væri nægjanleg gagnvart þeim, þó opinberir sjóðir gætu ekki gert sér hana að góðu, eða tekið hana gilda.

Eg þykist nú vita fyrir víst, að það muni engin fyrirstaða á þessari breytingu á reglugerðinni. Að vísu mun það nú sem stendur vera lítið fé, sem sjóðurinn hefir til útlána, þar sem megnið af fé hans er bundið í útlánum; eftir því sem eg bezt veit, mun stjórn sjóðsins síðastl. vetur að eins hafa haft rúm 4 þús. kr. til útlána; en það mun von bráðara aukast og virðist mér því rétt, að gera þessa breytingu nú þegar.

Viðvikjandi seinna atriðinu, þá skal eg strax taka það fram, að eg legg minni áherzlu á það. Reyndar er það mín skoðun, að allar slíkar reglur ættu að vera sem einfaldastar, vafningaminstar og ekki baka lántakanda meiri óþægindi, en þörf er á. En samkvæmt reglugerð sjóðsins er þeim, sem um lán sækja, gert að skyldu, að senda vottorð um allar þær jarðabætur, sem áður hafa verið gerðar. En þetta hefir talsverðan kostnað í för með sér, því ef þetta vottorð á að hafa nokkra þýðingu, þá er nauðsynlegt, að regluleg skoðun eða matsgerð fari fram. Sömu leiðis er þeim skylt að láta uppi, hvað þeir ætla sér að framkvæma með peningunum. Þetta finnst mér óþarfleg umsvif. Mér virðist réttast að hafa þessar reglur sem einfaldastar. Það ætti að vera nóg, að lántakandi sækir um lánið til jarðabóta, og eg fæ ekki betur séð, en að það sé nægjanleg trygging fyrir því, að lánið verði eigi misbrúkað, að lánið er alt fallið í gjalddaga, ef það sannast eftir

3 ár, að því hefir eigi verið varið til jarðabóta, og lántakandi þá jafnframt skyldur að svara 2% hærrí vöxtum af láninu eða 5% í stað 3%. Ef þetta væri eigi álitin nægjanleg trygging, mætti líka fara lengra, gera lántakanda skylt að svara enn þá hærrí vöxtum, t. d. 6 eða 7 %, ef það sannaðist að láninu væri eigi varið samkvæmt tilætlun.

Landshöfðingi: Eins og h. flutn. (S Th.) tók fram, þá er reglugerð ræktunarsjóðsins dagsett 8. júlí í fyrra og þannig rúmlega árgömul. Hún er sam-in af stjórn Búnaðarfélagsins, eða þeim mönnum, sem ætla mætti að bezt vit hefðu á slíkum málum. Enn sem komið er hefir reglugerð þessi lítið komið til framkvæmda, því enn þá hefir eigi nema einu sinni verið veitt lán, nfl. í marzmánuði í vetur. Sjóðurinn hafði þá til útlána að eins 4100 kr., en um lán sóttu 18. Af þessum 18 voru að eins 9, sem lán gátu fengið, og það ekki eins stór lán, eins og þeir hefðu beðið um, heldur að eins lítilfjórlega úrlausn. Sumir fengu helming, aðrir þriðja part o. s. frv., en allir fengu lítinn hluta þess, sem þeir höfðu óskað. Öll þessi lán voru veitt eftir tillögum stjórnar Búnaðarfélagsins, svo eg vona, að engin rangindi hafi komið fram í þessum lánveitingum. Þar sem nú reglugerðin er eigi eldri en eins árs, þá finnst mér of snemt að fara að breyta henni, því enn þá er engin reynsla fengin fyrir því, hvernig hún muni reynast.

Þegar um lánveitingu er að ræða úr landssjóði, eða öðrum slíkum opinberum sjóðum, þá er það föst regla, að lána eigi nema gegn fasteignarveði, nema því að eins, að sérstök heimild sé fyrir hendi, svo sem að slíkt sé heimilað með lögum. En í lögnum um stofnun ræktunarsjóðsins finnst engin slík heimild. Það er því alveg rétt í reglugerðinni, að binda lánveitinguna við veð í fasteign.

Á hinn bóginn álit eg að ýmsu leyti

varúðarvert, að veita lán gegn ábyrgð sýslu- eða sveitarfélaga. Slikar ábyrgðir geta gert hreppunum mikinn óleik. Sýslunefndir og hreppsnefndir eru eigi ávalt svo aðgætnar í fjármálum, sem vera skyldi. Þær leidast oft til að ganga í ábyrgð, án þess að nægileg trygging sé fyrir því. að lántakandi geti borgað, og lendir svo á sveitarfélaginu að borga lánið. Það er öllum kunnugt, að það eru til ýmsir félglæframenn, sem með gyllingum og fögrum lofordum geta fengið sveitarnefndirnar til þess, að ganga í ábyrgð fyrir sig, en sem svo, þegar lánið er fengið, hlaupa ef til vill af landi burt til Ameríku, og lendir þá að sjálfsögðu á hreppunum að borga. Þetta álit eg að visu varúðarvert, en það er þó einkum og sérilagi hitt, að mér finst eigi rétt að breyta reglugerðinni nú þegar, þar sem hún er svona ung, og lítil reynsla fengin fyrir því, hvernig hún reynist. Eg er heldur ekki í neinum efa um það, að þó að þessi tillaga yrði samþykkt, og heimild þannig veitt til þess, að lána gegn öðru en fasteignarveði, þá mundu þó þeir, sem fasteignarveð hefðu að bjóða, ganga fyrir hinum. Það mundi því eigi verða nein sérstök réttarþót að þessari breytingu. Það sýndi sig í vetur, að aðsóknin var nóg, þó lánveitingin væri þessu skilyrði bundin; og mér finst það í alla staði rétt og eðlilegt, að þeir gangi fyrir, sem bezta tryggingu hafa, og það er æfinlega fasteignarveðið.

Eiríkur Briem: Af því eg er einn í stjórnarnefnd Búnaðarfélagsins, sem samkvæmt tilmælum stjórnarinnar samdi reglugerð Ræktunarsjóðsins, þá skal' eg leyfa mér að geta þess, að þetta atriði kom til tala í stjórnarnefndinni, að leggja til, að lánað yrði gegn þannig lagaðri tryggingu, sem hér ræðir um; en henni þótti þó eigi næg ástæða til þess. Auðvitað geta komið fyrir þau tilfelli, að það gæti verið æskilegt, að hægt væri að lána gegn öðru en fasteignarveði. Okkur virtist eðlilegt,

ast, að þeir menn gengju fyrir, sem hafa sýnt dugnað og framkvæmdarsemi í jarðrækt, og sem viðdu halda því áfram og bæta við sig. Þessum mönnum gæti verið þægilegt að fá úr sjóðnum gegn fasteignarveði viðbót við það, sem þeir fengju úr öðrum sjóðum. Yfirleitt mundu það verða jarðeigendurnir sjálfir, sem þessi lán taka. En á hinn bóginn mundi leiguliðum, sem vildu bæta ábýlisjarðir sínar, ekki veita erfitt að fá jarðirnar lánaðar til þess, að setja þær að veði, þar sem lánsféð alt ætti að ganga þeim til bóta.

Viðvíkjandi því, sem h. flm. tók fram, að æskilegt væri, að fjöldinn, þurrabúðarmenn og smærri bændur, ættu greiðan gang að því, að fá lán úr þessum sjóði, ef þeir vildu gera eitthvað að jarðabótum, þá er það að visu rétt. En á hinn bóginn má búast við, þar sem hér er um sérstök hlunnindi að ræða, að miklu fleiri mundu sækja um þessi lán en fengið gætu. Það sýndi sig núna síðast, að þrisvar sinnum meiri upphæð var sótt um en hægt var að lána, og munu menn þó alment ekki hafa verið búnir að átta sig á því, að leita eftir lánnum þessum. En þegar þessu er þannig varið, að alt af verður að neita fleiri mönnum um lán, þá virðist mér það eðlilegt, að þeir gangi fyrir, sem meiri hafa verðleikana, og hins vegar sennilegt, að þeim mundi koma þetta að beztum notum, sem áður hafa sýnt sig í framkvæmdarsemi og dugnaði.

Eins og hæstv. landsh. tók fram, þá álit eg það mikið vafasamt, hvort slikar lánveitingar gegn tryggingu hreppsnefnda eða sýslunefnda væru heppilegar fyrir sveitarfélögin. Það getur oft verið vandasamt fyrir nefndirnar að segja um, hvort rétt sé að ganga í slíka ábyrgð, og það má búast við, að þær verði eigi svo varasamar sem skyldi. Á þenna hátt gætu þær þá bakað hreppunum fjártjón.

Viðvíkjandi seinna atriðinu, þá fæ eg ekki séð, hvernig því ætti að vera öðru-

vísi fyrir komið en er. Ef nægt fé væri fyrir höndum til þess, að veita öllum þeim lán, sem um það bæðu og nóga tryggingu hefðu, þá væri vandinn enginn. En þar sem því er eigi að fagna, þá hljóta verðleikar þeirra, sem sækja, að koma til á-lita, og eg fæ eigi séð, að annað liggi þá nær, eða gefi betri upplýsingar en skýrsla um þær jarðabætur, sem lánsækjendur áður hafa látið gera.

Enn fremur verður lánbeiðninni að fylgja skýrsla um, til hvers lánbeiðandinn ætli að verja láninu, því að öðrum kosti er ómögulegt eftir á að vita, hvort láninu hefir verið varið, eins og til var ætlast, eða eigi.

Eg skil því eigi, hvernig hægt er eða komast hjá við lánveitingar úr Ræktunarsjóðnum, að heimta auk venjulegra skilríkja við lán gegn fasteignarveði þetta tvent, sem eg hefi nefnt: skýrslu um, hvað umsækjandinn hefir gert að jarðabótum, og um, til hvers hann ætlar að verja láninu, og annað er það eigi, sem heimtað er eftir nügildandi reglugerð.

Skúli Thoroddsen: Eg þykist sjá, að þessi till. muni ekki eiga góðum byr að fagna hér í deildinni, þar sem bæði hæstv. lh. og háttv. 6. kgk. þm. (E.B.) hafa báðir mælt á móti henni. Viðvikjandi því, sem hæstv. landsh. tók fram, að þessi reglugerð, sem um er að ræða, sé of ung til þess, að fara að breyta henni nú þegar, verð eg að taka það fram, að þetta er alls ekki rétt; lög eru aldrei of ung til þess, að breyta þeim, ef menn komast að þeirri niðurstöðu, að annað sé hagkvæmara.

Hvað hinu viðvíkur, hvort ábyrgð sýslu- og sveitarnefnda sé nægileg trygging fyrir lánunum, þá er mér ómögulegt að sjá annað en svo sé. Hér getur og varla verið um neina áhættu fyrir sýslu- eða sveitarfélög að ræða, þar sem þeim er í löfa lagið, að ganga eigi í slíkar ábyrgðir, nema þær hafi næga tryggingu í hönd-

um; en að sníða lög eða reglugjörðir eingöngu eftir þeim möguleguleika, að í nefndum þessum kunni einhverstaðar að finnast þeir trassar, er vanræki að sjá sýslu- eða sveitarfélaginu borgið, finst mér ekki rétt, enda hefði eg ekkert á móti því, þótt áskilið væri í reglugjörðinni, að hreppa- eða sýslunefndir sæju sér fyrir nægilegri tryggingu hjá þeim, er þær útveguðu lánin, til þess að þeim gleymdist þetta siður.

Það er auðvitað rétt, sem háttv. 6. kgk. þm. (E. B.) tók fram, að hér sé í bráðina um lítið fé að ræða, svo að örðugt kunni að vera, að gera upp á milli margra umsækjenda; en engu að siður lit eg þó svo á, að verðleikar manna, eða undanangengnar búnaðarframkvæmdir, eigi að koma að sjálfsögðu til greina, þegar um verðlaun fyrir búnaðarframkvæmdir er að ræða, en eigi ekki að skera úr að því, er snertir jarðabótalánin, því þótt t. a. m. mest sé starfað að jarðabótum hér í Rvík eða í austursýslunum, og verðleikar manna þess vegna mestir þar, þá álit eg það alls ekki rétt, að veita þeim einum lán; heldur beri á það að lita, að lánin komi hlutfallslega nokkurn veginn jafnt niður að því, er sýslur og landsfjórðunga snertir.

Eg skal svo ekki fjölyrða meira um þetta. Fyrri hluta tillögunnar ættu menn að samþ. Stjórninni ætti að eins að þykja gott að geta veitt þannig löguð lán. Seiuni hl. till. er mér ekki kappsmál, og skal eg því biðja háttv. forseta um að bera tillöguna upp í tvennu lagi.

ATKV.GR.:

Fyrri liður till. samþ. með 7 : 4 atkv. að við höfðu nafnakalli og sögðu:

já

Eggert Pálsson,
Sigurður Jensson,
Guðjón Guðlaugsson,
Guttormur Vigfússon,
Jósafat Jónatansson,

Kristján Jónsson,
Skúli Thoroddsen.

Nei:

Eiríkur Briem,
Hallgrímur Sveinsson,
Jónas Jónassen,
Július Havsteen.

Annar liður till. tekinn aftur.

Meginmál till. þar með sp. og málið afgreitt til Nd.

Síldarnætur.

FRUMVARP til laga um síldarnætur (C. bls. 29); 1. umr., 28. júlí.

ATKV.GR.:

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Önnur umr. 30. júlí (C. bls. 29).

Július Havsteen: Eg stend að eins upp, til þess að leiða athygli háttv. deildar að því, að í 2. gr. frv. stendur ekkert um það, hvert sektir samkvæmt lögum þessum skuli renna. Auðvitað er meiningin, að sektirnar renni í landssjóð, eins og tekið var fram í frv. því, er alþingi samþykki á síðasta þingi, og mun eg því koma fram með breytingartillögu í þá átt.

Annars hefi eg ekkert við frv. þetta að athuga; það skyldu þó helzt vera orðin „utanríkis að“ í 1. gr. frv., og veit eg þó ekki, hvort hægt er að finna annað orð, er betur tákni, að síldarnæturnar komi frá öðru ríki en Danaveldi.

ATKV.GR.:

1. gr. sp. í e. hlj.

2. — — — —

Fyrirsögnin sp. í e. hlj.

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 1. ágúst (C. bls. 29, 60).

Július Havsteen: Eg stend að eins upp, til þess að mæla með því, að breyt. till. sú, sem prentuð er á þskj. 22, frá mér og 2 öðrum þm. nái fram að ganga, níl. að á eftir orðunum „sektum frá 50

til 500 kr.“ komi: „sem renna í lands-sjóð“; hér er auðsjáanlega um bót á lög-um þessum að ræða.

ATKV.GR.: Brtill. á þingskj. 22 sp. í e. hlj.

Frv. með áorðnum breytingum sp. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Ein umr., 12. ág. (C. bls. 138).

Frv. sp. í e. hlj. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Botnvörpubann.

FRUMVARP til laga um viðauka við lög 6. apríl 1898 um bann gegn botnvörpuveidum (C. bls. 30.); 1. umr., 28. júlí. ATKV.GR. Málinu vísað til 2. umr. í e. hljóði.

Július Havsteen stakk upp á 3 manna nefnd, og var hún samþ. í e. hlj.

Kosningu hlutu: Július Havsteen, Kristján Jónsson og Skúli Thoroddsen, hver um sig með 7 atkv.

Önnur umr., 6. ágúst (C. bls. 30, 72).

Forseti tók málið út af dagskrá, með því að nefndarálitinu hafði eigi verið útbýtt með nægum fyrirvara.

Önnur umr., 7. ágúst (C. bls. 30, 72, 77).

Kristján Jónsson: Undirrót frumv. þessa er frv. það um sama efni, sem sp. var í fyrra af h. Nd. og sömuleiðis hér í deildinni og þá var afgreitt sem lög frá þinginu, en stjórnin sá sér ekki fært að leggja undir konungs staðfestingu af ástæðum, sem teknar eru fram í bréfi stjórnarráðsins 7. maí þ. á. og geta menn lesið þær þar. Frumv. er í öllum verulegum atriðum sama efnis, og alþingisfrv. í fyrra, en það fer ekki eins langt og það. Eins og sjá má á stjórnarráðsbréfinu 7. maí þ. á, er aðalástæða fyrir staðfestingarsynjun stjórnarinnar sú, að henni þótti alþingisfrumvarpið fara of langt í sektarákvæð-

um í garð hérleindra manna, er mök eiga við botnvörpunga. Alþingisfrumvarpið telur það sem sé saknæmt lagabrot, ef hérleundur maður leggur það í vana sinn að dvelja á útlendum botnvörpuskipum við veiðar þeirra, án þess að hann geti gert þá grein fyrir dvöl sinni þar, að auðsætt sé, að hann eigi enga hlutdeild í veiðiskap þeirra. Stjórninni þótti þetta of djúpt tekið í árinna, en vildi binda sekt hérleindra manna við það, að eitthvert af skipum þeim, sem sakborningur hefir dvalið á, hafi á því sama ári brotið landhelgislögin. Nefndin álitur að vísu, að þetta muni í framkvæmdinni verða gagnslítið hegningarákvæði, en treystist ekki til að breyta því, sökum þess að lögin þá eflaust ekki öðlast staðfesting konungs, en að öðru leyti innihalda þau allverulegar réttarbætur, sem eftirsjón væri í.

Danska stjórnin hefir ráðgast við ensku stjórnina um þetta mál og álitur ekki rétt að halda fram ýmsum ákvæðum, sem enska stjórnin virðist hafa mótmælt, og er hið ofanumtalaða eitt af þeim. Stjórnin hefir og gert breytingu á orðalagi frv., og meðal annars sett í 2. gr. frv.: „að minsta kosti sennilegt, að hann eigi enga hlutdeild í“ o. s. frv., í stað þess að í alþingisfrv. stóð „auðsætt“ o. s. frv. Þetta er atriði, sem jafnan verður að vera komið undir úrskurði dómstólanna.

Stjórnin virðist hafa skilið alþingisfrv. þannig, að sektarákvæði þess næðu einnig til lögskráðra skipverja á botnvörpuskipum, en nefndin álitur það misskilning hjá stjórninni, og að þetta liggi alls ekki í ákvæði frumvarpsins, sé þau rétt skilin.

Loks er í þessu frv. breyting frá því, sem alþingisfrumv. fór fram á, að því, er snertir refsingu fyrir skipstjóra, sem gera sig seka í ítrekuðu eða mjög mikilvægu broti á botnvörpuveiðalögunum, þannig að beita megi lægstu fangelsisrefsingu við þá í stað þess, að í alþingisfrv. var lágmark refsingarinnar sett 14 daga einfalt fang-

elsi, og telur nefndin þetta aðgengilegt og frumvarpinu til bóta. Nefndin leggur til, að frv. verði sp. með nokkrum orðabreytingum. Fyrst er brtill. við 1. gr., að fyrir: „hjálpar því“ komi: „hjálpar hinum brotlega“, því að skipið getur eigi orðið brotlegt í glæp, heldur mennirnir, sem á því eru.

Önnur breyt.till. fer fram á að breyta „fiskiári“ í „ári“, sökum þess að orðið „fiskiár“ þekkist ekki í lagamáli voru. Þriðja breytingin miðar að því, að komast hjá hinu óþægilega og hvimleiða orði „hlutaðeigandi“. Hin 4. er að eins til þess, að koma laglegra máli á greinina.

Enn fremur á nefndin breyt.till. á þskj 55 um að breyta fyrirsögn frv. í samræmi við titla slíkra laga, sem þessi verða, er þau hafa öðlast staðfestingu.

Fyrir nefndarinnar hönd, legg eg það svo til, að breytingarnar verði samþykta, og frv. síðan með áorðnum breytingum.

ATKV.GR.:

Breyt.till. við 1. gr. (þskj. 43) samþ. í e. hljóði.

1. gr. breytt sp. í e. hlj.

Breyt.till. við 2. gr. (þskj. 43) samþ. í e. hljóði.

2. gr. breytt sp. í e. hlj.

Breyt.till. við 3. gr. (þskj. 43) samþ. í e. hljóði.

3. gr. breytt sp. í e. hlj.

Breyt.till. við 4. gr. (þskj. 43) samþ. í e. hljóði.

4. gr. breytt sp. í e. hlj.

Breyt.till. við fyrirsögnina (þskj. 55) sp. í e. hlj.

Fr. með áorðnum breytingum vísað til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 9. ágúst (C. bls. 101).

Kristján Jónsson: Frumv. þetta liggur hér fyrir óbreytt, eins og það var samþykkt við 2. umr., og býst eg við, að hin háttv. deild samþykki það nú, eins og við 1. og 2. umr. Eg stend að eins upp,

til þess að benda á, að prentvilla hefir slæðst inn í 2. gr. frv., þar sem stendur „í veiðum“ í staðinn fyrir „við veiðar“ í landhelgi, og býst eg við, að það verði leiðrétt af skrifstofunni eftir ráðstöfun hins háttv. forseta.

ATKV.GR.: Frv. sp. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Löggæzla í Norðursjónum.

FRUMVARP til laga um breyting á lögum fyrir Ísland 13. sept. 1901 um tilhögun á löggæzlu við fiskiveiðar í Norðursjónum (C. bls. 32); 1. umr., 28. júlí.

Eiríkur Briem: Þótt mál þetta muni eigi vera neitt vandamál, þá þarf þó einhver að taka það að sér til athugunar og samanburðar. Eg veit því ekki, nema það sé rétt að setja nefnd í það. Því að ef engin nefnd er skipuð og engin athugar málið í einstökum atriðum, þá getur vel komið fyrir, að eitthvað slædist inn í það, sem athugunar og leiðréttingar þyrfti við.

Eg vil þess vegna leyfa mér að stinga upp á, að 3 manna nefnd sé skipuð í þetta mál.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hljóði.

3 manna nefnd samþ. með 10 atkv.

Kosningu hlutu:

Guðjón Guðlaugsson með 5 atkv.; E Briem, Hallgr. Sveinsson, Júl. Havsteen og Jósafat Jónatansson voru hver um sig kosnir með 4 atkv.

Var þá varpað blutkesti um þá, og kom upp blutur Júlíus Havsteens og Jósafats Jónatanssonar.

Önnur umr., 1. ágúst (C. bls. 32, 60).

Framsögumaður (Júlíus Havsteen): Eins og nefndarálitið ber með sér, hefir nefndin ekki fundið neitt að athuga við frv., og leyfir hún sér því að ráða h. þd. til að samþykkja það óbreytt.

Ástæðurnar fyrir frv. þessu er svo ljóslega teknar fram í athugasemdum stjórnarinnar, að eg sé enga þörf á, að fara nánara út í þær, enda væri það að eins til að lesa þær upp, eins og þær standa í stjórnarfrv.

Eg leyfi mér að eins fyrir nefndarinnar hönd að óska þess, að frv. nái fram að ganga.

ATKV.GR.

1. gr. frv. sp. í e. hlj.

2. — — — — —

Fyrirsögnin — — —

Frv. vísað til 3. umr. í e. hlj.

Þriðja umr., 4. ágúst (C. bls. 32).

ATKV.GR.: Frumv. samþ. í e. hlj. og afgreitt til Nd.

Efnarannsóknir.

ÞINGSÁLYKTUNARTILLAGA um efnarannsóknarstofu o. fl. (C. bls. 218); ein umr., 19. ágúst.

Jónas Jónassen: Eg skal leyfa mér að stinga upp á, að málið sé tekið út af dagskrá.

Málið var tekið út af dagskrá.

Ein umr., 20. ágúst (C. bls. 218).

Jónas Jónassen: Mér þykir vænt um þessa tillögu, því það er þarflegt og mjög þýðingarmikið, að þessi rannsóknarstofa komist hér upp.

Það er kunnugra en frá þurfi að segja, hvernig efnafræðin gripur inn í allt daglegt líf manna. Allur búskapur hefði til d. gott af því, ef hér kæmi upp efna-rannsóknarstofa. Jörðin er misfrjó, og kemur það til af því, að annaðhvort vantar í hana þau efni, sem nauðsynleg eru fyrir jurtirnar, eða þar eru efni, sem eru skaðleg jurtunum. Hafi maður nú tæki til þess, að gera kemiska rannsókn á þeim jarðvegi, sem maður vill rækta, þá er

hægt að finna, hvaða nauðsynleg efni vantar, ef þau eru nokkur, og hver skaðleg efni eru til staðar. Rannsaki maður, sem ætlar að rækta einhvern blett, ekki þetta, þá vinnur hann í blindni.

Vér höfum nú veitt 3000 kr. til þess, að rannsaka byggingarefni landsins, en þetta er ómögulegt, án þess að gera ýmsar kemiskar rannsóknir, en það er sem stendur ómögulegt hér. Það verður alt að sendast 300 mílur í burtu. Það kemur þrífalt fyrir í daglega lífinu, að matvara er svikin, maður sér það greinilega, að varan er skemd — eg hef t. d. heima hjá mér sýnishorn af skemdu mjöli frá Fáskrúðsúrfri — en það er ekki nóg að sjá það, maður verður að segja, í hverju svikin liggja, og það getur maður ekki nema með því, að senda það til Kaupmannahafnar, og það er mjög óþægilegt, ef fljótlega þarf að skera úr. Annað dæmi get eg nefnt úr daglega lífinu. Það kemur maður til mín með vatn og spyr: „er mér óhætt að hafa þetta fyrir neyzluvatn á heimili mínu“. Maður stendur uppi eins og þvara, getur ekkert sagt um það, hvort mannum sé óhætt að nota vatnið. Það eina, sem hægt er að gera, er að lofa honum að senda vatnið til Kaupmh. og láta rannsaka það þar, en þar við er það, að athuga, að þó vatnið hafi verið gott, þegar það var sent héðan, getur það verið orðið skemt, þegar það er komið þangað.

Réttvisin þarf líka oft á slíkri stofnun að halda. Setjum svo, að það sé framið morð hér í Rvík, og blóðblettir finnast á fötum einhvers manns, sem grunaður er. Þetta þarf ekki endilega að vera mannsblóð; það gæti hugsast, að það væri t. a. m. hæsnablóð, en það er ekki hægt að skera úr því, hvort er, nema með smá-sjá og kemiskri analyse.

Eg þykist vita, að allir muni vera mér sammála um það, að þessi stofnun sé bráðnauðsynleg; en menn horfa ef til vill í kostnaðinn, og það er satt, hann hlýtur að

verða mikill; það liggur í hlutarins eðli. Eigi nokkuð gagn að vera í þessari stofnun, verður að fá mann til þess, að standa fyrir henni, sem óhætt er að treysta; en það kostar mikið að læra efnafræði og rannsóknaraðferðir svo vel, að óhætt sé að treysta því, að hver „analyse“ sem gerð er, sé alveg hárrétt, en það verður maður að geta; annars er það ekki nema kák, og því fé, sem til þess er varið, kastað í sjóinn. Nú er sem stendur Íslendingur, sem hefir fengið styrk hjá alþingi til að stunda efnafræði í Kaupmannahöfn, en menn mega ekki búast við, að hann geti tekið þetta starf að sér nú þegar, því það þarf, eins og eg tók fram áðan, mörg ár til þess, að læra þetta svo vel, að full trygging sé fyrir, að manni skjátlist ekki, en það kostar mikið að vera mörg ár við þetta nám og því verður að launa mannum vel. En eg vona, að menn horfi ekki í það, þegar um svona mikið nauðsynjamál er að ræða, því það ætti að margborga sig; það hefir, eins og eg tók fram áðan, mikla þýðingu fyrir landbúnaðinn, að jarðvegurinn sé rannsakaður, og svo flyzt hingað mikið af skemdum vörum, sem aldrei kemst upp sökum þess, að menn nenna ekki að eiga í því að senda það til Kaupmannahafnar, nema þegar svikin eru úr hófi keyrandi.

Að endingu skal eg taka það fram enn einu sinni, að það er afarnauðsynlegt að efnarannsóknastofa komi hér á stofn, og vona því, að háttv. deild taki vel í þetta mál.

ATKV.GR.:

1. liður sp. með 9 atkv.

2. — — — — 7 — —

Fyrirsögnin sp. án atkv.gr. og málið afgreitt til landsh.

Að selja salt eftir vigt.

FRUMVARP til laga um að selja salt eftir vigt (C. bls. 100); 1. umr., 8. ágúst.

ATKV.GR.:

Fr. vísð til 2. umr. með 9 atkv.

Önnur umr.; 11. ágúst, (C. bls. 100, 148).

Breyttill. á þskj. 108 hafði verið útbýtt með ónógum fyrirvara, og leitaði forseti samþykkis deildarinnar um, að breyttill. yrði tekin til greina við umr. þessa. Var það sp. í e. hlj.

Jónas Jónassen: Eg stend upp, af því eg á hér breyttill. á þskj. 108. Mig furðaði stórlega, þegar eg sá þetta frv., einkum þar sem lögin frá 24. nóv. 1893 eru til. Þau lög eru einungis pappírlög, og eru allflestir, sem ekki hafa hugmynd um, að þau sé til. Annars held eg, að engum lifandi manni detti í hug að fara að selja salt eftir vigt, þegar mikið er að gera og dýrmæt hver stundin. Því það er ólíkt fljótlegra að mæla það heldur en vega. Enn fremur eru sektirnar settar heimskulega hátt, og hefi eg því komið með breyt.atkvæði þar að lútandi, nfl. að í stað 100—500 kr. komi 25—50 kr. Eg er alveg hissa á því, að menn skulivera að dengja frv. eins og þessum inn á þing, þar sem tíminn er svo naumur og margt þarfara er fyrir hendi.

Skúli Thoroddsen: Eg er ekki samdóma hinum háttv. 4. kgk. (J. J.) um, að frv. þetta sé óþarft, og þar sem hann mintist á lögin frá 24. nóv. 1893, þá er sá stóri munur á þeim og þessu frv., að þar segir, að salt skuli seljast eftir vigt, nema kaupandi æski mælis, þar sem frv. þetta á hinn bóginn ákveður skýlaust, að salt megí alls ekki selja, nema eftir vigt. Þar sem nú sá vani hefir haldist að minsta kosti á Vesturlandi, að menn biðja um svo eða svo margar tunnur af salti, en ekki um svo eða svo mörg pund, þá er það eðlilegt að kaupmenn séu ekki að vega það, heldur fleygja því í mál, því það er tímasparnaður.

Eg verð því að mæla með því, að frv.

þetta fái fram að ganga, en breyttill. á þskj. 108 get eg ekki gefið atkv. mitt, því ef menn vilja láta selja salt eftir vigt, sé eg ekkert á móti því að hafa sektirnar háar, ef út af er brugðið.

Jónas Jónasson: Eg hefi leitað mér upplýsingar hjá kaupmönnum um þetta mál, og hafa þeir allir sagt, að það alls ekki væri almenningss vilji að breyta til með sölu á salti frá því, sem nú viðgengst.

Eg býst við, þótt frv. verði að lögum, verði hið sama ofan á, eins og nú viðgengst, og engum detti í hug að biðja um, að saltið verði selt eftir vigt. Eg skil ekki, hver tilgangurinn er með frv. þessu. Að sönnu veit eg, að saltið er misþungt eftir gæðum, og sumir vilja hið spænska, sem er þyngra, og aðrir hið enska, sem er léttara.

Ef einhver hinna háttv. þingdm. getur frætt mig um, hvort almenningur getur haft hag af því, að saltið sé fremur selt eftir vigt, þá er það ált öðru máli að gegna.

Skúli Thoroddsen: Eg get upplýst háttv. 4. kgk. þm. (J. J.) um það, að það, sem mönnum hefir gengið til að breyta þessum lögum, er byggt á fullri sanngirni, því að pundin segja altaf til, en þegar saltið er mælt, verður það aldrei eins nákvæmt. Svo koma einnig gæði saltsins til greina, sem eru mjög misjöfn eftir þyngd saltsins. Ef salt er vigtað, mundi það leiða til þess, að menn hér á landi mundu kaupa meira af spænsku salti, en ensku, sem er léttara. Eins og kunnugt er, kaupa Norðmenn mest hið þunga spanska salt; en verzlánir hér á landi kaupa mest af hinu enska, af því það er ódýrara. En það er sannreynt, að fiskurinn verður fallettari vara úr spönsku salti en úr hinu létta enska salti, og getur þetta því haft töluverð áhrif að því, er fiskverkunina snertir.

Guttormur Vigfússon: Þegar mál þetta var flutt hér á þinginu 1893, voru þær ástæður sérstaklega færðar mál-

inu til stuðnings, að meðan saltið, sem alt er keypt eftir vigt erlendis, væri látið hér úti eftir mæli, freistuðust kaupmenn alt of mikið til, að flytja að eins létt og þar af leiðandi lélegt salt, en af þessu leiddi aftur, að þeir gætu selt þetta lélega salt með lægra verði en aðrir kaupmenn, sem vildu hafa gott salt, gætu selt það fyrir.

Eg man eftir, að ymsir menn á Austurlandi lögðu mikla áherzlu á, að svona lagað frv. yrði að lögum, og töldu það mundu verða til mikils gagns fyrir fiskverkunina, ef komið yrði í veg fyrir, að hið létt salt væri brúkað til fiskverunar. Að ekki var farið lengra að því sinni en svo, að kaupendur gætu fengið keypt salt eftir máli, ef þeir óskuðu þess, var fremur gjört til samkomulags við þá menn, sem á móti málinu voru, og í því trausti, að fáir kaupendur mundu kæra sig um að nota leyfi þetta.

Þar sem háttv. 4. kgk. þm. (J. J.) tók það fram, að árangur af lögunum frá 1893 væri enginn, og að salt sé selt eftir mæli eftir sem áður, þá get eg upplýst háttv. þm. um það, að á Norður- og Austurlandi þekkist ekki að láta salt eftir máli, síðan þau lög voru samþykkt, heldur alstaðar eftir vigt. Og hefir ekki orðið vart við, að það hafi valdið neinum óþægindum, eða kaupendur hafi þurft að biða langur eftir útlátum á því, fremur en það hefði verið látið úti eftir máli. — Að því, er suertir brtill. háttv. 4. kgk. þm. við frv., skal eg lýsa því yfir, að eg get ekki greitt atkv. með þeirri lækkan sektanna, sem þar er farið fram á. Þar sem eg álit það hafa verulega þýðingu, að sem bezt salt sé flutt til landsins, þá vil eg hafa sektirnar svo háar, að menn ekki freistist til að brjóta lögin.

ATKV.GR.:

1. gr. sp. með 10 atkv.

Brtill. á þskj. 108 feld með 6 : 2 atkv.

2. gr. sp. með 9 atkv.

3. — — — 9 —

4. gr. sp. með 8 atkv.

Fyrirsögnin sp. með 8 atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Þriðja umr., 13. ágúst (C. bls. 100).
ATKV.GR.:

Frv. sp. með 10 atkv. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Löggilding Flateyjar.

FRUMVARP til laga um löggilding verzlunarastaðar við Flatey á Skjálfanda (C. bls. 76); 1. umr., 7. ágúst
ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. með 6 atkv.

Önnur umr., 9. ágúst (C. bls. 76).

ATKV.GR.: Meginmál frv. sp. með 8 atkv.

Fyrirsögnin sp. með 8 atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 8 atkv.

Þriðja umr., 11. ágúst (C. bls. 76).

ATKV.GR.: Frumv. sp. í e. blj. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Löggilding Járngerðarstaðavíkur.

FRUMVARP til laga um löggilding verzlunarastaðar við Járngerðarstaðavík í Grindavík (C. bls. 218); 1. umr., 18. ágúst.

ATKV.GR.: Málinu vísað til 2. umr. með 6 atkv.

Önnur umr., 20. ágúst (C. bls. 218).

Jónas Jónassen: Eg vildi tala fáein orð um frumv. þetta vegna þess, að löggildingar eru farnar að ganga fram úr öllu hófi. Það kemur ekki fyrir það þing, að ekki sé löggiltur fjöldi af vikum, vogum og ósum, mögulegum og ó-

mögulegum. Flestir þingmenn þekkja ekki, eða mjög lítið þessa staði, en gefa þeim samt atkvæði sitt, og eg skal játa, að eg hef sjálfur gert það. En í þetta sinn get eg ekki verið með, því það vill svo til, að eg þekki dálítið til þessa staðar, og að minnu álitu er það öldungis óforsvaranlegt, að löggilda þessa vík. Eg talaði fyrir skömmu um þetta mál við skipstjóra, sem er nákunnugur þessari vík, og hann sagði, að það væri sama sem að löggilda „líkkistu“ handa sjómönnum, ef þessi staður yrði löggiltur, því á Járngerðarstaðavík er sker við sker, og þótt hægt sé að fara þar inn með báta, þá er lítt mögulegt að koma þar með dekkskip, því síður stærri skip. Maðurinn, sem sagði þetta, er bróðir Markúsar sál. skólastjóra, og h. þm. mega reiða sig á, að hann þekkir til víkurinnar og hefir vit á málinu, og auk þess getur minn h. sessunautur (Kr. J.) borið um það, hvort þetta sé ekki rett, því hann er líka kunnugur á þessu svæði.

Er nú rétt af þingdeildinni að samþ. þetta frumv., sem h. þingdm. ekki bera skyn á, þvert ofan í álit þessa manns, sem hefir betur vit á þessu máli en flestir h. deildarm. og sem jafnvel er fús á að gefa það álit sitt skriflega, ef þess er óskað, og vona eg að geta lesið það upp fyrir h. deild.

Eg vona, að h. deild sjái, að eg fer með rétt mál, og drepí frv. nú þegar.

Kristján Jónsson: Eg hafði ekki ætlað mér að tala í þessu máli, en sökum þess, að minn h. sessunautur (J. J.) beindi orðum sínum til mín, verð eg að svara honum.

Eg skal fúslega játa það, að hann hefir mikið til síns máls, hvað löggildingum þingsins á nýjum verzlunarstöðum viðvíkur, en hins vegar get eg ekki verið honum samdóma um það, að það eigi endilega að fella þetta frumv. Væri það gert, finst mér, að kæmi fram misrétti — ekki

milli manna, — heldur milli hafna. Vér höfum t. a. m. fyrir nokkrum árum löggilt höfn, sem nefnd var Kárahöfn, en sem enginn veit, hvar er, og ekki hefir fundist enn. Þessi höfn, sem hér ræðir um, hefir þó það fram yfir Kárahöfn, að hún er á þektum stað, og auk þess veit eg til þess, að hún hefir stöðugt verið notuð, að minsta kosti síðan um 1880, og eg veit ekki til, að neinu skipi hafi enn hlekt þar á. Eg veit það mikið vel, að fiskiskipum er hætt fyrir Grindavíkurlandi, ef hann kemur þar snögglega á að utan, af því þau verða að liggja þar grunt, og undanfæri er lítið, en þessi höfn, sem hér er um að ræða, er ekki háskaleg. Þegar inn á hana er komið; innsiglingin er nokkuð hæpin, en það má víst segja um margar ný-löggiltar hafnir. Engin önnur löggilt höfn er í Grindavík, og þessi höfn mun eigi yfirleitt vera lakari en aðrar hafnir, sem viðstöðulaust hafa verið löggiltar, jafnvel nú á þessu þingi. — Eg mun því gefa frumv. þessu atkvæði mitt.

ATKV.GR.: Meginmál frv. sp. með 6 : 1 atkv.

Fyrirsögn frv. sp. með 6 : 1 atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 6 atkv.

Þriðja umr., 22. ágúst (C bls. 218).

Jónas Jónassen: Mig minnir, að eg lofaði deildinni við 2. umr. að koma með lýsingu á þessari svo kölluðu líkkistu, en því miður er maður sá, er átti að gefa hana, ekki viðstaddur, og þykir mér það mjög leitt, en vil þó ekki, að málið sé tekið út af dagskrá.

ATKV.GR.: Frv. sp. með 7 atkv. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Löggilding Oshafnar.

FRUMVARP til laga um löggilding verzlunarstaðar við Óshöfn við Héraðsfloa (C bls. 74); 1. umr., 7. ágúst.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. með 6 atkv.

Önnur umr., 9. ágúst (C bls. 74).

ATKV.GR.: Meginmál frv. sp. með 7 atkv.

Fyrirsögnin sp. með 8 atkv.

Vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Þriðja umr., 11. ágúst (C bls. 74).

ATKV.GR.: Frv. sp. með 9 atkv. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Vinnuhjálög.

FRUMVARP til laga um vinnuhjú og daglaunamenn (C bls. 49); 1. umr., 31. júlí.

Flutningsmaður (Gutt. Vigfússon): Þetta mál er svo kunnugt frá fyrri þingum, að þess gerist eigi þörf, að um það sé farið mörgum orðum. Frv. er tekið upp að mestu leyti óbreytt frá frv. því, sem lá fyrir h. deild í fyrra. Frv. gekk þá í gegn um Nd. og var sett í nefnd hér í deildinni, en varð ekki útrætt. Frumv. hefir legið fyrir þinginu 1899 og aftur 1901. Það hefir aldrei mætt neinni mótspyrnu frá þingsins hálfu. Að það ekki náði fram að ganga á síðasta þingi, stafaði eingöngu af tímaleysi. Málið er í sjálfu sér umfangsmikið, og þurfti talsverðan undirbúning, en var tekið seint til meðferðar á síðasta þingi. Eg get ekki annað sagt, en að þetta mál sé mér lítið kappsmál; eg hefi tekið það upp, mest fyrir tilmáli þess manns, er mest og bezt hefir fyrir því barist. En hins vegar finst mér rétt, að aukapingið, ef það hefir nægan tíma, leiði þetta mál til lykta; það sparar tíma fyrir næsta þingi.

Frumv., eins og það liggur fyrir, er með mjög litlum breytingum endurtekning á gömlu lögunum nm sama efni. Aðalatriðið í þeim breytingum, sem frumv. fer

fram á, er í því folgið, að við höfum reynt að koma sem mestu samræmi á milli réttinda og skyldna húsbænda og hjúa.

Það er sérstaklega 2. kafli frumv., sem almenningi er áhugamál að komist í gegn, því hann hefir að geyma ákvæði, sem hvergi hafast annarsstaðar í lögum, nefnilega um daglaunamenn. Eg skal svo ekki fjölyrða um þetta frekara, það er ekki til annars en að tefja tímann. Þar eð eg býst við, að einhver vilji taka til máls um þetta, skal eg ekki að svo stöddu stinga upp á nefnd, þó eg annars búist við, að þess muni verða þörf.

Ef enginn vill taka til máls, skal eg leyfa mér að stinga upp á 5 manna nefnd.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj. 5 manna nefnd feld með 6 atkv. gegn 4. 3 manna nefnd sp. í e. hlj. og í hana kosnir:

Guttormur Vigfússon með 9 atkv.

Kristján Jónsson — 7 —

Eggert Pálsson — 5 —

Önnur umr., 14. ágúst (C bls. 49, 161).

Framsögumaður (Gutt. Vigfússon): Fyrsti kafli þessa frumv. er, eins og eg gat um við 1. umr. málsins aðallega sniðinn eftir tilskipun um vinnuhjú á Íslandi frá 26. jan. 1866, og ræðir hann aðallega um sambandið milli húsbænda og vinnuhjúa. Aftur á móti er II. kafli frv. nýmæli í lögum, og mun eg sérstaklega minnst á hann síðar í ræðu minni.

Tilskipunin um um vinnuhjú er auðsjáanlega samin af mjög góðri þekkingu á högum manna á þeim tímum; það leynir sér alls ekki, að semjendurnir hafa viljað hlynna sem allra mest að vinnuhjúastéttinni í landinu og þeir hafa skilið það til fulls, hversu mikils varðandi vinnuhjúastéttin er, sérstaklega fyrir landbúnað og jafnvel sjávarútveg landsins.

I. kafli frv. er sem sagt sniðinn eftir tilskipun þessari eða nokkurs konar end-

urskoðun á henni. Breytingar þær, sem gerðar eru við tilskip., eru flestallrar fölgnaðar í því, að koma meiru samræmi milli skyldna og réttinda húsbænda og hjúa innbyrðis, eða fella úr þau ákvæði, sem nú virðast úrelt.

Eg skal nú leyfa mér að benda á hin- ar helztu breytingar, sem frumv. þetta gerir á eldri lögum.

1. breyting frá eldri lögum er í 4. gr. frumv. Þar er 14. maí ákveðinn hjú- skildagi um land alt. Eftir tilskipun- inni var leyft að hafa hjúaskildaga eftir venju í héraðunum, eins og t. d. 3. maí um alt Austurland. Þetta gat ekki mik- ið sakað, meðan engar samgöngur gátu kallast milli héraða, og vistaskifti fóru fram mestmegnis innan héraðs eða jafnvel helzt milli næstu bæja, en nú með aukn- um samgöngum, þegar menn fá hjú úr öðrum landsfjórðungum, hlýtur það að valda tilfinnanlegum óþægindum, að hafa ekki sama hjúaskildaga um land alt.

Við 5. gr. er dálítil breyting eða við- bót við ákvæði tilskipunarinnar, nefnilega sú, að auk þess sem sá, sem ræður vis- vitandi annars manns hjú, verður sekur um 10—20 krónur, skal hann og greiðaskaða- bætur eftir óvilhallra manna mati.

6. gr. er óbreytt. Í 7. gr. er dálítil við- bót, sem sé sú, að húsbóndi getur neitað að vitja hjúsins, ef næmur sjúkdómur geng- ur á dvalarstað hjúsins. Það liggur í augum uppi, hversu hættulegt það getur verið fyrir húsbónda að taka á móti hjú- inu, ef næm veiki gengur á þeim bæ, sem hjúid hefir dvalið á, enda þótt hjúid sjálft sé ekki veikt. Þó er það jafn- framt tekið fram, að hann sé skyldur að taka við hjúinu, ef það sýnir læknisvottorð um, að ekki geti nein sótthætta stafað af flutn- ingi þess. Eftir eldri lögnum voru ýms ákvæði, sem veittu húsbónda rétt til að neita að taka við hjúinu, án þess að hjú- ið hefði sama rétt til að neita að fara í vistina. Hjúid var t. d. skyldugt að fara

í vistina, þó næmur sjúkdómur gengi á heimili húsbóndans. Það gat heldur ekki neitað vistinni, þó húsbóndi eða húsmóðir hefðu drýgt glæp, eftir að það var ráðið o. s. frv.

Við þessu er gert í 9. gr., og kemur við það miklu meira samræmi milli rétt- inda og skyldna húsbænda og hjúa.

10. gr. er óbreytt.

Samkvæmt eldri lögnum átti húsbóndi, er riftar vistarráðum, að greiða hjúu um- samið kaupgjald og matarverð, en í þessu frumv. er matarverð alstaðar felt í burtu. en í þess stað ætlast til, að skaðabætur verði greiddar eftir óvilhallra manna mati. Hið sama gildir um vistarrof frá hjúa hálfu.

11. gr. er óbreytt, nema að því leyti, að hjúinu er nú einnig gert að greiða skaðabætur fyrir vistarrof. Matarverðið var auðsjáanlega miðað við það ástand í landinu, að vinnuhjúu gæti orðið mjög erf- itt, ef ekki ómögulegt, að fá aftur vist á því ári, ef væri brugðið, þar sem þá var enginn hörgull á vinnufólki; þetta ákvæði virðist nú með öllu úrelt, þar sem vinnu- hjúa-eklan er orðin svo mikil um land alt, að naumast getur komið fyrir, að hjú verði vistlaust af þeim orsökum.

12. gr. er dálítið breytt.

Eftir eldri lögum gat hjú sagt sig úr vistinni gegn því, að gjalda umsamið kaup og auðvitað ekki matarverð. Húsbóndinn átti að geta strax fengið hjú í skarðið, þar sem þá var, að heita mátti, yfirfult af vinnuhjúum, en nú er alt öðruvísi far- ið, eins og kunnugt er á þessum fólksekl- um.

Virðist því sanngjarnt, að hjú hafi sömu skyldur og húsbændurnir í þessu efni og gjaldi skaðabætur auk kaupgjaldsins fyrir vistarrof.

Við 13. gr. er sú breyting gerð frá eldri lögum, að ef húsbóndi deyr og búi er brugðið, skulu vistarráðin ógild. Þetta er einnig í samræmi við það, að húsbóndi

hefir enga kröfu í dánarbú hjús; sem vist-ráðið var hjá honum.

15. gr. er mikið til óbreytt, sömuleiðis 16. gr., 17. gr., og 18. gr.

19. gr. er að mestu líka óbreytt, og greininni um húsagann er slept; þótti nefndinni þeirri grein ofaukið í lögum þessum.

Við 22. gr. er ein aðalbreytingin. Eftir eldri lögnum var húsbændunum skylt að fæða hjú sín sjúk í 2 vikur um slátt eða vertið, en 4 vikur um aðra árstíma, án þess það misti í af kaupi sínu; en skyldir voru húsbændur að fæða þau alt árið, þó þau væru vinnulaus allan þann tíma.

Í frumv. þessu er nú farinn millivegur í þessu efni, þannig, að húsbændum er skylt að fæða sjúk hjú sín í 6 virka daga um slátt eða þegar róið er til fiskjar, en 12 daga virka á öðrum tíma sumars, og 4 vikur á vetri, án þess þau missi neitt af kaupi sínu; sé það þar á móti lengur frá verkum sakir veikinda, missir það til-tölulegan hluta af árskaupi sínu, fyrir þann tíma sem fram yfir er.

Enn fremur er tími sá, er hú bóndinn er skyldur að fæða hjú sitt veikt endur-gjaldslaut þannig takmarkaður, að sé hjúið lengur frá verkum en þrjá mánuði, verður það að greiða húsbónda sínum fyrir fæði fyrir hvern dag, sem fram yfir er, eftir óvilhallra manna mati.

Lengra en þetta vill nefndin ekki fara í því að takmarka þenna rétt vinnuhjáa-stéttarinnar, þar sem hann styðst við eld-gamla landsvenju og nefndin veit, hve mikils virði þessi stétt er fyrir landbúnað vorn, og álitur því, að sjálfsagt sé að hlynna að henni sem allra mest.

Þetta eru þær aðalbreytingar, sem nokkru varða, sem þetta frumv. gerir á vinnuhjálögnum. Þó er ein litilfjörleg breyting, sem eg enn vil minnst á, nfr. niðurlagið undir 13. lið í 27. gr. frumv. Nefndina greindi nokkuð á um það, hvort

það væri eðlilegt eða viðfeldið, að binda það með lögum, að hjúnum skyldi ekki heimilt að fara burt af heimilinu án leyfis húsbónda, og það þó á helgum degi væri. Sumir nefndarmenn höfðu það á móti ákvæði þessu, að það væri of ófrjálslegt, og að það mundi eigi hægt að hafa neinn hemil á þessu í þétthýlum sjóþorpum. Aftur á móti álitu aðrir, að þetta væri nauðsynleg réttarbót og eigi um of ófrjáls-leg; það mun heldur engum dyljast, hversu illa það getur komið sér, ef flest hjúin hlaupa burtu af heimilinu. Þó á helgum degi sé, án þess húsbóndi viti nokkuð af, hversu miklar annir sem kunna að vera, og hann situr einn heima með konunni, hvað sem gera þarf. En á hinn bóginn ímynda eg mér, að fæstir húsbændur mundu meina hjúum sínum að fara af bæ, ef engin sérstök ástæða væri til þess, að halda þeim heima.

Við 1. kafla eru svo eigi fleiri breyt-ingar, sem eg sé ástæðu til að nefna.

Viðvikjandi II. kafla frumv. um dag-launamenn, skal eg geta þess, að ákvæði hans eru alveg ný í lögum, og eg verð að mæla með því, að hann nái samþykki h. deild, því það er sannarlega ekki ó-þarít, að einhver takmörk séu sett um rettindi og skyldur daglannamanna og húsbænda. Nefndin hefir líka fallist á ákvæði þessa kafla. Að eins hefir hún gert eina breytingu við 37. gr., þar sem hún leggur til, að síðasta málsgrein sé feld burtu. Nefndin kom sér saman um, að þessi ákvæði væru óhentug og óþörf, því að í sveitum mundi spursmálið um fæðið aldrei verða að deiluefni, en í kaup-stöðum gætu þau ekki átt við, þar sem daglaunavinnan er oft í molum og upp á vissa klukkutíma tölu.

Loks hefir nefndin lagt til, að nýrri grein yrði bætt við. Það hafði gleymst að taka það fram í frv., hvert sektir skyldu renna, og gengur því viðbót nefnd-arinnar í þá átt, að þær renni í sveitarsjóð.

Að endingu vil eg leggja það til, að háttv. deild samþ. frv. með þessum breytingum.

Landshöfðingi: Eins og háttv. flutnm. gat um við 1. umr., hefir þetta mál legið fyrir fleiri undanfarandi þingum til meðferðar; mátti því ætla, þar sem svo mikið kapp hefur verið lagt á að koma þessu máli í kring, að hér væri um mikla réttarbót að ræða. En þrátt fyrir það, og þó miklum tíma hafi verið til þess varið, virðist mér þó síður en svo, að það hafi nokkra réttarbót í för með sér.

Eg held, að það sé góð regla að breyta aldrei gildandi lögum nema því að eins, að nauðsyn beri til, og að þau lög, sem í staðinn koma, séu þá betri. En þæraðalbreytingar, sem hér eru gerðar á gildandi lögum, eru ekki margar né mikilsverðar, og fæstar til bóta, að minnsta kosti ekki fyrir hjúin. Það hefir oft verið viðkvæðið, og flutnm. gat þess enda sjálfur, að erfitt væri að fá hjú. En þetta frv. bætir ekki úr þeim erfiðleikum, því það þrengir fremur þeirra kosti en hitt.

Viðvíkjandi þeirri breytingu, sem 4. gr. gerir, að hjúaskildagi skuli hinn sami um alt land, þá efast eg mikið um. að sú breyting sé hagfeld. Að hjúaskildagi er víða um land annar en 14. maí, byggist á því, að annar tími er hentugri, á betur við eftir staðhættum, og því á þá að vera að „oktroiera“ þenna skildaga, sem er óheppilegri, upp á þau bygðarlög? Háttv. flutnm. gat þess, að skildaginn væri annar á Austurlandi að því, er eg tók eftir 3. maí, og mér er kunnugt um, að hann er annar á Vesturlandi. Eg hefi skilið það svo, sem þau afbrigði á Vesturlandi stæðu í sambandi við vertiðaskifti, því það gefur öllum að skilja, að það er óþægilegt, að vinnumenn skifti um vist á miðri vertið, en það getur komið fyrir, þegar hjúaskildaginn er 14. maí. Að því er snertir breytingarnar undir 2., 3., 4. og 5. saflið í nefndarálitinu, þá skal eg

játa, að breytingin undir 2. lið er viðkunn-anlegri, og sama er að segja um 4. lið. Áftur á móti eru ákvæði, sem getur um undir 3. og 5. lið, ei til bóta, heldur þvert á móti til óhagnaðar fyrir hjúin. Háttv. flutnm. sagði sjálfur, að breytingin á matarverði til skaðabóta væri gjörð til þess, að húsbændur fengju hærri skaðabætur, af því að það geti bakað þeim mikið tjón að missa hjú, máske um bezta bjargræðistímann, en hins vegar mjög erfitt að fá hjú í staðinn; aftur á móti væri ávalt hægt fyrir hjúin að fá atvinnu og þeirra tjón því minna. En af því leiðir, að þær skaðabætur, sem hjúin fá fyrir vistarrof húsbænda, verða lægri.

Þó frv. sé þannig eigi með öllu gjör-sneitt breytingum til bóta, þá eru þær þó eigi svo mikils virði, að ástæða sé til þess vegna að búa til ný lög.

Að því er 27. gr. viðvíkur, þeirri gr., er telur upp þær ástæður, er gefa húsbændum heimild til að víkja hjúum úr vistinni, skal eg geta þess, að þær ástæður eru fleiri en áður var, og öll greinin gengur í þá átt. fremur að íþyngja hjú-unum, að eg ekki minnst á þessi „drakonisku“ ákvæði í 13. lið. Eg get ekki neitað því, að mér finst það harður kostur, að vinnukona skuli vera ræk úr vistinni, þó hún á helgum degi bregði sér ofan í goodtemplarahús og fái sér þar einn dans án leyfis húsbændanna.

Eins og eg áður hefi tekið fram, fæ eg ekki séð, að þetta frv. sé til bóta; það skyldi þá helst vera II. kafli þess, því hann er nýr í lögum; og þó verð eg að taka það fram, að eg álit ekki, að í honum sé neinn sérlegur fengur. Helzt skyldi það vera það, að hann fellir úrgildi lög 14. febr. þ. á. að því, er daglaunamenn snertir, því þar sem 15. gr. þessa frv. á við daglaunamenn, geta þeir eigi, eftir að þetta frv. hefir öðlast lagagildi. krafist borgunar í peningum.

Enn fremur eru ýmsar aðrar misfellar á

frv., sem eg eigi vil preyta háttv. þingd. með að telja upp.

Kristján Jónsson: Eg skal játa það, að eg fyrir mitt leyti er eigi mikið fyrir að breyta eldri lögum, nema því að eins, að góðar og gildar ástæður séu fyrir hendi; hvað nú vinnuhjálögunum sérstaklega viðvikur, hefi eg jafnan litið svo á, að þau hafi verið góð löggjöf á sinni tíð, og hefi því ekki verið mjög áfram um að breyta þeim, að minsta kosti eigi, fyr en full nauðsyn virðist vera til þess. En síðan 1895 hefir stöðugt verið hreyft þeim óskum, að þetta mál yrði tekið til gagngerðrar endurskoðunar. Eg hefi þrisvar verið kosinn í nefnd hér í deildinni, til þess að athuga málið, og við það að starfa með þeim nefndum hefi eg sannfærst um það, að ekki tjáir nú að láta þetta mál lengur afskiftalaust, og liggur þá beint við, að taka þau atriði fyrir, sem helzt þurfa endurbóta við.

Skoðanir manna um málið hafa verið ærið skiftar. Sumir hafa helzt viljað nema eldri lögin með öllu úr gildi, og að eg held helzt eigi setja nein ný lög í staðinn, en láta almennar samningsreglur gilda um viðskifti húsbænda og hjúa, vinnuveitenda og vinnuþiggjenda. Aftur aðrir hafa viljað gjöra gagngjörða breytingu á vinnuhjálögunum, setja önnur og ný lög í þeirra stað, er gæfu nýja skipun á sambandi bænda og hjúa. Eg fyrir mitt leyti hefi verið mótfallinn svo gagngjörðri umsteypingu á hjúalöggjöfnni, og á þinginu hefur það verið ofan á, að láta þá umgjörð, sem eldri lögin mynduðu, halda sér, en breyta að eins þeim atriðum laganna, sem mest hefir verið að fundið. Þessi aðferð álit eg að sé réttust.

Eg heyrði á hæst. landsh., að hann álitur þær breytingar, sem frv. þetta vil gjöra á gildandi lögum, ekki mikils virði, og að þær fari í ranga átt, eða séu jafnvel skaðlegar. En eg leyfi mér að líta nokkuð öðru vísi á það mál. Lög þau,

sem hér ræðir um að breyta, eru gefin fyrir nærfelt 50 árum síðan, og þá var sambandið milli húsbænda og hjúa alt annað en nú á sér stað. Þá var sambandið milli húsbænda og hjúa í eiginlegum skilningi „patriarkalskt“, skoðað líkast eins og sambandið milli foreldra og barna, og á þessari skoðun á stöðu hjúanna á heimilunum eru lögin byggð. Nú er þessu öðru vísi varið, þessi „patriarkalska“ tilfinning eða skoðun er nú yfir höfuð horfin, og verður löggjöfin að taka tillit til hinna breyttu kringumstæðna og hins breytta hugsunarháttar, og færa þær breytingar í lög, sem þeim eiga að vera samfara, því að löggjöfin á að laga sig eftir mannlífnu; það, mannlífið, beygir sig ekki fyrir löggjöfnni.

Ef nú þetta er rétt, ef sá grundvöllur, sú aðal hugsun, sem eldri lögin hafa bygt á, er horfinn eða breyttur, þá verð eg að álíta, að rétt sé að breyta löggjöfnni í samræmi við það. Sambandið milli húsbænda og hjúa hefir losnað, þetta „patriarkalska“ samband er horfið, samanburðurinn við foreldra og börn á hér nú eigi við, og vistarráðin eru nú orðin lík hverjum öðrum vinnusamningi. Það er því að mínu áliti eðlilegt, að settar séu ýmsar reglur um samband húsbænda og hjúa, sem í fljótu bragði kunna að virðast hjúunum til óhagnaðar, en sem leiða af því og eru í samræmi við það, að hjúin verða nú eigi sett á bekk með börnum húsbændanna. Frá þessu sjónarmiði verður að líta á þær breytingar, sem þetta frv. gjörir á eldri lögum, og býst eg þá við, að þær verði taldar eðlilegar og sanngjarnar.

Hæstv. lh. taldi það óheppilegt að binda það með lögum, að sami hjúaskildagi skuli vera um alt land, nfl. hinn almenni hjúaskildagi, 14. maí. En eg skal taka það fram, að mér er ekki kunnugt, að annar skildagi en 14. maí sé nokkursstaðar annarsstaðar tíðkaður hér á landi en á Austurlandi; þar er hann 3. maí. En h. flm. frv.

lýsti því yfir, að Austfirðingar óskuðu ekki að halda þessum sérstaka skildaga. Hitt hefi eg aldrei heyrt, að hjúaskildagi væri annar á Vesturlandi en hinn venjulegi. (*Landsh.* Hann er stundum á páskum). Það vill þá segja það, að þar séu engin vinnuhjú, því, eins og hæstv. landsh. er kunnugt, er því að eins hægt að tala um vinnuhjú, að vistarráðin endi á hjúaskildaga, hvort sem það er hinn almenni lögskipaði hjúaskildagi, eða hann fer eftir lögvenju í héruðum landsins, eins og fyrir austan. Ráðning með öðrum skildaga (t. d. á páskum) er eigi vistarráð að lögum.

Hæstv. landsh. félst á lagabreytingarnar, sem um ræðir undir 2. og 4. tölulið í nefndarálitinu. Þessar breytingar á hinu gildandi löggjöf eru bein afleiðing af breytingu þeirri, sem á síðastliðinni hálfri öld hefir orðið á sambandinu milli húsbænda og hjúa. En eg held, að þau ákvæði frv., sem takmarka skyldu húsbænda til að veita sjúku hjúi sínu framfærslu endurgjaldalaust, séu engu síður eðlileg og hugsunarrétt, því að það er enginn efi á því, að þau ákvæði, sem hingað til hafa gilt í þá átt, hafa verið mjög ranglát gegn húsbændunum. Þau voru byggð á hinu nána sambandi milli húsbænda og hjúa, sem nú er horfið, á þeirri skoðun, að hjúið ætti að vera sem barn og skyldu-ómagi húsbóndans, og er því nú varla ástæða til að halda þeim óbreyttum. Eg fyrir mitt leyti hefi þrífaldlega rekið mig á, hversu ósanngjörn þessi ákvæði gátu verið gegn húsbændunum. Eg vil nefna eitt dæmi, sem kom fyrir hjá velmetnum manni hér nærlendis ekki alls fyrir löngu.

Vinnukona, sem hjá honum var, lagðist sjúk nokkru fyrir krossmessu. Hann varð að halda hana endurgjaldalaust ekki einungis þann tíma, sem eftir var til skil dags, heldur og alt næsta ár. Það voru nálægt því 13 mánuðir, sem hann varð

að framfæra hana rúmfastu, svo sem hún væri hans eiginn ómagi. Eg get ekki neitað því, að mér virðist þetta fara langt um of langt, og að miklu sé réttara að láta framfærsluveit hjúsins annast það, þegar slíkt sem þetta kemur fyrir.

Eg þykist nú hafa bent á nokkur ákvæði frv., sem betur fara en núgildandi ákvæði. Auðvitað hefði mátt koma þessum ákvæðum á sem breytingum við hin eldri lög, sem þó annars hefðu verið látin standa, en þetta form, að taka lögin öll upp í hið nýja frv. með hinum ráðgerðu breytingum, hefir verið haft síðan 1897, og eg sé heldur ekki neitt á móti því.

Hæstv. landsh. mintist á 37. gr. frv. og taldi hana koma í bága við lög 14. febr. þ. á. um verkkaup. Þetta fæ eg ekki séð. Eg held þvert á móti, að frv. sé í fullu samræmi við nefnd lög, og eg býst við, að þeir agnúar, sem hæstv. landsh. álitur að á því séu að þessu leyti, falli burtu, þegar 6. brtill er athuguð.

Að því er snertir 27. gr. og þá sérstaklega það atriði í henni, sem hæstv. lh. lagði svo mikla áherzlu á, að það skyldi teljast burtreksrarsök, ef hjúið færi burt af heimilinu án leyfis húsbænda, skal eg geta þess, að eg fæ ekki séð, að það ákvæði fari of langt. Að mínu áliti er það hin minsta krafa, sem hver húsbóndi má gera til hjús síns, að það láti vita af því, ef það ætlar sér burt af heimilinu. Auk þess gæti verið full ástæða til að krefjast þess, að hjúið léti vita, hvert það ætlar og hvað það ætlar sér að gera. Hjú geta oft farið í marga þá staði, sem húsbændurnir óska ekki eftir að taka við þeim úr aftur. Því það er öllum kunnugt, að þar sem ung börn eru á heimilum og, eins og oft gengur, hafa mikil mök við hjúin, getur það oft haft mjög ill áhrif á andlegt og líkamlegt líf barnanna, ef hjúin mega eftir eigin geðþótta venja komur sínar á misjafna staði og dvelja þar svo og svo lengi. Vér

hér í Reykjavík eigum að geta skilið þetta ákvæði. Á hinn bóginn má búast við því, að þetta ákvæði komi aldrei til framkvæmda gegn góðum og siðsömum hjúum, heldur að eins gegn þeim er sýna iðulega óhlýðni og þrjózku.

Að endingu skal eg taka það fram, að mín skoðun er sú, að frumv. þetta gangi eigi í þá átt að þröngva kosti hjúanna, heldur sé það stefna þess, að skoða báða málsparta, húsbændur og hjú, sem jafnréttháa samningsaðila. Og held eg, að það sé heppilegast fyrir þá báða, eins og hugsunarháttur er nú hér á landi.

Skúli Thoroddsen: Það er út af ákvæðunum í 4. gr. frv., að eg tek til máls. Í minni kjördæmi er það venja að hafa vinnuhjúaskilddaga á páskum, og yrði því þetta ákvæði 4. gr., að hafa vinnuhjúaskilddaga 14. maí um allt land, mjög óþægilegt þar. Menn miða vorver tíðina við páska, og vinnuhjúaskildagi yrði þannig á miðri vertíðinni eftir frv. þessu, og kæmi það sér mjög illa. Nefndin í þessu máli hefir auðsjáanlega gert sér mik­ið far um að bæta úr þeim agnóum, sem eru á þessum lögum, en þó hefir henni yfirsést sumstaðar, t. d. virðist mér það ákvæði, að 16 ára gamlir menn, sé þeir ófermdir, megi ekki ráða sig í vist, nema með leyfi prestsins, koma í bága við rétt utanþjóðkirkjumanna. Auk þess er stefna þessa frv. yfirleitt sú, að þröngva kosti hjúanna frá því, sem er, og gerir það frv. þetta í minum augum mjög óaðgengilegt, þar sem eg lit svo á, að fremur beri að hlynna að vinnuhjúastéttinni en hitt, enda myndi það koma sér betur, þar sem umkvartanirnar um vinnuhjúaleysið eru orðnar svo tíðar, ekki sízt í landsveitunum. Réttast fyndist mér því að fresta þessu máli, þangað til stjórnarskráin nýja, sem rýmkar kosningarfrelsi manna, er orðin að lögum, því þá geta daglaunamennirnir betur farið að láta til sín heyra, og líkindi til þess, að þeir hafi þá nokkur á-

hrif á kosningarnar til alþingis, svo að þingið liti þá fremur á hag verkmannalýðsins en nú.

Framsögumaður (Guttormur Vigfússon): H. meðnefndarmaður minn, 3. kgk þm. (Kr. J.), hefir hlaupið svo vel undir bagga, með að svara þeim mótbárum, sem fram hafa komið móti frv., að eg þarf lítið fyrir að hafa. Hæstv. lh. taldi það mjög óheppilegt að breyta til þannig, að vinnuhjúaskildagi yrði 14. maí um land allt, sökum þess, að t. a. m. á Vesturlandi væri vinnuhjúaskildagi á páskum. Eg skal játa það, að þetta kom mjög flatt upp á mig því eg vissi þetta ekki fyr, og hef eg þó setið í 2 nefndum til að ibuga þetta mál, en aldrei heyrt þetta nefnt, ekki einu sinni af munni h. þm. Ísf., sem setið hefir hér í deildinni undanfarin þing. Eg hélt, að alstaðar á landinu væri vinnuhjúaskildagi 14. maí nema á Austurlandi, en þar veit eg, að það er alment álitid óþægilegt að hafa vinnuhjúaskilddaga 3. maí bæði veðurs vegna og illrar umferðar og af því, að þá verður oft að skifta um menn við fénadargeymslu, þegar mest á riður, að þess sé gætt vel. Eg veit því, að þessu mundi fagnað hvarvetna á Austurlandi. En hvað viðvíkur því, að vinnuhjúaskildagi í Ísafjardarsýslu sé á páskum. Þá hlýtur það að vera mjög óþægilegt, þegar þessu er öðruvísi háttad í sýslunum í kring, því varla hafa hjú þar elngöngu vistaskifti innan sýslunnar.

Hæstv. landsh. benti á, að í þessu frv. væri hækkuð sekt hjúa fyrir vistrof frá því, sem nú er, en lækkuð sekt húsbænda og skal eg játa, að þetta er rétt hjá honum. En skoði maður þetta með sanngirni, miðað við ástandið í landinu, viðvíkjandi vinnuhjúaeðklunni, vona eg, að öllum skiljist, að þetta er svo sanngjarnt, sem orðið getur eftir því, sem nú hagar til. Þegar hjú segir manni upp vist rétt fyrir krossmessu, þá fæ eg ekki betur séð en

það sé rétt og sanngjarnt, að það borgi bætur fyrir skaða þann, er húsbóndinn kann að bíða, því eftir því sem nú hagar til, er engin trygging fyrir, að maðurinn geti fengið hjú í staðinn, en þegar nágildandi lög voru samin, var óhætt að gera ráð fyrir, að hann gæti fengið hjú í skarðið; þá var engin vinnufólksekla, því eins og menn vita þurfti þá miklu fremur að ráðstafa fólki, sem ekki var ráðið neinstaðar í vist á krossmessu, en að vandræði væri með að fá vinnuhjú. — Enda virðist það langeðlilegast, eins og nú til hagar, að skyldur og réttindi hjúa, eins í þessu sem öðru, séu alveg samhljóða.

Hvað viðvikur ákvæði 1. gr. um það, að ófermdir menn megi ekki ráða sig í vist nema með ráði prestsins, skal eg svara háttv. þm. Ísf. (S. Th.), sem sagði, að þetta kæmi í bága við rétt utanþjóðkirkjumanna, að fyrir þá er 14 ára aldur sama sem ferming, eða svo hafa lögfræðingarnir skýrt þetta atriði.

Öðrum mótbárum, sem komið hafa fram gegn frv., þarf eg ekki að svara; háttv. 3. kgk. þm. (Kr. J) hefir gert það svo ræki-lega.

ATKV.GR.:

1. gr. sp. með 8 atkv.
2. — — — 8 —
3. — — — 8 —
4. — — — 7 : 2 atkv.
5. — — — 7 atkv.
- Brtil. nr. 1 (þskj. 117) við 6. gr. 2. málsgr. sp. með 9 atkv.
- Brtil. nr. 2 (þskj. 117) við 6. gr. 2. málsgr. sp. með 9 atkv.
6. gr. þannig breytt sp. með 8 atkv.
7. gr. sp. með 8 atkv.
8. — — — 8 —
- Brtil. nr. 3 (þskj. 117) við 9. gr. 2. málsgr. sp. með 8 atkv.
9. gr. þannig breytt sp. með 8 atkv.
10. gr. sp. með 7 atkv.
- Brtil. nr. 4 (þskj. 117) við 11. gr. samþ. með 8 atkv.

11. gr. þannig breytt sp. með 7 atkv.
12. gr. sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 5 (þskj. 117) við 13. gr. samþ. með 8 atkv.
13. gr. þannig breytt sp. með 8 atkv.
14. gr. sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 6 (þskj. 117) við 15. gr. samþ. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 7 (þskj. 117) við 15. gr. samþ. með 8 atkv.
15. gr. þannig breytt sp. með 8 atkv.
16. gr. sp. með 8 atkv.
17. — — — 8 —
18. — — — 8 —
- Brtil. nr. 8 (þskj. 117) við 19. gr. samþ. með 8 atkv.
19. gr. þannig breytt sp. með 8 atkv.
20. gr. sp. með 8 atkv.
21. — — — 8 —
- Brtil. nr. 9 (þskj. 117) við 22. gr. samþ. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 10 (þskj. 117) við 22. gr. sp. með 6 : 3 atkv.
22. gr. þannig breytt sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 11 (þskj. 117) við 23. gr. sp. með 8 atkv.
23. gr. frv. þar með fallin.
- Brtil. nr. 12 (þskj. 117) við 24. gr. (nú 23. gr.) sp. með 8 atkv.
24. gr. (nú 23. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.
25. gr. (nú 24. gr.) sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 13. (þskj. 117) við 26. gr. (nú 25. gr.) sp. með 8 atkv.
26. gr. (nú 25. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 14 (þskj. 117) við 27. gr. (nú 26. gr.) 10. lið sp. með 8 atkv.
27. gr. (nú 26. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 15 (þskj. 117) við 28. gr. (nú 27. gr.) sp. með 8 atkv.
28. gr. (nú 27. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.
- Brtil. nr. 16 (þskj. 117) við 29. gr. (nú 28. gr.) sp. án atkv.gr.

Brtill. nr. 17 (þskj. 117) við 29. gr. (nú 28.) sp. með 8 atkv.

29. gr. (nú 28. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.

30. gr. (nú 29. gr.) sp. með 8 atkv.

31. gr. (nú 30. gr.) — — 8 —

32. gr. (nú 31. gr.) — — 8 —

33. gr. (nú 32. gr.) — — 8 —

Að 1.—33. (nú 32. gr.) nefnist I. kafli sp. án atkv.

34. gr. (nú 33. gr.) sp. með 8 atkv.

35. gr. (nú 34. gr.) — — 8 —

36. gr. (nú 35. gr.) — — 8 —

Brtill. nr. 18. (þskj. 117) við 37. gr. (nú 36. gr.) sp. með 7 atkv.

37. gr. frv. þar með fallin.

Brtill. nr. 19. (þskj. 117) við 38. gr. (nú 37. gr.) sp. með 8 atkv.

38. gr. (nú 37. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.

Brtill. nr. 20. (þskj. 117) við 39. gr. (nú 38. gr.) sp. án atkv.

39. gr. (nú 38. gr.) þannig breytt sp. með 8 atkv.

Brtill. nr. 21. (þskj. 117) samþ. með 8 atkv.

40. gr. sp. með 8 atkv.

Fyrirsögn frv. sp. með 8 atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Þriðja umr., 16. ágúst (C. bls. 210, 212, 218).

Flutningsmaður (Guttormur Vigfússon): Eg hef engu við það að bæta, sem eg sagði við 2. umr. um þetta mál. Að eins skal eg leyfa mér að geta þess, að nefndin hefir leyft sér að koma fram með 3 breytingartillögur á þskj. 150, og eru þær að eins orðabreytingar. Það vill nú svo heppilega til, að 1. brtill. er þegar komin inn í frv., með prentvillu og er því þýðingarlaus. 2. brtill., sem er við 7. gr. og sem eg er viss um að háttv. deild muni samþykkja, er að eins litil orða-

breyting, og sama er að segja um 3. brtill. við 40. grein.

Þá kem eg að brtill. frá 3. háttv. þingdeildarmönnum á þskj. 158, og skal eg ekki vera margorður um hana. Eins og eg tók fram við 2. umr. þessa máls, veit eg ekki til, að annar vinnuhjúaskildagi en 14. maí sé nokkursstaðar tíðkanlegur, nema á Austurlandi, Skafta- og Múla-sýslum; þar er hann sem sé 3. maí. Mál þetta hefir áður gengið í gegn um Ed. og Nd., án þess int hafi verið í þá átt, sem brtill. fer fram á, og finst mér því afsökunarvert; þó að eg eða nefndin ekki tæki það til greina, enda hafa þingmenn að vestan aldrei hreyft þessu áður. En á hina hliðina álit eg, eftir því sem nú hagar til, mjög óhagkvæmt, að vinnuhjúaskildaginn sé ekki hinn sami fyrir land alt, og tel nauðsynlegt, að hann sé ákveðinn með lögum, því annars muni venjan binda menn svo, að sami ruglingurinn verði eftir sem áður. Ástæður fyrir þessu voru nefndar á dögum, sem sé þær, að meðan flutningar fólks voru mestmegnis innan héraðs, gerði þetta ekki svo mikið til. En síðan samgöngurnar hafa aukist og breyzt þannig, að eins mikið hefir fluzt úr öðrum héruðum, þar sem menn hafa annan hjúaskildaga, þá getur það oft valdið mjög miklum óþægindum. T. d. ef einhver ræður hjú að norðan eða sunnan og fær þau ekki fyr en eftir 14. maí, en verður að láta flest hjú sín fara frá sér 3. maí og stendur svo uppi vinnufólkslaus allan tímann frá 3. maí lengur eða skemur fram yfir 14. maí, einmitt þann tíma, sem getur oft verið mjög dýrmætur vegna fjárgeymslu o. fl. Sem sagt, meðan eg ekki heyrir knýjandi ástæður færðar fyrir þessari breytingartillögu, get eg alls ekki fallist á hana.

Skúli Thoroddsen: Háttv. framsm. (G. V.) var á fundi, þegar mál þetta var rætt við 2. umr., og heyrði hann þá tekn-

ar fram ástæður fyrir brtill. þeirri, er hér liggur fyrir. Að því er snertir mitt kjör-dæmi, þá gæti það alls ekki gengið, að hafa vinnuhjáaskildagann 14. maí, því að eins og eg tók fram um daginn, þá þurfa menn þar að fá hjú sín á páskum, því þá byrjar vorvertiðin, og er það auðsætt, hvaða skaði það gæti verið fyrir menn, ef þeir ekki gætu fengið hjú sín fyrri en um miðja vertið. Eg vonast þess vegna til svo góðs af háttv. deild, að hún fari ekki að gera breytingu á góðri og gildri lands-venju, sem á sér stað í þessu tilliti.

ATKV.GR.:

Brtil. (þskj. 158) sp. með 7 atkv.

1. brtil. (þskj. 150), samþ. án atkv.-gr.

2. brtil. (þskj. 150) sp. í e. hlj.

3. brtil. — — — — —

Frv. með áorðnum breytingum sp. með 8 atkv. og afgreitt til Nd.

Manntalsþing.

FRUMVARP til laga um manntalsþing (C. bls. 156); 1. umr. 13. ágúst.

Kristján Jónsson: Sem fyrv. sýslumaður þykist eg hafa nokkurs konar rétt til þess að minnst dálítið á frv. þetta. Eg álit það ekki rangt að afnema manntalsþingin sem gjaldheimtuping og þinglýsingarþing. Eins og kunnugt er, fer nú gjaldheimta á landssjóðsgjöldum mestmegnis fram á skrifstofum sýslumanna eða þannig, að gjöldin eru skrifuð inn í reikninga sýslumanna hjá kaupmönnum (með innskriftum), og er þetta nú orðin tízka um alt land. Sem gjaldheimtuping hafa þessi þing því ekki mikla þýðingu, og sem þinglýsingarþing hafa þau enn minni þýðingu. Þeir eru fáir, sem gefa því gaum, hvað lesið kann að vera á manntalsþingum, sé það annars lesið þar nema að nafninu til.

T. d. hér í Reykjavík er manntalsþing-

inu lítill gaumur gefinn, og svo var það einnig áður í Kjósar- og Gullbringusýslu, þar sem eg var sýslumaður, að þar mættu menn mjög strjált á þessum þingum, nema þegar um einhver þau mál var að ræða, sem snertu menn persónulega, og þeir því þurftu að hafa afskifti af í það og það sinn. Enginn sótti manntalsþing í því skyni, að heyra, hvað þar kynni að vera lesið. Þess vegna sé eg ekkert því til fyrirstöðu, að manntalsþingin verði afnumin sem þing í þessum skilningi, þ. e., sem gjaldheimtuping og sem þinglýsingarþing. En þau hafa haft og hafa enn töluverða þýðingu í öðru tiliti; sýslumenn eru skyldir að halda manntalsþing, og víðast mun það vera svo, að sýslumenn fara ekki yfir alla sýsluna nema á manntalsþingferðunum, og eru þau þannig nokkurs konar kvöð fyrir sýslumenn, þannig að hann verður að sýna sig einu sinn á ári í öllum þinghám sýslu sinnar, og hafa þessi þing að nokkru leyti sömu eða líka þýðingu, eins og gömlu leiðarþingin áður. Þá var valdsmönnum (sýslumönnum) gert að skyldu, að halda þing með sýslubúum eftir alþingi hvert, og skyldu þeir þá skýra þeim frá þeim málum, er komið höfðu fyrir á alþingi og snertu bæði einstöku menn og hérnuð í heild sinni. Auk þess áttu valdsmenn þá að gegna málum alþýðu yfir höfuð, eftir því sem tími vanst til og hentugleikar leyfðu. Eg held nú, að manntalsþingin hafi haft nokkura þýðingu í þessa átt; því að á þeim gefst sýslubúum tækifæri til að hitta sýslumenn, og bera sig upp við þá um ýmisleg mál, sem þeir annars ef til vill ekki hefðu uppburð eða tækifæri til að fara á fund þeirra með. Auk þess getur það verið nauðsynlegt fyrir sýslubúa að ná til sýslumanna á ferðum þeirra, svo sem t. d. þegar þeir þurfa að láta gera erfðaskrá, eða aðrar mikilsverðar ráðstafanir, en eru sjálfir eigi færir um, eða hafa ekki uppburði til að fara heim til sýslumanns; og

kom þetta eigi allsaldan fyrir, þegar eg var sýslumaður. Þetta er að eins til dæmis tekið, og mætti tilfæra mörg fleiri dæmi þess, að það er mjög mikils vert fyrir sýslubúa að geta með hægu móti náð í sýslumann til þess, að gera ýms störf, svo sem notarialstörf, semja yfirlýsingar o. s. frv., sér í lagi fyrir þá, sem eru orðnir gamlir og ófærir til ferðalaga. Einnig er það eigi svo óalment, að menn hafi ekki uppburði í sér til að sækja fund sýslumanns; og mörgum bannar heilsan að gera það, svo sem er um karlæga menn; þurfa þeir eins og aðrir að ná fundi sýslumanns, t. d. til þess að gera ráðstafanir eigna sinna, ráðfæra sig við hann o. s. frv. — Það virðist því vera ástæða til þess, að leggja þá skyldu á sýslumann að koma 1 sinni á ári í hvern hrepp lögsagnarumdæmis hans, svo að sýslubúar hafi gott tækifæri til að ná fundi hans. Það virðist líka vera nauðsynlegt, að sýslumenn hafi lögbundnar yfirreiðar, til þess að lita eftir embættisfærslu hreppstjóra hreppsnefndaroddvita og annara undirmanna. En úr þessu vill oft verða lítið, þegar það er gert á hlaupum. Eg hefi sjálfur reynslu fyrir mér í því, að ef ferð sýslumannsins er eigi heitið til einhvers ákveðins starfa, þá mun hann sjaldan vilja biða málaleitana manna eftir þörfum.

Ef frumvarp þetta á að verða að gagnlegum lögum, þá finst mér samkvæmt þessu það vera nauðsynlegt, að sú breyting verði á því gerð, að sýslumönnum sé gert að skyldu, að koma einu sinni á ári í hverja þinghá sýslu sinnar, og dvelja þar þá 1 dag að minsta kosti. Eg heyri það sagt, að sýslumenn nú oft haldi manntalsþing í 2 þinghám sama daginn, og má þá geta því nærri, hvaða ráðrúm þingheyjendur (sýslubúar) hafi til þess, að ná tali þeirra á þeirri flugferð. Ef þeim sem sagt væri gert að skyldu, að koma í hverja þinghá einu sinni á ári, og dvelja þar 1 dag, þá væru lögin að minnu álit fram-

boðleg, og þá hefði eg ekkert verulegt á móti þeim. Annars álit eg nauðsynlegt að skipa nefnd í málið, þegar umræðunum er lokið.

Landshöfðingi: Eg er að mestu leyti samþykkur h. 3. kgk. þm. (Kr. J.), en það er að eins eitt atriði, sem eg get ekki verið honum fyllilega samþykkur um, nefnilega að manntalsþingin séu þýðingarlaus sem gjaldheimtuping. Að visu eru gjöld nú sjaldnast greidd á manntalsþingum, en það kemur af verzlunarólaginu, en slíkt gæti kipst í lag með hagstæðari verzlun.

Það, sem eg legg áherzlu á, er að samkvæmt gildandi lögum eiga menn heimting á því, að geta greitt gjöld sín á manntalsþingum innan sinnar eigin þinghár. Það bætti mikið úr skák, ef sýslumönnum væri gert að skyldu að gera yfirreiðir um sýslursímar, eins og h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) stakk upp á. Annars væri þörf á því, að málið væri athugað í nefnd.

Kristján Jónsson: Eg leyfi mér að stinga upp á 3 manna nefnd.

ATKV.GR.: Frv. visað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Samþ. með 10 shlj. atkv. að kjósa 3 manna nefnd. Í nefndina kosnir:

Kristján Jónsson með 9 atkv.

Július Havsteen — 4 —

Guðjón Guðlaugsson — 4 —

Önnur umr., 20. ágúst (C bla. 156, 244).

Framsögumaður (Kristján Jónsson): Ef tillögur nefndarinnar í máli þessu verða samþykktar, kemst það líklega ekki í gegn á þessu þingi, með því að þær gera miklar breytingar á frumv., og er það ef til vill enginn skaði. Af nefndarálitinu má sjá, að nefndin álitur manntalsþingin nú orðin að miklu leyti þýðingarlaus, þar eð almenningur hirðir lítið um að gefa gaum þinglýsingum, sem þar fara fram, og gjaldheimtan fer nú víðast

hvar fram á skrifstofum sýslumauna eða með innskriftum við verðlanir. Aftur á móti álitur nefndin, að manntalsþingin hafi enn þýðingu að einu leyti, sem sé, að því leyti, að þau skylda sýslumenn til þess að koma að minsta kosti einu sinni á ári í allar þinghár í sýslunni, en á seinni árum eru þessar yfirreiðir orðnar fremur þýðingarlitlar, með því að sýslumenn þjóta venjulega viðstöðulaust úr einni þinghá í aðra — þinga jafnvel í 2 þinghám sama daginn — og hefir almenn- ingur þá lítið ráðrúm til að ná tali þeirra eða hafa gagn af ferð þeirra. Slik mann- talsþing eru að minnu álit að eins leikur. Nefndin getur því fallist á, að þau séu lögð niður að því, er snertir gjaldheimtu og þinglýsingar, en að því er snertir það, að þau gera sýslumönnum að skyldu að koma einu sinni á ári í hverja þinghá, þá vill nefndin ekki létta þeirri skyldu af sýslumönnum, heldur þvert á móti skylda þá til að gera árlega yfirreið sína svo, að þeir dvelji að minsta kosti 1 dag í hverri dómþinghá. Nefndin álitur, að þessar yfirreiðar sýslumanna séu nauðsynlegar, því að það er mikilsvert, að sýslubúar geti að minsta kosti einu sinni á ári átt hægt með að ná til sýslumanns síns, og auk þess ættu þeir á þessum yfirreiðum sínum að líta eftir embættisfærslu, eink- anlega bókfærslu hreppstjóra og hrepps- nefnda, grenslast eftir kærur, sem kunna að hafa komið yfir þeim, og rannsaka, hver fótur sé fyrir þeim o. s. frv. Eg vil ekki teygja tímann með því að telja alt þá upp, sem hér getur komið til at- hugunar. Um breyttill. þarf eg ekki að fjölýrða; þær eru flestar að eins orða- breytingar. Eina efnisbreytingin er 2. brt. um, að á eftir 2. gr. frumv. komi ný grein, er verði 3. gr. svo hljóðandi: „Sýslu- menn skulu einu sinni á ári að minsta kosti fara um alla sýsluna o. s. frv., og hefi eg þegar talað um hana, og tjáð á- stæður nefndarinnar fyrir henni, enda er

ítarleg grein gerð fyrir henni í nefndar- álitinu, sem h. þingdm. hafa fyrir sér.

Það getur verið, að ýmsum þyki það athugavert, að afnema með öllu svo afar- gamla institution, sem manntalsþingin eru, en eg verð samt að halda því fram, að þau séu orðin úrelt nú, og að þetta ný- mæli sé mikil réttarbót.

Landshöfðingi: Eg ætlaði að eins að spyrja h. frsm. (Kr. J.) um álit hans á því, hver áhrif þetta frumv. hafi á gjaldheimtuna. Það stendur í mörgum lögum, að þetta og þetta gjald skuli greiða á manntalsþingi, og er gjaldendum með því veitt þau hlunnindi, að þeir þurfi ekki að fara út fyrir sína þinghá til að borga gjöld sín. Eiga gjaldendur þá framvegis að sviftast þessum hlunnindum, þannig að þeir verði skyldaðir til að sækja manntalsþing á skrifstofu sýslumanns, til að greiða gjöld sín, eða er meiningin sú, að hér eftir skuli enginn skyldur til að fara með gjöld til sýslumanns, heldur skuli sýslumaður skyldur að láta sækja þau til þeirra? Sé hið síðara tilætlunin, þá leiðir það til þess, að sýslumenn verða að fela hrepp- stjórur innheimtu á ýmsum gjöldum og borga fyrir það úr sínum eigin vasa, og eg er eiginlega hissa á því, að þetta frv. skuli vera flutt af sýslumönnum hér inn á þingið, því það gerir þeim að eins traf- ala, og bakar þeim ábyrgð og kostnað.

Framsögumaður (Kristján Jóns- son): Þar sem í 1. gr. þessa frumv. stendur, að hér eftir sé hvert lögsagnar- umdæmi ein manntalsþinghá, en jafnframt afnumin skylda gjaldenda til þess, að sækja manntalsþing, þá sé eg ekki, að í því liggi annað en það, að gjaldandi þurfi ekki sjálfur að koma á manntalsþing til þess að greiða gjald sitt þar, en geti lát- ið einhvern annan gera það fyrir sig, ef hann vill það heldur og honum er það þægilegra. Svo á hann og að geta greitt gjald sitt annarsstaðar og á annan hátt eftir samkomulagi við sýslumann.

Nú sem stendur fer gjaldheimta sjaldnast fram á manntalsþingum, heldur á skrifstofum sýslumanna eftir manntalsþing, eða með innskriftum í verzlanir, og það verður að líkindum eins, þó þetta frumv. verði að lögum. Ef það væri almennur siður, að gjalda gjöldin á manntalsþingum, þá skal eg játa, að þetta frumv. gæti verið nokkuð athugavert, en nú þegar hitt er orðin almenn venja, þá get eg ekki séð, að það hafi neina þýðingu, þó skyldan til að mæta á manntalsþingi sé afnumin. Þeir sem vilja, geta mætt þar og greitt gjöld sín þar, en hinir látið það vera.

Sigurður Jenson: Mér þótti það undarlegt, þegar eg sá, að sýslumenn gerðust flutnm. að þessu frumv. um að afnema manntalsþing, sökum þess, að það hefir ætíð staðið svo fyrir mér, sem manntalsþingin séu eitt með þýðingarmestu störfum sýslumannanna. En þegar eg les nefndarálitid og sé það undirskrif- að af yfirdómara og amtmanni, þá verð eg enn meira forviða. Háttv. framsm. (Kr. J.) sagði, að það væri útséð um það, að þetta mál kæmist ekki í gegn á þessu þingi, en af því eg sé ekki betur en, að það sé mögulegt tímans vegna, að frumv. verði samþykkt af báðum deildum, þá álit eg samt rétt, að eg taki það fram, sem mér finst helst mæla á móti þessu frumv.

Í nefndarálitinu stendur, sem fyrsta sönnun fyrir því, að manntalsþingin megi missa sig: „Almenningur gefur engan gaum þinglýsingum á manntalsþingum og eru þær orðnar form eitt“. Mér sýnist, að hér sé gert heldur litið úr því fólki, sem mætir á þingum, og hygg, að þetta sé ekki rétt. Eg held, að hver skynugur maður taki eftir því, sem hann heyrir lesið upp á þinginu.

Það er heldur ekki þýðingarlaust fyrir mann, að vita t. d., að nágranni hans hafi pantsett lausafé sitt. Það hljóta þó allir að kannast við, að það getur haft mikla þýðingu fyrir menn, að vita það um ná-

granna sína, hvernig efnahagur þeirra er, hvort þeir máské eru sama sem gjaldproti eða vel standandi menn. Þinglýsingar á skrifstofu sýslumans tel eg aftur á móti þýðingarlitlar í þessu tilliti. Það er líka auðséð af ýmsum ákvæðum í lögum, að þinglesturinn er ekki álitinn þýðingarlaus. Eg skal t. d. benda á lög um veð 4. nóv. 1887. Það er ekki langt síðan, að lög þessi komu út, og þar er ákveðið, að til þess veðbréf sé gilt, skuli það lesið á manntalsþingi hinu næsta eftir að það er dagsett í þinghá þeirri, þar sem veðsali á heima, og ef veðsali flytur sig, þá eigi að þinglýsa veðinu aftur á manntalsþingi í þeirri þinghá, sem hann flytur. Í þessu ákvæði eru vissulega byggð á því, að þessar þinglýsingar séu ekki þýðingarlausar, enda fer því fjarri, að svo sé.

Þá er einnig sagt í nefndarálitinu, að gjaldheimta fari ekki nú orðið fram á manntalsþingum, heldur mestmegnis á heimili sýslumanns. Það getur verið, að þetta eigi sér stað í sumum sýslum, en það er hreint ekki alstaðar. Eg hef verið á manntalsþingum, þar sem allur fjöldi gjaldenda hefur borgað gjöld sín á þinginu; hitt er þar á móti ekki tíðkanlegt, þar sem eg þekki til, að menn fari heim til sýslumanns til þess, að greiða sin gjöld þar. Auðvitað er þetta mikið undir sýslumanni komið; hann getur vanið menn á að greiða gjöldin á þinginu, og hann getur líka vanið menn af því, ef hann er mjög tilhlíðrunarsamur. Gjaldanda má raunar standa hér um bil á sama, hvort hann greiðir gjöld sín mánuði fyrir eða síðar, og þess vegna álit eg það mjög góða reglu, að gjaldheimtan fari fram á þinginu.

Þriðja ástæðan hjá nefndinni til að afnema manntalsþingin er sú, að sem dómþing hafi þau langa lengi enga þýðingu haft. Þetta getur ef til vill verið satt, en það er þó ekki ómögulegt, að þau gætu

haft þýðingu sem dómþing, ef sýslumenn vildu kenna mönnum að nota þau á þenna hátt. Og ef endilega á að breyta til, þá álit eg ekki rétt að láta breytinguna ganga í þá átt að afnema þessa fornu og æruverðu stofnun, heldur álit eg miklu réttara að fullkomna hana svo, að almenn- ingur gæti haft meira gagn af manntals- þingum. Það má gera alla hluti að hé- góma og þýðingarlausu, en það má líka gefa þeim meiri þýðingu. Eg man eftir, að einu sinni ekki alls fyrir löngu var um það rætt hér á þingi, að láta gefa sáttanefndum heimild til þess að útkljá smærri mál, til þess þannig að gera mönnum hægra fyrir að ná rétti sínum. Þetta fekk þó ekki framgang, sökum þess að álitid var, að sáttanefndum væri ekki trú- andi til að fara rétt með þetta dómsvald. Eg er líka á því, að ekki sé gerandi að gefa sáttanefndum þetta vald í hendur, en mætti ekki koma því svo fyrir, að slík smámál væru útkljáð af sýslumönnum á manntalsþingum? Það er óhætt að fullyrða, að margir sleppa heldur af rétti sínum, heldur en að fara í mál, einmitt af því, hvað allur málarekstur er erfiður og margbrotinn. Það mundi því koma sér mjög vel, ef hægt væri að fá á mann- talsþingum útkljáð mál eftir einföldum réttarfarsreglum, einmitt þess háttar mál, sem átti að fela sáttanefndum að skera úr.

Á hinn bóginn fæ eg ekki séð, hvaða ástæða er til að breyta til. Ef sýslumenn eiga að ferðast um þinghárnar eins eftir sem áður, þá skil eg ekki, hvað unnið er við að aftaka manntalsþingin. Eg álit, að það sé bezt að halda þessum fornu þingum og vona, að þetta frv. komist ekki fram á þessu þingi.

Frsm. (Kristján Jónsson:) Eg veit satt að segja ekki, hvernig taka á ræðu h. þm. Barðstr. (S. J.), nema ef vera skyldi svo, að hann álití manntalsþingin, eins og þau nú eru, í alla staði góð, af því þar

eigi fram að fara ýmisleg þýðingarmikil störf. En eg hefi áður bent á, að þar fara nú venjulega engin þýðingarmikil störf fram, að þingin nú eru orðin næsta þýðingarlitil, eins og þau nú tíðkast. Það má því segja um þessa lagabreyting með fylsta sanni, að meiningin með henni sé að koma bótum á ástand það, sem nú er. En það skeður á þann hátt, að taka af manntalsþingunum þau skyldustörf, sem ekkert gagn er orðið að, en sem þá eru sú hin einustu lögstörf þeirra. Þau störf sem háttv. þm. Barðstr. gat um að væru þýðingarmikil að fram færu á þingunum, þau á sýslumaður nú að leysa af hendi á yfirreiðum sínum um sýsluna. Það má fullyrða, að fæstir sýslumenn inna þau nú af hendi á manntalsþingum.

Yfirreiðir sýslumanna á þingaferðum þeirra eru orðnar alveg þýðingarlausar. Það er orðin alvenja, að sýslumenn þinga í 2 þinghám sama daginn, og sjaldnast dvelja þeir í hverri þinghá nema part úr degi. Öðru máli var að gegna áður, meðan þeir dvöldu einn eða tvo daga í hverri þinghá. Meðan eg var sýslumaður, hafði eg einu sinni milli 40 og 50 mál fyrir á einu þingi. Á flestum þingum hafði eg venjulega 3—4 mál, sem eg lauk við, en þó ávalt á þeim tíma, sem eg ætlaði fram yfir það, sem nauðsynlegt var til þingsins sjálfs. Í hinum stærri þinghánnum ætlaði eg venjulega einn aukadag til þess á eftir manntalsþingsdeginum.

Háttv. þm. Barðstr. (S. J.) mótmælti því, að þýðing þinganna sem þinglestrar- þing væri orðin sem engin. Það getur nú verið, að sumir sýslumenn lesi öll þau skjöl orði til orðs, sem á að þinglesa, en flestir munu þó að eins lesa aðalinnihald- ið. Og hér í Reykjavík, þar sem jafn- mikið er þinglesið á einu ári eins og al- staðar á landinu til samans, kemur eng- inn maður á þing, til þess að hlusta á, hvað lesið er. Þetta er líka mjög eðli- legt, því það er ekki þinglesturinn, sem

einn gefur nauðsynlegar upplýsingar um veðsetningar, fjárhag manna o. s. frv., heldur fast upplýsingar þessar í veðmálabókunum, „persónal-registrunum“ o. s. frv., en þessar bækur dettur engum sýslumanni í hug að hafa með sér á þingin. Þeir, sem upplýsingar vilja fá eftir bókum þessum um þinglýsingar o. fl., snúa sér því beint til sýslumanns á skrifstofu hans, þar sem bækurnar eru geymdar.

Sama má segja um þingin sem gjaldheimtuping. Þó sumir komi og greiði gjöld sín á þingunum sjálfum, þá mun samt flestum verða jafnlétt að greiða gjöld sín á þessu aðalþingi alls lögsagnarumdæmisins eða þá á skrifstofu sýslumanns, sem flestir gera nú.

Víðvíkjandi þingunum sem dómþingum, skal og geta þess, að eg þekki engin þing, sem ver eru fallin til þess starfa en manntalsþingin, enda er það líka öllum kunnugt, að öll mál, sem fyrir koma á manntalsþingaferðum sýslumanna, eru tekin fyrir við aukarétt eða eftir atvikum við lögreglurétt á undan eða á eftir sjálfru manntalsþinginu. Auk þess geta þessar fyrirhuguðu yfirreiðar sýslumanna farið fram á þeim tíma árs, sem hentugastur er fyrir héraðið, því að sýslumaður gæti fyrir fram ákveðið þessi leiðarþing á þeim tíma, sem heppilegastur er fyrir hvern hluta sýslunnar, og mundi amtmaður að sjálfsögðu taka tillit til óska sýslunefnda í því efni, en þær hljóta að vera kunnugastar um það, hvernig yfirreiðunum mætti bezt haga. En einkum og sér í lagi legg eg mikla áherzlu á þessi leiðarþing, af því að á þeim eiga menn hægt með að ná fundi sýslumanns og geta fengið mál sín útkljáð, en það geta þeir ekki á manntalsþingum, eins og þau eru nú.

Annars skal eg geta þess, að mér er þetta ekkert kappsmál. En það er svo með þetta mál, sem hvert annað, að eg vil eftir megni leitast við að beina því í

þá átt, sem eg álit réttasta og heppilegasta fyrir almenning.

Eg skal kannast við það, að þessi breyting yrði byrði fyrir sýslumenn, líklega frekari en manntalsþingaferðirnar eru nú; en eg álit rétt að taka meira tillit til þarfa sýslubúa, en þæginda sýslumanns.

Sigurður Jensson: Háttv. framsm. hefir eigi sannfært mig um, að nokkuð sé unnið við þá breytingu, sem hér ræðir um að gera, að þessar yfirferðir sýslumanna, sem í þessu frv. eru ráðgerðar, séu að nokkru leyti haganlegri fyrir sýslubúa en þingaferðirnar, eins og þær eru nú.

Það er eins og háttv. framsm. álit, að sýslumenn fari svo fljótt yfir á manntalsþingaferðum, að þeir hafi ekki tíma til þess að snúa sér við. Á hinn bóginn er sýslumönnum í þessu frv. ekki gert að skyldu að dvelja lengur en einn dag í hverjum hreppi á þessum nýju yfirreiðum, svo eg fæ ekki séð, hvar bótin liggur. Eg skil ekki, að þetta sé gjört til annars en að breyta til og eyðileggja þessa gömlu stofnun, manntalsþingin.

Þar sem háttv. framsm. sagði, að manntalsþingin væru óheppileg sem dómþing, eins og yfirferðunum er nú hagað, kann þetta nú að vera satt, en eg skil ekki annað en að bæta megi úr því, ef sýslumenn vilja það sjálfir og að eins dvelja nógu lengi í hverri þinghá.

Eg hef heldur ekki sannfærst um það af ræðu frsm., að manntalsþingin séu þýðingarlaus sem þinglestrarþing, fyrir þá, sem á þinglesturinn hlýða. Það er auðséð, eins og eg benti áðan á, að lögin, t. d. lögin um veð, álíta það einmitt þýðingarmikið atriði, að þinglesturinn fari fram í áheyrn þeirra, sem búa í sömu þinghá og veðsalinn, og þó það kunni að vera svo hér í Reykjavík, að engir sæki þing í þeim tilgangi að hlusta á, hvað þinglesið er, þá er það nokkuð öðru máli að gegna í svo miklu fjölmenni, eins og

hér er. Það er að mínu áliti alls ekki nóg að vísa mönnum til þess, að þeir geti farið til sýslumanns og fengið hjá honum upplýsingar, því þeir vita ekkert, hverju hefir verið þinglýst, ef það er ekki gert á þinginu.

ATKV.GR.:

1. brtill. (þskj. 172) sp. með 6 : 1 atkv.
1. gr. — — 6 atkv.
2. gr. — — 7 —
2. brtill. (þskj. 172) — — 7 —
3. gr. — — 7 —
3. brtill. (þskj. 172) — — 7 —
4. gr. — — 7 —
4. brtill. (þskj. 172) — — 7 —
- Fyrirsögn frv. — — 8 —

Fr. v. vísað til 3. umr. með 7 atkv.

Þriðja umr. 22. ág. (C. bls. 286).

ATKV.GR.: Frv. sp. með 8 atkv. og endursent Nd.

Sala á Arnarhólslóð.

FRUMVARP til laga um heimild til að selja hluta af Arnarhólslóð í Reykjavík (C. bls. 148); 1. umr., 12. ágúst.

ATKV.GR.: Frv. vísað til 2. umr. í e. hljóði.

Önnur umr., 14. ágúst (C. bls. 148)

Meginmál frv. sp. með 10 atkv.

Fyrirsögnin — — — —

Fr. v. vísað til 3. umr. með 10 atkv.

Þriðja umr., 16. ágúst (C. bls. 148).

ATKV.GR.: Frv. sp. í e. hlj. og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Hagfræðisskýrslur.

FRUMVARP til viðaukalaga við lög 8. nóv. 1895 um hagfræðisskýrslur (C. bls. 283); 1. umr., 21. ágúst.

Kristján Jónsson: Eg ætlaði að eins að gera örlitla athugasemd og benda hinum háttv. forseta og þingdeildinni á prentvillu í 2. gr. frv. sem þarf að leiðrétta fyrir 2. umr. — En jafnframt vil eg spyrja, hvort með váttryggingarfélögum í 2. gr. sé einnig meint sjóváttryggingarfélög. Mér þætti vænt um, að einhver, sem er kunnugur sögu málsins, gæfi mér upplýsingar um þetta efni. Eg fyrir mitt leyti hefi eigi fylgt henni nógu rækilega, en eins og greinin nú er orðuð, er hún óljós.

ATKV.GR.: Frumv. vísað til 2. umr. með 8 atkv.

Önnur umr.; 23. ágúst (C. bls. 283).

ATKV.GR.:

1. gr. sp. með 10 atkv.
2. gr. — — 9 —
3. gr. — — 9 —
4. gr. — — 8 —
5. gr. — — 9 —

Fyrirsögn frv. sp. með 9 atkv.

Málinu vísað til 3. umr. með 9 atkv.

Þriðja umr., 25. ágúst (C. bls. 283).

ATKV.GR.: Frv. sp. með 9 atkv., og afgreitt til landsh. sem lög frá alþingi.

Stjórnarvalda-auglýsingar.

TILLAGA til þingsályktunar um stjórnarvalda-auglýsingar (C. bls. 268, 295);

1. umr. 22. ág.

Flutningsmaður (Guðjón Guðlaugsson): Tillaga sú, sem hér er til umræðu, er að eins smámál, en eg ímynda mér, að deildin geti ekki álitid neina fjarstaðu að bera hana fram. Eins og menn vita, er rétturinn til þess að birta stjórnarvaldaauglýsingar einkaréttur, því enginn nema sá, sem fengið hefir leyfi til þess, getur birt þær, og einkaréttur fyrir

hvern sem er, er vanalega seldur, jafnvel hvort sem hann er arðvænlegur eða ekki. En hér er um það að ræða, að selja þann rétt, sem hingað til hefir verið gefinn. Eg skal nú að vísu játa það, að eg er ekki fróður um, hversu arðsamur þessi réttur hefir verið, en þó allar líkur til þess, að hann færi nokkurn arð, og þá er það því fremur rétt, að hann sé seldur. Eg veit ekki betur, en að þessar stjórnarvalda-auglýsingar hafi verið birtar fyrir ákveðið verð, eða víst verð fyrir hvert orð, eins og aðrar auglýsingar; en sá er munurinn á þessum opinberu auglýsingum og öðrum, að þótt ekki sé nema einn, sem veitir réttinn og því er aðal auglýsandinn, þá eru margir, sem þessar auglýsingar koma frá víðs vegar um land, nfl. sýslumenn og önnur stjórnarvöld.

Eins og menn vita, fá viðskiftamennirnir, sýslumenn og aðrir, engar prósentur; en aftur á móti hafi eg fengið áreiðanlegar skýrslur um, að kaupmenn, sem þó ekki auglýsa eins mikið, og allar opinberu auglýsingarnar eru frá embættismönnum, fá vanalega meiri og minni prósentur, jafnvel allt að 50 %. Ef nú þess vegna blað stendur sig við, að gefa 50% afslátt af vanalegum auglýsingum, þá hlýtur það að vera talsverður gróði fyrir þá að fá þessar opinberu auglýsingar, án þess að gefa neinar prósentur af þeim. Þess vegna hefir oss dottið í hug, að rétt væri, að landssjóður nyti einhvers hagnaðar af birtingum hinna opinberu auglýsinga. Eg get að vísu ekki sagt, hversu mikið fé þetta verður; það getur ef til vill orðið lítið, en það getur líka orðið talsvert; það er undir því komið, hvort opinberu auglýsingarnar gefa nokkurn verulegan arð af sér eða ekki.

Þótt eg ekki hafi fengið miklar upplýsingar um þetta mál, þá geri eg mér hugmynd um, að boðnar verði 200 til 300 krónur árlega í þennan einkarétt; það er

að vísu ekki mikil upphæð, en það gætur þó dregið sig saman.

Eins og háttv. þingmönnum er kunnugt, er oft gert mikið veður úr 200—300 króna bitlingum, og þá má alt eins gera veður úr 200—300 kr. tekjuauka fyrir landssjóð.

Sumum kann ef til vill að virðast réttast, að þessi hagnaður komi niður á auglýsendunum sjálfum, svo sem t. d. þegar dánarbúi eiga í hlut, og skal eg játa, að það væri vel hugsað, að veita þeim dálitla ívilnun, því að eins og kunnugt er, þá er hagur þeirra oft þannig lagaður, að þeim veitir ekki af sinu; en þegar þess er gætt, að þessi upphæð er svo hverfandi á hverju búi, að þess mundi varla gæta neins, þá virðist vera bæði einfaldara og réttara, að landssjóður einn njóti þessa endurgjalds, með því að það mun vera vanalegt, að ríkissjóður njóti endurgjalds fyrir einkaréttindi yfir höfuð, og það einmitt fyrir þessi sömu réttindi.

Hins vegar gætu menn líka hugsað sem svo, að réttlátlegast væri að láta þessa upphæð ganga til munaðarlausra, og væri þá alt af vegur til að stofna með því sérstakan sjóð fyrir ómynduga, og eins og Ræktunarsjóðurinn hefir verið tekinn út úr landssjóði, eins mætti fara að hér og stofna síðan sérstakan sjóð fyrir munaðarleysingja eða því um líkt.

Eg vona því, að h. deild fallist á, að þótt hér sé að eins um smámál að ræða, þá sé það þó þess vert, að hún styðji það.

Eins og h. þingdeildarmenn sjá, eru komnar fram tvær breytingartillögur við þessa tillögu, önnur frá mér á þskj. 200 í þá átt, að orðin „20 aura“ í seinustu línu falli burt, þannig, að hver þumlungur dálkslengdar kosti að eins 1 kr.; að sett hafi verið inn í tillöguna upphæðin 1 kr. 20 aur. orsakast af röngum skýrslum, og þar sem við ætluðum að þetta væri ákveðið gjald, þá vildum við ekki

fara niður úr því; en síðar, er við fengum að vita, að ein króna væri hið rétta gjald, þá kom eg fram með breyttill. um það.

Hin önnur brtill. á þskj. 208 fer fram á, að í stað þess, að réttur þessi verði veittur þeim útgefanda hinna þriggja elztu þjóðblaða í Reykjavík, er bjóða kynni hæst árlegt gjald til landsjóðs fyrir þenna rétt, komi: þeim af útgefendum hinna almenna fréttablaða, er bjóða kynni hæst gjald. Þessi breyting er okkur ekkert kappsmál; okkar hugmynd er, að þessi réttur þyrfti að vera bundinn við höfuðstað landsins, og þar sem við bentum á 3 elztu blöðin hér í Reykjavík, þá var það gert, til þess að benda á þau blöð, sem hafa mesta útbreiðslu, til þess að landstjórnin sé ekki bundin við, að láta þau blöð, sem minni útbreiðslu hafa, hafa þenna rétt, og þess vegna höfum við bundið þau við 3 elztu blöðin. Aftur á móti þykir sumum eðlilegast, að þessi réttur sé ekki bundinn við nein ákveðin blöð, og þess vegna hefir síðari breytingartill. komið fram. Eg vona, að landstjórnin veiti ekki nýjum blöðum þenna rétt, nema full vissa sé fyrir því, að þau fái eins mikla útbreiðslu eins og hin. Þetta eru þá þær ástæður, sem eg vildi færa fyrir breytingartillögunum, og vona eg, að deildin samþykki þær ásamt sjálfri tillögunni.

Július Havsteen: Mér sýnist vera annar vegur, sem mátti fara í þessu máli, nfr. sá, að láta helztu blöðin gera boðum, hvert þeirra vildi taka þessar opinberu anglysingar fyrir minsta borgun, og þar sem h. flutnm. sagði, að hagur dánarbúanna, sem flestar opinberar anglysingar snerta, væri oftast nær ekki góður, þá virðist bezt, að þau geti fengið þessar anglysingar fyrir sem minst; en hitt, að réttur þessi sé veittur sem gjöf, finst mér alveg ófært, og að gott sé, að einhver breyting komist á þetta fyrirkomulag, og vil eg heldur taka þeirri breytingu, sem hér

er farið fram á, heldur en engri breytingu.

Guðjón Guðlaugsson: Háttv. 1. kgk. þm. hefir málke ekki tekið eptir því, að eg aló einmitt varnagla við þessu, viðvíkjandi dánarbúunum, að æskilegt væri, að þeim væri veitt ívilnun, en eg gat þess um leið, að upphæð anglysingarkostnaðarins fyrir hvert dánarbú væri svo hverfandi, að þess gætti lítið fyrir hvert einstakt; en eg skal gjarnan játa, að dánarbú og munaðarleysingar ættu fremur öðrum að njóta ívilnunar í þessu tilliti.

Hér er farið fram á fast ákveðið gjald, og þar sem engin brtill. liggur fyrir um það atriði, er 1. kgk þm. (J. H.) mintist á, og þar sem tíminn er orðinn svo naumur, að ómögulegt er að koma heppi að, þá vona eg, að h. deild taki bæði sjálfa tillöguna og breytingartillögunar við tillöguna til greina, eins og þær liggja fyrir, og það því fremur, sem h. 1. kgk. þm. (J. H.) lét í ljósi, að hann gæti fallist á tillöguna, enda þótt honum þætti hin aðferðin, er hann mintist á, ölla æskilegri.

ATKV.GR.:

Brtil. á þskj. 208 sp. með 8 atkv.

Brtil. — 200 — — 8 —

Tillagan þannig breytt sp. með 9 atkv. og afgreidd til lh. sem þingsál. frá Ed.

Gjafsóknir.

FRUMVARP til laga um breyting á lögum 12. júlí 1878 um gjafsóknir (C. bls. 59); 1. umr., 31. júlí.

Flutningsmaður (Skúli Thoroddsen): Það má segja sama um þetta frv., eins og h. ræðumaður sagði um síðasta mál, að það er enginn nýr gestur hér á þingi. Eins og h. deild mun kunnugt, hefir málið áður legið fyrir, og síðast 1901. Frv. náði þá staðfestu í Nd., en komst ekki hér í gegnum deildina. Það mun óhætt að fallyrða, að það sé alment áhugamál þjóðarinnar, að þetta frv. hljóti stað-

festingu. Gjafsóknarrétturinn hefir verið sú grýla, sem almenningur hefir verið mjög illa við. Hann er gömul forréttindi embættismanna flokkans, forréttindi, sem illa samrýmast þeirri jafnréttishugmynd, sem felst í 60. gr. stjórnarskrárinnar, og því ætti sem fyrst að nema úr lögum. Ef gjafsóknarréttinum hefði verið beitt með varð, þá mundi hin almenna „opinion“ honum eigi eins málfallinn, eins og nú á sér stað. En þegar lítið er á, hvernig honum hefir verið beitt, þegar þess er gætt, hvernig hann hefir verið misbrákaður þvert ofan í tilætlun, þá verður slíkt eðlileg afleiðing. Tilætlunin með rétti þessum var upprunalega sú, að veita embættismönnum, sem samkvæmt tilsk. 27. sept. 1799 væri skipað að höfða mál út af meiðandi áburði, gjafsókn; en þetta var að eins í einstöku tilfellum. Nú er praxis, eða hefir í síðustu 10—15 ár verið sú, að ef embættismaður á einn eða annan hátt álitur sig lítilega móðgaðan í ræðu eða riti, þá fer hann í yfirboðara sína og fær þá til að skipa sér að höfða mál. En þegar skipun um málshöfðun er komin, þá fylgir strax umsókn um gjafsókn, sem svo er veitt, hvort sem skilyrðin eru til staðar eða eigi. Á þenna hátt hefir gjafsóknarrétturinn verið notaður til þess, að hefta málfrelsi manna.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að blaðamönnum er ekki vítalaut að víta embættisfærslu embættismanna opinberlega, og eru það þó þeir, sem svörum eiga að halda uppi fyrir almenning og finna að því, sem miðar fer.

En það eru ekki blaðamennirnir einir, sem þetta misrétti bytnar á, heldur og líka aðrir, sem eitthvað hafa að kæra í fari embættismanna. Þess eru mörg dæmi, að embættismönnum hefir verið skipað að höfða mál og þeim veitt gjafsókn, sem svo hefir haft í för með sér ýms óþægindi fyrir kærandaðann, því það er orðinn vani í þessum gjafsóknarmálum, að ef em-

bættismaður er kærður fyrir 4 sakir, þá er kærandaðinn dæmdur, þó hann sanni 3 atriði af 4, ef embættismanninum tekst að hreinsa sig af hinu fjórða. Eins er það líka, að ef dómstólarnir líta svo á, að ef hörðum orðum sé farið í kærinni um kæruefnið, og dæma kærandaðann í einhverja litllfjórlega sekt, þá er það skoðað að nóg, álitð, að embættismenn hafi nægjanlega hreinsað sig af áburðinum og því ekki frekara hreyft. Það er því engin furða, þó almenningi þyki illt, að slík forréttindi skuli í lögum. En það er enn fremur á ýmsan annan hátt, að þessi gjafsóknarréttur skapar misrétti manna í milli. Þannig er sá, sem embættismanninn kærir, miklu ver settur en embættismaðurinn, sem annan kærir. Ef embættismaður höfðar mál að fenginni gjafsókn gegn einhverjum privatmanni í hans lög-sagnarumdæmi, þá verður að skipa setudómara í málinu. Og ef svo sá, sem málið er höfðað gegn, tapar því, þá verður hann að borga allan málskostnað, sem, eins og nú hagar til, opt getur orðið fleiri hundruð krónur. En ef privatmaður þarf að höfða mál gegn embættismanni, þá þarf hann líka að fá skipaðan setudómara. En þá er munurinn sá, að það er í allfæstum tilfellum, að hann fái kostnaðinn endurgoldinn, því það er oft, að málskostnaður er, eins og sagt er, látinn falla niður, einkum ef málið, á einn eða annan hátt, hefir verið vafasamt.

Eg vil nú vona, að þetta mál fái góðan byr á þingi að þessu sinni, og eg skal taka það fram, að mér þykir vænt að geta nú komið fram með það fyrst hér í e. d., þar sem það er aðallega hér, að málið hefir áður mætt mótspyrnu.

Eggert Pálsson: Eg verð að mestu leyti að taka í sama strenginn og háttv. flutningsmaður, 1. þm. Ísf. (S. Th.), af þeirri ástæðu, að svo lengi sem eg hef hugsað þetta mál, þá hefir mér ekk dultist, að það er engin sanngirni eða rétt-

læti, að einn flokkur manna skuli hafa þessi réttindi fram yfir aðra meðlimi þjóðfélagsins.

Þessu máli mundi nú að visu ekki hafa orðið hreyft, ef sá orðrómur hefði eigi leikið á, að gjafsóknarréttinum hafi verið, sé og muni verða misbeitt. Hvort svo hafi verið, í raun og veru, skal eg ekki dæma um, en hitt er víst, að raddir hafa komið fram í þessa átt, og því er nauðsyn að gera einhverja breytingu á hinum gildandi lögum í þessu efni, því sá grunur, sem á er fallinn, verður eigi bældurniður, nema á þann eina hátt að breyta.

Hvað þeim kostnaði viðvikur, sem þessi gjafsóknarréttur hefir bakað landssjóði, þá veit eg ekki, hvort hann hefir verið svo tilfinnanlegur. Eg ímynda mér, að hann hafi verið fremur litill, því það er oft svo, að þessi gjafsóknarmál vinnast. Sá, sem gjafsókn hefir, stendur miklu betur að vígi en hinn, sem eigi hefir gjafsókn; hann getur tafið málið og þreytt mótpart sinn á ýmsan hátt, svo hann gugini, þó málstaður hans sé í sjálfu sér góður og verjanlegur, með því að alt réttarfar hér á landi er næsta erfitt og kostnaðarsamt einkanlega til sveita.

En það er ekki þessi hlið málsins, kostnaðurinn, sem gjafsóknarrétturinn bakar landssjóði, sem fyrir mér vakir, heldur hin, að mér virðist órétt, að allir meðlimir borgaralega félags skuli eigi standa jafut að vígi, þegar um það ræðir, að verja mannorð sitt og æru. Það er leitt að þurfa að borga mönnum fé eða sama sem fyrir að verja mannorð sitt og æru, og þó leiðast þeim, sem fremstireiga að standa í mannfélaginu. Mér finst það hversmanns skylda, að verja sjálfur æru sína, og einn ætti eigi frekara, en annar að þurfa að fá til þess opinbert fé að standa sem heiðvirður maður. Á hinn bóginn getur vel farið svo, að ýmsir menn í embættisstétt séu eigi sem ærukærastir. Þar

geta vel átt sæti menn, sem lítið skeyta um skömm eða heiður. En þá myndist mér þörf á, að slíkum, mönnum yrði gert að lagalegri skyldu að verja mannorð sitt.

Það er þessi 2. liður frv., sem eg er eigi fyllilega sannfærður um að sé nægilega athugaður.

Að visu er mér það kunnugt, að háyfirvöldin geta skipað rannsókn. ef grunur er á, að þær sakir séu fyrir hendi, sem geta varðað embættismismissi. En eg er ekki sannfærður um, að heppilegast væri, að skipa alika rannsókn æfinlega, hversu lítið misferli sem kann að vera á framkomu eða embættisrekstri embættismannsins og yfir væri kvartað. Eg veit ekki nema það væri heppilegra, að gera embættismanninum að skyldu að hreinsa sig með málsókn í slíkum tilfellum fyrir eigið fé, heldur en að skipa réttarrannsókn. Slík málshöfðan mundi að líkindum eigi skipuð, nema því að eins, að þær sakir væru fyrir hendi, að við rannsókn lægi.

Af þessum ástæðum vil eg leggja það til, að nefnd verði skipuð í málið, að umræðunni lokinni.

Július Havsteen: Eins og eg var á móti frv. þessu í fyrra, eins er eg líka á móti því nú. Að minni hyggju á það miður vel við, að h. 1. þm. Ísf. skuli einmitt hafa orðið til þess, að bera þetta frv. upp; því hann er sjálfur blaðamaður. Með frumvarpi þessu er tekinn réttur frá embættismönnum, sem sé sá, að þeir fá gjafsókn, þegar þeim er skipað að fara í mál, til þess með dómi að hreinsa sig af ærumeiðandi áburði. Um annan rétt er ekki verið að tala; hann er sannarlega ekki mikill, og ekkert er eðlilegra en að þeim embættismanni sé veitt gjafsókn, sem skipað er að fara í mál; eg ímynda mér jafnvel, að flestum mundi þykja það rangindi, að veita embættismanni eigi gjafsókn, ef svona stendur á. — Hins vegar er blaðamönnum veittur réttur, ef eg svo má segja, að því leyti, sem þeim yrði það hættu-

minna en nú, að segja embættismönnum til syndanna í blöðunum, ef réttur þeirra til að fá gjafsókn félli niður. Eins og kunnugt er, þykjast blaðamenn þurfa að líta nokkuð eftir framkomu embættismanna, og gera embættisverk þeirra að umtalsefni í blöðunum, og vil eg eigi finna að því, á meðan það er gert með stillingu og gætni. En nú er það svo með blaðamenn sem aðra, að það getur verið misjafn saður í mörgu fé, og eru þeir blaðamenn til, sem alls eigi eru fallnir til þess fyrir sakir skaplyndis þeirra. Þessum blaðamönnum hættir til, að við hafa þau orð, sem ættu að vera óskrifuð, og sem eigi gera annað, en ilt eitt, og koma fram, eins og sögð, til þess að vekja ólöghlýðni og fyrirlitningu fyrir embættismönnum. Stundum eru jafnvel embættismenn lagðir í einelti í blöðum.

Eg man eftir því, að fyrir nokkrum árum stóð grein í blaði einu íslenzku, sem mér þótti mæta vel skrifuð, og gekk hún út á að sýna, hve vondar afleiðingar það gæti haft, að blaðamenn legðu það í vana sinn, að rífa stöðugt niður gerðir embættisáttættarinnar; eg man nú ekki, hvernig orðin féllu, en það man eg, að greinin var meistaralega skrifuð. En Adam var ekki lengi í Paradís, og svo fór um ritstjóra þess blaðs, sem eg á við, að hann hefir síðar sést lítt fyrir stundum, þegar hann hefir gert embættismenn að umtalsefni í blaði sínu.

Eg álit varúðarvert að breyta þeim lögum, sem þessi gjafsóknarréttur embættismanna byggjast á og sem nú eru orðin 100 ára gömul; og hafi verið ástæða til þess, að setja þessi lög þá, er eigi síður ástæða nú til að láta þau standa.

Í 2. málsgrein er svo ákveðið, að skylda embættismanna til þess, að hreinsa sig af ærumeiðandi sakargiftum með dómi, samkvæmt skipun yfirboðara þeirra, sé úrlögum numin. Þetta mun eiga að koma á móti því, að gjafsóknarrétturinn er tek-

inn af þeim, en mér finst einnig liggja í orðum frv., að embættismenn þurfi eigi að hlýða skipun yfirboðara þeirra um, að fara í mál, til þess að hreinsa sig af ærumeiðandi sakargiftum, og að þeim sé frjálst að standa uppi í hárinu á yfirboðurum sínum í þessu tilliti. Slik ákvæði virðast eigi mjög heppileg.

Því næst vildi eg minnast stuttlega á annað atriði í ræðu 1. þm. Ísf. Hann fór að tala um, hve illa þeir menn væru staddir, sem þyrftu að kæra embættismenn fyrir yfirboðurum þeirra, á meðan gjafsóknarrétturinn stæði. Mér þykir hart, að þm. skuli leyfa sér að koma fram með slík ummæli. Eg vil biðja hann að koma með dæmi.

Eg fyrir mitt leyti þekki engin dæmi upp á það, að embættismönnum, sem kærðir hafa verið fyrir yfirboðurum þeirra, hafi verið skipað að fara í mál á móti kærandanum. Eg þekki ekki nein dæmi upp á meiðyrðamál út af kærum manna yfir embættismönnum til yfirboðara þeirra.

Öll slík meiðyrðamál, sem eg þekki til, hafa verið milli embættismanna og blaðamanna. Eg skil eigi, að 1. þm. Ísf. (Sk. Th.) skuli skoða þennan margumtalaða gjafsóknarrétt sem forréttindi, er embættismenn ómögulega megi hafa, og að þeim sé gert hærra undir höfði en öðrum mönnum. Eins og embættismenn hafa meiri skyldur en privátmenn, eins hljóta þeir að hafa meiri vernd í hinu borgaralega félagi; því vill háttv. flutnm. eigi nema úr gildi 99. gr. hegningarlögganna og greinarnar, sem þar koma rétt á eftir?

Eg vona og óska, að frv. þetta komist eigi lengra nú en á síðasta þingi.

Flutningsm. (Skúli Thoroddsen): Eg er þakklátur h. 1. þm. Rangæinga fyrir það, hversu vel hann tók í þetta frv.

Hann gat þess, að kostnaður landssjóðs í slíkum málum væri ekki mikill, og er eg honum samdóma um það, af því að

það er vani, að málskostnaður sé lagður á þann málspartinn, sem tapar; en oft þarf landsjódur að leggja mikið fé út til bráðabirgða, því að alik mál eru oft lengi á þrjónunum, standa oft yfir árum saman.

Þá skal eg snúa mér að ræðu h. 1. kgk. þm. (J. H.). Mér kom það alls ekki á óvart, þótt hann hefði eitthvað að athuga við ræðu mína um þetta mál.

Eg hef aldrei þekt neinn mann, sem hefir hærri hugmyndir um sig sem embættismann og alt það, sem að embætti lýtur, og má sjá það á allri framkomu hans. Þar sem hann sagði í ræðu sinni, að ekki væru allir vel til þess fallnir að vera blaðamenn, þá hygg eg að sama megi segja um háyfírvöldin, að sum þeirra séu mjög illa fallin til að skipa þann seas. Þessi ummæli mín eru að eins almenns efnis, eins og ámæli þau til blaðamanna, er komu fram í ræðu 1. kgk. þm. Það var annars æðimargt í ræðu hans, sem eg þyrfti að svara.

Meðal annars kom hann með það, af því að skylda sú, sem talað er um í seinni parti frv., skuli úr lögum numin, þá þyrftu embættismenn ekki að hlýða yfirboðurum sínum; fyr má nú vera skilningsleysi!

Eg er alveg hissa á h. þm. (J. H.). Háyfírvöldin fá að lögum ekki heimild til að skipa embættismönnum það, sem hér ræðir um.

Sami h. þm. tók það fram, að fyrir þá, sem þyrftu að kæra yfir gjörðum embættismanna, væru gjafsóknir óheppilegar. Þá sagði hann enn fremur, að slíkar kærur væru alt af teknar til greina. Eg get nefnt fleiri dæmi upp á hið gagnstæða. Eg skal að eins leyfa mér að benda á isfirzku kærurnar. Þar var embættismanninum veitt gjafsókn að eins til þess, að leika sér með kærurnar. Þannig gæti eg nefnt fleiri dæmi úr mínu kjördæmi.

Hvað eiga menn að gera? Ef þeir þurfa að kæra eitthvað, sem vitavert er hjá em-

bættismanninum, þá er ekki til neins fyrir þá að snúa sér til háyfírvaldanna. Þegar gjafsóknarréttinum er þannig beitt, þá er sannarlega ekki auðvelt fyrir menn að ná rétti sínum. Þó embættismaður sé kærður fyrir glæp, þá er því alls ekki síst, heldur er sent til þess, að heyraálit embættismannsins. Þannig gerir það til dæmis ekkert til, þó sýslumaður dregi mann; ef hann er ekki staðinn að því, þá má ekkert gera í málinu fyr en búið er að leita umsagnar sýslumanns um það. Svona er nú réttarástandið hér á voru landi nú á dögum. Það er von, að h. 1. kgk. þm. (J. H.) láti mikið yfir því.

H. 1. kgk. þm. (J. H.) sagði enn fremur, að eg hefði sagt, að það væri nauðsynlegt vegna blaðamanna að nema gjafsóknarréttinn úr gildi; en hér er alls ekki um nein sérréttindi fyrir blaðamenn að ræða; blaðamenn hafa ekki önnur réttindi en aðrir menn, gagnvart embættismönnum; þeir eru ekki öðruvísi settir gagnvart embættismönnum en öðrum borgurum mannfélagsins.

H. sami þm. sagði enn fremur, að blaðamennirnir ættu að hafa sérstakan rétt, til þess að skamma embættismennina. En embættismennirnir eiga þó sannarlega hægt með, að leita réttar síns gagnvart þeim; þeir eru ekki svo illa settir hér á landi, að þeim sé gert ómögulegt að vernda æra sína.

Eg held því, að mótmæli h. 1. kgk. þm. (J. H.) gegn frv. þessu, séu þess eðlis, að h. þingdeild ætti ekki að taka þau til greina.

H. þm. er orðinn gamaldags í skoðunum sínum; hann er gamall aristokrat. Við, sem nú lifum á þessum framsóknartímum, viljum ekki viðurkenna þessi aristokratið forréttindi, sem hefðu getað átt heima á 17. og 18. öld. Þá hefði 1. kgk. þm. (J. H.) réttilega skipað sitt sæti í þeim flokki.

Eggert Pálsson stakk upp á 3 manna nefnd.

ATKV.GR.: Málinu vísað til 2. umr. með 6 : 4 atkv.

3 manna nefnd sp. með 6 atkv. og kosningu hlutu:

Skúli Thoroddsen með 8 atkv.

Eiríkur Briem með 6 atkv.

Eggert Pálsson með 5 atkv.

Önnur umr., 8. ágúst (C. bls. 59, 76). Málið tekið út af dagskrá.

Önnur umr., 11. ágúst (C. bls. 59, 76).

Framsögumaður (Skúli Thoroddsen): Nefnd sú, sem kosin var af þessari háttv. deild, hefur ekki getað orðið á einu máli, og hefur klofnað sundur í meiri og minni hluta. Meiri hlutinn hefur í nefndarálitinu gjört grein fyrir því, sem fyrir honum vakti, en þar sem mál þetta hefur verið ítarlega rætt við 1. umr., sé eg, að svo stöddu, eigi ástæðu til að fara frekara út í það, en leyfi mér að eins að mælast til, að háttv. deild samþ. það, eins og það nú liggur fyrir.

Eiríkur Briem: Eins og háttvirtir deildarmenn geta séð á nefndarálitinu, hefi eg ekki getað orðið meðnefndarmönnum mínum samdóma um þetta mál. Við 1. umr. þessa máls var það tekið fram, að alþýða manna væri áhugamál að fá þessum lögum breytt; en eg hefð, að það sé bygt á misskilningi. Það hefur nefnilega verið gefið í skyn, að gjafsóknir hafi töluverðan kostnað í för með sér af almannafé; en það er bygt á misskilningi.

Mér er að vísa ekki kunnugt um, hve mikið hefur verið af gjafsóknarmálum fyrrum, en eg hef gjört mér far um, að rannsaka, hve mörg gjafsóknarmál hafi átt sér stað síðan 1897, og ekki getað fundið nema 6 á hálfu sjötta ári, og hafa þau farið svo, að í 4 af þeim hefur hið opinbera unnið, og stefndi verið dæmdur í málkostnað og sekt. Hitt hefur að vísu

líka komið fyrir, að 1 mál hefur tapast fyrir yfirréttinum, og var þá kostnaðurinn af því að eins 12 kr., og er það ekki $\frac{1}{10}$ af því, sem landssjóður hefur fengið í sekt fyrir hin málin.

Hvað það snertir, að það sé ósanngjarnt að embættismenn séu rétthærri í þjóðfélaginu en aðrir í þessu málefni, þá er það líka bygt á misskilningi. Hér er sem sé um þau málaferli að ræða, sem leiða af því, að maðurinn er embættismaður, og þó kostnaðurinn sé ekki mikill, er það ekki eðlilegt, að hann lendi á honum; en þegar dómstólarnir dæma hinn stefnda í sekt, þá er það hann, sem borgar allan kostnaðinn við málið og sektina til landskjóðs að auki.

Eg held því, að óánægja sú, sem fram hefur komið út af gjafsóknunum, sé ekki um málið sjálft sem gjafsóknarmál, heldur út af því, hvornig lögin leggja sekt við því, sem málið er um. Eg hef heyrt, að þessu sé öðruvísi háttað annarastaðar, t. d. í Ameríku, að þar sé venjulegt að sækja margt það, sem sektir liggja við hér á landi; en þá hlýtur lögunum líka að vera öðruvísi háttað þar í því efni.

Ef frv. það, sem hér liggur fyrir, fær framgang, þá má gera ráð fyrir, að sá embættismaður, sem meiddur er, fari í mál eftir sem áður, og verður þá engu léttara fyrir stefnda, ef embættismaðurinn vinnur málið, því þá fellur allur málekostnaðurinn á hinn stefnda, og hann getur, þegar svo á stendur, orðið meiri en ulla.

Hér kemur líka annað atriði til greiðra og það er, að þótt embættismaður vildi leiða hjá sér að fara í mál, gæti svo farið, að hið opinbera létí höfða opinbera rannsókn, og yrði það þá jafnaðarlega dýrara; sú rannsókn yrði að greiðast af almannafé.

Eg sé eigi, að frv. þetta sé neinnum til gagns; það skyldi þá vera málafutningsmönnum við yfirdóminn, því að í gjaf-

sóknarmálum eru málaflutningsmenn skyldir til að færa málin endurgjaldslaust, en þegar eigi er um gjafsókn að ræða, fá þeir talsverða borgun. Annars kom það flatt upp á mig, að eg var kosinn í þessa nefnd, þar sem eg er svo ókunnugur slíkum málum, og getur því verið, að eg ekki hafi fært eins gildar ástæður móti þessu máli, eins og eg hefði óskað.

Július Havsteen: Þótt þetta mál væri ítarlega rætt við 1. umr., finn eg nú samt hvöt hjá mér til að fara um það nokkurum orðum, sér í lagi um ástæðurnar fyrir því. Þegar eg les nefndarálitið, þá sé eg, að aðalástæðan fyrir afnámi gjafsóknarréttarins, sem sé, að það sé í þágu blaðamanna, er ekki tekin þar fram, enda gat eg ekki búist við því, að hún fyndist þar. En af því eg fór alltarlega í fyrstu umr. um það atriði skal eg sleppa því að þessu sinni. Aftur furðar mig á því, að önnur ástæða, sem háttv. 1. þm. Ísf. (Sk. Th.), kom með, við 1. umr. þessa máls, þar sem hann líkti gjafsóknarréttinum við Damoklesar-sverð, sem hengi yfir höfði þjóðarinnar, hefir heldur ekki komið fram í nefndarálitinu. Eg á við það, að þingmaðurinn lét þá á sér heyra, að þeir, sem þættust vera neyddir til að kæra embættismann fyrir einhverjarsakir, heyktust á því af ótta fyrir, að þeim embættismanni, sem þeir þyrftu að kæra yfir, yrði þá skipað að fara í mál út af ummælum í kærinni. Þetta hefir nú líklega háttv. þm. samt þótt of djúpt tekið í árinni, og þess vegna slept að geta þess í nefndarálitinu. Eg skal í þessu tilliti taka það fram, að eg hefi nú verið amtmaður 21 ár, og fengið allmargar kærur um embættismenn, en aldrei fundið ástæðu til að skipa embættismanni að fara í mál við kæranda. Kærurnar hafa ávallt verið svo kurteislega orðaðar, að það væri æskilegt, að sumir blaðamenn vildu taka sér þær til fyrirmyndar, þegar þeir eru að finna að embættismönnum í blöð-

um einum. Ef kærur yfir embættismönnum eru of svæsnar, þá heyra þær undir sérstakar greinar hegningarlaganna, sem sé 227., 228., 229. gr., og mun ekki vera hægt að segja, að þau ákvæði séu Damoklesar-sverð, sem hangi yfir höfði þjóðarinnar. Þegar eg nú sný mér að ástæðum þeim, sem tilfærðar eru fyrir frv. í nefndarálitinu, þá er þar réttilega tekið fram, að kostnaður sá, sem landsþjóður hafi haft af gjafsóknarmálum embættismanna, muni ekki vera tilfinnanlegur.

Samt sem áður getur málshöfðunarskipun haft tilfinnanleg framlög í för með sér fyrir embættismann, sem skipað er að fara í mál, sérstaklega ef hann þarf að fá setudómara skipaðan, til þess að meðhöndla málið, því þá á hann sem sækjandi að greiða setudómaranum fæðispeninga og endurgjald fyrir ferðakostnað, samkvæmt opnu bréfi 24. nóv. 1837, sem stöðugt er farið eftir, þótt það sé eigi beinlínis lögleitt hér. Í nefndarálitinu stendur, að sú hætta vofi jafnan yfir, að gjafsóknarrétturinn kunni að verða misbrúkaður; en um daginn sagði háttv. frsm., ef mig minnir rétt, að hann væri misbrúkaður; það er þá gott, að hér hefir dálitið verið dregið úr í nefndarálitinu; en það er of lítið til þess, að afnema lög, að þau kunni að vera misbrúkuð. Eg veit heldur ekki til, að hinn svo nefndi gjafsóknarréttur embættismanna hafi verið misbrúkaður.

Meðan eg var amtmaður fyrir norðan í 13 ár, komu fyrir þar 2 gjafsóknarmál af því tægi, sem hér er um að ræða, og var það einn af kennurum lærða skólans, sem höfðaði annað málið eftir skipun stíptsyfirvaldanna eða landshöfðingja. Síðan eg kom hingað suður á árinu 1894, hefi eg veitt alls einum embættismanni gjafsókn, og það í máli, sem biskup hafði skipað honum að höfða. Sá, sem málið var höfðað á móti, var dæmdur í sekt og málakostnað, og orð hans dæmd ómerk. Í

annað skifti skipaði eg einum sýslumanni að hreinsa sig með dómi af ærumeiðandi áburði í blaði einu, sem kemur út hér, en landshöfðingi veitti gjafsókn í því máli, sem lyktaði á þá leið, að hlutaðeigandi var dæmdur í sektir og málskostnað, og orð hans um sýslumanninn dæmd danð og marklaus eða ómerk. Í öðrum tilfellum hefi eg eigi skipað embættismönnum að fara í mál eða veitt þeim gjafsókn í meiðyrðamálum. Eg get því eigi séð, að eg hafi misbrúkað þá heimild, sem eg hef til þess, að veita embættismönnum gjafsókn út af meiðyrðum gegn þeim, né skipað þeim að leggja út í meiðyrðamál um skör fram.

Þar sem tekið er fram í nefndarálitinu, að sanngirnis- og réttlætislögmálið mæli með því, að afnema gjafsóknarréttinn, þá get eg með engu móti fallist á það. Eg get að visu ekki séð, að embættismenn verði álitnir rétthærri en aðrir menn, þótt þeim sé veitt gjafsókn, þegar þeim er skipað að fara í mál, til þess að verja æru og mannorð, og þar sem þeir hafa meiri skyldur en menn alment, er það mjög eðlilegt, að þeir hafi sérstaka vernd gegn árásum á þá, og þessi hugsun kemur fram í hegningarlögunum, í 99. og eftirfarandi greinum, en engum dettur víst í hug að afnema þær, af því að þær komi í bága við sanngirnis- og réttlætislögmálið.

Líka hefir verið talað mikið um, að gjafsóknarrétturinn væri mjög óvinsæll hjá alþýðu manna, og er svo sagt í nefndarálitinu, að óakir þjóðarinnar hafi gengið í þá stefnu, að rétt þenna bæri að afnema, hvarvetna sem þessu máli hafi verið hreyft. Eg get samt eigi lagt neina áherzlu á það, þótt einhverjar alíkar raddir hafi komið fram á einstöku þingmálafundum, þar sem málið hefir aldrei verið skoðað nema frá annari hliðinni, og þótt 1 eða 2 blöð hafi gert mikið veður út af hinum margumtalaða gjafsóknarrétti embættis-

Alþjóð. 1902 A.

manna, þá er þar fyrir eigi gefið, að afnám hans sé vilji þjóðarinnar, en hitt er víst, að það er vilji hlutaðeiganda ritstjóra.

Eg get því ekki séð, að það sé minsta ástæða til, að sinna þessu frv., og sé ekkert á móti því, að þeir embættismenn, sem skipað er að fara í mál, fái gjafsókn.

Eggert Pálsson: Þegar þetta mál lá hér síðast fyrir, var það tekið út af dagskrá sökum þess, að flutnings- og framsögumaður þessa máls var ekki á fundi vegna veikinda. Þá var eg spurður, hvort eg vildi takast á hendur framsögu þess, en eg hummaði það fram af mér, sökum þess, að það gat orðið málinu að falli, þar eð þann mann, sem mestan áhuga hefir á þessu máli, vantaði á fundinn, og þar með þá einnig atkvæði hans. Mér var ekki fullkunnugt, hvernig mál þetta hafði verið borið upp, þegar það fyrst kom fram hér á þingi, en þegar eg, eftir að eg var kosinn í nefnd til að ihuga það, hafði kynt mér sögu þess hér á þinginu, þá sá eg, að það hafði verið borið upp, eins og eg hafði gert mér í hugarlund í fyrstunni, sem sé þannig, að greinin um, að embættismenn skuli ekki skyldir að fara í mál út af meiðyrðum, vantaði. Þetta atriði var það, sem þá var aðallega fundið frv. til foráttu.

Í þessu frv. er bætt úr þessu, og ætti þess vegna ekkert að vera því til fyrirstöðu, að frv. gæti nú orðið samþykkt.

Háttv. fyrsti kgg. þm. (J. H.) mintist á það, að nefndarálitið væri vægilegra orðað en búast hefði mátt við eftir þeim umræðum, sem urðu um mál þetta við 1. umr. þess hér í deildinni. Þessu skal eg svara því, að eg einn ber ábyrgð á því, hvernig nefndarálitið er orðað. Og kannast eg ekki við, að eg hafi við 1. umr. þess, brúkað nokkur óvægileg eða óviðeigandi orð. En hvað viðvíkur orðunum „kunni að verða misbrúkað“, sem hann gerði mikið veður út af, verð eg að segja

það, að hann ætti sízt að vera óánægður með það, að vægar er farið í sakirnar í nefndarálitinu, en við 1. umr. þessa máls. Háttv. 1. kgk. þm. (J. H.) hélt því einnig fram, að það væri blaðamönnum að kenna, að þetta mál væri fram komið, en þetta er ekki rétt; eg verð að álita, að það sé eitt af áhugamálum þjóðarinnar, að fá þessu breytt, því að á nálega hverjum þingmálafundi, þar sem mál þetta hefir komið til umræðu, hefir verið samþ. að skora á þingið að samþykkja þetta frv., og svo var einnig gert á hinum síðasta Þingvallafundi, sem haldinn hefir verið.

Það má auðvitað lengi þrátta um það, hvort embættismenn hafi sanngirniskröfu til þessa. Mér sýnist það ekki vera, en háttv. 1. kgk. þm. (J. H.) sýnist svo vera; hvor réttara hefir fyrir sér, er svo ekki gott að segja, þar sem hér er að ræða um álitamál. Mér er þetta ekki kappsmál, en eg verð að greiða atkvæði með málinu vegna þess, að það er sannfæring mín, að embættismanninum á ekki að vera gert hærra undir höfði, þegar um það er að ræða, að verja æru sína, en öðrum meðlimum þjóðfélagsins.

Guðjón Guðlaugsson: Eg hef í mörg ár hugsað þetta mál og reynt til að setja mig inn í það. Eg var því einu sinni fylgjandi og komst svo langt í því efni, að eg varð flytjandi þess, eða fyrri málsgreinarinnar í frumvarpinu og komst þá í nefnd, sem kosin var, til þess að íhuga málið nákvæmlega, og þar varð eg fyrir þeirri heppni, að verða með skýrum og glöggum lagamanni, sem gat með ró og gætni sýnt mér ýmsar hliðar málsins, og verð eg að játa það, að eg hefi sem fylgismaður þessa máls, aldrei borið mitt bar síðan, og meðal annars af þeim ástæðum greiddi eg atkv. móti því á síðasta þingi.

Eg skal geta þess, að maðurinn var fyrverandi þm. Reykvíkinga.

Eg skal játa það, að um alt land er

mikill áhugi á að fá þessu breytt, t. a. m. í mínu kjördæmi, þar töluvert á því, að menn legðu áherzlu á þetta, enda var ótæpt að þeim kolum blásið af mótkandidat mínum og meðmælanda hans, sem fáir taka nú reyndar nokkuð tillit til; svo má geta þess, að prestur einn í mínu kjördæmi fékk sér sendan heilan bunka af einu blaði, Ísafold, til útbýtingar meðal kjósenda minna, þar sem því var haldið fram, að eg væri á móti þessu máli og fylgdi ekki fram vilja kjósenda minna, og þessu stráði klerkur meðal þeirra, sem hann hélt að hefði eyru til þess að heyra slíkt, þó árangurinn virtist lítilfjörlegur.

Það er alkunnugt, að það má búa til almennan vilja með slagorðum og í þessu tilliti hefir það ótæpt verið gert.

Menn munu kannast við þessa alkunnu og margtugnu sætningu, að með veitingu gjafsókna „sé verið að ausa út fé fátækrar þjóðar af yfirvöldunum, til þess að hefna sín á þeim mönnum, sem þori að segja sannleikann, en ívilna gæðingum sínum, embættismönnum“. Menn kunna þessi orð utan að og því miður eru margir, sem halda, að þau séu heilagur sannleikur, af því þeir hvorki þekkja málið né reyna að rannsaka það, heldur apar þetta hver eftir öðrum í algerðri blindni, eins og gefur að skilja, því það er svo langt frá því, að landsjóður tapi á gjafsóknarmálum yfirleitt, að hann þvert á móti græðir vanalega á þessum málaferlum, sökum þess, að sektirnar renna í landssjóð. Til þess, að geta sýnt, að eg tala ekki þetta út í bláinn, hefi eg leitað mér upplýsinga um það, hve margar gjafsóknir hafa verið veittar frá því 1897 og hvernig dómar hafa fallið í þeim. Árið 1897 var veitt gjafsókn í einu máli og var ákærði dæmdur til að borga allan málskostnað og töluverða sekt, sem eg man ekki nú hve há var. Svo er engin gjafsókn veitt þangað til árið 1900, þá var veitt gjafsókn í máli og lyktaði því

svo, að sá, sem kærður var af embættismanninum, var dæmdur í 30 kr. sekt og allan málskostnað. Í 2. máli, sem síðan var veitt gjafsókn í, var kærði dæmdur í 60 kr. sekt og málskostnað og í 3. málinu var kærði dæmdur í 50 kr. sekt og málskostnað. Þarna græddi landssjóður á einu ári 140 kr., en svo kom fjórða málið, þar féll málskostnaður niður og kom því á landssjóð allur málskostnaðurinn, sem var 12 krónur.

Á þessu má sjá, að landssjóður hefir grætt á gjafsóknarmálum hér um bil 200 kr. þessi 5 síðustu ár, en tapað að eins 12 krónum, og þarna er þá kominn út-austur landssjóðs til gjafsókna, sem óaf-látanlega er básúnaður meðal alþýðu, en hún veit þetta ekki. Hún veit ekki, að féð er að eins lagt út fyrir embættismanninn, og ef kærði tapar málinu, þá borgar hann allan kostnað, sem af málinu leiðir, en tapi kærandiinn, verður hann einnig að endurborga landsjóði það, sem hann hefir lagt út. Það er að eins, þegar málskostnaður fellur niður, sem landssjóður fær sitt ekki endurborgað, sem sjaldan kemur fyrir og er auk þess oftast lítil upphæð. Það er að eins, þegar setudómara þarf að fá, sem útgjöldin geta orðið að mun, en þá gætu þau líka orðið ótilhlýðilega þung fyrir embættismanninn, sem ef til vill hefði orðið fyrir röngum áburði.

Það, sem eg einkum varð sannfærður um í nefnd þeirri, er eg áðan mintist á að eg hefði setið í, var, að það væri rangt að afnema rétt embættismanna til að fá gjafsókn, án þess að skylda þeirra til að fara í mál eftir skipun yfirboðara þeirra væri líka afnumin, því þá mætti neyða þá til að fara í hégómamál og eyða þannig fé þeirra, að þeim nauðugum og ástæðulaust, og því var það hugsun mín áður og eftir að eg kom á þetta þing, að vera ekki á móti málinu, ef skyldan væri afnumin jafnframt réttinum. En svo er

eg nú kominn á þá skoðun, að réttara sé að vera á móti báðum atriðunum, hvaða veður sem út af því kynni að verða gert meðal kjósenda út um land bæði minna og annara.

Eftir nákvæma umhugsun hefi eg komist að þeirri niðurstöðu, að það sé ekki rétt að afnema þessa skyldu embættismanna til að breinsa sig af áburði. Tilgangurinn hefir upphaflega auðsjáanlega verið sá, að koma í veg fyrir, að embættismenn gætu hummað fram af sér, að hreinsa sig af því, sem þeim kynni að verða borið á brýn og skert gæti heiður þeirra og virðingu.

Eg verð því að álíta það afturkast í siðferðistilfinningu þingsins, ef því stendur á sama um það, hvort embættismenn þjóðarinnar sættast á, eða hreinsa sig af áburði, sem þeim er vansæmd að, og eg verð að álíta, að það afturkast þingsins gæti valdið afturkasti í siðferðistilfinningum embættismanna oghaft óheppileg áhrif á hegðansumra þeirra, og á hinn bóginn orðið þess valdandi, að mótstöðumenn þeirra skoðuðu gerðir þingsins sem tryggingu fyrir því, að þeir gætu vítalaut útatað embættismenn, án gildra tilefna.

Þetta lagaákvæði hefir verið sett í siðbætandi skyni, og að nema það úr lögum eftir nokkur ár, hlyti því að hafa meir eða minna siðspillandi áhrif í ýmsum greinum.

Háttv. 1. kgk. þm. (J. H.), sagði við 1. umr. málsins, að með þessum lögum væri embættismönnum leyft að sína yfirboðurum sínum þrjózku. Eg áleít þetta misskilning þá, en nú sé eg, að það er rétt. Það liggur í hlutarins eðli, að yfirboðari hlýtur að geta heimtað það af undirmanni sínum, að hann hreinsi sig af ærumeiðandi áburði en eftir þessum lögum er embættismaðurinn ekki skyldur til þess, að hlýðnast því, sem þó er alveg sjálfsagt, jafnvel þó ekkert sérstakt lagaákvæði væri til, sem tæki

það fram með þerum orðum. Það ætti öllum að vera ljóst, að þetta sé í raun og veru sjálfsgætt, að yfirbættismaður hafi á einhvern hátt það vald yfir embættismanni, sem undir hann er gefinn. Ef t. d. sýslumanni er opinberlega borið óráðvæðnisorð, er þá ekki alveg sjálfsgætt að háyfirvaldið hafi vald til þess, að láta slíkt orð ekki haldast og þróast, heldur geri eitthvað til þess, að fá enda á slíkt? Og ef nú háyfirvaldið hefir vald til þessa, því má það þá ekki viðhafa þá þægilegustu, ódýrustu og umsvifaminstu aðferð til þess, að komast fyrir sannleikann, og það verða allir að játa, að sé sú, að skipa embættismanninum sjálfum að hreinsa sig með dómi. Annars yrði að skipa rannsókn, sem er margfalt dýrari fyrir landsjóðinn og fæst aldrei endurborguð, og auk þess ef ummælin virðast stóræumeiðandi og á einhverju bygð, verður að víkja embættismanninum frá um stundarsakir, sem veldur annari tilfinnanlegri útgjaldagrein fyrir landsjóðinn.

Þó lögin kunni að hafa verið misbrúkuð eða beitt helzt til frekt, er það ekki næg ástæða fyrir því, að nema þau úr gildi; um það fer eftir því, hverjir við stjórnina sitja, og á stjórnina á þingið að hafa sín réttu áhrif til umbóta í þessu efni, án þess að fella úr gildi þau ákvæði, sem allir verða að játa að séu réttmæt og holl, sé vel með þau farið.

Frsm. (Skúli Thoroddsen): Eg ætlaði ekki að taka til máls við þessa umræðu, en við umræður þær, sem um málið hafa orðið, hefir ýmislegt komið fram, sem eg þarf að svara. Menn hafa látið í veðri vaka, að það væri kostnaðurinn fyrir landsjóð, sem væri aðalástæðan til þess, að þjóðin hefði áhuga á, að þessi gjafsóknarréttur embættismanna væri afnuminn, en þetta er ekki rétt. Eins og tekið hefir verið fram, er kostnaður landsjóðs ekkert aðalatriði í máli þessu, því að hann fæst alltaf endurgoldinn, og er því vanalega

af eins fyrirframgreiðsla. Fyrir mér vakir alt annað, en þetta; frá mínu sjónarmiði er aðal-spurningin sú, hvort það sé sanngjarn, þegar litið er til borgara þjóðfélagsins í heild sinni, að nokkur hluti þeirra, embættismennirnir, geti notað landsjóðinn, til þess að hlaupa undir bagga, og leggja fram málskostnað sinn fyrir fram, ef þeir þykjast þurfa að verja æru sína.

Háttv. 1. kgk. þm. (J. H.) hélt því fram, að þetta leiddi af stöðu embættismannsins, en eg get ekki séð, hver ástæða er til þess, að vernda þá fremur en aðra meðlimi þjóðfélagsins. Allir geta orðið fyrir hnjaski vegna stöðu sinnar, en eg veit ekki til þess, að nokkur ætlist til þess, að t. a. m. húsbóndi manns, sem veitir verzlun forstöðu, greiði fyrir fram fé fyrir hann til þess, að hann geti hreinsað sig af ærumeiðandi áburði, sem hann verður fyrir sökum stöðu sinnar. Hér er því um sérréttindi embættismannsins að ræða, borið saman við aðra borgara þjóðfélagsins; en það á ekki að eiga sér stað, að allir séu ekki jafnsettir að því, er til þess kemur, að verja æru sína.

Þeim ætti ekki að vera vandara um en öðrum, sem tekið hafa að sér einhverja stöðu fyrir ákveðið kaup, að verja sig fyrir þeim ærumeiðingum, sem þeir verða fyrir sökum stöðu sinnar. Þetta er fyrir mér aðalatriðið í þessu máli.

Hvað því viðvíkur, hvernig nefndarálitid er orðað, skal eg fúslega játa það, að hefði eg skrifað það, mundi hafa verið hardara að orði komist en er, og það af þeirri einföldu ástæðu, að eg þekki líklega betur til en háttv. meðnefndarmaður minn, hvernig þessum lögum hefir verið beitt. Mér, og fleiri mönnum, mun enn vera það minnisstætt, hvaða aðferð var beitt í Ísafjarðarsýslu 1893—'94, þegar fleiri hundruð manna, er margir voru valinkunnir, kærðu yfirvald það, sem þar var þá sett, og háyfirvöldin höfðu þau

hausavíxlin, að veita kærða gjafsókn, og láta hann eltast við þá, sem undir kæruna höfðu skrifað, og baka þeim þannig kostnað, sem ekki skifti hundruðum, heldur þúsundum króna. Það má auðvitað segja, að sá sökir þær, sem bornar eru á yfirvaldið, sannar, þá verði kævendurnir ekki dæmdir, eins og h. 6. kgk. (E. B.) tók fram, en eg verð að benda h. þm. á, að það er munur á, hvort hafin er opinber rannsókn, eða málið er rekið sem einkamál, að fenginni gjafsókn. Við opinbera rannsókn fer fram „inquisition“, og það er þá embættisakylða rannsóknardómarana, það gera sitt iðrasta til þess, að leiða sannleikann í ljós, en í gjafsóknarmálum eru að eins lagðar fyrir vissar spurningar, og það ber þá þráfaldlega við, að neitað er, að leggja ýmsar spurningar fyrir vitnin, af því að þær séu t. d. of „inquisitionskrar“, eins og líka mótparturinn á þá rétt á, að vera þar viðstaddur og getur með gagnspurningum reynt að draga sem mest úr framburði vitnanna, svo að erfiðara veitir að komast fyrir hið sanna.

Hér við bætist og, að ef embættismaður er kærður, sem stjórnið vill hjálpa, þá er auðvitað, að honum er veitt gjafsókn, þótt full ástæða væri til opinberrar rannsóknar, og meðferð málsins þá falin þeim manni, sem honum er hlöðhellur, og þekkja menn mörg dæmi þess, hvernig réttinum er í slíkum málum þrasinnis traðk að.

Þar sem h. þm. Strand. (G. G.) tók það fram, að þjóðin álitu, að fé landsins væri varið til að vernda gæðinga stjórnarinnar, þá er það rétt, að þessi skoðan hefir komið fram hjá þjóðinni, og þar hefir þjóðin séð rétt. Þess ber líka að gæta, að því fer mjög fjarri, að gjafsóknarrétturinn hafi verið notaður að eins í þeim tilfellum, er háyfírvöldunum hefir þótt ástæða til þess, að skipa embættismanninn að hreinsa sig með málshöfðum, held-

ur eru og dæmi þess, að embættismaður hefir í privathréfi óskað þess, að honum væri skipað að höfða mál, til þess að geta sótt um gjafsókn eftir á. Þannig má misbrúka gjafsóknarréttinn á ýmsa vegu.

Þar sem h. sami þm. tók það fram, að það væri þægilegt fyrir yfirboðarana að geta skipað embættismönnum að höfða mál, til að hrinda ánnalann eða kævna, þá skal eg jata það, að gjafsóknarrétturinn er og hefir löngum verið mjög þægilegt skálkaskjól til þess að hjálpa „vel séðum“ embættismönnum úr klipu, því að jafnan má fá kærandann dæmdan, þótt hann sanni tvö kærutridi af þremur, og enda þótt hann sanni þau öll, ef hann að eins þykir hafa viðhaft óþarflega hörð orð. Þar sem mál þetta hefir verið ítarlega rætt við i. umr., sé eg eigi ástæðu til að fara fleiri orðum hér um, en að málst til, að h. deild samþykki frv.

Eiríkur Briem: Að því, er smertir þau orð h. 1. þm. ísf. (Sk. Th.), að það sé rangt, að embættismenn séu réttþærri en aðrir í þessu tilliti, þá get eg ekki skilið, að þau ummæli séu á röðum bygð, því að mismenandi stæða manna getur gert nauðsynlegt, að þeir hafi út af því, sem þeim er á hendur falið af hinu opinbera, misjafnan rétt.

Eg skal taka t. d., ef lögregluþjónn þarf að taka mann fastan þá þarf hann að vera réttþærri til þess en aðrir menn. Þar sem h. framsm. (Sk. Th.) tók það fram, að það væri greiðara fyrir þann, sem kærir embættismann, að hafin væri opinber rannsókn í staðinn fyrir þessa aðferð, að láta embættismanninn hreinsa sig með dómi, þá skil eg það ekki.

Eg skal setja fram sem dæmi, að eg veit, að maður, sem kvartaði yfir því, að það hefði verið stolið frá honum, óskaði, að hann hefði verið málspartur, því að þá hefði hann getað haft nokkur áhrif á það, hvernig rannsóknin fór fram.

ATKV.GR.: Meginmál frv. felt með 6 atkv. gegn 5.

Umboðsstjórn landsins.

Á 19. fundi, 20. ágúst, mælti framsm. í stjórnarskrármálinu,

Kristján Jónsson: Með leyfi h. forseta vildi eg, áður en gengið er til dagskrár, leyfa mér að benda h. deild á framhaldsnefndarálit stjórnarskrármálsnefndarinnar í Ed., sem prentað er á þgskj. 190.

Ráðgjafinn fyrir Ísland hefir óskað þess, í ástæðunum fyrir frumv. því til stjórnarskipunarlags, sem hann lagði fyrir þetta þing, að alþingi léti uppi álit sitt um það, hver breyting á embættaskipun landsins væri nauðsynleg og eðlileg afleiðing af hinnu nýju stjórnarskipun, og fyrir því höfum vér, sem kosnir vorum hér í deildinni til þess, að ihuga þetta frumv., samkvæmt umboði h. deildar látið uppi álit vort um þetta efni. Vér höfum ekki borið málið fram í tillöguformi og getur það því ekki komið öðruvísi fyrir h. deild en á þennan hátt.

Geti einhver h. þm. ekki fallist á það, sem stendur í nefndarálitinu, verður hann að bera athugasemdir sínar eða mótmæli upp í tillöguformi; öðruvísi er ekki hægt að koma ágreiningsatkvæði að, og að öðrum kosti verður að líta svo á, sem h. deild sé samþykkt álití voru. Að endingu skal eg geta þess, að nefndin sem Nd. kaus, til að ihuga stjórnarskrárfv., hefir einnig látið uppi álit sitt um þetta og fer það algerlega í sömu átt, og þetta álit vort.

Forseti: Eg er samdóma h. 3. kgk. þm. (Kr. J.) um það, að hafi einhver eitt-hvað að athuga við þetta mál, þá er bezt að hann komi fram með það í tillöguformi.

Þinglok í efri deild.

Á 22. fundi, 23. ágúst mælti

Landshöfðingi: Eg vildi að eins leyfa mér að skýra h. forseta frá því, að og hefi áformað að slíta þingi mánudaginn 25. ág. 1902 að afloknum fundi í sameinuðu þingi.

Á fundi 25. ágúst, að lokinni dagskrá var gjörðabók þess fundar lesin upp, sp. og undirskrifuð. Að því búnu mælti

Forseti: Þá er störfum vorum lokið að þessu sinni, og skal eg leyfa mér að þakka h. þm. fyrir þá góðvild og það umburðarlyndi, er þeir hafa sýnt mér; enn fremur varaforseta og skrifurum deildarinnar fyrir þá mikilvægu aðstoð, er þeir hafa veitt mér.

Segi eg svo fundi slitið.

Ferðakostnaðarnefnd.

ANNAR FUNDUR í sameinuðu þingi, 20. ágúst.

Forseti: Þá verður gengið til dagskrár og á samkvæmt henni að kjósa nefnd til þess að úrskurða ferðakostnaðarreikninga alþingismanna. Í kosningalögunum frá 14. sept. 1877 er ekki tekið fram, hve marga skuli kjósa í þessa nefnd, en það hefir verið venja þingsins að skipa hana 5 mönnum, og ef enginn h. þm. hefir neitt að athuga við það, skoða eg það samþykkt og vil þá biðja h. þm. að kjósa 5 menn í þessa nefnd.

Var svo gengið til kosninga og voru þessir þm. kosnir í nefndina:

Klemens Jónason	með 32 atkv.
Ólafur Briem	— 32 —
Guðjón Guðlaugsson	— 20 —
Guttormur Vigfússon	— 19 —
Guðlaugur Guðmundsson	— 19 —

Næstir voru Sig. Jensson og Þórður J.

Thoroddson, báðir með 13 atkv., og Jón Jónsson með 12 atkv.

2. Hannes ritstjóri Þorsteinsson með 18 atkv.

Kosnir utanþings-starfsmenn.

Á ÞRIÐJA FUNDI í sameinuðu þingi 25. ágúst voru kosnir, til að sitja í fulltrúaráði „Íslandsbanka“:

1. Sigurður póstmeistari Briem með 34 atkv.

2. Lárus sýslumaður H. Bjarnason með 20 atkv.

3. Sigfús ljósmyndari Eymundason með 20 atkv.

Á sama fundi voru kosnir, til að mæta á aðalfundi „Íslandsbanka“ fyrir lands-sjóðs hönd:

1. Árni landfógeti Thorsteinsson með 19 atkv.

Þingi slitið.

Á ÞRIÐJA FUNDI í sameinuðu þingi 25. ágúst, að lokinni dagskrá og eftir að gjörðabók þess fundar hafði verið upp lesin, sp. og staðfest, mælti

Landshöfðingi: Af því tími sá, er þessu þingi var ákveðinn er á enda, þá lýsi eg því yfir, að alþingi er slitið.

Mælti þá

Tryggvi Gunnarsson: *Lengi lifi konungur vor Kristján hinn níundi.*

Tóku þingmenn undir það með niföldu fagnaðarópi og gengu síðan af þingi.

